

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

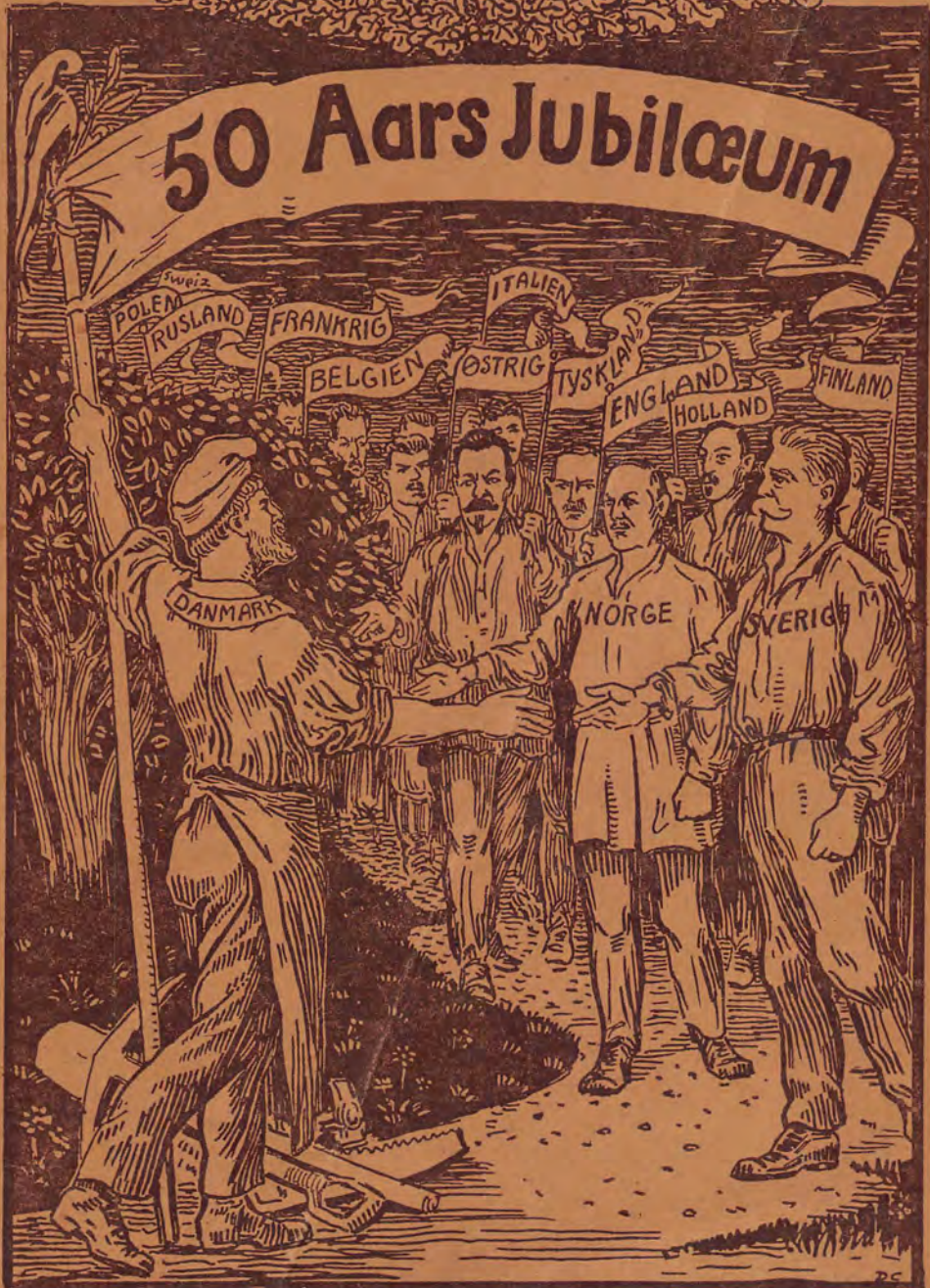
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DET DANSKE SOCIALDEMOKRATIS HISTORIE

DET DANSKE SOCIALDEMOKRATIS
HISTORIE FRA 1871 TIL 1921

FØRSTE DEL

VED

E. WIINBLAD

INDHOLD AF 1. DEL

	Side
Indledningsdigt af A. C. Meyer	1
Første Kapitel: Arbejderrørelser i Ind- og Udland før Louis Pio . .	3
Karl Marx og Friedrich Engels. »Internationale«s Oprettelse. Det kommunistiske Manifest. Februar-Revolutionen. Socialistiske Bevægelser i Skandinavien før »Internationale«. Fr. Drejer. Marcus Thrane. Bevægelsen i Sverrig. De sociale Forhold i Danmark før Socialdemokratiet. Kommunen i Paris 1871.	
Andet Kapitel: Den socialistiske Bevægelse rejses i Danmark	18
Pio, Brix, Geleff. Hvorledes Socialdemokratiet modtoges. De første Arbejderrørelser. U. P. Overbye. Det danske »Internationale«s Program. Forfølgelser. Murernes Strejke. Mødet 5. Maj. Under Førernes Fængsling. Den første Grundlovsfest. Den første røde Fane indvies. Louis og August Toucher. »Internationale« forbydes. Første Byrådsvalg. Würtz, Kruse, Gronemann og Socialdemokratiets Politik. Pio, Brix, Geleff overtager atter Ledelsen. Kongressen paa Gimle. Førernes Bortrejse. Pios Død. Harald Brix's sidste Aar. Geleffs Agitationsrejser. Socialdemokratiets første Regnskab. Geleffs Hjemkomst.	
Tredje Kapitel: Arbejderne selv tømmer Organisationens Stilladser og genopfører Partiets Mure	54
Kontrahentmødet og Partimødet 24. og 31. Marts 1877. C. Hørdum, P. Holm og C. C. Andersen. Den 2. danske Arbejderkongres. De seks Punkter og de nye Mænd. Forsamlingsbygninger rejses. Socialistiske Skoler. Den socialdemokratiske Presse. Agitationen og Agitatorerne. Arbejdernes faglige Organisationer. General-Lockouten. Arbejderne baner sig Vej til Folketing og Landsting. Københavns Kommunalbestyrelse erobres. Byråds- og Sogneraadvalg. 25-Aars Jubilæet. Hvad Pressen sagde.	
Fjerde Kapitel: Organisation og Presse indtil 1921	119
<i>Organisationen:</i> Kongresserne 1898, 1901, 1903 og 1906. P. Knudsens Jubilæum. Kongressen 1908. Th. Stauning. P. Knudsens Valg til Borgmester. Kongressen 1910. Ny Kasserer. »Socialistisk Bibliotek«. International Kongres i København. P. Knudsens Død. Kongressen 1913. Krigsaarene. Partisekretærer. Kongresserne 1915, 1916, 1918 og 1919. Sigvald Olsens Død. Fr. Andersen Viceforretningsfører. Sønderjylland. Skandinavisk Samarbejde. Ungdomsbevægelsen. Diskussionsklubber. »Socialisten«. »Arbejderens Almanak«. Internationale Hjelpeaktioner. Legater. Stillingen ved Jubilæet. — <i>Pressen:</i> Organisationsform. Redaktionen i København. Administrationen. »Klokken 5«. Provinspressen. Ved Jubilæet.	

	Side
Femte Kapitel: Politiske Begivenheder efter Systemskiftet	182
<p>Under det første Venstreministerium. Valget 1903. Prygleloven. Venstres Ordensgalskab. Anton Mundberg dør. Valget 1906. 4 Socialdemokrater i Landstinget, 24 i Folketinget. Albertis Fald. Kvinders kommunale Valgret. Militærforliget. Børnebespisning. Grundlovskampen. Valget 1913. Zahles andet Ministerium. Valget 1914. Grundloven af 1915. Sønderjyderne. Socialdemokratiets politiske Program.</p>	
Sjette Kapitel: Den store Reformperiode	237
<p>Retsreformen. Socialdemokratiet under Verdenskrigen. Den overordentlige Kommission. Ernæringsraadet. Dyrtidsforanstaltninger. Bolignød. Skattepolitik. Kommunalt Selvstyre. Islands Selvstændighed. De vestindiske Øer. Kontrolministre. Socialministeriets Oprettelse. De Arbejdsløse. 8-Timersdagen. Natarbejdet. Ulykkesforsikring. Lærlinge og Tyende. Syge, Arbejdsinvalidere og Gamle. Skolereform. Jordreform. Sønderjylland. Statskup. Generalstrejke. Socialisering. Fredsarbejdet. Imod Kapitalismen, for Socialismen. Program for Socialdemokratiet i Danmark.</p>	

Det danske Socialdemokratis første røde Fane. Indviet af Louis Toucher den
 13. Juni 1872 ved en Sammenkomst i »Internation ale«. Forbudt af
 Politiet. Førtes i et Hylster ved Grundlovsfe sten samme Aar.
 Vajede 1873 ved den slesvigske Sten, men Dug en blev revet
 fra Stangen og gemt ved en Arbejders Br yst, da en
 Husarafdeling truede med at gøre Indhug. Politiet
 gav Fanen fri, da en hvid Due blev
 malet mellem Ordene Fri hed,
 Lighed, Broderaand!

DET DANSKE
SOCIALDEMOKRATIS
HISTORIE
FRA 1871 TIL 1921

FESTSKRIFT I ANLEDNING AF
50-AARS JUBILÆET

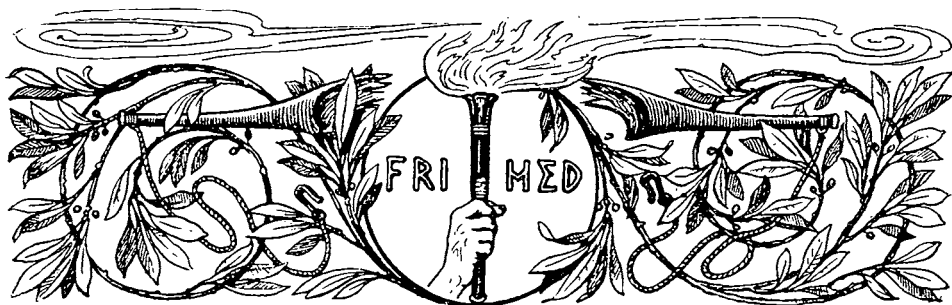
VED

E. WINBLAD og ALSING ANDERSEN

FØRSTE DEL

KØBENHAVN
SOCIALDEMOKRATIETS FORLAG »FREMAD«
1921

INDTIL 1871 var de danske Arbejdere uorganiserede, d. v. s.: politisk og fagligt var Arbejderklassen blind, stum og lam og derfor viljeløs og magtesløs, thi hvad Sanserne er for et Menneske, er Organisationerne for en Klasse. Den ser og handler gennem sit Parti og taler gennem sin Presse.

Nu, 50 Aar efter, ser ingen skarpere end Arbejderne, ingen taler klogere eller handler kraftigere. Derom vidner bl. a. General-Lockouten i 1899 og Beslutningen om Generalstrejken i 1920.

Paa følgende Blade fortælles, hvorledes Arbejderklassen organiserede sig i det socialistiske Parti, og hvorledes den højnede og forædlede sig ved sine Organisationers Hjælp, højnede sig til politisk Ligestillelse med de andre Samfundsklasser og aabnede sig Vejene ogsaa til økonomisk og kulturel Ligestillelse.

For Nutidens Ungdom er Beretningerne om de første Aar, om Pio, Brix og Geleff, om Foreningen »Internationale«, om de faglige og politiske Gennembrud og om de første Kampdage allerede nu for Sagn at regne. Historikere vil i Tidernes Løb atter og atter vende tilbage til det 19. Aarhundredes store Begivenhed: Socialismens Gennembrud overalt i den civiliserede Verden, denne mærkelige og for Menneskehedens Udvikling betydningsfulde Tid, som vil fængsle nye Slægter stærkere og stærkere, efterhaanden som den i stigende Grad faar Eventyrets Glans over sig.

For de gamle Socialdemokrater, der selv har gennemlevet Pio-Perioden eller Hørnum-Holm-C. C. Andersen-Perioden, vil det være en Glæde atter at genopfriske Minderne.

Af Hensyn hertil, af Hensyn til gamle og unge Partifæller og ikke mindst af Hensyn til, at den nuværende Slægt skylder Efterkommerne en Beretning om sin Virksomhed og en Redegørelse for sine Handlinger, besluttede Socialdemokratiets Forretningsudvalg, at *det danske Socialdemokratis Halvtreds-Aars-Jubilæum 1921* skulde fejres ved Udgivelsen af et illustreret Festskrift, der under Titlen »*Det danske Socialdemokratis Historie fra 1871 til 1921*« skulde udkomme i to Dele med følgende Indhold:

- 1) Arbejderrørrelser i Ind- og Udland før Louis Pio.
- 2) Den socialistiske Bevægelse rejses i Danmark.
- 3) Arbejderne selv tømmer Organisationens Stilladser og genopfører Partiets Mure.
- 4) Organisation og Presse indtil 1921.
- 5) Politiske Begivenheder efter Systemskiftet.
- 6) Den store Reformperiode.
- 7) Kommunale Valg og den kommunale Virksomhed i København, Provinserne og paa Landet.
- 8) Den faglige Bevægelse efter General-Lockouten, herunder Landarbejderne og Tyendet.
- 9) De kooperative Foretagender.
- 10) Arbejdersang og Arbejdersport.
- 11) Den socialistiske Bevægelse paa Island, Færøerne og blandt Danske i Amerika.

Første Del bringer de Kapitler, som fortæller om Socialdemokratiets og den faglige Bevægelses Rejsning i Danmark samt om den *politiske Virksomhed* og om *Pressens Udvikling*.

Anden Del indeholder Kapitlerne om Socialdemokratiets Erobring af Kommunerne, Fagforeningernes Historie siden General-Lockouten og Kooperationens Historie samt Fortællingerne om Arbejdernes Sangforeninger og Sportsliv og om vore fjerntboende danske Partifæller.

C. E. Jensen og F. J. Borgbjerg afsluttede i 1904 et Skrift, betitlet »Socialdemokratiets Aarhundrede«, og de, der ønsker at studere de internationale Kampes ældste Periode i Udlandet, henvises til dette Værk. Siden 1904 er de socialdemokratiske Vælgeres Antal i Danmark vokset fra 55.000 til ca. 400.000, Fagforeningernes Medlemstal er steget fra 83.000 til over 362.000, Pressen har samlet over 174.000 Abonnenter, og det socialistiske Parti har sammen med det radikale Venstre udøvet Regeringsmagten under Verdenskrigens vanskelige Periode.

De sidste 15—20 Aar af Partiets Tilværelse viser altsaa ikke alene en imponerende Fremgang i talmæssig Henseende, men har ogsaa paa mangfoldige Omraader i Samfundslivet stillet Arbejderbevægelsen store og ansvarfulde Opgaver.

Skildringen af den socialdemokratiske Bevægelses Udvikling, der samtidig maa blive et Tilbageblik over selve Samfundsudviklingen, vil give Læserne Billedet af Fortid og Nutid, men derigennem ogsaa drage Retningslinjerne ud i den nærmeste Fremtid, og foruden hos de Tusinder af Partifæller, som er direkte interesseret i Socialdemokratiets Historie, vil en saadan Skildring ogsaa kunne paaregne Opmærksomhed hos andre Medborgere, som har sociale Interesser.

Gid da denne Oversigt over det danske Socialdemokratis Virksomhed i de forløbne 50 Aar maa bidrage til at belyse den socialdemokratiske Bevægelses store Kulturmission samt til at forøge Arbejdernes Glæde over deres Parti og over, hvad de selv som Klasse har udrettet af stort og godt i det historisk set dog kun saa korte Tidsrum.

København, i April 1921.

E. Wiinblad.

» Stig op af Graven, Du Slægt, som døde,
forkynd dit Fald og afmal din Brøde«,
Du Slægt, som svor til Kong Kapital!
Din Rang, din Rigdom var Faamands Eje,
Du spærred' Arbejdet Haabets Veje
og ofred' Ungdom paa blodstænkt Val.

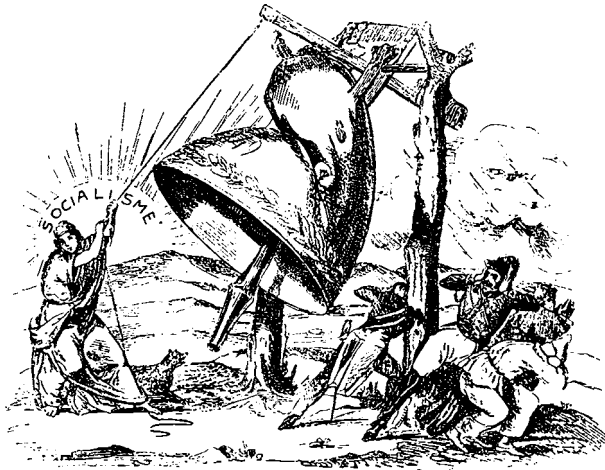
Stig op af Graven, Du Slægt, som segned'
i Kamp for Frihed! Dit Haab var heget
af Trods og Tro et halvt Hundred Aar.
Et Blik tilbage, vær stolt af Striden!
Var Maalet stort, men din Magt kun liden,
Du bar dog Sejrens Krans om Haar!

A. C. Meyer.

Uorganiserede Arbejderes Strejke.

Théophile Steinlen (Paris)

Første Kapitel.

Karl Marx og Friedrich Engels. »Internationale«s Oprettelse. Det kommunistiske Manifest. Februar-Revolutionen. Socialistiske Bevægelser i Skandinavien før »Internationale«. Fr. Drejer. Marcus Thrane. Bevægelsen i Sverrig. De sociale Forhold i Danmark før Socialdemokratiet. Kommunen i Paris 1871.

I Sommeren 1871 rejstes den socialistiske Bevægelse i Danmark. I Maj og i Juni udsaaede en den Gang ukendt Haand i to Kast de første Frøkorn ved Smaaskrifterne »Socialistiske Blade« I og II. Den 21. Juli udkom Ugebladet »Socialisten«, og dermed var Grunden lagt til en Arbejderpresse, som nu er Verdens indflydelsesrigeste og mest udbredte, set i Forhold til Befolkningstallet. I Oktober oprettedes »Den internationale Arbejderforening for Danmark« (»Internationale«), Moderforeningen til de to mægtige Organisationer, hvori Danmarks Arbejdere har støbt deres Parti: »Socialdemokratisk Forbund« og »De samvirkende Fagforbund«.

»Internationale«, under hvilken den danske Forening indtraadte som Afdeling, havde i 1871 sit Hovedsæde i London, talte ca. 10.000 Medlemmer og afholdt sin første Kongres i Genf 1866. Dens Historie er i korte Træk følgende:

Karl Marx og Friedrich Engels mødtes første Gang 1842 i Redaktionen for »Rhinsk Tidende«, som Karl Marx udgav. De var begge Videnskabsmænd, tilhørte velhavende Familjer og var ganske unge. Marx var 24 Aar og Engels 22. Deres Blad blev forbudt, de selv forfulgtes, og de søgte et Fristed i England. Dér mødte de Kapitalismen i dens højeste Blomstring, og de saa, at den udsugede det arbejdende Folk, de smaa Børn saavel som de affældige Oldinge. De saa, at den forkrøblede Legemerne og Sjælene ved indtil 18 Timers Arbejde i Fabrikkerne og ved Hungerlønninger. De saa, at de uorganiserede og uoplyste Arbejderes Strejker blev slaact ned af Soldater og Politi. De saa Kapitalismen drivende af Blod og kun dræjende sig om Penge.

I November 1847 afholdt Delegerede for engelske, franske, belgiske, tyske og schweiziske Arbejdere en Sammenkomst i London. Marx og Engels var til Stede. Mødets Hensigt var at forene alle Landes Proletarer med det Formaal »at fælde Bourgeoisiet, føre Proletariatet til Magten, gøre Ende paa det kapitalistiske Samfund med dets Klasse modsætninger

Karl Marx og »Rhinsk Tidende« lænkebindes 1843 af tyske Magthavere. De rhinske Byer klager, fordi han drives bort fra Fædrelandet.

(Samtidig Tegning.)

og rejse et nyt Samfund uden Klasser og uden Privatejendom«. Marx og Engels fremlagde der Udskatet til et socialistisk Opraab, som de kaldte »Det kommunistiske Manifest«. (Udgivet paa Dansk paa »Fremad«s Forlag). Manifestet drøftedes i ti Dage, og der gaves de to Forfattere Fuldmagt til at revidere det og forelægge det paany for en Kongres i Bryssel 1848.

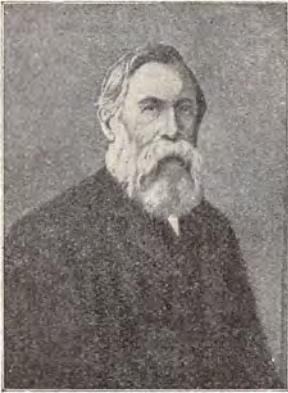
Men i 1848 udbrød Februar-Revolutionen i Paris, vendt mod Bourgeoisikongen Ludvig Filip, der havde gjort sig til et med Kapitalismen. Revolutionens Virkninger bredte sig til andre Lande, ogsaa til Danmark, hvor de National-Liberale under Raabet: »Driv ikke Folket til Fortvivlelsens Selvhjælp!«, tvang

Frederik VII til at opgive Enevælden og bøje sig ind under Folkets Selvstyre, saaledes som dette formedes i Grundloven af 5. Juni 1849.

Revolutionen gav Arbejderne andet at tænke paa end at afholde Kongresser; men det kommunistiske Manifest var færdigt, det udkom samtidig med Februar-Revolutionen, og det indeholdt i sig den næste Revolution, den socialistiske, den, der vil blive Verdens største, ogsaa dér, hvor den gennemføres ved fredelige Midler. Lasalle siger om den:

»Den sociale Revolution vil indtræde enten i fuld Lovlighed og med alle Fredens Velsignelser, hvis man er klog nok til at gennemføre den i rette Tid, eller ogsaa vil den udbryde under alle Voldsmagtens Krampe-trækninger med vildt flagrende Lokker og med Jernsandaler under sine Fødder.«

Det kommunistiske Manifest er paa en Gang et videnskabeligt og et politisk Størværk. Den tyske Professor Werner Sombart skriver om det i sin Bog »Socialismen og den sociale Bevægelse«:

Friedrich Engels.

»Manifestet er et uovertruffet Mesterværk. Af betagende Patos. Med en Rigdom af Ideer, som grænser til det eventyrlige, særlig naar man gør sig det klart, at Forfatterne endnu ikke var fyldt de tredive Aar. Mange Kundskaber og Domme, som det indeholder, er født af ligefrem klarsynet Visdom. Det har været sagt, at al Kundskab om det moderne Samfunds Væsen findes samlet i det kommunistiske Manifest. Det er i Virkeligheden ogsaa til en vis Grad rigtigt — bare at alt er ganske kort og flygtigt nævnt. Men ogsaa den, som i Aartier med Flid har viet sig til Studiet af de sociale Forhold, finder stadig nye, uanede forbavsende Sandheder i det kommunistiske Mani-

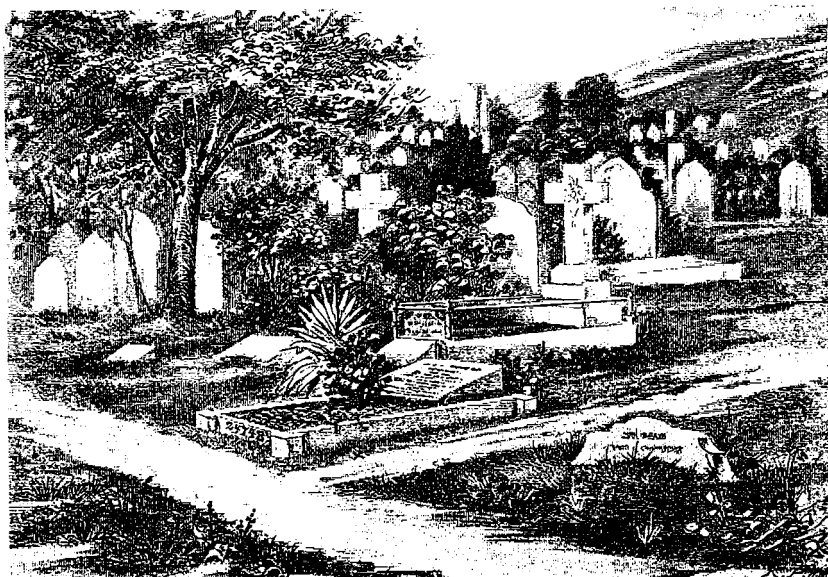
fest. Og Marx og Engels har i deres senere Arbejder kun nærmere udført det, som de skænkede Verden i dette geniale Ungdomsarbejde.«

I fjorten Aar var Manifestets Tanker og Forslag det Gæringsstof, som omdannede Bevidstheden hos den intelligente Del af Menneskeheden. Da fødtes Foreningen »Internationale«. Den ydre Anledning var en Industriudstilling i London 1862. Den besøgte af et Par Hundrede franske Arbejdere, som af engelske Standsfæller den 5. August blev indbudt til en Broderskabsfest, og ved denne mødtes Værter og Gæster i Ønsket om at forene alle Jordens Proletarer. Den 28. September 1864 afholdtes et nyt Møde i London med Delegerede fra engelske, franske, tyske, schweiziske og italienske Arbejdere. Der nedattes en Komite, i hvilken Marx overtog Førerskabet, og han fik »Internationale« rejst paa Grundlag af Manifestet fra 1848. Dens Vedtægter er dateret 1. November 1864, og ved Kongressen i Genf 1866 steg det socialistiske Arbejderparti frem for hele det kapitalistiske Samfunds Bevidsthed.

Karl Marx døde 1883 og ligger begravet paa Highgate Kirkegaard i London. Hans Kampfælle og Ven gennem hele Livet, Friedrich Engels, døde 1895. Han havde forlangt at blive brændt og at faa sin Aske spredt i Havet. Dette Ønske opfyldte hans Nærmeste en tidlig Morgen og i al Stilhed.

Karl Marx's Monument i Petrograd 1920.

Karl Marx's Grav paa Highgate Kirkegaard i London.

Socialistiske Bevægelser i Skandinavien før „Internationale“.

De socialistiske Rørelser i Evropa før »Internationale«s Stiftelse naaede ogsaa Skandinavien. Hos os forsøgte den unge Læge Frederik Drejer i Aarene 1848—53 at omplante Ideerne i »Det kommunistiske Manifest« til Danmark. Han udgav en Række Smaaskrifter og et lille Ugeblad »Samfundets Reform«, der ophørte ved hans Død 1853. Han slog til Lyd for Dannelsen af et Arbejderparti, hvis Program skulde være: Valgrettens Udvidelse, Reform af Embedsstanden, fri og fælles Undervisning og Opdragelse, Ophævelse af de indirekte Skatter, Oprettelse af frie Arbejderforeninger, Statsunderstøttelse til Produktionsforeninger, Oprettelse af Forbrugsforeninger og en Folkebank.

Frederik Drejer døde ganske ung. Han blev kun 25 Aar. Han ligger begravet paa Assistens Kirkegaard i København, og hans Grav vedligeholdes af »Socialdemokratisk Forbund«. Det lykkedes ikke Drejer at organisere nogen Del af Arbejderstanden. Han blev en af Fremtidens for tidlig fødte Børn, thi i Danmark bestod Lavene endnu, de industrielle og merkantile Bedrifter var gennemgaaende ganske smaa, og Jordbunden var ikke beredt for Socialismen.

Samtidig med Frederik Drejer virkede i Norge Skolelærer Marcus Thrane. Han fødtes 1817 og var altsaa endnu en ung Mand, da Februar-Revolutionen udbrød, og han var i Besiddelse af store agitatoriske og organisatoriske Evner. I Foraaret 1850 stod han i Spidsen for ca. 300 Arbejderforeninger med over 20.000 Medlemmer og med eget Organ: »Arbejderforeningernes Blad«.

I August 1850 samledes i Kristiania et Arbejderting, og ved dette blev en Adresse til den svensk-norske Konge Oscar I fredelig drøftet. Den krævede Oprettelse af Beskyttelsestold og Korntold, Ophævelse af Handelsmonopoler, bedre Kaar for Husmænd, saa de kunde blive Selvejere, Indskrænkning i Brændevinshandelen, bedre Folkeskoler, almindelig Stemmeret, de Fattiges Beskyttelse mod Politi- og Dømmer-Vilkaarlighed og almindelig Værnepligt, som paa den Tid kun paahvilede Bønderne.

Regeringen besluttede at slaa denne Bevægelse til Jorden og handlede ganske som den danske Højreregering 20 Aar senere. Thrane blev arresteret sammen med 200 af sine Partifæller. Han idømtes 8 Aars Strafarbejde, og lige saa langvarige og haarde Domme ramte hans Kammerater.

Dermed var Bevægelsen foreløbig knust, og da Thrane i 1858 kom ud af Fængslet, fandt han sit Værk tilintetgjort. Han rejste til Amerika, tog Ophold bl. a. i Chikago, hvor han redigerede Bladet »Dagslyset« og var Formand for »Fremskridtsforeningen«. Da han i 1871 erfarede, at Pio var ved at rejse en socialistisk Bevægelse i Danmark, skrev han til ham, uden at dette Brev førte til Samarbejde mellem de to Mænd. I 1881 vendte Thrane tilbage til sit Fædreland, hvor han døde 1890, efter at han havde set det norske Socialdemokrati blive født. Han

kunde da sige som Simeon i Biblen: »Nu, Herre, lader Du din gamle Tjener fare i Fred!«

Den sociale Uros Bølger naaede ogsaa Sverrig. Boghandler Per Götrek udgav i 1847 et Skrift »Om Proletariatet og dets Befrielse ved den sande Kommunisme«. Samme Aar fremsatte Socialøkonomen Swederus sit Samfundsprogram, det, som han med to Ord kaldte »Arbejdets Frigørelse«. Swederus vilde have alt Lønarbejde afskaffet, og han krævede, at det fulde Udbytte skulde tilfalde dem, som arbejder. Under Paavirkning af disse Tanker rejste en Del af det svenske Proletariat sig, navnlig Haandværkere, som havde været paa Vandring i Udlandet og var kendte med den nye Samfundslære. I Slutningen af 1849 fik Sverrig sit første socialistiske Blad, »Folkets Røst«. Det afløstes af »Reform«, redigeret af den unge Journalist Frederik Borg, som samarbejdede med Thrane i Norge. Borg dannede i Februar 1850 den første Arbejderforening i Stockholm. Senere oprettedes Afdelinger i Købstæder og i Landsbyer, men disse Organisationer fik ikke samme politiske Magt og Medlemsantal som i Norge. Borg blev træt, gik over til det kapitalistiske Demokrati, og Foreningerne visnede hen. Det svenske Bourgeois beherskede da atter Landet uden Modstand, indtil et Dampskib i 1881 førte Skræder August Palm fra København til Malmø, hvor han lagde Grundstenen til det Socialdemokrati, som nu i 40 Aar har staaet i inderligt fagligt og politisk Samarbejde med den danske Arbejderstand.

Sociale Forhold i Danmark, før Socialdemokratiet organiseres.

I henved tyve Aar laa den socialistiske Idé død i de skandinaviske Lande, glemt af de Gamle, ukendt af de Unge. De Friheds- og Fremskridtsdrømme, som skabtes ved Juni-Grundloven, og som bar Frederik Drejers Agitation oppe en Tid, blev knust af den Krig, som den danske Højre-regering indlod sig paa i 1864, og som efterfulgtes af en brutal Reaktion, hvorunder Folkets grundlovsmæssige Rettigheder blev stærkt beklippet i 1866. Krigen var paa én Gang antinational, haabløs og taabelig. Antinational, fordi dens Hensigt var at tvinge de tysktalende og tysksindede Hertugdømmer Holsten og Lauenborg til at staa under Danmark. Haabløs, fordi Krigen førtes mod to Stormagter, Prøjsen og Østrig. Og taabelig, fordi den danske Regering uden Krig kunde have opnaaet en Sproggrænse sydligere i Slesvig end den nuværende. De Mænd, som fremkaldte Krigen, kaldte sig National-Liberale, men deres Politik var hverken national eller liberal.

Ønskede Overklasserne denne Krig for at kunne underkue Folket? Ja, havde de denne Hensigt, blev den naaet. Tristhed og Modløshed bredte sig. Det ubegrænsede kapitalistiske Produktionssystem indførtes 1857 ved

Kapitalen fordærver Samfundet. Fransk Tegning.

den ny Næringslov, og fra 1. Januar 1862 ophævedes Lavene. Her som overalt, hvor Kapitalismen holdt sit Indtog, opstod en uhyggelig Forværing af Arbejderklassens Kaar. Prisen paa Levnedsmidler stiger, og Lønnen synker. Fra 1870 til 79 døde i København 23 pCt. af alle Børn under et Aar. Udgifterne til Fattigvæsnet stiger med 50 pCt. fra 1857 til 1867, og hvert 11. Menneske i Hovedstaden modtager offentlig Hjælp. Endog smaa Børn anbringes i Fabrikkerne. Først i 1873, efter at Socialdemokratiet har rejst sin Agitation, bliver det forbudt at anvende Børn under ti Aar. For unge Mennesker fra 14 Aar sættes Arbejdstiden til 12 Timer, Spisetiden iberegnet. Den almindelige Arbejdstid for Lærlinge var, før Fabrikloven traadte i Kraft, 13 à 14 Timer og undertiden længere.

En Tømrersvends Husholdnings-Regnskab fra den Tid ser saaledes ud:

<i>Indtægt.</i>	
Løn for 6 Sommermaaneder	416 Kr. — Øre
I Marts og Oktober	112 » 66 »
4 Vintermaaneder	190 » 66 »
	Summa 719 Kr. 32 Øre

<i>Udgift.</i>	
Føde for Mand, Kone og 4 Børn à 25 Øre daglig pr. Mund	572 Kr.
Husleje	100 »
Brændsel à 12 Øre daglig	46 »
Klæder, Skotøj, Linned for 6 Personer hele Aaret	120 »
Skat, Præstepenge	8 »
Værktøjets Vedligeholdelse	32 »
Syge- og Begravelseskasse for Mand og Kone	12 »
Assurance	1 »
Lægehjælp, Hjemmets Vedligeholdelse	24 »
	Summa 915 Kr.

Tømrersvenden gaar ud fra, at han har Arbejde hele Aaret rundt, hvilket ikke altid er Tilfældet. Han køber ikke Tobak, Aviser eller lign., betaler ikke til politiske eller faglige Foreninger og har ingen Fornøjelser. Alligevel har han et Underskud paa ca. 200 Kr., der dækkes af Fattigvæsnet. Han hører dog langt fra til de daarligst stillede. Arbejdsmændene i Rigsdagens Trykkeri t. Eks. havde 8 Kr. om Ugen, hvilket er 416 Kr. om Aaret.

Arbejderne i Helsingørgades Sukkerhus oplyser, at Arbejdstiden er fra 6 Morgen til 6 Aften og Lønnen 2 Kr. om Dagen. De tilføjer: Det er imidlertid ikke vor Mening at klage over de Overordnede paa Sukkerhuset, thi vi er tilfredse saavel med Lønnen som med Behandlingen.

De kvindelige Arbejderes Kaar omtales bl. a. saaledes: Paa Cigarfabrikkerne begynder Arbejdstiden Kl. 8 $\frac{1}{2}$ Morgen og slutter Kl. 8 Aften. Stripperne faar kun 4 Kr. ugentlig. En Pige fristes derved til Erhverv paa ulovlig Maade, da hun skal betale Kost, Logi, Renlighed og have nogle Klæder. For Enker og gifte Koner er den lange Arbejdstid ensbetydende med Hjemmets Forfald og Børnenes Ødelæggelse. — En af de daværende Cigarfabrikanter, Hirschsprung, tjente saa mange Millioner, at han kunde lade opføre Kunstmusæet i Østre Anlæg. Disse Marmorfigurer og

Malerier viser, hvilke mægtige Formuer Fabrikanterne tjente.

Damemode 1872. (»Punch«.)

Syerskerne plagedes af det saakaldte Udsvednings-System. De store Konfektions-Forretninger, Moresco, Børre & Lorenzen osv., havde den Gang ikke Systuer, men gav Arbejdet til »Udsvedere«, som holdt Værksteder og tog Firmaernes Arbejde i Entreprise. Lønnen var fra 3 til 7 Kr. ugentlig med 12 Timers dagligt Arbejde. Syerskerne medbragte Smørrebrød til hele Dagen, og mange Steder tillodes det dem ikke at lægge Sytøjet fra sig, medens de spiste.

Kvindelige Vævere havde 11 Timers dagligt Arbejde og blev betalt med kun 8 Øre i

Timen. 1886 udbrød den første kvindelige Strejke paa Rubens Dampvæveri; den varede 4 Uger og medførte, at Arbejdsforholdene blev noget forbedret.

Ti Aar før denne Strejke havde Kvinderne dannet deres første Organisation, »Den frie kvindelige Forening«. Bl. a. var Baronesse Liljencrantz Formand. Hun fødtes i Stockholm 1845 som Datter af Grev Gustav Liljencrantz, Hofmarskal hos Kong Oscar I og senere Landshøvding over Stockholms Lehn. Jaquette Liljencrantz kom til København, da hun var ca. 30 Aar, hun sluttede sig med Begejstring til Pio og var en Tid Medarbejder ved »Social-Demokraten«. I 1888 blev hun gift med fhv. Redaktør Vilh. Rasmussen. Den 13. Oktober 1920 afgik hun ved Døden, og hendes Aske hensattes paa Bispebjerg Kirkegaard.

For Kvindernes og Arbejdsmandenes Vedkommende foreligger ingen officiel Lønstatistik for Aaret 1872. Derimod har Indenrigsministeriet udsendt en Beretning om Haandværkernes Lønninger pr. Dag: Den lyder saaledes:

Ungdomsportræt af
Baronesse Liljencrantz.

Tømrere og Bygningssnedkere	2 Kr. 63 Øre
Smede	2 » 45 »
Skomagere	2 » 04 »
Skrædere	2 » 39 »
Murere	3 » 00 »
Gartnere og lign.	2 » 57 »
Malere	2 » 70 »
Møllere og Bagere	2 » 77 »
Andre Fag	2 » 64 »

Gennemsnit 2 Kr. 47 Øre

Disse Tal er meddelt af Principalerne, og man tør antage, at de ikke er for lave. Hvis Arbejderne var blevet spurgt, vilde de have oplyst, om man regnede med Akkordpriser, tog Hensyn til Arbejdsløshedperioder og beregnede Kost og Logi for dyrt. Alligevel er den af Arbejdsgiverne opgivne gennemsnitlige Aarsløn kun 714 Kr.

Den samme Statistik meddeler, at Daglønnen for Haandværkere i Provinserne i 1872 gennemsnitlig er 1 Kr. 70 Øre og Aarslønnen 500 Kr. I et Brev fra Horsens hedder det: »Arbejdsforholdene er her som alle andre Steder. Arbejderen er en sløvet, nedbøjet Træl, der sitrer, naar hans Herre peger paa Porten. Denne Trusel virker som en Slavepisk. Mange trøster sig med, at andre har det værre, tager sig en Snaps og søger at slukke Sorgen.»

Om *Landarbejdernes* Forhold oplyser Professor Falbe-Hansen, at Fortjenesten Aaret rundt var 260 Kr. (Den langt overvejende Del fik dog Kosten hos Husbonden og en Aarsløn paa 182 Kr.). Hustruen kunde i Høstens Tid tjente 16 Kr. og Kosten, og ved Spindearbejde 8 à 10 Øre om Dagen paa egen Kost. Ved dette og ved andet tilfældigt Arbejde tjente hun 10 Kr. om Aaret. Den samlede Aarsfortjeneste blev 294 Kr., naar Manden ikke spiste hos Bonden.

Familiens Udgifter ansloges til:

Husleje	20 Kr.
Brændsel	14 »
Belysning	3 »
Sæbe og Soda	3 »
Tobak, Øl	6 »
Klæder	18 »
Føde for Mand, Kone og to Børn	203 »

Tilsammen 267 Kr.

Tilbage bliver 27 Kr. til Værktøjets og Hjemmets Ved-

Baronesse Liljencrantz Rasmussen. 1918.

ligeholdelse, Sygekasse osv. Resultatet naas ved at sætte Børnetallet til to, ved at Manden faar Tilladelse til i sin Fritid selv at forarbejde 5000 Tørv i Mosen som Hjælp til Brændslet og ved at sætte Kosten til 50 Kr. 75 Øre om Aaret for hver Person. Regnestykket ser saaledes ud:

9 Skæpper Rug	16 Kr. — Ore
9 Skæpper Byg	14 » — »
5 Skæpper Kartofler, tildels avlet i Ilaven	1 » 43 »
Kaffe, Cikorie, Sukker	3 » 33 »
16 Pund Smør eller Fedt	10 » 66 »
16 Pund Flæsk eller Kød	5 » 33 »

Tilsammen 50 Kr. 75 Øre

»Socialisten« erklærer til dette Regnskab, at 50 Kr. 75 Øre kun er en Femtedel — en Femtedel — af, hvad en velstaaende Mand paa den Tid anvender til sit eget Forbrug om Aaret, nemlig:

Rugbrød	10 Kr.
Franskbrød og Hvedebrød	12 »
Smør og Fedt	60 »
Kød og Flæsk	52 »
Sukker, Kaffe og Te	40 »
Spirituøse Drikke	20 »
Tobak	20 »
Æg, Ost, Sardiner, Jordbær, Fløde osv.	40 »

Tilsammen 254 Kr.

Den Velstaaende forbrugte altsaa til sin personlige Kost omtrent lige saa meget, som en Landarbejderfamilje havde til alle sine Fornødenheder. Hertil kom de Gamles Skæbne. Som oftest blev de anbragt i de smudsige Hunger- og Lidelsesanstalter, der kaldtes Fattiggaarde, sammen med Drankere, Tvangsarbejdsfanger og ulykkelige forældreløse Børn.

Alligevel skrev Højrebladet »Jyllandsposten« i de Dage, »at det ikke var Nød og Trang, men Misundelse«, der drev Landarbejderen ind i »Internationale«. Og i »Dags-Telegraf« skrev Rimestad, en af Højres Førere, vendt mod Byarbejderne:

»Hvor ofte hører man ikke Klage over de mange Maaltider, de indtager, og som sinker dem fra deres Arbejde.«

Det skrev han paa en Tid, da Syersker havde 12 uafbrudte Arbejdstimer og ikke maatte slippe Sytøjet, medens de spiste lidt Smørrebrød.

I Hostrups »En Spurv i Tranedans« synger Skrædersvenden:

Hver Morgen rejste jeg min Krop,
 Naar det ad Dagen gryede.
 Jeg sprang da straks paa Bordet op og syede.
 Men var der ingen Hviletid?
 Jo, naar jeg ved min Middag sad.
 Men naar den var fordøjet, tog straks jeg fat paa Tøjet.

Saaledes var Forholdene paa de Arbejdspladser, hvor Svendene boede hos Mestrene. Endnu 1887 strejkede Bagerne i tre Maaneder for at faa afskaffet Kost- og Logisystemet, der tvang dem til at leve som Ungkarle og

berøvede dem den politiske Valgret. Strejken mislykkedes tildels, thi Skruebrækkere strømmede ind fra Provinserne. Spørgsmaalet blev først endelig afgjort i 1892 i Arbejdernes Favør.

I 1856 maatte Urtekræmmernes Oldermænd afgive den Erklæring, at en gift Svend ikke kunde faa Arbejde i Faget, fordi ugifte Svende kunde faas for 300 à 400 Kr. om Aaret, og den Løn kunde en Familje ikke leve af. Dertil kom, skrev Oldermændene, at en Svend maatte være i Butikken fra Kl. 6 om Morgenen til Kl. 10—11 om Aftenen og saaledes aldeles var afskaaret fra Familjeliv.

I Handelsstanden var Kost- og Logisystemet almindeligt og Arbejdstiden lang, næsten ubegrænset. Sent om Natten havde Detailhandlerne Lys i deres Butikker og aabnede atter tidlig om Morgenen. Paa Søn- og Helligdage blev der arbejdet til Kl. 9 Formiddag og atter lukket op for Handelen Kl. 4 Eftermiddag. I Provinserne indskrænkede Lukketiden sig om Søndagen til 5 Timer,

fra Kl. 10 til Kl. 3, og det var en Begivenhed, da Manufakturhandlerne i Horsens vedtog at lukke allerede Kl. 6 Søndag Aften. Handelsmedhjælperne arbejdede altsaa næsten uafbrudt Søndage og Hverdage. Maaltiderne blev paa de fleste Steder bragt ned til dem i Butikken, og naar de endelig var færdige med Dagens Slid, stod i et trist lille Kammer, der skulde rumme to eller flere Personer, deres Seng og et Tællelys.

Socialdemokratiet krævede fra sin første Tid Forandringer i disse Forhold. Der gik tyve Aar. I 1891 vedtoges en Lov, hvorefter Butikkerne skulde holdes lukkede paa Helligdage fra Kl. 9 Morgen; men Principalerne krævede Vinduerne pyntet, Lokalerne rensed o. s. v., saa der blev Arbejde nok til Middag. Ved Loven af 1904 paabødes endelig hel og almindelig Lukning paa alle Aarets Søn- og Helligdage. Undtagne var kun Apoteker, Brød- og Mælkeudsalg samt Kiosker.

Handelsmedhjælperne oplyser i et Andragende til Folketinget 1898, at deres Arbejdstid endnu er fra Kl. 6 à 7 Morgen til Kl. 8 à 10 Aften. Rigsdagen vedtager i 1908, at Butikkerne skal lukkes Kl. 8, og senere er der gennemført nye Lukkebestemmelser, hvorved Arbejdstiden er blevet betydelig indskrænket.

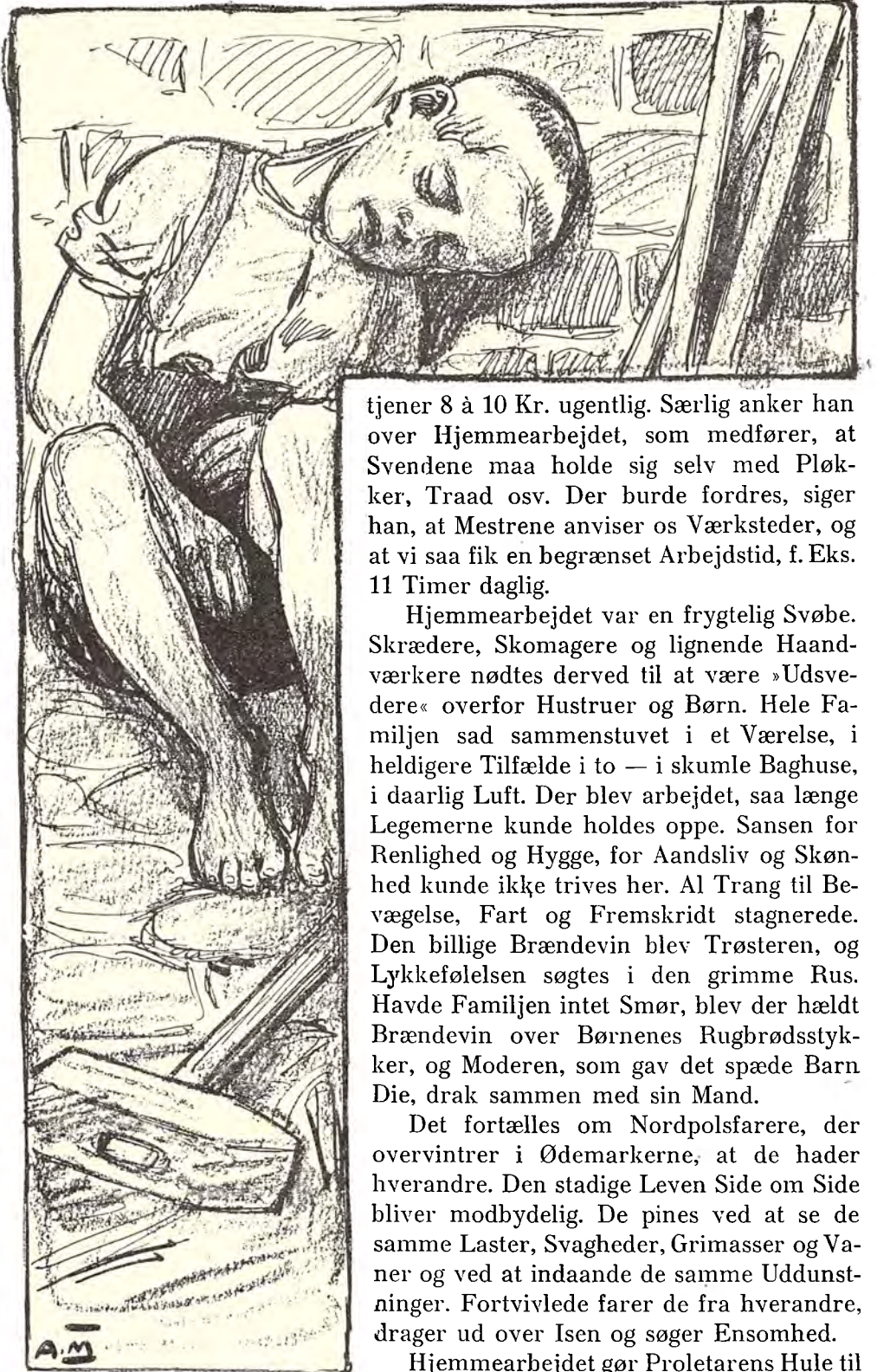
Vi kommer nu til *Hjemmearbejdet*, som Fagforeningerne har bekæmpet med stor Energi. I »Socialisten« for 2. Juni 1872 fortæller en Skomagersvend, at han for 16 Timers dagligt Slid (to Gange otte Timer) kun

Rapport fra Urtekræmmernes Krigskueplads.

De to hændelige Stemmer. „Lufning Kl. 9“ og „Lufning Kl. 11“ er godt sammen. Ribnacvte Aemter har aldris, trods Løst og Udsættelst, ispraagt: „Lufning Kl. 9“ Gamtlige Urtkræmmersforbnd og Drengs ere indsigtsrede og foræred.

(»Folkets Nisse« 1874.)

tjener 8 à 10 Kr. ugentlig. Særlig anker han over Hjemmearbejdet, som medfører, at Svendene maa holde sig selv med Pløkker, Traad osv. Der burde fordres, siger han, at Mestrene anviser os Værksteder, og at vi saa fik en begrænset Arbejdstid, f. Eks. 11 Timer daglig.

Hjemmearbejdet var en frygtelig Svøbe. Skrædere, Skomagere og lignende Haandværkere nødtes derved til at være »Udsvedere« overfor Hustruer og Børn. Hele Familien sad sammenstuvet i et Værelse, i heldigere Tilfælde i to — i skumle Baghuse, i daarlig Luft. Der blev arbejdet, saa længe Legemerne kunde holdes oppe. Sansen for Renlighed og Hygge, for Aandsliv og Skønhed kunde ikke trives her. Al Trang til Bevægelse, Fart og Fremskridt stagnerede. Den billige Brændevin blev Trøsteren, og Lykkefølelsen søgtes i den grimme Rus. Havde Familien intet Smør, blev der hældt Brændevin over Børnenes Rugbrødsstykker, og Moderen, som gav det spæde Barn Die, drak sammen med sin Mand.

Det fortælles om Nordpolsfarere, der overvintrer i Ødemarkerne, at de hader hverandre. Den stadige Leven Side om Side bliver modbydelig. De pines ved at se de samme Laster, Svagheder, Grimasser og Væner og ved at indaande de samme Uddunstninger. Fortvivlede farer de fra hverandre, drager ud over Isen og søger Ensomhed.

Hjemmearbejdet gør Proletarens Hule til

Den rige Hund og de fattige Børn.
(Efter en fransk Satire.)

et lige saa forbandet Opholdssted som Nordpølskibet. Hvor ulykkebringende er det ikke for Børnene! Den franske Forfatter Anatole France fortæller om sin Barndom, at der begyndte et nyt Liv for ham, da han var 12 Aar, thi da fik han sit eget Værelse og derved sit eget indre Liv. Han skriver: »Jeg fandt dette Værelse uforligneligt. Det er dér, at min Sjæl formedes og udviklede sig. Det er mellem disse fire Vægge, at jeg lidt efter lidt fik Besøg af Videnskabens Aander og Skønhedens Gudebilleder.«

Havde Anatole France været et københavnsk Proletarbarn, vilde han ikke have faaet eget Værelse, egen Seng, ja end ikke sin egen Krog. Videnskaben og Skønheden var ikke kommen til ham, og han var forsumpet som Tusinder af fattige Børn.

Forfatteren Sigurd Ibsen skriver i en Afhandling om »Det sociale Dilemma« i »Politiken« 1920 bl. a. følgende:

»Uretfærdig er den kapitalistiske Samfundsorden, det slipper man ikke bort fra.« . . . »Maaske har Arbejderen Evner, som gør ham duelig til Driftsherre. Men han maa forsage baade Livsnydelse og Ærgerrighed, fordi han nu en Gang er født i en lavere Sfære.« . . . »Reglen er, at Fattigdom formindsker Udsigterne til Fremgang, omtrent som legemlige eller aandelige Skrøbeligheder. At det er Herkomsten, som skal kunne forringe den Enkeltes Skæbne, indeholder utvivlsomt en social Forurettelse. Og saa længe

Kommunen i Paris proklameres 1871.

Menneskene har reflekteret over sig selv og sine Kaar, har Fordringen om Individernes Lighed i Udgangsbetingelser stadig rejst sig paa ny, og den vil aldrig lade sig afvise. For den er et Krav, som ikke kommer og forsvinder med en Tidsstrømning, men som bundet dybt i det menneskelige Tænkesæt.«

Hr. Ibsen tilføjer, at Overklassen dog er »den mere værdifulde Bestanddel af Samfundet«. Men hvorfor er den det? Jo, Overklassens Raastof bliver Genstand for Forædling. Ligesom i Industrien den forarbejdede Vare er mere værd end det Raaemne, den er lavet af, saaledes frembringer Velstand, Kundskaber osv. en forfinet Menneskeklasse. »Men her dukker Retfærdighedsspørgsmaalet op paa ny. Naar Samfundslagene af Naturen er lige, hvordan kan den da forsvares, denne kunstige Ulighed, som bare letter Individene af den ene Klasse Adgangen til at forhøje sin personlige Værdi? Denne Tilstand minder jo om den religiøse Prædestinationslære, hvorefter

Vendômesøjlen i Paris undergraves til Fald 1871.
Senere atter opført.

Mennesket allerede i Moders Liv er forudbestemt enten til Salighed eller til Fordømmelse.« Sigurd Ibsens Ord er Sandheden, men hvor mange forstod Sandheden i 1871? Det danske Samfund var den Gang ikke alene reaktionært og kapitalistisk, men ogsaa smaatskaarent og bigot. Hovedstaden København laa endnu for Størstedelen indenfor de gamle Volde, hvis Sløjfning begyndte omtrent samtidig med, at den nye socialistiske Bevægelse krævede aandelig Lys og Luft. Indbyggertallet var kun ca. en Tredjedel af det nuværende. Højre regerede enevældigt. Dets Redaktører og et Par Storkapitalister bestemte, hvem der skulde sidde i Rigsdagen og i Borgerrepræsentationen.

Over dette danske Samfund kom Kommuneopstanden i Paris 1871 som en stor Forskrækkelse, og Bourgeoisiet klamrede sig med en hel ny Lidenskab til Kirken. Georg Brandes skriver: »Danmark blev paa det Tidspunkt Evropas mest ortodokse Land.« Hans eget Syn paa Kommuneopstanden var dybt forskelligt fra Højreklikens. Han skimtede i Oprøret Fremtidens nye Tanker. Da Kommunarderne nedrev Vendômesøjlen, rejst til Ære for Krigens Idé, følte Brandes noget stort deri, nemlig

»Fredsrepublikens Tanke hævet over Folkeforfængelighedens Nationalhæder«.

Sit Modsætningsforhold til Datidens Højre udtrykker han med følgende Ord:

»Her i Rom overvældede med Et en Foragt mig for de Ledende i Danmark. Det var forfærdeligt, som Magthaverne og de Landet beherskende to stakkels Aviser (»Dagbladet« og »Fædrelandet«) tog sig ud paa Afstand. Var de grimme nærved, saa var de endnu mindre Distanceblændere. Og i mangfoldige Aar havde ingen Stemme kunnet hæve sig saaledes mod dem, at den tog Magten fra dem, thi de betegnede Nationens Jævnhøjde.«

Ingen Stemme havde med Virkning kunnet hæve sig mod Højres ene-vældige, pengestærke og aandsforladte Herredømme, siger Georg Brandes, ikke en Gang Brandes' egen, skønt han var en stor Skribent og Taler. Saa megen større Beundring fortjener Louis Pio, der ubemidlet og sammen med Fattige rejste den socialistiske Bevægelse i 1871 og paa-begyndte Udgivelsen af den socialdemokratiske Presse, som i Løbet af nogle Aar ganske tog Magten baade fra »Dagbladet« og fra »Fædrelandet« og drev dem til at dø.

Hvis Republikanerne i Paris sejrer og
udelægger Preusserne.

(»Folkets Nisse« 1871.)

»Nissen«s Spaadom opfyldtes omtrent
50 Aar senere.

1871: Voldene omkring København sløjfes. Tegning af *B. Olsen*.

Andet Kapitel.

Pio, Brix, Geleff. Hvorledes Socialdemokratiet modtoges. De første Arbejderrørelser. U. P. Overbye. Det danske »Internationale«s Program. Forfølgelser. Murerne Strejke. Mødet 5. Maj. Under Førernes Fængsling. Den første Grundlovsfest. Den første røde Fane indvies. Louis og August Toucher. Internationale forbydes. Første Byraadsvalg. Würtz, Kruse, Gronemann og Socialdemokratiets Politik. Pio, Brix, Geleff overtager atter Ledelsen. Kongressen paa Gimle. Førernes Bortrejse. Pios Død. Harald Brix's sidste Aar. Geleffs Agitationsrejser. Socialdemokratiets første Regnskab. Geleffs Hjemkomst.

DET var unge Mænd, som i 1871 forenede sig til Angreb paa de Samfundsforhold, der foran er skildret, og som Sædemænd udsaaede Socialismens Frø. Louis Pio var 29 Aar, Harald Brix 30 og Povl Geleff 28 Aar.

Af de 50 Aar, som det danske Socialdemokrati ser tilbage paa, omfatter Pio-Perioden kun de første seks. Heraf tilbragte han, Brix og Geleff tre i Fængsel, nemlig fra Maj 1872 til April 1875. Kun et forholdsvis lille Spand af Tid levnedes dem til at udføre deres Livs Bedrift. En kort Tid, men den var rig paa Handlinger, Begejstring og dramatiske Perioder.

Ingen, der ikke selv har oplevet denne Tid, kan forestille sig de Sindets Rørelser, som da greb den opvakte Del af Arbejderstanden. Da Giordano Bruno ved Aaret 1600 sprængte de tusindaarige Forestillinger om Himmelhvælvingen og paaviste, at der ikke ligger et Loft over Jorden, men at Rummet er uendeligt og fyldt med Milliarder Kloder, da virkede denne nye, omvæltende Verdensidé dog ikke med Sensationens Kraft, fordi kun enkelte forstod den. Men da den socialistiske Idé sprængte det Loft af Avtoritetstro, Kasteaand, Rigmands-Hovmod og Underklasse-Ydmyghed, som laa trykkende over Folket, vakte den rundt i Evropa Tusinders Forstaaelse, fordi den var Udtryk for, hvad de selv følte og tænkte, og fordi den nye Idé kunde udsprede ved Bogtryk, Foredrag og Diskussioner.

Giordano Bruno forklarede: Det er ikke Solen, som bevæger sig omkring Jorden; Forholdet er lige omvendt! — Socialismen lærte: Det er ikke Overklassen, som opretholder og ernærer Underklassen; tværtimod! Begge Sætninger vendte op og ned paa Samtidens Begreber. Pio skrev:

»Arbejdere! Slut Jer til os, og Eders Befrielsestid vil ikke være fjern. Magten ligger i Eders egne Hænder, det gælder kun om at bruge den.« Og han tilføjede: »Om faa Maaneder vil Kommunen være genoprettet i Paris. Vi opfordrer alle Brødre til med os kraftigt at arbejde paa det store Værk, der maaske langt hurtigere, end nogen af os aner, skal føre til Maa-

Louis Pio 1871.

let.« De første Socialdemokrater troede paa denne hurtige Forandring af de sociale Tilstande. Det gik dem som de første Kristne, da Jesus udraabte Ordene: »Himmeriges Rige er nær!« Disse Kristne var jo ogsaa for største Delen Slaver, som ventede Befrielse i et bedre Samfund. Naar man i 1871 talte til de ganske Unge, t. Eks. om Ubehagelighederne ved, at de snart skulde være Soldater, fik man ofte det Svar: »Aah, til den Tid har vi afskaffet Militarismen!« Betragtningerne var disse: Arbejderne er de mange, Sandheden om deres ulykkelige Forhold er indlysende, og under en Kamp har de ikke andet at tabe end deres Lænker. De mange maa da let kunne blive enige om at tage Magten fra de faa. Men var Pios Partifæller begejstrede, saa var Magthaverne til

Gengæld dybt forargede. Elskedes Pio af Socialisterne, saa hadede Kapitalisterne ham til Gengæld dybt og inderligt. Den Sandhed, at naar man rører ved Bourgeoisiets Pengesække, bliver det et vildt Dyr, bekræftedes ved den uretfærdige og brutale Straffedom, som kort efter ramte Pio og hans Kampfæller.

LOUIS PIO

Louis Albert François Pio fødtes i Roskilde 1841, var Søn af en Kaptajn og paa fædrene Side af fransk Familie. Den galliske Afstamning er maaske ikke uden Skyld i hans urolige og lidenskabelige Temperament. Louis blev døbt i Roskilde Domkirke og konfirmeret i Holmens Kirke i København 1856. Fra sit 8. til 10. Aar gik han i Melchior's Skole paa Nørregade og senere i Metropolitanskolen. 1859 blev han Student og Lærer i Fysik og Matematik. 1863 meldte han sig til Tjeneste ved Hæren, som skulde deltage i den tysk-danske Krig, og blev Løjtnant. 1870 fik han Ansættelse som Skriver paa Københavns Posthus. Han sidder i al Stilhed i den røde Gaard paa Købmagergade og lader ikke sine Omgivelser mærke, hvorledes det syder og gærer i hans Blod ved Efterretningerne om Kommuneopstandens revolutionære Begivenheder i Frankrig. Han følger med Spænding Rocheforts voldsomme Artikler i Pariserbladet »Lanterne«,

føler sig som ladet med det Sprængstof, der skal sætte »Ild paa« herhjemme ved at kaste det sociale Spørgsmaal ind i Diskussionen, og tager sin Afsked fra Postvæsenets Tjeneste i Juni 1871. Politiets Signalement af Pio lyder saaledes: Blaa Øjne, blondt Haar, stor og slank. Han var smuk, intelligent og dannet. Han forstod fra Talerstolen at overføre sine Stemninger til Forsamlingen, og han var en udmærket Journalist. Da Politiet i 1872 arresterede Købmand Mundberg, den senere Landstingsmand, og bebrejdede ham nogle Ord, han havde fremsat i et Foredrag, undskyldte han sig med, at Taleren var inspireret af den Ekstase, hvori Læsningen af en af Pios Artikler havde sat ham. I Maj og i Juni 1871 udsaaede en den Gang ukendt Haand i to Kast de første Frøkorn til det socialdemokratiske Parti ved Smaaskrifterne »Socialistiske Blade« I og II. Denne ukendte Haand var altsaa Louis Pios.

Det første Nummer udkom paa Im. Rées Forlag og sluttede med en Erklæring om, at Arbejderne vilde have deres Kaar forbedret med Loven eller uden den. Erklæringen satte alle kapitalistiske Lidenskaber i Bevægelse, og Réé turde ikke udgive Pjecen Nr. 2. Udgivelsen blev derfor overtaget af Pios Fætter, Harald Brix, som ogsaa den 21. Juli udsendte første Nummer af Ugebladet »Socialisten«, medens Pio en Tid var Folket ukendt. Naturligvis kendte dog Politiet og de ledende Politikere hans Navn. I »Dags-Telegraf« indbyder Redaktøren, Hr. Rimestad, »den hemmelige Leder« til et Diskussionsmøde i »Arbejderforeningen af 1860«, for hvilken Rimestad var Formand, men Pio svarer:

»Vi ved, at vi kæmper mod det Parti, der for Øjeblikket har Magten i Staten. Traadte vi frem under Navn, da vilde vor Skæbne snart være afgjort. Storborgerne vilde ikke behøve deres Føreres Opfordring for at styrte sig over os, og den mageløse Frækhed, vi har vist ved at tale den undertrykte Stands Sag, vilde faa sin retfærdige Straf.«

Rimestad lod da Pio vide, at han var kendt. Han skrev i »Dags-Telegraf« den 26. Juli:

Louis Pio lader sig føre af Kommunen i Paris.
Personerne: Rochefort og Pio.

(»Punch«.)

Henri Rochefort, født 1830, udgav fra 1868 »Lanterne«, der undergravede Napoleon III.s Herredømme, hvorfor han arresteredes. Da Kejserdømmet faldt, førte Folket ham i Triumf fra Fængslet. Han sluttede sig til Kommuneoprøret, blev dømt til Strafarbejde i Ny-Kaledonien, men flygtede derfra i Marts 1874.

»Grundkomisk vilde det være, om det almindelige Rygte taler Sandhed, der som Forfatter til »Socialistiske Blade« og Redaktør af »Socialisten« betegner . . . et Individ, der skal være Embedsmand. — Redaktøren af »Socialistiske Blade« synes af vore Statsinstitutioner bedst at kende Postvæsenet.«

Da Pio var Postskriver, ligger der et ligefremt Angiveri i Rimestads Ord.

Forøvrigt blev den socialistiske Bevægelse for 50 Aar siden modtaget af Overklasserne med al mulig Haan og Had. Da Rimestad ikke kunde lokke Pio hen i Arbejderforeningen, skrev han:

»Frækhed og Rabalderfærdighed« . . . »Sammen- surium af Fraser«. . . »En Række dumme Løgne, frække Insinuationer og de væmmeligste Smigrerier for Mængdens Lidenskaber«. . . »Løgnens og Egenkærlighedens Apostle«. . . »Skrydende og hylende Floskel-form«.

Hr. Rimestad, der repræsenterede Højre baade i Pressen og i Folketinget, var kendt som en Mand, der tog sig et højt Glas og gik under Navnet »Ølslugeren«.

Medens Redaktør Rimestad er grov, er Redaktør Carl Ploug vittig. Han skriver i det den Gang mægtige Blad »Fædrelandet«:

»Giv Plads for den store Reformator! Han er kommen, han, hvem Aarhundreder har ventet paa, den ny Tids Messias, der vil omskabe hele Samfundet og sætte det nederste øverst og det øverste nederst, som »med Loven eller uden Loven« vil indføre den sande menneskelige Lighed og virkelige Frihed, som paany vil aabne Paradisets Porte.«

Hr. Plougs spottende Raab »Giv Plads!« blev taget paa Ordet. Ikke mange Aar efter maatte baade »Fædrelandet« og »Dags-Telegraphen« ophøre at udkomme og give Plads for den socialdemokratiske Presse.

I Løbet af August og September 1871 oprettes »Den internationale Arbejderforening for Danmark«, en Afdeling af »Internationale« i London. Pio, Brix og Geleff konstituerede sig som Centralkomité, indtil en Generalforsamling kunde finde Sted. Pio kaldte sig Stormester, Brix blev Sekretær og Geleff Kasserer.

Den 1. September 1871 stiftedes »Cigarmagernes Fagforening« med Tilslutning til »Internationale«, altsaa den første faglige Organisation under socialistisk Paavirkning. To Aar forinden, i Juni 1869, oprettedes »Den typografiske Forening« i København, men den holdt sig længe borte fra den socialistiske Arbejderbevægelse.

Det første socialistiske Funktionærmøde i Danmark fandt Sted Natten mellem den 25. og 26. August 1871 i Allégade 9. Her samledes det københavnske Sporvejssekselskabs Personale. Det bestod af 38 Konduktører, 38 Vognførere og et Staldpersonale paa 30 Mand. Konduktør Jacobsen talte, og samtlige Funktionærer paa 5 nær indmeldte sig i »Internationale«.

Sporvejsfunktionærene var slet stillet. De var delt i tre Afdelinger. Den første begyndte Kl. 6¹/₂, den anden Kl. 9¹/₂ og den tredie Kl. 10¹/₂ Morgen, men alle arbejdede til Kl. 12 Nat. I Stalden var Arbejdstiden fra Kl. 5 Morgen til 8 Aften. Personalet mødte en halv Time før Kørslens Begyndelse for at rengøre Vogne, og der aflagdes Regnskab efter Kl. 12 Nat. Arbejdstiden for Holdene blev derved 19, 16 og 15 Timer.

Det rige Selskab opretholdt disse Forhold, indtil der skete en stor Ulykke foranlediget ved, at en Vognfører faldt i Søvn under Kørslen. Publikum, som derved følte sig personlig truet paa Liv og Helbred, protesterede, og Selskabet indskrænkede Arbejdstiden noget.

Daglønningen var 2 Kr. 33 Øre à 2 Kr. Staldpersonalet fik 50 Kr. om Maaenen. Timebetalingen blev altsaa 11 à 12 Øre.

Konduktør Jacobsen blev afskediget.

I September 1871 kommer det første stærke Udtryk for, at Agitationen har bredt sig til Provinserne. Den 11. September afholder Snedkerne i Aarhus Møde, danner en Forening og udsender en »Opfordring til danske Arbejdere« om at slutte sig til »Internationale«.

Saa kom Landarbejderne. Den 24. September sammenkalder »flere

Povl Geleff 1871.
Socialdemokratiets første Dirigent.

Landarbejdere« til et Møde ved Skanderborg, og 30 af de Indbudte indtegner sig i »Internationale«, men saa stor er Frygten for Bønderne og Godsejerne, at intet Navn nævnes i Referaterne. Det hedder: »En af Indbyderne aabnede Mødet«, »en Arbejder tog Ordet«, »derpaa tog en ny Taler Ordet« o. s. v. »Socialisten«s Redaktion tilføjer til Beroligelse: »Navne vil naturligvis aldrig uden udtrykkelig Tilladelse blive offentliggjort i vort Blad.«

At der var Grund til Frygt fremgaar ikke alene af Jacobsens Afskedigelse, men ogsaa af mange andre Afskedigelser og Forfølgelser. Forman-

Socialisternes Marsch synges første Gang.
Scene fra Internationales Lokale i Kirkestræde 1871.

den for Højreforeningen i Randers, Overlærer Albrechtsen, meddelte i Byens Aviser, at enhver, som indmeldte sig i den internationale Arbejderforening, vilde blive nægtet Hjælp af Understøttelsesforeningen. Naar Højre udtalte sig saaledes offentligt og paa Tryk, kan man forstaa, at der øvedes megen Vold i det Skjulte.

Saa kom den første Strejke og det første offentlige Arbejdermøde.

Paa Burmeister & Wains Fabrikker beskæftigedes i 1871 800 Mand. Arbejdstiden var fra 6 Morgen til 7 Aften, og der beregnedes to Timer til Maaltider. De almindeligste Lønninger var fra 1 Kr. 66 Øre om Dagen til 2 Kr. De bedste og heldigste Arbejdere kunde have en Timeløn paa 24, 26 à 28 Øre. Hver Uge blev der trukket 28 Øre af Lønnen til tvungen Sygeforsikring.

Det var Skik at give Folkene en Fridag, naar et Skib løb af Stabelen. Da denne Fridag blev strøget, protesterede en Arbejder, og han blev der-

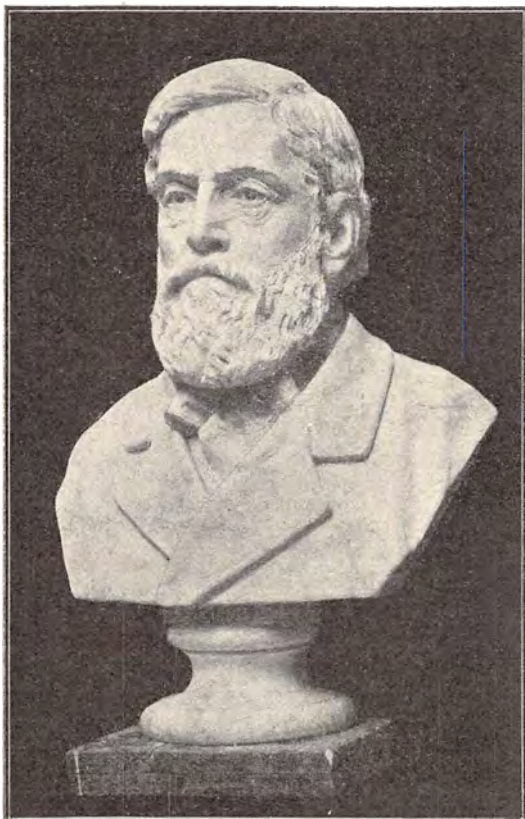
for mishandlet saa haardt af fire Kvartermænd, at han maatte indlægges paa Hospitalet. Hans Kammerater forlangte, at Kvartermændene skulde afskediges, men i Stedet for blev 300 Arbejdere udelukket fra Værftet. Saa strejkede Formere, Smede og Arbejdsmænd. I den Anledning udsendte »Socialisten« et Ekstranummer og indbød til offentligt Møde i Salonen »Føniks« den 4. Oktober.

Her traadte Geleff og Brix offentligt frem, den første som Dirigent, den anden som Taler. Lokalet var overfyldt og Gaden udenfor sort af Mennesker. Forsamlingen udtalte sin Sympati for de Strejkende og tilsagde dem Støtte. Resultatet af Kampen blev: Firmaet fjernede to af Kvartermændene og udarbejdede et Reglement med kortere Arbejdstid og højere Løn; men kunde en Smed ikke tjene 18 Øre og en Arbejdsmand ikke 16 Øre i Timen, blev de afskediget.

»Internationale« fik hurtigt ca. 1000 Medlemmer. Søndagen den 15. Oktober konstitueredes Foreningen ved et Møde i Tømmerkroen, hvor der valgtes Sektionsformænd for Snedkere og Stolemagere, Murere og Tømrere, Skrædere og Smede. Købmand Mundberg

blev Formand for den blandede Sektion. Foreningen omfattede nemlig saavel den faglige som den politiske Bevægelse og var inddelt i faglige Sektioner, forsaavidt Medlemsantallet udgjorde mindst 50. I modsat Fald forenedes de med andre Medlemmer i blandede Sektioner. Det hele ledes af Centralkomitéen samt af 7 Kredsformænd, en for hver af Landets 7 Stifter. Der gik fem Maaneder, inden det lovlige Valg af Centralkomitéen fandt Sted. Anledningen hertil var bl. a., at Pio rejste til Udlandet i Slutningen af 1871 og opholdt sig i Schweiz, Frankrig og Tyskland. Han knyttede i disse Lande Forbindelse med fremragende Socialdemokrater.

Den 8. Marts 1872 var han atter i København og valgtes nu af »Internationale«s Medlemmer til Stormester med 1548 St., Geleff fik 1555 St. og Brix 876 henholdsvis som Kasserer og Sekretær. »Internationale« havde Lokale først i Kirkestræde, senere i »Føniks«-Kælderen i Helliggejststræde

Buste af U. P. Overbye i Forsamlingsbygningen i Rømersgade.

Overbye fødtes 1818, var Kopist i Krigsministeriet og døde 1879.

(nu Walkendorffsgade). Her udfoldede sig et selskabeligt Samliv. Bestyrelsens Møder afholdtes omgivet af Foreningens Medlemmer. Næsten hver Aften var der Foredrag og Diskussioner. Længere ud paa Natten blev der sunget og danset. Forfatteren til »Socialisternes Marsch«, U. P. Overbye, var ofte til Stede og dirigerede ved Afsyngelsen af sine Sange.

I »Socialisten« for 2. April fremsætter Pio Programmet for »Den internationale Arbejderforening«. Det hedder deri:

»Vi fordrer ingen *Deling*, vi fordrer ikke fuldstændig *Ligestillelse* af alle Mennesker, men vi fordrer *lige Adgang* til Erhverv for alle, vi fordrer en virkelig *Lighed* for Lovene; vi erklærer, at ethvert Menneske skylder sin Samtid og det Samfund, hvori han lever, alt hvad han kan udrette; vi erklærer Religionen for en Sag, der vedkommer hvert Menneske *privat*, men ikke Staten; vi erklærer ethvert Menneske berettiget til, naar han *har* arbejdet, men ikke længer *kan* det, da at blive forsørget af Staten, ikke som et Almissemlem, men som en fri Borger, der har Ret til at forlange det; vi erklærer endelig Krig for en Galskab og Nationalhad for en Dumhed.«

»Men Historien gør aldrig Spring i sin Udvikling, der er stedse Overgange fra en Samfundsorden til en anden, selv om saadanne end hyppigt bliver betegnet ved blodige Katastrofer af større eller mindre Udstrækning. Naar vi derfor har opstillet os som Sagens Forkæmpere her i Landet, saa maa vi ogsaa være paa det rene med, at vi ikke *straks* kan opnaa *alt*, at der ligesaa godt maa være et foreløbigt og mindre Maal som et endeligt og større.«

»Som saadanne nærliggende Forandringer til det bedre vil vi først og fremmest nævne en ny Ordning af *Undervisningen*. Den bør efter vor Mening være *fri* og *fælles*; de Børn, som har Forældre, der er ude af Stand til at forsørge dem, maa tillige underholdes paa Statens Bekostning; Kirken adskilles fra Staten, d. e. Præsterne lønnes og vælges af Menighedene, og den theologiske Eksamen forandres til en simpel Prøve i Kendskab til Bibelen. *Rettergangen*, saavel den civile som den kriminelle, gøres simplere; der oprettes særegne Domstole for Sager mellem Arbejdere og Arbejdsgivere; enhver uskyldig Anklaget eller Arresteret tilstaas der Erstatning. Der gives Love til Forebyggelse af Børnearbejde og Indskrænkning af Kvindernes Arbejde i *Fabrikkerne*; der ansættes Fabriksinspektører til at vaage over deres Udførelse og indgive Beretninger over Fabriksvæsenets Tilstand i det hele taget. *Fideikommiser* og *Lehn* overgaar til fri Ejendom under saadanne Bestemmelser, som kan befordre Udviklingen af en bedre stillet Husmandsklasse. *Klostre* og *Legater* anvendes til Formaal, som maa anses for tidssvarende og almennyttige. Al *indirekte Beskatning* søges efterhaanden ophævet. Oprettelsen af *Produktionsforeninger* saavel i By som paa Land understøttes, og alt Statsarbejde overlades saa vidt muligt direkte til Arbejderne. Statens Politik udadtil bliver en udpræget *Fredspolitik*, og den militære Tjenestetid indskrænkes.«

Artiklen slutter med at erklære, at »vi tvivler ikke om, at vore Modstandere finder disse Fordringer uforskammede og ublu.«

Det gjorde Kapitalisterne og Højre ogsaa den Gang, men den sociale Opfattelse har dog senere forandret sig noget ogsaa for dem. De fleste af Pios Krav er allerede, og adskillige af dem forlængst, gennemført, t. Eks. Alderdomsforsørgelse, Reform af Undervisning og Retspleje, Erstatning for uforskyldt Varetægtsarrest, Oprettelse af Domstole til at dømme mel-

lem Arbejdere og Arbejdskøbere, Forbud mod Børnearbejde, Ansættelse af Fabriksinspektører, politisk Lighed o. s. v.

Naar man gennemlæser dette Program, ser man, at Socialdemokratiet i 1921 er mere udpræget socialistisk end Partiet var i 1871. Programmet mangler nemlig Krav, der tager Sigte paa Samfundets Omdannelse i socialistisk Retning. Hverken Pio eller de øvrige Banebrydere tænkte paa det, vi i vore Dage kalder Socialisering, det vil sige: Samfundets Overtagelse af Produktionsmidlerne. Pio var mere Discipel af Lassalle end af Marx. Ligesom Lassalle mente han, at Vejen til Afskaffelse af Udbytningen maatte gaa gennem *Produktionsforeninger*, hvortil Staten yder Støtte. Denne Tanke udvikles Gang paa Gang i »Socialisten«, og det hævdes, at der er to Maader at gaa frem paa: »Den ene er: ved Hjælp af Strejker at tiltvinge sig en højere Løn af Arbejdsgiverne, og den anden er aldeles at undvære Arbejdsgiverne, hvilket opnaas ved at slaa sig sammen og danne Produktionsforeninger, hvori alle er Mestre, d. v. s. de faar en ligelig Andel af Udbyttet.«

I Grunden er det forstaaeligt, at denne Løsning af det økonomiske Problem maatte ligge Datidens Arbejdere nærmere end Tanken om, at Samfundet som Helhed skulde have Ejendomsretten over Produktionsmidlerne. Man maa nemlig erindre, at

Produktionen her i Landet nylig havde sprængt de gamle Lavsskranker og endnu kun i ringe Grad havde udviklet sig til Storindustri. Statistiken viser endog et lignende Forhold mellem Hovedpersoner og Medhjælpere i 1870 som i 1855, nemlig 88.000 Hovedpersoner mod 50.000 Medhjælpere. Til Sammenligning kan anføres, at de tilsvarende Tal i 1914 er 82.000 og 268.000. Hovedpersonernes Antal er formindsket, trods den voksende Befolkning, men Medhjælperne er mere end fem Gange forøget. I 1871 foregik den overvejende Del af Produktionen under primitive haandværksmæssige Former og med ringe Kapital. Det var derfor heller ikke nogen særlig fantastisk Tanke, at en Produktionsforening kunde optage Konkurrencen med Mestrene. Forsøgene derpaa blev gjort af en Række Fag, saaledes Skomagere, Skrædere og Snedkere, men gennem disse Forsøg lærte man, at Vejen ikke var fremkommelig.

Den økonomiske Udvikling, der var foregaaet i det danske Samfund, da Socialismen holdt sit Indtog, havde med andre Ord været tilstrækkelig til at skabe Klassefølelse hos Arbejderne, men havde været for ringe til at gøre dem klare over Maal og Midler.

Hjertet bløder, naar man tænker paa de haarde Forhold, hvorunder Arbejderne den Gang levede, og den Hensynsløshed, hvormed Magthaverne forfulgte dem, der rejste beskedne Krav om Forbedringer. Blandt andet henvendte Politidirektøren sig til Krigsministeriet og forlangte Pio forfulgt af de militære Avtoriteter, da han var Løjtnant. Forfølgelserne udvidedes ogsaa til grov Krænkelse af Pressefriheden. »Socialisten« kunde ganske vist ikke ligefrem forbydes, men Politiet truede dens Bogtrykkere og lod dem vide, at de var under Opsigt og vilde blive ramt ved første Lejlighed. Pio klagede til Justitsministeren, der gav Crone Medhold, skønt Straffelovens § 210 taler om den, der tvinger nogen ved Trusler om Vold. Mange Arbejdere er blevet straffet efter denne Paragraf, i 1920 en Fagforenings Formand. Men det var altsaa tilladt Politiet at true Bogtrykkere med Forfølgelse og økonomisk Ødelæggelse. »Socialisten« maatte søge til Sverrig og senere til Tyskland for at blive trykt. En Gang, da Pio førte Oplaget fra Hamborg til København, blev Toget standset ved Ringsted af Snefog, der varede i fire Timer. En fanatisk Højremand, Ritmester Sommer, satte sig da i Spidsen for en Bande 2. Klasses Rejsende, og denne Bande overfaldt Pio, skældte ham ud og overdængede ham med Sne. Pio søgte ind i 3. Klasses Ventesal og talte der med nogle Arbejdere, men Højrebanden forfulgte ham, og Jernbanens Embedsmænd gjorde intet for at komme ham til Hjælp. Ja, nogle af dem deltog endog i Skandalerne paa Perronen. Paa den Maade gik de fire Timer, indtil Toget atter kunde køre.

Resultatet af Politiets Forfølgelse var, at Socialdemokratiet oprettede sine egne Bogtrykkerier. Det første ejedes af J. Henriksen, og hos ham udkom den 2. April 1872 for første Gang »Socialisten« som Dagblad. Det andet etablerede Pio selv i 1876. Det havde Lokaler i Ravnsborggade 18.

Pio fraraadede meget indstændigt Arbejderne at inklade sig paa Strejker, saa længe de manglede gode Fagorganisationer og Penge i

Strejkekasser. Men den 3. April 1872 maatte »Socialisten« alligevel meddele: »400 herværende Mursvende har bestemt sig til at forkorte Arbejdstiden med en Time daglig, fra 11 Timer til 10 Timer, og gik derfor fra Arbejde i Aftes Kl. 6 i Stedet for Kl. 7.«

Dette var den første planmæssige Kamp for Indskrænkning af Arbejdstiden, og dermed gled Tæppet op for Slaget paa Nørrefælled den 5. Maj og for Forbedringshus-Tragedien.

»Socialisten« støttede Murerne bl. a. ved Indsamling af Penge. For første Gang blev 8-Timers Dagen nævnet. Pio skriver: »Murerne har sluttet sig til den store Kamp, som føres over hele Verden for Normalarbejdsdagen, og som ikke ender, før Arbejdet er blevet indskrænket til 8 Timer daglig.«

Murerne selv krævede kun en 10-Timers Arbejdsdag, men i Udlandet, navnlig i England, havde man allerede fra Tiden omkring 1850 agiteret for en Arbejdsdag paa 8 Timer. Her i Danmark var Arbejdstiden i flere Virksomheder 12 Timer og derover, og Murerne's beskedne Ønske om at maatte forlade Stilladserne Kl. 6 stødte paa den heftigste Modstand. Regeringen løste Mestrene fra deres Kontrakter, Politiet opkaldte daglig Svende til Forhør, Magistraten udsatte Lærlingenes Prøver, for at de ikke skulde slutte sig til Strejken, Husejerne kastede de Arbejdsløse paa Gaden, Understøttelsesforeningen nægtede dem Hjælp, og de Standsfæller, som indsamlede Penge til de Strejkende, blev afskediget uden Naade. Efter en Maanedes Forløb saa det ud til, at Strejken vilde mislykkes. Pio indkaldte derfor til et Møde paa Nørrefælled den 5. Maj 1872 for at vælge en Deputation, som skulde »forebringe Hs. kongelige Højhed Kronprinsen« (den senere Frederik VIII, der ledede Regeringen under Christian IX's Fraværelse) følgende Ønsker:

A. Der udnævnes en Arbejdsminister, for at han i Forening med den øvrige Regering kan tage under Overvejelse, paa hvilken Maade den Fattige øjeblikkelig kan hjælpes, uden at han kommer ind under Fattigvæse-

Størmester Pio's Morgenbøn.

(»Folkets Nisse 1872.)

net i den nuværende Skikkelse, og uden at han mister sine borgerlige Rettigheder.

B. Det tillades Arbejderne i de forskellige Fag at oprette Forligskommissioner, der kan udjævne Tvistigheder i Arbejdssager mellem Mestre og Svende.

C. Det paalægges alle Avtoriteter ikke at optræde til Fordel for den ene eller anden Part, naar Arbejdet er nedlagt.

Det var tre Ønsker, fremsat i den allerunderdanigste Form! Tre Ønsker, der, naar de bevilges, vil være til stor Gavn for Folket! Tre Ønsker, som den nuværende Slægt har set gennemført i al Stilhed og Fred! Skulde man tro, at saa retfærdige og ærbødige Anmodninger kunde faa Overklassen til at fare frem som en ophidset Tyr?

Men saaledes skete det! Justitsministeren, Hr. Klein, tilkaldte Politidirektøren, Hr. Crone, og i et Statsraadsmøde besluttedes det, at ikke alene Mødet den 5. Maj, men alle fremtidige Folkemøder, som Socialdemokratiet vilde sammenkalde, skulde være forbudt. Det var aabent Grundlovsbrud, og Pio kastede sig derfor med hele sin Avtoritet i Breuschen for, at Mødet skulde afholdes trods alt. Ved en Sammenkomst i »Internationale«s Lokaler den 4. Maj om Aftenen oplyste han, at Politidirektøren, foruden sine 400 Betjente, vilde have til Raadighed Husarerne, to Bataljoner Infanteri og desuden noget Artilleri. Men han troede ikke, at Magthaverne kunde faa de slet lønnede Politibetjente eller Soldaterne, der hovedsagelig var udgaaet fra Arbejderstanden, til at skride ind mod deres fredelige Brødre.

Pio huskede ikke Marcus Thranes Skæbne eller den Straf, som ramte Dr. Dampe, der i 1821 dømtes til Døden, fordi han krævede, at Danmark skulde have en fri Forfatning, og Pio kunde ikke vide, at Højre var blevet saa bundreaktionært, at det nogle Aar senere sprængte Grundloven for at holde sig ved Magten. Om Natten trængte de slet lønnede Betjente ind til ham, til Brix og Geleff og førte dem som Fanger til Fængslet paa Nytorv. Fældemødet var ikke ene Aarsagen til deres Arrestation, men den tilfældige Anledning. De var Banebrydere, og dem gaar det galt. Da Raabet for første Gang lød til Proletarerne: »Hvi fordrer I ikke med Tusinde Stemmer af Guldkalven, som Eders Bødler dyrker, et saftigt Stykke?«, da rejste alle Pengemændenes Rovdyrinstinkter sig til Forsvar for Mørbradsskiverne. Socialismens hellige Tanke maatte have sine Martyrer.

Fældemødet knustes af Militær og Politi, medens Folkevittigheden fortalte, at Politidirektøren selv sad gemt bag en Kakkellovn. En Del Mennesker, som gjorde Modstand, blev straffet. Næste Aar idømte Højesteret Førerne Forbedringshusarbejde, Pio i fem Aar, Brix og Geleff hver i tre Aar.

Brix havde været ansvarhavende Redaktør for Ugebladet »Socialisten«s første 36 Numre. Pio havde redigeret Bladet fra 2. April til 5. Maj, altsaa kun i fem Uger. Gennemlæs disse gamle Aviser og se, hvor ufarlige de er. Men, som Højrebladene aabent skrev, Murerne maatte ikke sejre, fordi Eksemplet da vilde smitte andre Arbejdere. De Strejkende havde kun

600 Kr. om Aaret for 11 Arbejdstimer om Dagen. Der skulde de blive staaende. Tre Uger efter Førernes Fængsling opgav de Kampen.

Dommen satte Lidenskaberne i Fart, og Arbejderne stormede til Møder, men Pio greb fra sit Fængsel dæmpende ind i Bevægelsen, idet han haabede at faa Straffen forandret til Statsfængsel. Andragendet derom blev dog afslaaet. Der vedtoges Adresser til Regering og Rigsdag baade i Hovedstaden og selv ude i Landkredsene. T. Eks. skrev 146 Gaardmænd og Husmænd i Barritvrigsted Sogn under Vejle Amt følgende:

»Tillidsfuldt henvender vi os til Folkets Repræsentanter, og i Folkelighedens og Menneskehedens Navn beder vi den høje Rigsdag at tage sig af og gøre noget for, at de saakaldte Socialistførere, Pio, Geleff og Brix, snarest mulig kan komme ud af det Fængsel, som de nu har siddet i saa længe. De er dog hverken Stimænd, Mordere, Røvere eller Oprørere, men fredelige Borgere, der aabenlyst og ej i Dølgemaal vilde have udtalt deres Anskuelser under aaben Himmel for Gud og hver Mand, hvilket vistnok Grundloven hjemler hver dansk Mand Lov og Ret til, naar Forsamlingen er ubevæbnet.«

Der holdtes en Række Møder rundt i Landet, hvoraf det i Horsens er bemærkelsesværdigt, fordi der her for første Gang i Provinserne udfoldedes en rød Fane. I dens Dug stod Ordene: »Internationale erkender vor Ret«. Mødet var besøgt af over 1000 Mennesker og vakte Forskrækkelse blandt Bedsteborgerne. Inspektøren for Tugthuset befalede alle Natvægttere at møde til Fængslets Forsvar, og Arbejderne paa Goldschmidts Fabrikker fik Ordre til at samles i Værkstedsløkalerne, skønt det var 1. Pinsedag.

I flere Byer blev Soldaterne kasereret, og der uddeltes skarpe Patroner. Dette skete bl. a. i Aarhus. Her var ogsaa samlet 1000 Mennesker. Dragonerne holdt opsadlede under hele Mødet, men havde Ordre til kun at slaa med flade Klinger.

Slaget paa Nørrefælled den 5te Maj 1872.

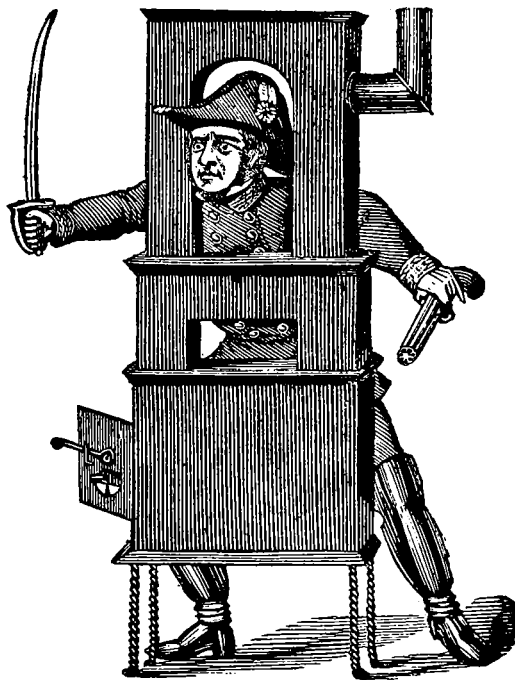
En meget populær historisk Ekildring, helliget
Fremtidens Historiefrivere.

af

Crasfus.

Med et Billede, forestillende

General Crone i sin Rustning.

Pris 8 Sk.

P. Halvorsens Forlag,
Sundbyøster 46.

Under Førernes Fængsling.

I Juni 1872 afholdtes det første festlige Arbejderstævne, idet »Internationale«s Medlemmer fra Aarhus, Horsens og Silkeborg samledes med Partifæller i Skanderborg, hvor der holdtes Taler.

I København overtog den unge Smed Alfred Jørgensen, en Broder til Louis Pios Hustru, Ledelsen af »Socialisten«, medens Købmand

Anton Mundberg blev Formand for »Internationale«. Da Mundberg et Par Uger efter anholdtes og sad arresteret en kort Tid, overtog Cigararbejder Würtz Formandsstillingen.

Den 5. Juni 1872 afholdtes to Grundlovsfester i Dyrehaven. Den første var Højres, der samledes ved Eremitageslottet om Rimestad. Her var mange Mennesker, Musik og Sang. Gamle Lavsforeninger, Borgerforeninger og politiske Foreninger med Studenterne i Spidsen marscherede op og fulgte talrige Faner. — — Ved den slesvigske Sten samledes en lille Skare, lidt trykket og lidt fattigt, det var Socialisterne. De havde kun en eneste Fane, en rød Dug med Ordene »Frihed, Lighed, Broderaad«, men den stod lænet op mod Talerstolen i et sort Hylster, thi den var forbudt.

Louis Toucher.

Aaret efter, da man et Øjeblik lod den vaje frit paa samme Sted, truede Husarer med at ville gøre Indhug, men en Arbejder rev Dugen fra Stangen og gemte den ved sit Bryst. Den laa i lang Tid i hans Hjem. Omsider tillod Politiet, at Arbejderne bar deres Fane i fri Luft, men kun paa den Betingelse, at der paa Dugen blev broderet en Due med en Oljegrøn i Næbet. Saaledes er den gengivet paa første Side i denne Bog. Ti Aar efter var der Konkurrence-Kamp, naar de to Partiers Grundlovstog drog gennem Gaderne, Højre til Rosenborg Have og Socialdemokratiet til den nøgne Fælled. Senere brød Højretoget sammen, medens Arbejderne triumferende førte Hundreder af røde Faner gennem den delvis erobrede By.

Den 13. Juni 1872 blev den forbudte Fane indviet i »Internationale«s Lokale. Borger Louis Toucher holdt Festtalen og sagde bl. a.: »Det er i sin Orden, naar vi med Smil og Glæde, med Haab og Fortrøstning hilser vor Fane, som en Familje med Fortrøstning hilser den Førstefødte. Denne

Fane er Socialismens Førstefødte i Danmark. Aar vil gaa hen, saa vil maaske Du, vor nye Fane, være gammel og affældig, Din friske Farve vil være blegnet og Din Indskrift halvt udslettet, men Du vil da være omgivet af Tusinder, som ikke alene fører Faner med Indskrifter »Frihed, Lighed, Broderaaend«, men i hvis Hjerter de samme Ord staar med uudslettelig Skrift.«

Louis Toucher, som sagde disse smukke Ord, var den Gang 55 Aar, kendt Forfatter, Journalist, Kunstmaler og Xylograf. Han var af fransk Afstamning. Under Revolutionen 1793 drog Slægten til Norge, og siden den Tid var Vandreblodet i Aarerne paa den. Senere flyttede den til Danmark, derefter til Tyskland og atter til Danmark. I 1849 udgav han Ugebladet »Republikaneren« under Mottoet »Med Svøben for Sandhed og Ret«. Bladet udkom kun med et eneste Numer. 1852 udsendte han Satire-

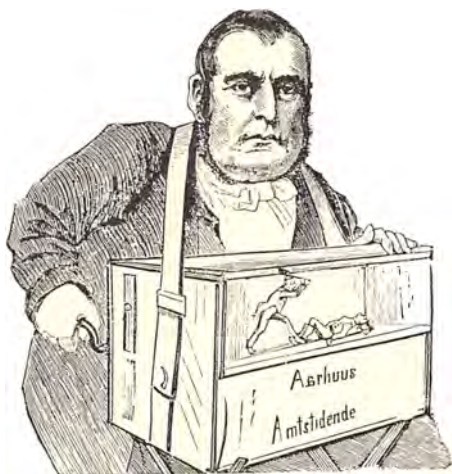
August Toucher.

bladet »Nemesis«. En kort Tid redigerede han »Korsaren«, der ejedes af Forfatteren Goldschmidt. I 1850 afsonede han en Fængselsstraf paa 6 Maaneder, idømt ham for hans radikale politiske Virksomhed. 1871 ind-

meldte han og hans Søn August sig i »Internationale«, hvor de spillede en betydelig Rolle som Journalister og Foredragsholdere.

I Juni 1872 holdt August Toucher Foredrag om Ungdommen i »Internationale«s Lokaler i Kirkestræde og sagde bl. a.: »Vore Børn, den nu opvoksende Slægt, kunne ved fornuftig Opdragelse en Gang med Tiden blive ægte Socialister, men for at opnaa dette maa der fredes om de unge Poder, de maa tidlig bibringes Idéerne, gør man det, vil der opstaa en Slægt, som vil kunne skabe et lykkeligt Samfund.«

Han foreslaar derfor at oprette en Sektion for unge Kvinder og

Lars Bjørnbak agiterer mod Militarismen.
(»Folkets Nisse« 1872.)

Mænd fra det 14. til det 18. Aar. De Tilstedeværende slutter sig ganske enstemmigt hertil ved at beslutte, at en saadan Sektion skal dannes, og den socialistiske Ungdomsbevægelse i Danmark regner derfor August Toucher som sin Foregangsmand.

Det var denne unge Mand, som Politiet Natten til den historiske 5. Maj tvang til at sætte følgende Linjer i Spidsen af »Socialisten«:

»Da d'Hrr. Pio, Brix og Geleff er anholdte i Løbet af Natten, maa vi bede vore Venner om at holde sig Loven efterrettelig og ikke møde.

August Toucher.«

Politiet opløser »Internationale«.

fejredes Festen sammen med Bjørnbakkerne, en radikal Fløj af Venstre. Lederen, Højskoleforstander Lars Bjørnbak, Redaktør af »Aarhus Amtstidende«, var paa den Tid Medlem af »Internationale«. Kredsformand, Karetmager Kruse, udbragte et Leve for Pio, Brix og Geleff. Kl. 11 drog Deltagerne til Aarhus med Musik og syngende »Socialisternes Marsch«. Paa Byens Torv udbragtes et Leve for Kruse. Han var

Han blev kun 28 Aar gammel.

Den 1. Juni 1874 døde han. Hans Lig førtes til Assistens Kirkegaard af 2000 Arbejdere med tolv røde Faner.

Den gamle Louis Toucher kunde ikke finde Fred her i Byen efter August's Død. Han rejste med to yngre Sønner til Kapstaden i Afrika, hvor han vandt sig Venner og blev over 80 Aar. Hans ene Søn var Billedhugger, gjorde sig bekendt ved en Statue af General Joubert, men døde før Faderen. Den yngste, Garibaldi Toucher, blev Ingeniør og opnaaede en bedre Position end de fleste Danske i Afrika.

I 1873 afholdt Socialdemokratiet Grundlovsfester ikke alene i København, men i flere Byer. I Aarhus

Søn af en Landarbejder fra Herregaarden »Vennerslund« paa Falster, og han havde studeret Socialismen paa Rejser i Tyskland og Frankrig.

Den 14. August 1873 blev »Internationale« forbudt. Politiet trængte ind i Kælderen under Salonen »Fønix« og drev Foreningens Medlemmer ud paa Gaden under Stød og Puf. For at ophidse dem til Modstand og for at faa Anledning til at bruge Stavene og aflægge en fed Rapport, traadte Betjentene dem op ad Benene. Det kom dog ikke til Kamp den Gang.

De politiske Veje var i høj Grad spærrede for Socialdemokratiet ved, at mange Arbejdere ikke betalte Skat, var under Fattigvæsenet eller ikke havde egen Husstand, da de boede hos Mestrene. I Foraaret 1872 opstilledes Karetmager Kruse ved Byraadsvalgene i Aarhus. Han fik kun

Kruse,
Aarhus.

Würtz,
Internationales Formand.

Gronemann,
Horsens.

72 Stemmer. Der fandtes en statsunderstøttet Sygekasse i Byen med den tilsyneladende humane Bestemmelse, at dens Medlemmer ikke skulde betale Kommuneskat. Derved stjal Højre ogsaa disse Medborgeres Valgret.

Den 2. Marts, altsaa to Maaneder før sin Arrestation, havde Pio opfordret Partifællerne til med Omhu at forberede sig til Folketingsvalgene den 20. September 1872. Han lod Valglisterne efterse, og der oprettedes et Bureau, som ydede Vejledning.

Den 28. Juli ankom to jyske Arbejderførere, Kredsformændene Kruse, Aarhus, og Gronemann, Horsens, til København for sammen med »Internationale«s nye Bestyrelse at planlægge Partiets Politik. Formanden, Würtz, og et Par Hundrede af Partiets Medlemmer modtog dem ved Ankomsten til Havnen, udbragte et nifoldigt Hurra og førte dem til en Fællesspisning. Om Eftermiddagen afholdtes Møde ved den slesvigske Sten. Her opfordrede Würtz Arbejderne til at støtte Venstrepartiet overalt, hvor de ikke selv opstillede Kandidater, thi »Venstres Ledere var udgaaet af Arbejdernes Stand«. Og Gronemann raadede Arbejderne til »at slutte sig til Venstrepartiet og stemme paa saadanne Mænd, der var Arbejdernes Sag hengivne«.

Den 1. September svarede Venstres Fører, I. A. Hansen, ved et Møde i »5. Juni Folkeforeningen«, idet han sagde: »Naar Socialisterne udtaler, at »det forenede Venstre«s Sejr er deres, da maa Venstre byde dem velkommen og maa deri se en Forøgelse af sin Styrke«.

Venstre var den Gang et forholdsvis frisindet Parti. Chr. Berg havde proklameret et ret radikalt Valgprogram, og der var tilsyneladende intet

C. Berg offentliggør Venstres Valgprogram.
(»Punch«.)

Haab om bedre Kaar for Socialdemokratiet, saa længe Højre havde Magten. »Til hvem skal Arbejderne under disse Omstændigheder slutte sig?«, spurgte Kredsformand Kruse ved et Møde den 29. Juli i »Fønix«. »Han skal slutte sig til Kandidater, der er Højres Fjender!« Saavel de jyske Førere som de københavnske gik ud fra, at Venstre sejrede ved Valget, og at der blev dannet en Venstreregering, som anerkendte »Internationale«s Berettigelse. Haabet om Venstres Sejr gik virkelig i Opfyldelse. Partiet kom ind i det ny Folketing med 70 Mandater mod Højres 30, men der gik dog 28 Aar, før Højre slap Magten, og da var Bergs radikale Program glemt.

»Socialisten« forklarer Partiets Politik den 4. August 1872 og skriver bl. a.:

»Naar man er bleven saaledes medtaget som vi, gør det godt at komme i lidt menneskeligt Selskab. Alliancen bliver næppe synderlig hed, thi naar Venstre er kommet til Magten, giver det naturligvis Socialismen en god Dag, men en Venstreregering er dog langt at foretrække for den nuværende kapitalistisk-bureaukratiske Suppe, og — kommer Tid, kommer Raad.«

Socialdemokratiet opstillede Povl Geleff i 1. Kreds, Smed Christensen i 4., Pio i 5., V. T. Holst i 7., Cigararbejder Johnsen i 9., Landpostbud Jens Hansen i Svinninge paa Sjælland, Gronemann i Bjerre i Jylland, Møllebygger Johansen i Horsens og Karetmager Kruse i Aarhus. Flere af Kandidaterne forsvandt spørløst, og Resultatet blev i det hele taget kummerligt. Pio fik 199 Stemmer, Johnsen 37, Geleff 26 og Holst 11. »Socialisten«

bringer ikke Stemmetallene, men taler om bedre Lykke næste Gang. — Næste Gang opstillede Partiet slet ingen Kandidater, end ikke Pio.

Efter at »Den internationale Arbejderforening« var forbudt, søgte Snedker Sofus Pihl at samle Medlemmerne i »Den demokratiske Arbejderforening«. Den 2. November 1873 beder han Partifæller samles paa Slotspladsen ved Kristiansborg Dagen efter for ved en Deputation at overrække Kongen en Adresse med Anmodning om, »at det maa behage Hans Majestæt at anvende den Magt til at øve Mildhed, der er lagt i Konges Haand, og at gengive Pio, Brix og Geleff Friheden«.

Kongen øvede sin Mildhed paa den Maade, at han lod Politiet hugge ind paa Folkemængden, og Scenerne fra 5. Maj gentog sig. Betjentene gik frem med saadan Raahed, at det paastodes, at Politichefen havde drukket dem fulde i Brændevin. Sofus Pihl blev straffet med et halvt Aars Fængsel. Han rejste senere til Bergen, skabte der en socialistisk Bevægelse og ligger begravet paa Byens Kirkegaard. — Efter Pihls Arrestation sank for en Tid Arbejderbevægelsen sammen, og den ejede ingen journalistiske Kræfter, som kunde skabe Tro og vække Begejstring. Betegnende for »Socialisten«s Holdning paa det Tidspunkt er følgende: Det var blevet bebredt Redaktionen, at den ikke besvarede »Morgenbladet«s Angreb paa Socialdemokratiet. »Socialisten« svarede hertil: »Vi skal bemærke, at det er sket, fordi »Morgenbladet«s Redaktør i nogen Tid har været sengeliggende.«

Louis Pio 1875.

Pio overtager atter Ledelsen.

Den 8. April 1875 løslodes Pio, Brix og Geleff. Venstrebladet »Sorø Amtstidende«, der redigeredes af den bekendte Politiker Tauber, skrev: »Man løslod dem først, da Pio var nær ved at dø under Hænderne paa sine Fangevogtere.« Arbejderne jublede i Troen paa, at de efter en lang Vinter gik ind i et politisk Foraar, og der overrasktes Martyrerne hver en Hædersgave paa 3000 Kr. De viste sig første Gang ved Grundlovsfesten 1875, men kun Geleff var saa rask, at han turde holde en Tale. Dagen efter aabnedes Socialdemokratiets første Kongres i »Gimle« med 75 Delegerede fra hele Landet.

Pio lod paa Kongressen Stormester-Titlen falde, men ikke Stormester-Tanken. Ejheller kunde han slippe den Idé, at der burde være noget

mystisk og romantisk ved Arbejderbevægelsen. Han foreslog derfor, at en Kongres hvert Aar valgte en Formand, der skulde have den øverste Myndighed og Magt, men bag Formanden skulde staa et hemmeligt Raad paa 9 Medlemmer, hvis Navne — paa to nær — ikke maatte være kendt.

Forslaget var urimeligt. Hvorledes kan en Forsamling vælge et hemmeligt Raad? Og hvis Navne vilde blive mere kendt over det hele Land end netop Navnene paa disse 7 hemmelige Socialister?

Kongressen vilde da heller ikke inklade sig paa denne Idé, men valgte jævnt og ligetil en Formand og en Hovedbestyrelse paa 9 Medlemmer, 5 fra København og 4 fra Provinserne, samt Lokalbestyrelser, bestaaende af Repræsentanter for Fagforeningerne. Pio valgtes enstemmig til Formand, men han var krænket.

Gimle-Kongressen vedtog endvidere Partiets første officielle Program, der omtrent var ordlydende med det tyske Socialdemokratis. Det lagde endnu Hovedvægten paa »Indrettelsen af Produktionsforeninger med Statshjælp under det arbejdende Folks Kontrol«.

Vinteren 1876—77 var haard, og Befolkningen hjemsøgt af Forret-

ningskriser og stor Arbejdsløshed. Under disse Omstændigheder fremsatte Pio Forslag om at oprette en socialdemokratisk Koloni i Amerika, og Hovedbestyrelsen bøjede sig for hans Argumenter, der gik ud paa, at der i De forenede Stater var rigelig Plads for alle dem, der sultede i Danmark — bare man kunde faa dem ført derover. Geleff blev sendt til Amerika for at undersøge Forholdene. Paa Gennemrejsen opholdt han sig fjorten Dage i New York og tog paa Kaptajnens Anbefaling om Bord ind paa Hotel »Astor House«. Det kostede tre Dollars om Dagen, og for at spare Penge spiste han ikke et eneste Maaltid paa Hotellet, men søgte til de billige Restaurationer. Bag efter fik han at vide, at de tre Dollars ikke alene dækkede Logiet, men ogsaa fuld Kost og Forplejning. Han fik Forbindelser i Kansas og vendte hjem i Januar. Den 5. Februar afholdtes Møde paa Fælleden, og det vedtoges at opfordre Regering og Rigsdag til at yde 100.000 Kr. som Hjælp til Arbejdere, der ønskede at udvandre. En lille Del Udvandrersfamiljer indtegnede sig paa Partiets Kontor og forberedte sig til Rejsen.

Louis Pios Datter, Fru Sylvia Poulsen.

Estrup forberedte i de Dage Finansprovisoriet af 1877, og han ønskede Pio bort fra Landet for at svække Folkets Rejsning mod Statskuppet. I Marts henvendte Politimester Hertz sig til Pio, og den 24. samme Maaned, en trist og taaget Morgen, styrtede ophidsede Arbejdere ind i »Social-Demokraten«s Sæteri i Ravnsborggade og spurgte, om det var sandt, at Pio og Geleff havde forladt Landet. I Hundreder af Hjem blev Førernes Portrætter revet ned fra Væggene, knust og brændt. I Hundreder af Sind visnede den Glæde, som skabes ved Tro og Tillid. Pio kom, han sejrede, forsaavidt som han lagde Grunden til store Arbejderorganisationer, og han forsvandt som en Meteor, der har lyst paa Himlen og bliver borte i Mørket. Thi Mørket slugte Pio som Politiker og Arbejderfører fra det Øjeblik, han forlod sit Parti.

Kort før Pios Bortrejse var Brix blevet idømt Forbedringshusarbejde og andre Fængselsstraffe i 6 Aar for nogle Artikler og Tegninger i »Ravnen«. Da Politiinspektør Hertz besøgte Pio efter de Arbejdsløses Fælledmøde, opfordrede han ham til selv at følge Emigranterne til Kansas, og han tilføjede, idet han pegede paa den nye Dom over Brix, at Pio kunde vente en lignende Straf, og at han da ikke vilde komme til at forlade Fængslet levende.

Pio ofrede al sin Energi, og hvad han havde af Penge paa Koloniforsøget, men det mislykkedes, bl. a. fordi Emigranterne næsten alle var Haandværkere og ikke Landmænd. De manglede Betingelserne for at kunne opdyrke det ukultiverede Land, og de spredtes hurtigt til andre Egne af Amerika.

Da Pio stod tilbage, var han en meget fattig og ensom Mand, der søgte Arbejde som Typograf. Han kendte ikke mere til Faget, end hvad han havde set i »Social-Demokraten«s Trykkeri, og da han derfor kun tjente en ringe Løn og dertil fik et daarligt Knæ, maatte han søge andet Erhverv, som heller ikke gav store Indtægter. Hans Hustru, der som Frk. Augusta Jørgensen havde givet Arbejderkoncerter i København, søgte Elever, der vilde have Undervisning i Musik, men skønt de saaledes begge arbejdede, var de dog plaget af Næringsssorger, i al Fald i den første Periode af deres Landflygtighed.

Pio døde 1894, kun 53 Aar gammel. Hans Hustru aflagde i 1913 Besøg i København, og ved et Møde den 5. Februar i Forsamlingsbygningen i Rømersgade fortalte hun følgende:

»Den 21. Juni 1894 kom Pio syg hjem fra Florida. Han havde foretaget en vovelig Tur fra White City ned til den store Sø Okeechlake. Han havde til Hensigt at aabne en Kørevej mellem disse to Punkter. Pio var saa vant til at udsætte sig for alt, og personlig Komfort var ham ligegyldig.

Paa Tilbagerejsen fo'r han og hans eneste Ledsager vild, og de overvældedes af Træthed. Han kom syg hjem til mig, som den Gang bestyrede en Musikskole i Chikago. Pio blev da paa Grund af Musiken, som han ikke kunde taale, flyttet over til en Slægtning, som han satte stor Pris paa. Denne Slægtning boede i et Arbejderkvarter; da jeg kom over til ham, sagde han:

»Det er nu, som om jeg er kommen hjem!«

Jeg vidste ikke, hvad han mente, og det gjorde mig ondt at høre ham sige dette.

Pio forklarede: »Ser du, her er jeg midt iblandt Arbejderne. Jeg ser eller hører, saa at sige, deres Kamp for Tilværelsen. Jeg hører dem, naar de kommer hjem om Aftenen, sidder paa Trapperne og leger med Børnene.« Nu forstod jeg ham.

Men Pios Tilstand forværredes, og han maatte nu, saa nødigt han end vilde, lade Lægen hente. Han blev straks efter kørt paa Hospitalet.

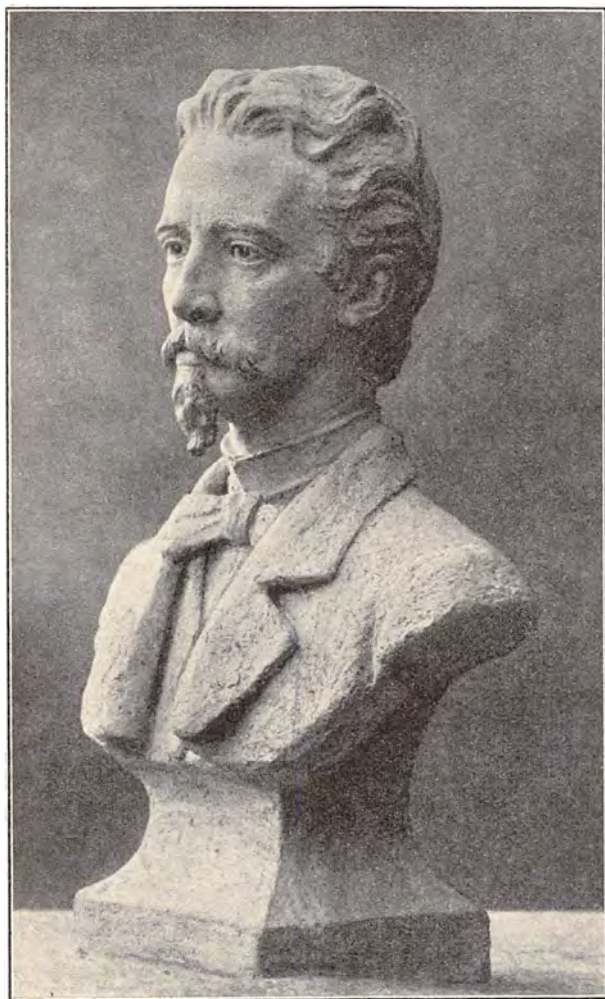
Louis Pios Liv havde været stormfuldt, men hans Død var fredelig, han sov hen.«

Højre i 1877 og dets Politi slog Pio ned med et haardere Slag end det, der ramte ham ved Straffedommen i 1873, og Slaget lammede ogsaa Arbejderne for lange Tider. Hvis han ikke havde været saa højt elsket, vilde Sorgen og Vreden ved hans Bortrejse heller ikke have været saa stor og ikke have givet sig de stærke Udslag, som foran er omtalt.

Socialdemokratiet rejste sig igen og er nu Højre overlegent i Tal, Indflydelse og Styrke. Men Pio segnede under Slaget og fik aldrig Oprejsning. Med Vemod dvæler den danske Arbejderstand ved Mindet om ham, husker den Ildhu, hvormed han, til en Begyndelse ene, kastede sig ud i

Kampen for Socialismen imod et Samfund af Fjender, husker hans lange Fængselstid og hans Landflygtighedsaar, hans Ensomhedsfølelse derovre i det Fremmede, og hans Smerte og Savn, naar Tankerne søgte mod Danmark.

Den Kærlighed, der omfattede Louis Pio, da han som Agitator og Organisator rejste Socialdemokratiet, vil Partiet i Fremtiden knytte til hans Minde.

Louis Pio.

HARALD BRIX

var den første af de tre Førere, som traadte frem for Offentligheden, og det var den Gang ingen Spøg at repræsentere Socialdemokratiet. Selve Politidirektøren regnede det ligefrem for en Forbrydelse, og i hans Aarsberetninger til Justitsminister Klein rangerer Socialismen sammen med Røvere og lign. Han skriver:

Harald Brix.

»Medens Aaret 1871 ikke i nogen særdeles Grad har lagt Beslag paa Politiets Kræfter til Beskyttelse af den offentlige Sikkerhed imod den Art af Forbrydelser, der hidtil har været saa godt som alene om at true den, har dette Aar stillet nye Krav til Politiets Virksomhed, derved at Socialismen ganske pludselig er opdukket i vort Samfund. Personer, der stod aldeles udenfor Arbejderklassen, og som straks forkyndte, at de ved Gennemførelsen af deres socialistiske Planer vilde gaa frem med Loven eller uden den, har stiftet en saakaldet international Arbejderforening. . . . Skønt vor Straffelov er ny, synes den dog ikke at have haft Øje for de Farer, der truer den offentlige Fred og Sikkerhed fra denne Side, og Politiet kunde derfor ikke i det forløbne Aar gøre

andet end at holde et vaagent Øje med disse fordærlige og farlige Bestræbelser, der i indeværende Aar er gaaet saa vidt, at Urostifterne er blevne fængslede.«

Saadanne Beretninger afgav Hr. Crone til Hr. Klein, der bekæmpede Socialismen ved Højrebladenes Hjælp. Indtil 1879 skrev han saaledes. Da voksede Socialismen ham over Hovedet, og nu sorterer Politidirektøren under en Kommunalbestyrelse, der i høj Grad er socialistisk.

Brix fødtes den 25. Februar 1841. 1864 blev han Assistent i Krigsministeriet. Derefter blev han Musikhandler, og han udgav »Socialistiske Blade« Nr. 2, da ingen anden turde. Ved Socialdemokratiets første offentlige Møde den 4. Oktober 1871 i Anledning af Strejken hos Burmeister & Wain holdt han Kamptalen og blev derved Nr. 1 af Partiets Agitatorer. Hans Tale hilstes med Bifaldsraab, men i Storborgerkredse vakte den Had. Da Brix en Aften kom ind paa et Konditori, blev han overfaldet af en Prokurator Lundager med Skældsord og Stokkeptrygl. Senere oplystes det, at denne ivrige Højremand var en tarvelig Person. Han havde været Sagfører for en Grosserer Weel, der i 1864 testamenterede Vaabenbrødrene 9000 Kr. Lundager var Eksekutor, men endnu i 1872 havde Vaabenbrødrene ingen Penge set.

Ogsaa en beruset Løjtnant Conrad Mathiesen kastede sig en Aften over Brix og sparkede ham. Disse Par Sager kom offentligt frem, men til dem

føjer sig den store Mængde stiltfærdige Fornærmelser, Trakasserier og Forulempelser.

Brix var Partiets Sekretær, og »Internationale« voksede efterhaanden til 6000 Medlemmer. Det gav ham et betydeligt Arbejde, bl. a. en stor Korrespondance. Alt skulde grundlægges fra nyt, og hverken Lederne eller Medlemmerne havde Erfaringer at bygge paa. Det var ogsaa Brix, som den 13. November 1871 afholdt det første Møde for alle »Internationale«s Medlemmer. I »Socialisten« Nr. 17 blev det lovet, at den hidtil ret ukendte Stormester, som endnu ikke var traadt offentligt frem, vilde aflægge en Beretning, men i sidste Øjeblik trak Pio sig tilbage, fordi han ikke kunde faa et tilstrækkelig stort Lokale at tale i. Brix aflagde saa Beretningen. Paa dette Møde oprettedes den første Strejkekasse, og det vedtoges at virke for en Normalarbejdsdag paa 10 Timer. Til lige afholdt Brix Møder i Københavns Omegn, og her mødte Lundagers og Mathiesens Aandsfæller organiserede til Kamp med Orkestre af Skralder og Piber. Arbejderne i Villa- og Stationsbyerne var i mange Tilfælde uforstaaende og udeltagende, saa Voldsmændene havde frit Slag. Endnu ti Aar efter var en Socialdemokrat udsat for at blive mishandlet af Højrebøller, naar han holdt Møder paa disse Pladser.

Brix var ingen forsigtig Mand, og han vejede ikke sine Ord overfor Modstanderne. Da Politidirektøren forbød Fælledmødet, samledes »Internationale«s Ledere. Købmand Mundberg fik da ved denne Lejlighed sat igennem, at man forsøgte Henvendelsen til Kronprinsen, og Brix tilbød at ledsage ham, men Mundberg foretrak Geleff som den, der bedre kunde beherske sig. Saa kom Arrestationen, og Dommeren, Afrikanus Knudsen, fik narret eller lokket Brix til at indrømme, at »Internationale«s Formaal var at omstyrte det Bestaaende med væbnet Magt. Tilstaaelsen var taabelig, der fandtes ikke et Ord i Foreningens Love og Program, som gjorde den berettiget, og Foreningen havde ingen som helst hverken væbnet eller ubevæbnet Magt. Men alligevel: paa det Spørgsmaal stod eller faldt Processen. Thi man kunde ikke forbyde »Internationale« at forandre Samfundsforholdene ved lovlige Midler og ad parlamentarisk Vej. Forhørsdommeren gned sig i Hænderne. Nu havde han de Tiltalte. Og da Brix i et følgende Forhør bestemt benægtede at have

Justitsminister Klein støtter sig under Kampen mod Socialismen til »Fædrelandet« og »Dagbladet«.
(»Folkets Nisse« 1872.)

ment, hvad der stod i »Retten«s Protokol, blev der intet Hensyn taget hertil.

Efter at være blevet løsladt fra »Vridsløselille«, udgav Brix Satirebladet »Ravnen«, der blev skrevet og tegnet af Kunstmaler Saxo Wiegell, senere ogsaa Redaktør af »Social-Demokraten«. Brix forlangte ikke andet af sin Redaktør, end at Socialdemokratiets Fjender i Regeringen, i Politiet

Brix, Pio og Geleff udruger Revolutionen.
(»Folkets Nisse« 1872.)

og i Højrepressen skulde angribes, men han gennemsa vistnok kun meget sjældent Manuskript og Tegninger. Resultatet blev, at han i 1876, altsaa kun et Aar efter sin Løsladelse, paany arresteredes, og denne Gang idømtes han Forbedringshusarbejde i 4 Aar, 21 Maaneders Fængsel for Injurier og 1500 Kr. i Bøder. Af de ti Aar, fra 1871 til 81, da han døde, tilbragte han 7 Aar og 3

Maaneder i Arresten, deraf 2½ Aar indelukket i en fugtig Kælder, som delvis laa under Jorden. Man skulde tro, at Brix maatte være blevet en træt og eftergivende Mand, da han Juleaften 1880 for anden Gang blev frigivet. Ja, ganske vist, han var syg til Døden, men han var fyldt med Bitterhed, og hans Aand var lige ubændig. Socialdemokratiet stod rede til at hædre ham og beskytte hans sidste Dage, men han kunde ikke forsone sig med, at nye Mænd stod for Ledelsen, og han krævede, at »Social-Demokraten« skulde udleveres til hans private Brug, idet han hævdede, at de tre Førere i sin Tid havde haft Brugsretten til Bladet, og den maatte nu tilkomme ham alene, da de andre var bortrejst. Subsidiært forlangte han en Tredjedel af Bladet.

»Social-Demokraten«, »Ravnen« og den socialdemokratiske Provinspresse ejes og udgives af Partiets faglige og politiske Foreninger og tilhører altsaa Arbejderstanden. Mennesker dør, Foreninger kan ophæves, men Standen bestaar, indtil Socialismen sejrer og al Klasseforskel afskaffes. Dette, at Arbejderne selv ejer deres Presse, at denne er i en eneste Haand, i Arbejdernes egen, at den kontrolleres, dens Redaktører og Forretningsledere ansættes og afskediges af Arbejderne selv gennem de af dem valgte Kontrahenter, er et Gode og en Beskyttelse mod Ærgerrighed og Forræderi. Hvis Redaktører har Ejendomsret til hver sit Blad, kan det bevirke, at de ogsaa driver hver sin Politik, indlader sig i indbyrdes Kampe og splitter deres Partier. Den Enkelte kan købes eller lokkes, han kan forvirre og lamme, og er han Selvejer, kan han ikke kontrolleres. Derfor lægger Socialdemokratiet den allerstørste Vægt paa, at dets Presse

ikke er afhængig af private Interesser, men kun er Organer for Arbejder-nes faglige og politiske Kongresser og for de Repræsentanter, som Kongresserne vælger. Denne Ordning har bidraget mægtigt til det danske Arbejderpartis Enighed, og paa denne Ordning er alle Splittelsesforsøg strandet lige fra »Den ny Socialist«s Dage, thi altid har Arbejderne spurgt: Hvem stikker Penge i de Aviser, som vil splitte os? Og hvilke private Motiver skjuler sig bag Forsøgene paa nye Partidannelser?

Brix's Krav om en Tredjedel af »Social-Demokraten« tænkte han gennemført paa følgende Maade: Hvis Stemmetallet paa Kontrahentmøderne sattes til 99, skulde han alene raade over de 33, medens Foreningernes Repræsentanter afgav de 66. Han regnede med, at af disse 66 vilde saa mange følge ham, at han fik Stemmeflertallet paa sin Side. Men Foreningerne forkastede Forslaget, og det kom til et Brud.

Den 28. Maj 1881, fem Maaneder efter sin Løsladelse fra Fængslet, døde Harald Brix af en Sygdom i Hjertet, som han havde lidt af i lang Tid. Han blev kun 40 Aar. Straks efter Bruddet med Socialdemokratiet udgav han sin egen Avis »Herolden«. I dette Blads Nekrolog hedder det bl. a.: »Brix savnede Pios Evner som Journalist, savnede dennes Smidighed og Behændighed i at omgaas og vinde Mænd.«

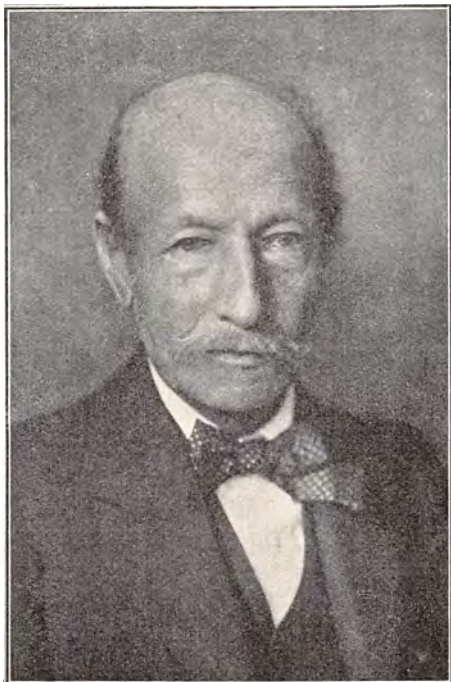
Hans Søster, Frøken Dagmar Brix i Aalborg, ønskede, at han skulde begraves i denne By, og hans Venner i København vilde i et stort Optog føre ham til Skibet Kl. 8 om Aftenen; men Politiet bemægtigede sig Liget allerede om Morgenen. En Mængde forbitrede Mennesker samlede sig udenfor »Herolden«s Kontor, men den paatænkte Demonstration maatte opgives.

Saaledes døde Brix og blev begravet efter et Liv i Lidelser. Over hans Grav rakte Politiets Knippel og Arbejdernes knyttede Næve sig truende mod hinanden.

POVL GELEFF

er Sønderjyde. Han fødtes den 6. Januar 1842 i Bredebro to Mil nord for Tønder. Da han var 19 Aar, blev han Skolelærer i sin Fødeegn. Han tog Eksamen uden at gaa paa noget Seminarium, hvilket hans Lærerbekendte

Povl Geleff 1920.

ansaa for en Umulighed, men han studerede da ogsaa paa egen Haand to Timer om Dagen, underviste i seks og tillod sig aldrig nogen Fornøjelse undtagen Søndag Eftermiddag. Lønningen var Kost, Logi og 240 Kr. om Aaret. De 200 brugte han til Bøger og de 40 til vigtige Fornødenheder, t. Eks. Klæder.

I 1867 blev han Redaktør af Bladet »Hejmdal« i Ribe. Der anlagdes Proces mod ham for Fornærmelser mod Kongen af Prøjsen, og han idømtes 100 Kr. i Bøde. Da Bladet samtidig blev forbudt i Slesvig, maatte han lade det ophøre at udkomme. Bøden afsonede han i Københavns Gældsængsel. Dette var en Venlighed af Politidirektør Crone, thi Gældsængslet blev anset for at være et forholdsvis muntert Opholdssted. Geleff havde boet i Hotel »Gammel Avlsgaard« i Vestergade,

hvor ogsaa flere Rigsdagsmænd logerede. Fra Hotellet fik han tilsendt Mad og Drikke. Rigsdagsmændene kom om Aftenen, spillede Kort med ham, drak Toddyer, røg deres Piber og gjorde Fængselslivet hyggeligt.

Efter sin Løsladelse levede han af at oversætte Romaner til Boghandler Jordan i Silkegade. Da Pio havde udgivet »Socialistiske Blade« Nr. 2, fik Geleff opspurgt, hvem Forfatteren var, opsøgte ham og fik derved ogsaa Forbindelse med Brix. Geleff, som var en dygtig Journalist og havde Erfaringer som Redaktør, foreslog at udgive et Blad, og den 21. Juli 1871 udkom »Socialisten« med Kontor i Integade 1, Hjørnet af Østergade.

Pio opholdt sig paa den Tid som Huslærer paa »Ordruphøj« hos Kammerherreinde Berling, Ejerinden af »Berlingske Tidende«. Senere rejste han til Udlandet og kom først hjem i Februar 1872. Under hans Fraværelse skrev Geleff største Delen af »Socialisten«. Den 4. Oktober 1871 er han Danmarks første socialdemokratiske Dirigent, idet han leder det store Strejkemøde i »Fønix«.

Den socialistiske Bevægelse havde imidlertid bredt sig til Provinserne, og der var oprettet Sektioner i Aarhus og Skanderborg. I Midten af Ok-

tober paabegynder Geleff sin første Agitationsrejse og taler i Aarhus sammen med Lars Bjørnbak. Geleff udvikler følgende Program: Produktionsforeninger med Statstilskud, Normalarbejdsdag paa 10 Timer, Forbud mod Søndagsarbejde, Indskrænkning i gifte Kvinders Fabriksarbejde og Forbud mod Børnearbejde, Ansættelse ved alle store Fabrikker af en statslønnet Inspektør, der vælges af Arbejderne, indirekte Skatter afløses af direkte, Revision af Valgloven, saaledes at Opholdsbestemmelsen, Fattighjælp og Kost- og Logisystemet ikke berøver Arbejderne Stemmeretten.

Lars Bjørnbak sagde: Nu havde Religionsspørgsmaalet ikke længere de djævelske Virkninger som i Fortiden. Nu var det forbeholdt en anden

Gældsængslet i København.

Djævel, Nationalismen, at ophidse det ene Folk mod det andet. Arbejderne vilde aldrig opnaa lykkelige Kaar, før Krig og Hærvæsen blev afskaffet. Han kunde af ganske Hjerte slutte sig til »Internationale«s Program. Arbejdernes Sejr var vis.

Bjørnbaks Kærlighed til Arbejderne kølnedes dog hurtigt, og han udmeldte sig af »Internationale«.

I Randers lejede Geleff »Rosenlund«, men allerede en Time før Mødets Begyndelse havde Højre besat Lokalet og gjorde Spektakler, da han forklarede dem, at Arbejdslønnen i deres By var 10, 12 à 14 Kr., medens Arbejdstiden var 12, 13, 14 à 16 Timer. Paa Svovlstikfabrikken arbejdede 100 smaa Børn fra 7-Aars Alderen i den nedrigste Stank og i de sletteste Lokaler, i hvis giftige Luft de maatte spise deres Brød. Et Barn var nylig død ved Forgiftning. — Arbejderne dannede Vagt om Geleff, da Storbørgerne vilde prygle ham. Næste Dag holdt de et nyt Møde sammen med ham og dannede en Sektion.

I Aalborg indtegnede sig 500 Medlemmer og følgende Fag dannede Sektioner: Arbejdsmændene, Smedene, Snedkerne, Tømrerne, Murerne og Stolemagerne. Endvidere dannedes en blandet Sektion med bl. a. Malere og Skomagere.

Ved Mødet i Horsens oplystes det, at Vævernes Løn var 1 Kr. 33 Øre daglig for 14 Arbejdstimer, 8 à 9 Kr. ugentlig, og undertiden var de arbejdsløse. Fabrikkerne havde indtil 140.000 Kr. om Aaret, og de undskyldte de lave Folkelønninger med Konkurrencen fra Tyskland. — Gronemann fortsatte senere Geleffs Agitation ved at oprette Sektioner i Landdistrikterne.

I Stege bad en Del Husmænd Geleff om at afholde et nyt Møde den 30. Marts 1872. Den 3. Februar var han i Odense, hvor over 1000 Mennesker samledes i Cirkus-Lokalet. Politimesteren kom med hele sit Mandskab og en Afdeling Militær. Den 4. April Møde i Nykøbing. En Gaardmand vilde angribe Geleff, men Arbejderne raabte: »Det er Dig, som giver os 40 Øre i Dagløn. Vi vil ikke høre Dig!«

Den 2. April fortsattes Agitationen i Stubbekøbing. Redaktør Slengerik, den nuværende Folketingsmands Fader, dirigerede. Lokalet og Gaden udenfor var overfyldt. Pastor Jacoby udtalte, at Socialismen allerede havde udrettet meget godt ved at aabne Folks Øjne, ogsaa hans

egne; men, tilføjede han, Vorherre bruger ogsaa slette Kræfter i sin Tjeneste. Geleff svarede, at bare Socialismen udrettede meget godt, gjorde det ikke noget, at Præsten kaldte den slet. Folketingsmand Chr. Berg og et Par andre Rigsdagsmænd var til Stede, men forlangte ikke Ordet.

Ved mange af Sammenkomsterne gjorde fanatiske Storborgere Spektakler, truede Geleff med Prygl og trængte ind paa hans Hoteller for at forulempe ham. I Nakskov blev en af de værste, Malermester Tilly, valgt til Dirigent. Medens Geleff talte, blæste en halv Snes Højremænd Cigarrøg ind i hans Ansigt. Saa satte Dirigenten det Forslag under Afstemning, at Ordet skulde fratages Geleff. Vedtoges. Da han senere bad om at maatte svare paa nogle Angreb, styrtede et halvt Hundrede Arbejdsgivere mod ham og vilde kaste ham ud af Vinduet. Politiet afværgede Voldshandlingen.

Dagen efter indbød han til et nyt Møde, men Haandværkerforeningen og Industriforeningen meddelte Værten, at de ikke mere vilde søge ham, hvis han lejede Geleff sine Lokaler.

Povl Geleff, 78 Aar gammel, som Rekonvalescent paa Sygehuset i Newton.

Povl Geleff 1877.
Fotograferet i Chikago straks efter
Ankomsten til Amerika.

En anden Hotelvært forlangte, at Mestrene skulde give ham 100 Kr. i Erstatning, og da de ikke vilde betale saa meget, fik Geleff endelig en Forsamlingsaal hos ham. Saa skred Politimesteren ind med et Forbud, men Arbejderne narrede Politiet. Nu lejede de Forsamlingsaalen og bad Geleff være deres Gæst.

Et Par Uger efter sad Geleff indespærret i en københavnsk Arrest, og det oplystes, at han paa alle sine Rejser havde været ledsaget af en Spion, en Opdagelsesbetjent Korn, der senere blev Chef for Sædelighedspolitiet, begik Misligheder og dræbte sig ved et Revolverskud. Men fra Søllerød meddelte en Landarbejder til »Socialisten«, at Geleff ved et eneste Foredrag havde hævet Lønnen med

33 Øre om Dagen, og fra den jyske Hede skrev en gammel Kone: »Gid vi havde en Geleff her!«

Geleff var »Internationale«s Kasserer. Det maanedlige Kontingent var 8 Øre, altsaa 2 Øre om Ugen, og det første Regnskab blev offentliggjort i Februar 1872. Det omfatter fem Maaneder og lyder saaledes:

<i>Indtægt:</i>	Kr. Øre	<i>Udgift:</i>	Kr. Øre
Pressefonden	222 25	Avertissementer:	
Strejkefonden	80	»Roskilde Avis«	1 91
Kontingent:		»Dags-Telegraf«	10 82
De jyske Sektioner	92	»Folkets Avis«	12 4
Den blandede Sektion	27 74	»Dagens Nyheder«	6 33
Skomagernes —	23 33	»Nyt Aftenblad«	36
Arbejdsmandenes —	21 66	»Adresseavisen«	16 66
Malernes —	3 40	Telegrammer	6
Befordringsvæsnet —	29 66	Lokalet i Vingaardsstræde	20
Metalarbejdernes —	4 58	Abonnement paa Blade	6 16
Vævernes —	5 8	Forskellige Kontorbøger	16
Cigarmagernes —	39	Porto, Papir, Pakker	56
Smedenes —	25 80	Tryksager:	
Skrædernes —	37 33	Fra Oettinger	40 16
Tomrere og Murere	33 80	— C. C. Olsen	119 66
Snedkerne	75	— Berendt	4
Tilskud fra »Socialisten«	427 45	— Volkersen	8
		Leje af Lokalet i Helliggejst-	
		stræde	82
		Lokalet i Gothersgade	40
		Tilskud til Geleffs Rejser i Jyl-	
		land, Fyn og Sjælland	280
		Salær til Berg	74
		Budløn: Oktober-November	12
		December-Januar	20
		Stormesterens Rejse i Jylland..	90
		Kontorudgifter til 1. Februar ..	50
		En Vejviser	4
		En Pult i Lokalet	12
		Papir til Tryksager fra Oettin-	
		ger	2 66
	1148 08		1026 40

Den Berg, som omtales paa Udgiftssiden, er Snedker Chr. Berg, som holdt et Par Agitationsmøder i Provinsbyerne, bl. a. i Køge, og som blev arresteret, fordi han angreb Kongemagten. Han fik udbetalt 74 Kr. til Sagførersalær. Ellers indeholder dette 50 Aar gamle Regnskab intet, som ikke kan forstaaes af Nutidens Læsere. Det omfatter »Internationale«s Stiftelse, Oprettelse af et Kontor, hvortil er købt for 16 Kr. Protokoller og anvendt 66 Kr., bl. a. til en Pult og en Vejviser. Dermed er det danske Socialdemokrati grundlagt, en Presse skabt og en betydelig Agitation gennemført over hele Landet. Den store Korrespondance, som fulgte heraf, Porto, Papir o: s. v., har kostet 56 Kr. Der findes ikke anført Lønninger, ikke en Gang til Medhjælpere, og dog var Kapitalistpressen fyldt med Paastande om, at Førerne levede højt paa Arbejdernes Bekostning. »So-

cialisten« yder af sit beskedne Overskud 427 Kr. 45 Øre. Da den blev Dagblad, havde den Underbalance, som dækkedes ved, at Pio bad velstaaende Bekendte om Penge. Tilskud ydedes t. Eks. af Grosserer Jensen paa Købmagergade. Men den 14. Maj skriver »Socialisten«: »Efter Pios Arrestation er de Kilder stoppet, hvorfra Dækning af Underbalance hidtil hentedes«, og Redaktionen retter den inderligste Opfordring til Lidselsfæller om at komme den til Hjælp selv med den mindste Skærv.

Geleff fortæller om de tre Føreres Ophold i Fængslet: Kosten var rædselsfuld. Frokost og Aftensmad bestod kun af lidt Brød og Vand. Mid-

Geleff i Redaktør Opffers Hjem i New York, 1920.

Tilhøjre: Redaktør Opffer, tilvenstre hans Søn i Færd med at tegne Geleff.

dagen var i Reglen uspiselig. Vi fik Rumfordsuppe to Gange om Ugen. Den spiste jeg aldrig. Hvidkaalssuppen, der var kogt paa gamle Droskeheste, gik ogsaa i Vasken. Inspektør Hansen paa Vridsløselille sagde til mig: »De bliver aldrig gammel . . . Folk, der har siddet saa længe i Cellefængsel, dør snart.« Og i Chikago bemærkede Konsul Dreier: »De, med Deres raadne Tugthusmave, bliver ikke gammel!« Men jeg blev dog en Del ældre end selve Konsulen, thi han døde, da han var 59.

Efter at Geleff i 1877 havde forladt Danmark, tog han Ophold i Chikago og udgav en tysk Avis. Efterhaanden blev han optaget af mange Virksomheder, bl. a. solgte han Jordarealer til Nybyggere. I de senere Aar var han blevet saa ganske Amerikaner, at han end ikke læste danske Aviser eller havde Forbindelse med Landsmænd. Den 10. Januar 1920, altsaa 78 Aar gammel, kom han til Newton i Kansas saa fattig som en

Kirkerotte, siger han, og hvor han ikke kendte et Menneske. Dagen efter blev han syg af Lungebetændelse og indlagdes paa et Hospital, og herfra skrev han til den danske Konsul Børresen. Socialdemokratiet i Danmark erfarede, at han ønskede at vende tilbage til sit Fædreland, og Rejsepenge blev afsendt. Efter Hospitalsopholdet blev han anbragt hos Gaardmand Jørgen Petersen i Kansas, der fedede ham saa godt, at hans Vægt tiltog med ni Pund paa tre Uger. Den 18. Juni kom han til New York, hvor han blev festligt modtaget i danske Familjer. »Nordlyset« skriver:

Povl Geleff modtages af Louis Pios Datter i hendes Hjem.

I første Række: Fr. Andersen, A. P. Berg og Oscar Johansen.
I anden Række: Fru Sylvia Poulsen, Povl Geleff og A. C. Meyer.

»Geleff er livlig og munter, ganske som da vi for tredive Aar siden traf ham om det runde Bord i Wilckens Kælder i Chikago sammen med de gamle Veteraner, afdøde Konsul Dreier, afdøde Poul Lautrup, afdøde Adolf Boisen, afdøde Sorte Hansen, afdøde Professor Frederiksen, afdøde Magister Clemens Petersen, afdøde Monrad og flere Afdøde.«

Wilckens Kælder er en amerikansk Restauration, der eksisterer endnu, og hvor Danske søger hen, fordi den er Skandinavernes Stamkafé.

Geleff var bl. a. indbudt til den fremragende danske Opfinder Hugo Knudsen i New York, og han blev ved den Lejlighed fotograferet omgivet af Roser. Hr. Knudsen var i sin Ungdom paa et Stentrykkeri i København, og han husker, at det den Gang var Skik blandt Arbejdere, naar de drak Bajersk Øl af Flasken, at klinke socialistisk med hinanden. Det gik til paa

den Maade: Flaskehalsene stødtes sammen først paa den ene Side, saa paa den anden, og saa stødtes Bundene sammen, idet man udtalte Ordene: »Frihed-Lighed-Broderskab. Pio-Brix-Geleff«.

Den 20. Juli 1920 ankom Geleff til København og blev ved Landstigningen modtaget med Hurraraab af den Menneskemængde, som ventede ham. I 43 Aar havde han været glemt og gemt i et fremmed Land, og nu hørte han atter den danske Hilsen, der ikke havde lydt for ham siden Kampdagene i 1877.

Geleff blev modtaget af en Komité. Tre af dens Medlemmer, nemlig A. P. Berg, A. C. Meyer og E. Wiinblad, er gamle Bekendte af ham og har arbejdet under hans Ledelse i 70erne. A. P. Berg, der nu er 75 Aar, og som har beklædt en Række betydelige Tillidshverv i Arbejderpartiet, var altid de tre Føreres begejstrede Beundrer. Hans følsomme Sind sitrede af Glæde, da han atter trykkede Geleffs Haand.

Komitéen bragte Geleff en Hilsen fra Fru Sylvia Poulsen. Hun bad Geleff være hendes Gæst, saa længe han opholdt sig i København, og han modtog Indbydelsen med Tak. De to saas for første Gang, og i Kraft af den Kærlighed, hvormed Pios Datter omfatter sin Faders Minde, mødtes Geleff straks med Sympati og den venligste Hjælpsomhed.

I en lille Velkomsttale, A. C. Meyer holdt, pegede han paa den Eventyrets Skønhed, som ligger deri, at Geleff modtages af Pios Datter i en Stund, hvor Skuffelsernes mørke Skygge er gledet bort, og Mindets Glans falder over den socialistiske Bevægelses Banebrydere.

Povl Geleff omgivet af Roser under Besøget hos Hugo Knudsen i New York.

Tredje Kapitel.

Kontrahentmødet og Partimødet 24. og 31. Marts 1877. C. Hørdum, P. Holm og C. C. Andersen. Den 2. danske Arbejderkongres. De seks Punkter og de nye Mænd. Forsamlingsbygninger rejses. Socialistiske Skoler. Den socialdemokratiske Presse. Agitationen og Agitatorerne. Arbejdernes faglige Organisationer. General-Lockouten. Arbejderne baner sig Vej til Folketing og Landsting. Københavns Kommunalbestyrelse erobres. Byråds- og Sogneraadvalg. 25-Aars Jubilæet 1896. Hvad Pressen sagde.

DA Pio og Geleff forlod Danmark, ejedes »Social-Demokraten« af følgende Fag: Arbejdsmændene, Bødkerne, Bygningsnedkerne, Tobaksarbejderne, Formerne, Hustømmerne, Malerne, Modelarbejderne, Murerne, Pianofortearbejderne, Sadelmagerne, Snedkerne og Stolemagerne, Smede og Maskinarbejderne, Skomagerne, Væverne og Skræderne i København, Aarhus, Horsens, Odense og Randers. Endvidere havde »Socialdemokratisk Samfund« i København og »Den demokratiske Forening« i Helsingør Medejendomsret til Bladet. I Pios Tid havde Ejendomsretten hvilet, idet Brugsretten til »Social-Demokraten« var overdraget ham og de to andre Ledere. Den 24. Marts 1877, altsaa Dagen efter Førernes Bortrejse, samledes Repræsentanter for Foreningerne til et Kontrahentmøde i Lokalet paa Købmagergade 52. Formanden for Hovedbestyrelsen, Chr. Hørdum, udtalte, at »Social-Demokraten« vedblivende burde udkomme, og Repræsentanterne sluttede sig hertil ved at bevilge 1600 Kr. til Bladets Drift.

Den 31. Marts afholdtes Partimøde i »Fønix«. C. C. Andersen dirigerede. Hørdum anbefalede at overtage de Bortrejtets Gæld uden Hensyn til, at Partiet ingen juridisk Forpligtelse havde i saa Henseende, men for at bevare Arbejderstandens Ære og Anseelse. C. C. Andersen erklærede: »For det Gode, de to Mænd har udrettet for os Arbejdere, skal de have vor Tak. For Skaden, deres Bortgang kan gøre, maa vi nu lære at vogte os!« P. Holm foreslog en Resolution, hvori Forsamlingen erklærer at ville virke af al Magt for at bevare Partiet. Den vedtoges enstemmig.

De to Beslutninger af 24. og 31. Marts 1877 kan synes selvfølgelig, og saaledes forekom de ogsaa Datidens Socialdemokrater, men det forringer ikke den Taknemlighed, vi skylder de Mænd, som under den almindelige

Forsagthed holdt Modet oppe, og som, uden at angribe de Bortrejste, paatog sig at fortsætte den Kamp, som de havde forladt. Socialdemokratiet bæres oppe af den socialistiske Idé, og dets Program omfatter en lang Fremtid; men Partiet har ogsaa en anden Opgave, der griber dybt ind i Arbejderstandens daglige Livsvilkaar, den Opgave at være til Tider en *Bremse*, til andre Tider en *Spore*: En *Bremse* i *Nedgangstiden*, naar sociale Kriser truer med at styrte Folket ned i forøget social Elendighed, og en *Spore* i *Opgangstiden*, naar det gælder om at skaffe Folket Part i den øgede Samfundsrigdom. Baade Bremsen og Sporen er vendt mod Kapitalisternes hensynsløse Egennytte. Uden Bremsen kan Folkets Fald ned i Fattigdom naa Hungergrænsen. Uden Sporen er der intet Haab om Fremskridt, om Adgang til Kulturgoder og til Arbejderstandens Ligestillelse med Overklassen. Netop de sidste Aar, som den nuværende Slægt har oplevet, Verdenskrigens og Verdenskrisens Aar, viser Partiets Betydning som *Spore* til Fremgang og som *Bremse* mod Fald. Derfor har Tusinder af Samfundets bedste Kvinder og Mænd været dets Agitatorer. De har ofret Tid og Kræfter, underkastet sig Forfølgelser og har aldrig tænkt paa Anerkendelse, kun høstet den smukke Løn, at Socialdemokratiet gik fra Sejr til Sejr og de selv fra Glæde til Glæde.

De to Møder i Marts-Dagene var besjælede af denne Aand. De vedtog, at Socialdemokratiet og den socialdemokratiske Presse skulde opretholdes til Trods for den Haabløshed, der havde lagt sig over store Dele af Arbejderklassen. Til at gennemføre Beslutningerne udpegedes C. Hørdum, P. Holm og C. C. Andersen.

I. C. Hørdum.

I en Biografi karakteriseres den unge I. C. Hørdum, *Halvfjerdsernes* socialistiske Agitator, med følgende Ord: »Hørdum var *Taleren*, han var en *Kæmpe*, der kunde byde sig selv de utroligste Anstrengelser, hans Røst overdøvede den mest urolige Forsamling, han kunde slynge Kapitalisterne og Magthaverne de drøjeste Sandheder lige i Synet.«

Iver Christen Hørdum var født i Fuglslev ved Ebeltoft den 21. Marts 1846. Faderen var Skomager, og de fattige Forhold i Hjemmet prægede hans Barndom. Hans Fremtidsbane blev afstukket under Hensyn til, at naar hans Fader var Skomager, skulde han ogsaa være det. Saa lidt som mangfoldige andre Proletarbørn valgte Hørdum sit Fag af Lyst, og man mindes uvilkaarlig den norske Digter Wergelands Ord: »Hvilken uberegnelig Masse af Aandsgaver gaar der ikke til Grunde i Armodens Maser!«

Efter Konfirmationen kom Iver Christen i Lære i Ebeltoft og rejste som Ungsvend til Randers for at lære nye Forhold at kende. Helst havde han saa søgt ud mod større Vidder, men Efterretningen om, at Faderen var syg, og at Moderen vilde være hjemfalden til Fattigvæsenet, hvis hendes Mand døde, kaldte den unge Hørdum tilbage til Mols. Kærlighed slog Bom for hans Udlængsel. Han stiftede Bekendtskab med en Arbejderdatter Dorthea Petersen, og skønt kun 21 Aar gammel, giftede han sig.

C. C. Andersen.

C. Hørdum.

P. Holm.

Et Par Aar arbejdede han som Landsbyskomager i Hyllested. Arbejdet afbrødes, da han i 1869 maatte til København for at aftjene sin Værnepligt. Ved Skomagerarbejde i Fritiden ernærede han Kone og Barn derhjemme, men lod dem tre Maaneder efter Indkaldelsen flytte til Hovedstaden.

Efter Hjempermitteringen tog han fast Bopæl i København, men Vinteren 1869—70 og den derpaa følgende Tid prægedes af Arbejdsløshed og Nød. Og selv staaende midt i den bitre Kamp for Brødet lærte Hørdum, hvor sørgelig Arbejderklassens hele Stilling var. Da han tilmed den følgende Vinter kastedes paa Sygelejet, var han Fortvivlelsen nær.

Men det var just paa denne Tid, at Louis Pio udgav sine »Socialistiske Blade«, og da Skomagernes Fagforening af 1873 stiftedes, valgtes Hørdum til Formand. Han var allerede da en skattet Taler og vandt en af sine første Sejre, da han efter stormende Generalforsamlinger i den af Mestrene beherskede Skomagernes Sygekasse, en af Lavstidens Levninger, fik Pladsen som Bestyrelsesmedlem og efterhaanden bidrog til at bryde Mestrenes Enevælde.

Fra 1872 til 1876 ledede Hørdum Skomagernes Produktionsforening, som var startet med en Aktiekapital paa 60 Kr. Den fik ingen omfattende Betydning, men Hørdum klarede sig gennem adskillige Vanskeligheder og holdt Virksomheden gaaende, indtil han og hans Kampfæller indsaa,

at Tiden for Kooperation endnu ikke var inde, og at Kræfterne maatte samles om faglig og politisk Virksomhed.

P. Holm

var selv fra Barnsben kendt med Proletariatets Kaar. Hans Fader var Husmand og Væver Thyge Pedersen i Idestrup paa Falster, hvor P. Holm fødtes den 7. Oktober 1848. Han kom i Skræderlære, blev Svend 1867 i Nykøbing og arbejdede der en kort Tid, idet han samme Aar forlagde sit Virkefelt til København. Den internationale Arbejderforening drog ham til sig, og da Skræderne i 1872 stiftede en Fagforening, blev den 24aarige Peder Holm dens Formand. I 1874 stiftedes Skrædernes Produktionsforening, og P. Holm fik Pladsen som Bestyrer. Han udfyldte sit Hverv med Omsigt, men det gik Skræderne som Skomagerne, og i 1879 ophørte det kooperative Foretagende, hvorefter P. Holm selv etablerede sig som Skrædermester, først i gamle Gothersgade, senere i Nørre Farimagsgade. Hans Navn har været knyttet til næsten alle betydningsfulde Begivenheder, der staar som Mærkepæle i det danske Socialdemokratis første Historie. Han var en indflydelsesrig Mand i sit Parti. Muligvis var det ogsaa hans Ærgerrighed og Trang til at udrette det mest mulige, som i 1897 førte ham frem til Københavns Borgerrepræsentation, hvor han hurtigt fik en betydelig Stilling. Ulykkeligvis førte denne hans nye offentlige Virksomhed ham ogsaa ind paa en Jordspekulation, som fik Karakteren af Mislighed overfor Kommunen og bragte P. Holm under Anklage. Nu drog for Alvor Sorgens Skyer over hans Pande. Han sank sammen under Anklagens formentlige Vægt og døde, før der faldt Dom i Sagen, den 26. September 1898.

C. C. Andersen.

Vort Partis ældste nulevende Foregangsmand er C. C. Andersen. Hæderkronet staar han som den stadig virksomme og uforknytte Arbejderrepræsentant. Vi kender ham endnu som Dirigenten ved Kongresser og Møder, vi ser ham som Leder af vore største kooperative Selskaber, Arbejdernes Fællesbageri og Kødudsalg, og som Landstingsmand har han ofte Lejlighed til at lægge et Lod i Vægtskaalen, hvor det drejer sig om Arbejderinteresser eller Samfundshensyn.

Han er Praktikerens. Men den, der har hørt ham tale under Indtrykket af Mindernes Magt og Socialismens Idé, vil have lagt Mærke til en Understrøm af Bevægelse, den stadig ulmende Glød, der ikke er Hadets, men den stærke Tros Glød.

Carl Christian Andersen, hvis Fader var Sukkerhusarbejder, fødtes i København den 20. Maj 1849. Han fik sin Indvielse til Kampen i den internationale Arbejderforenings Tid. Den 22aarige Snedkersvend tilhørte sin Fagsektion, hvor hans rolige, overbevisende og stundom bidende Veltalenhed hurtigt gjorde ham til Tillidsmand. Han passede fortræffeligt sammen med sine to Partifæller, Hørdum og Holm. Det var netop hans overlegne Ro og taktiske Klogskab, som gav det nye Triumvirat dets fulde Styrke.

1877-Kongressens Beslutninger.

1877 og de nærmest følgende Aar blev trange og mørke. Som Eksempel paa Arbejderklassens Lammelse kan Stagnationen i Fagforeningsbevægelsen anføres.

Saaledes blev der i

1871	oprettet	3	Fagforeninger	med	tilsammen	359	Medlemmer
1872	—	4	—	—	—	1002	—
1873	—	11	—	—	—	1153	—
1874	—	7	—	—	—	368	—
1875	—	4	—	—	—	229	—
1876	—	1	—	—	—	50	—
1877	—	1	—	—	—	28	—

Men i 1878 blev der ikke dannet en eneste Fagforening. Ja, hvad værre var, de allerede bestaaende Foreninger opløstes eller sygnede hen, saa de kun bestod af Navn. Arbejdsgiverne benyttede Lejligheden til at presse Lønnen ned.

I henved fire Aar varede Nedgangen. Tynget af Gæld, Fattigdom, Mismod og Arbejdsløshed sank Partiet sammen. Indflydelsen gik tabt, og Krediten var sløj. De skumle Lokaler i Ravnsborggade blev endnu uhyggeligere, fordi Partiet hærgedes af Pengesorger. Magistratens Folk lukkede for Gassen i timevis, Ugelønnen kunde ikke altid betales, og Bogtrykkeren standsede Maskineriet. Naar det skete, lænede Trykkeren sig op mod sin Presse, lagde Armene overkors og ventede til langt ud paa Natten. Endelig kom Hørdum og C. C. Andersen styrtende ind og smed en Sum sammentiggede og sammenkrabede Penge paa Bordet. »Tryk væk!«, raabte Bogtrykkeren, Maskinen gik, og Bladet laa færdigt, naar Budene kom.

— For at forhindre mine Arbejdere i at forgifte sig paa Knejerne, nedsætter jeg deres Løn. Er jeg saa ikke en Menneskeven?

Socialdemokratiet var blevet en læk Baad, men Tillidsmændene sled i Pumperne, og Baaden holdtes oppe. Saa nemmede Arbejderne efterhaanden den stærke Lære, at man skal stole paa sig selv, og at Standens Frigørelse skal være dens eget Værk. En Skomager, en Skræder, en Snedker, en Handskemager og en Malersvend satte sig ved det faglige og

social-politiske Spil overfor Højres Mænd og Fabrikanter, flyttede Brikkerne med Kløgt og Taalmod, sagde: Skak! og gjorde mat.

Den 1. Juli 1877 aabnedes den 2den danske Arbejderkongres i Lokalet paa Købmagergade 52 i Sidebygningen. Salen var pyntet med Flag og Guirlander.

C. C. Andersen dirigerede.

Forretningsføreren, Chr. Hørdum, bød Velkommen og sagde: Det lig-

Ravnsborggade 18, Baghuset. Redaktionskontoret og Sætteriet findes i Stueetagen. Skiltet er anbragt under Redaktionskontoret.

ger nu i Kongressens Haand at tilvejebringe en Ordning, der kan føre Partiet frem under de vanskelige Forhold.

Nyordningen, som Kongressen indførte, udryddede alle Stormester-Nykker. Formanden blev Forretningsfører, den beskedneste Titel, man kunde finde. Den Partifælle, som havde Tillidshvervet, var ikke Nr. 1, men kun at regne for en Kontormand, der udførte Kongressens og Bestyrelsens Beslutninger. Iøvrigt gjordes Ledelsen ganske enkel, idet Hovedbestyrelsen og Lokalbestyrelsen sloges sammen til en Centralbestyrelse paa 12 Medlemmer, og til Programmet føjedes fire Punkter, som man straks skulde virke for med samme Energi, som der skulde virkes for Kontrahentforsamlingens Beslutning af 24. Marts. — Hertil knyttede Fagforeningerne i et Manifest ogsaa et Punkt, nemlig Kravet til Arbejderne

om at forcere den faglige Agitation. De seks Punkter, der skulde tømre Organisationernes Stilladser og opføre Partiets Mure, lød saaledes:

- 1) Opførelse af en Forsamlingsbygning.
- 2) Oprettelse af en socialistisk Skole.
- 3) Den socialdemokratiske Presse opretholdes.
- 4) Agitation særlig i Landkredse.
- 5) Arbejderne bør samle sig i Fagforeninger.
- 6) Opstilling af socialistiske Kandidater ved politiske og kommunale Valg.

Handskemager P. Knudsen blev Forretningsfører i 1882, efter at forskellige Partifæller i korte Tidsrum havde haft Hvervet. Hørdum overtog »Social-Demokraten«s og »Ravnen«s Administration. Typograf E. Wiinblad blev Redaktør, efter at Barber Larsen, Købmand Mundberg og Kunstmaler Saxo Wiegell havde forsøgt sig. Maler J. Jensen stiftede og ledede »De samvirkende Fagforeninger«. C. C. Andersen blev Formand for Kontrolkomitéen, og P. Holm fik Sæde i Centralbestyrelsen. Nyordningen var færdig. Nu gjaldt det om at gaa løs paa de seks Opgaver.

Relief fra et Monument, skænket o. 1400 til en Kirke i Florens af Murernes, Tømrernes, Smedenes og Stenhuggernes Lav.

Punkt 1: Forsamlingsbygninger.

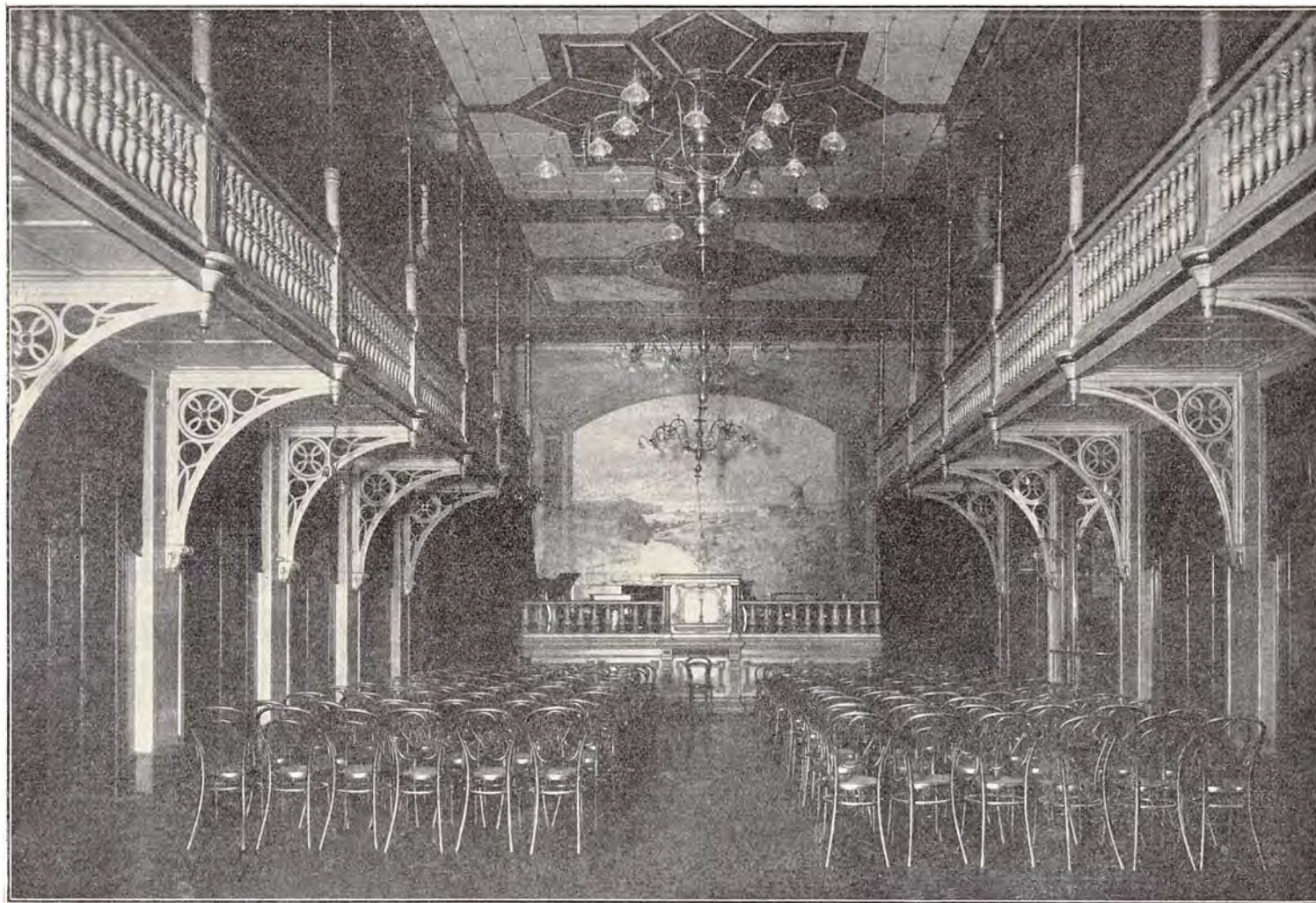
Af de 6 Opgaver var Nr. 1 ikke mindst paakrævet, thi Politiet spærrede Arbejderne Adgang til alle store Lokaler, bl. a. ved at true Værterne med at ville fratage dem Retten til at afholde offentlig Dans, hvis de gav socialistiske Arbejderforeninger Husly.

I Spidsen for Aktieselskabet »Den almindelige Forenings- og Forsamlingsbygning i Hovedstaden« blev stillet Tømrer Lauritz Andersen som Formand og Maskinist Adam Petersen som Kasserer. Bygningsnedkerne havde paa det Tidspunkt samlet 3500 Kr., fordi de vilde købe sig selv et Hus, men nu vedtog de at indbetale Summen til Forsamlingsbygningen. En Grund i Rømersgade var købt af Magistraten for 39.000 Kr., hvoraf indbetaltes 11.000 Kr., medens Restbeløbet stod fast i ti Aar til 4 pCt. Den 1. August 1878 paabegyndte Murermester Carl Møller Opførelsen, og da det Hele var færdigt, stod Bygningen i 210.000 Kr., hvoraf de 190.000 Kr. var Gæld. Nu er Gælden nedbragt til 80.000 Kr., og Ejendommen er assureret for over en halv Miljon Kr.

Den 23. April 1879 indviedes dette første store Arbejderforetagende ved en Fest i den ny Bygnings Lokaler. Salen var dekoreret med Fagforeningernes Faner, et Orkester spillede socialistiske Melodier. Lauritz Andersen talte og udbragte et Leve for, at Bygningen maatte blive en af Socialdemokratiets Grundpiller og et

Snedker P. Hansen.
Formand for Arbejdernes Forsamlingsbygning i Rømersgade. Socialdemokratiets første Kandidat ved Valgene til Borgerrepræsentationen 1886.

Den store Sal i Forsamlingsbygningen i Rømersgade 22.

Samlingspunkt for vor Klasse. — I 1920 besluttede Selskabet at udvide Lokalerne og købte derfor Naboejendommen Nr. 24 for 230.000 Kr., men Udvidelsen kan ikke finde Sted, før Bolignøden er ophørt.

Lauritz Andersen afgik som Formand i Maj 1880. Han efterfulgtes en kort Tid af Snedker Schlegel. Den 23. August 1882 overtog den nuværende Formand, Snedker P. Hansen, Hvervet, og han har altsaa beklædt det i snart 40 Aar.

Det var Opgave Nr. 1, og den gennemførtes i forholdsvis kort Tid. Arbejderstanden kunde sætte Foden under eget Bord, og Politidirektøren

»Folkets Hus«
paa Jagtvejen.

Forsamlingsbygningen
Rømersgade 22.

havde faaet lidt mindre at sige. Men Eksemplet fra Rømersgade fængede i Forstæderne og i Provinserne.

I 1894 rejstes Forsamlingsbygningen paa Kløvermarksvej. Den er senere solgt til Københavns Kommune, som ønskede at være Herre over Fæstningsterrænet paa Amager, men er dog indtil videre Forenings- og Selskabslokale for Kristianshavn og Sundbyerne.

Trangen til et »Folkets Hus« i det tætbefolkede Vesterbro kvarter gav først i Halvfemserne den senere Folketingsmand E. Hyller Anledning til at søge Opgaven løst gennem Oprettelsen af et Aktieselskab. Ved en Mængde forholdsvis smaa Bidrag lykkedes det at tilvejebringe en Aktiekapital og laane de resterende nødvendige Midler, saa Foretagendet kunde paabegyndes. Hyller havde fundet en fortræffelig Ejendom, en stor Villa med tilhørende Have, beliggende paa Enghavevej 40. Ved Tilbygning til Villaen, der egnede sig udmærket som Restaurationslokaler, kunde der indrettes en stor Sal med Siddepladser for ca. Tusind Personer og en mindre Sal med Plads for 3—400 Personer.

I 1895 indviedes det nye »Folkets Hus« med Taler af E. Hyller, P. Knudsen m. fl. og Kantate af A. C. Meyer, der kort forinden var valgt som Folketingsmand for 13. Kreds, den centrale Del af Vesterbro.

Den store Sal i »Folkets Hus« paa Enghavevej var Københavns næststørste Foreningslokale og ypperligt indrettet. »Arbejdernes Teater« og »Studentersamfundets Arbejderkoncerter« havde i en Del Aar deres Virksomhed her til megen Glæde og Opbyggelse for denne Bydels ubemidlede Befolkning. De store Arbejderkongresser afholdtes her, og paa Valgafstener har der udfoldet sig et Liv som intet andet Sted i København.

I 1905 overtoges »Folkets Hus« af »Social-Demokraten« ved dennes kontraherende Forsamling, og den til Bygningen hørende Have frasolgtes, hvorved Foretagendets økonomiske Basis fuldkommen sikredes. »Social-Demokraten« ejer ogsaa Forsamlingsbygningen, Koldinggade 4. Denne sidste Bygning, der tidligere var indrettet til Afholdshjem, blev erhvervet af Arbejderpartiet 1906.

1897 indviedes »Folkets Hus« paa Jagtvejen. Bygningen vurderedes oprindelig til 110.000 Kr., men nu er Summen sat op til den dobbelte, nemlig til 215.000 Kr. I April 1905 valgtes Borgerrepræsentant P. Mikkelsen til Formand. Kassereren, Maler I. Bjørn, har administreret Pengesagerne, lige siden Aktieselskabet blev stiftet, den 21. Marts 1893.

Arbejderne i de større Provinsbyer staar ikke tilbage. Der er Forsamlingsbygninger i Helsingør, Roskilde, Holbæk, Næstved, Nakskov, Randers, Vejle, Nykøbing Mors, Aarhus, Horsens, Odense o. s. v.

Socialdemokratiets nyeste Forsamlingsbygning
i København, Koldinggade 4.

Punkt 2: Den socialistiske Skole.

Formaalet med denne Skole skulde være at skabe en Institution, hvor dygtige Partifæller, Videnskabsmænd (Socialøkonomer, Historikere, Statistikere o. s. v.) samt praktiske Fagforeningsfolk og Politikere kunde meddele Eleverne saadanne Kundskaber, som kræves hos de socialdemokratiske Pressefolk, hos Fagforeningslederen og hos Agitatoren og Politikeren. Det var et stort Maal, de nye Partiledere satte sig, og der gik da ogsaa adskillige Aar, inden man kunde tage fat paa at virkeliggøre Planen.

Efter at Spørgsmaalet havde trængt sig mere og mere i Forgrunden, blev der af Partikongressen i 1908 med Tilslutning af De samvirkende Fagforbund truffet Beslutning om Paabegyndelsen af *en Aftenskole i København* som Begyndelsen til den *Partiskole*, man ønskede at faa oprettet.

Det overdroges »Arbejdernes Fællesorganisation« i København at føre Beslutningen ud i Livet, og i Vinterhalvaaret 1910—11 paabegyndtes Undervisningen med 3 Aftener à 2 Timer ugentlig i 6 Maaneder og fortsattes hver Vinter, indtil Krigens Udbrud i 1914 bragte en foreløbig Standsning. I Efteraaret 1916 genoptoges Undervisningen og er siden fortsat med tilfredsstillende Resultat. Der er imidlertid af Hensigtsmæssighedsgrunde indført den Ordning, at Undervisningen kun finder Sted 2 Aftener à 2 Timer ugentlig, og til Gengæld er Undervisningen udvidet til at omfatte 2 *Halvaar*.

Endvidere er Ledelsen af Skolen overgaaet til et Fællesudvalg af Repræsentanter for »Socialdemokratisk Forbund«, »De samvirkende Fagforbund«, »Arbejdernes Fællesorganisation« og enkelte andre Institutioner. Formanden for dette Udvalg er Landstingsmand C. V. Bramsnæs, der siden 1916 ogsaa leder selve Undervisningen paa Skolen og selv er Lærer.

Af Skolens første Lærere kan for øvrigt nævnes K. M. Klausen, Gustav Bang (der som Lærebog for Eleverne udgav »Den kapitalistiske Samfundshusholdning«), Martin Olsen, Gerson Trier og Jakob Lindberg.

For Tiden omfatter Undervisningen i første Halvaar følgende Fag: Dansk (Kommunelærer Ths. Højlund), Socialismens Historie og den materialistiske Historieopfattelse (Hans Palbo), Fagbevægelsens Historie og Praksis (Peder Hedebol), Statistik (cand. polit. Chr. Olsen), Den indu-

Fru Nina Bang taler i De Arbejdsløses Højskole i »Harmonien«s Lokaler, København. 1918.

strielle Udvikling i Danmark (Fr. Vedsø) og Samfundets Administration (C. V. Bramsnæs).

I andet Halvaar studeres Karl Marx's økonomiske System under Vejledning af Palbo, og cand. jur. Karmark Rønsted giver Eleverne Indblik i Elementær Jura (Det daglige Livs Retsregler), hvortil under Ledelse af Bramsnæs kommer Studiekredsøvelser, der skal give Eleverne Færdighed i at behandle et Emne saavel skriftligt som mundtligt.

Eleverne udpeges af Organisationerne, der betaler et vist Beløb pr. Elev, ligesom disse selv betaler et mindre »Indskud«.

Elevantallet er i Begynderaaret i Reglen ca. 50, saaledes at Undervisningen gives i 2 Klasser.

— Denne Aftenundervisning — hvor værdifuld den end har vist sig at være — er dog kun et Surrogat for den Arbejder-*Dagskole*, som det var og stadig er Meningen at naa til, og som man sikkert ogsaa vilde være naaet til ved Partiets Halvtredsaars-Jubilæum, hvis Krigen ikke var kommet. Hvor meget Skolens Oprettelse ligger Partiet paa Sinde, ser man deraf, at Partikongressen i 1915, trods de store Opgaver, som Krigssituationen bragte Partiet, besluttede med Tilslutning af De samvirkende Fagforbunds Generalforsamling at henstille til Arbejderorganisationerne at yde et aarligt Bidrag pr. Medlem til Dannelsen af et Arbejderskolefond, som skulde danne Grundlaget for Dagskolen. Denne Beslutning gjaldt en Kongresperiode, og ved Udgangen af Aaret 1919 betragtedes derfor Indsamlingen som sluttet. Fondet er nu paa 34.000 Kr. Naar de særlige økonomiske Vanskeligheder, som Krigen har skabt, bliver overvundet, vil Partiet sikkert kunne rejse en socialistisk Arbejder-Dagskole i København og derved faa en mægtig Løftestang for sin Fremgang.

Den første Søndag i Januar 1903 var der paabegyndt en *konfessionsløs Søndagsskole* i København for at hjælpe Forældre, som ikke syntes om de udprægede pietistiske Børnesammenkomster under Præsternes Ledelse. Skolen aabnedes i »Studentersamfundet«s Hus paa Frue Plads af den nuværende Folketingsmand, cand. mag. Vilhelm Rasmussen. Tilslutningen var saa betydelig, at der i de følgende Aar efterhaanden blev oprettet Søndagsskoler ogsaa paa Frederiksberg, Nørrebro, Vesterbro, Østerbro, Sundby, Valby og i Vanløse. Mange Tusinde Børn nyder godt af denne Undervisning. Virksomheden ledes af et Fællesudvalg.

I Esbjerg blev den 1. November 1910 paabegyndt en *socialistisk Højskole* for Ungdommen. Initiativet hertil toges af Redaktør Sundbo, der selv har været Elev i Askov og Lærer hos Morten Pontoppidan i Hjørunde ved Frederikssund.

1916 opførtes Skolebygningen. Med Grund og Inventar kostede den 80.000 Kr. Højskolen ejes af Socialdemokratisk Forbund og de faglige Organisationer i Esbjerg. De vælger en Bestyrelse og betaler 10 Øre pr.

Den socialdemokratiske Højskole i Esbjerg.

Medlem aarlig. Andre Indtægter er: et Stats-tilskud paa 1700 Kr., Tilskud fra Esbjerg Kommune paa 3600 Kr. og Overskud af en Biografteater-Bevil-ling, som Skolen ejer. Hertil kommer, at Eleverne betaler 96 Kr. maanedlig for Un-dervisning, Kost, Bø-ger og Logi, thi Ele-verne bor og spiser paa Skolen.

Der undervises i Dansk, Regning, Naturkundskab, Litteratur, Historie, Samfundsøkonomi, Statsforfatningslære, Forvaltning i Stat og Kommune, Socialdemokratiets Principper og dets Udvikling, herunder ogsaa Fagorganisationernes og Kooperationens Udvikling. Bygningshaandværkere faar Undervisning i Bygningstegning og dermed beslægtede Fag. Elever fra Landet undervises i Landmaaling, Nivellering og dertil hørende geometrisk Tegning. End-videre lærer Eleverne Engelsk eller Tysk efter eget Valg.

Skoletiden er 5 Maaneder: Fra November til April for unge Mænd og fra Maj til Oktober for unge Piger.

Elevantallet varierer fra 50 til 60. Flere end 60 har Skolen egentlig ikke Plads til; men der har dog et Par Vintre været 70 à 80 Elever, i 1918—19 endog over 100, fordi Ar-bejdsløsheden var særlig stor. De undervises af 4 Lærere og 1 Lærer-inde, der er Socialdemokrater og be-sjælet af den socialistiske Livs-anskuelse.

Paa Initiativ af Folketingsmand Vilhelm Rasmussen er der i Køben-havn med Støtte af Kommunen be-gyndt en oplysende Højskole-Un-dervisning for Arbejdere. Den 23. Ja-nuar 1920 begyndte Virksomheden i en københavnsk Skoles Gymnastik-sal og fortsattes til 1. April under stor Tilslutning. Undervisningen fortsat-tes fra 1. November 1920 til 1. April

Cand. mag. Folketingsmand
Vilhelm Rasmussen. 1896.

1921 i Skolen paa Ny Carlsbergvej. Siden Nytaar 1921 er der yderligere oprettet Arbejder-Højskoler i tre andre Bydele, og i alle 4 Arbejder-Højskoler var der ca. 625 Elever.

Af Interesse er den Undervisning for *Arbejdsløse*, som Socialdemokratiet har arrangeret. Den har sin Oprindelse fra Snedkerstrejken 1898. Bestyrelsen for Snedkernes Fagforening bad Vilhelm Rasmussen om at holde Foredrag for de Strejkende, og da General-Lockouten kom Aaret efter, blev denne Foredragsvirksomhed udvidet, bl. a. ved Hjælp af nu afdøde Direktør Julius Schiødt, og fortsat, da Arbejdsløsheden øgedes ved Aarhundrede-Skiftet. Februar—Marts 1902 bød paa 12 Foredragsrækker à 3 Foredrag og 39 Oplæsninger. Paa lignende Maade blev der arbejdet i de følgende Vintre. Efterhaanden gled dog Virksomheden over til »Arbejdernes Fællesorganisation«, som under Krigen besluttede at oprette en *Højskole for Arbejdsløse*, i hvilken Eleverne blev bespist for en billig Penge og fik gratis Undervisning. I denne Form var der med stor Tilslutning i to Vintre en Arbejder-Højskole i »Harmonien«s Lokaler, Nørre Voldgade 23.

Allerede for 25 Aar siden skrev den »Østrigske Skøletidende« følgende:

»Vi ser, hvor ivrigt Socialdemokraterne uden Omsvøb forsvarer den moderne Civilisations Skatte, og hvorledes de samles omkring den ægte Liberalismes Fane, altid rede til mod Fordomme og Overtro at sætte Sandheden, Friheden og Retfærdigheden.

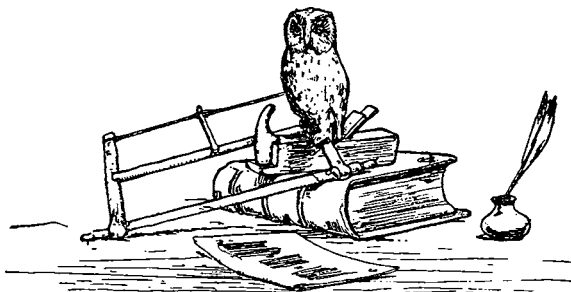
Ikke Klasseegoismen, ikke konfessionelle Yderligheder, men ren Menneskelighed i Frihedens Navn er dette Partis Program.

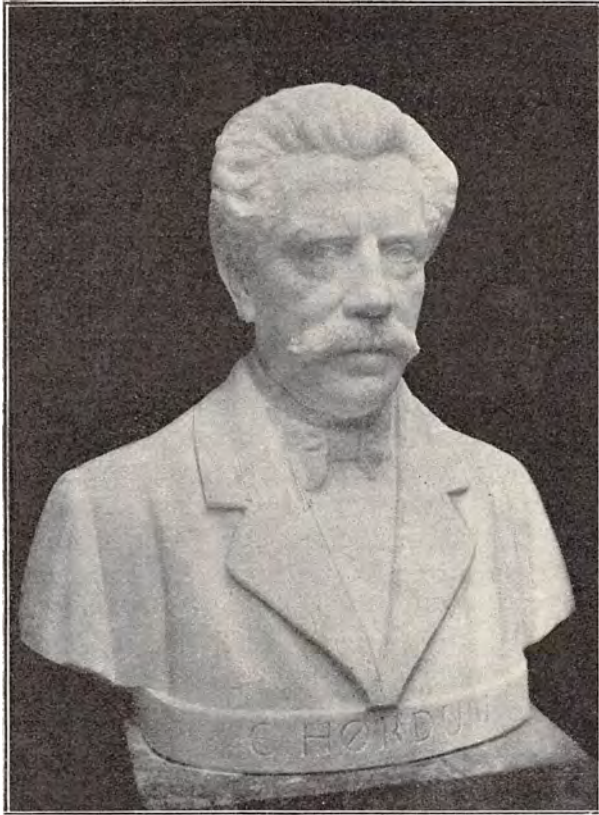
Arbejdets Verden bliver mere og mere selvbevidst.

Den vil — og det højner og styrker den — have sine aandelige Interesser erkendt ved Siden af sine materielle. Arbejde, Bolig og dagligt Brød fordrer den, men den fordrer desuden Dannelse.

Og derfor kan man haabe, ja paastaa, at om alle andre opgiver vore Skoler eller søger at tilintetgøre deres Velsignelse — skal sikkerlig Folket i Arbejdets Hædersdragt vide at forsvare den fri Skole, som bør være Grundlaget for Lighed og Broderskab.

Ikke fra oven, men fra nedен kommer det foryngende Stød.«

Buste af Chr. Hørdum i Forsamlingsbygningen
i Rømersgade.

Født 21. Marts 1846. Død 6. Juni 1911.

Punkt 3: Den socialdemokratiske Presse opretholdes.

Da Kontrahentmødet den 24. Marts 1877 besluttede, at »Social-Demokraten« og »Ravnen« skulde opretholdes, var Repræsentanterne ikke overbeviste om, at dette vilde lykkes, thi man levede under Regeringens, Politiets og Domsmagtens Had. Kort forinden var Brix idømt Fængselsstraffe i 6 Aar, og Pio, der endnu led under sit lange Ophold i Vridsløselille, var blevet skræmt ud af Landet ved Trusler om en lignende Skæbne. Slaget ramte Pio, men det var rettet mod »Social-Demokraten«, og Kontrahenterne troede da ogsaa, at Politiet ikke blev staaende paa Halvvejen, men vilde drive Forfølgelsen videre. Til at modstaa Magthaverne havde man kun et sammenbrudt Parti, flygtende Abonnenter, Foreninger, der visnede, ødelagt Kredit, Gæld og en tom Pengekasse.

Dertil kom, at paa den Tid havde den internationale Arbejderstand vel nok nogle Aviser i Tyskland, men ellers ingen Dagspresse i hele Verden. I Sverrig og Norge var der end ikke nogen socialistisk Bevægelse. Endnu er Arbejderpressen svag i mange Lande. Følgende lille Historie er betegnende:

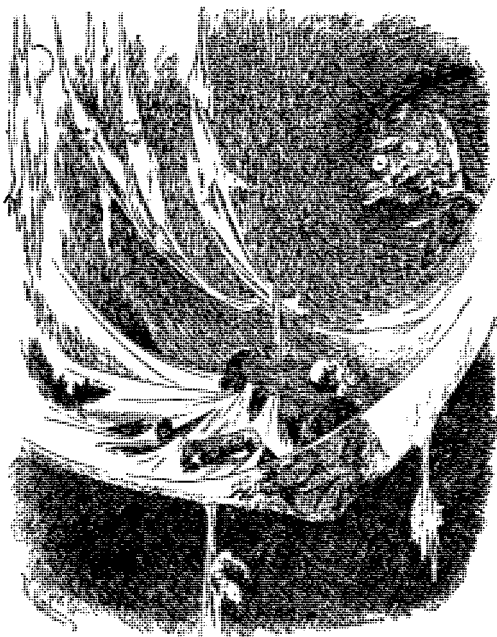
Under General-Lockouten i 1899 drog K. M. Klausen til England for at samle Penge til de Udelukkede. Ved et af Møderne foreviste han »Social-Demokraten«s Jubilæumsnummer fra 1896 og forklarede, hvem der ejede Bladet, at det redigeredes af en Typograf og i det væsentlige blev skrevet af Arbejdere. En ældre Fagforeningsmand rejste sig da op og sagde: »Hvis Du drager rundt her i Landet og fortæller det, vil Arbejderne sige: »It is a lie in your eyes!« (Det er Løgn i dine Øjne!)

Til en Begyndelse gik det da heller ikke godt for »Social-Demokraten«. Forformatet maatte indskrænkes, og Sætterne blev afskediget omtrent paa den ene nær, der senere blev Redaktør, og som arbejdede sammen med nogle Lærlinge. De Ansvarhavende, Saxo W. Wiegell og Ludwig, idømtes saa haarde Straffe, at de flygtede til Amerika.

I 1885 udstedte den Estrup'ske Regering et Presseprovisorium, som bl. a. forbød Oppositionen at ophidse Klasser af Befolkningen til Forbitrelse mod andre Klasser, samt forbød at »forvanske Kendsgerninger« for derved at gøre

Højres Regimente forhadet eller foragtet. Det var Bestemmelser, som let lod sig fortolke paa den Maade, at de ramte »Social-Demokraten« og blev en Beskyttelse for de Samfundets Edderkopper, som udsuger Folket. Sigvald Olsen, den nu afdøde Folketingsmand, var paa den Tid Ansvarhavende. Han blev anholdt og efter lang Varetægtsarrest idømt 13 Gange 5 Dages Fængsel paa Vand og Brød i forskellige Hold, en grusom Straf, der svækkede hans Helbred. Ogsaa Wiinblad blev i Tidens Løb straffet et Par Gange med Fængsel.

Til Forfølgelserne maa regnes Fogedforbudene, som er omtalt under den faglige Bevægelse, og Vidnesagerne, der sattes i Gang paa følgende Maade: Saa snart »Social-Demokraten« paatalte Myndighedsmisbrug i Hæren, skulde Kriminalretten tvinge Redaktøren til at angive sin Kilde, men det lykkedes aldrig at formaa ham dertil, bl. a. fordi han søgte at holde sig uvidende om Klagernes Navn og Nummer. En Gang slap han kun ud af Klemmen derved, at en Grosserer Philipsen i Store Kongensgade myrdede et Bankbud Meyer og sendte Liget i en Tønde til Amerika. Da Assessoren fik dette Mord til Undersøgelse, tabte han ganske Interessen for Vidnesagen. Mindre heldig var »Politiken«. Forretningsføreren, Hr. Bing, og Bogholderen, Hr. Witzansky (nu »København«), brændte Bladets

En moderne Edderkop.
(Af Th. Kittelsen.)

Honorarprotokol og søgte derved at dække Forfatteren til en militær Artikel, men de blev arresteret og maatte røbe Navnet.

Uden en vis Sorgløshed kan Proletarerne ikke udholde det Liv, som Samfundet byder dem, og de nye Mænd, som overtog Ledelsen efter 1877, var da ogsaa ret ubekymrede til Trods for smaa Kaar og Modstandernes store Overmagt. Hørdum besørgede hele Ekspeditionen for 25 Kr. om Ugen, og Wiinblad havde kun 85 Kr. ugentlig paa sit Redaktionsbudget, d. v. s. 85 Kr. skulde forslaa til Lokaleleje, Rengøring, Bygang, Lønninger til Redaktør og Medarbejdere, til Korrektur, Porto, Kontorrekvisitter o. s. v., og Hørdum bad endda enkelte Gange om Henstand med Betalingen.

Det lykkedes at overholde Budgettet, saa længe Indkomsterne var smaa, bl. a. derved, at Redaktionen blev anbragt i Redaktørens private Lejlighed. Barber Larsen havde sin Bod i Lille Regnegade, og P. Knudsen lavede Handsker i en Bagbygning i Aabenraa. Hos dem afhentede Redaktøren Manuskript. Men disse Forhold varede dog kun et Par Aar. Som ved et Mirakel blev »Social-Demokraten« pludselig populær, Abonnenterne strømmede til, og med de stigende Indtægter blev der Raad til at knytte nye Kræfter til Bladet.

Først meldte sig et ungt Menneske, næsten Dreng, jaget ud af Latin-skolen, fordi han var Socialist. Det var den senere meget anerkendte Forfatter og Kritiker C. E. Jensen. Til ham staar »Social-Demokraten« i dyb Gæld for den Anseelse, han skaffede den i litterære Kredse, og for den aandfulde Paavirkning, han øvede paa Bladets Læsere.

»Herolden« gik ind, og dens betydeligste Mand, William Fleron, blev engageret for at tjene det Blad, han hidtil havde bekæmpet. Han var en smart Journalist, hvad han ogsaa senere fik Lejlighed til at godtgøre, da han blev knyttet til amerikanske Blade i New York.

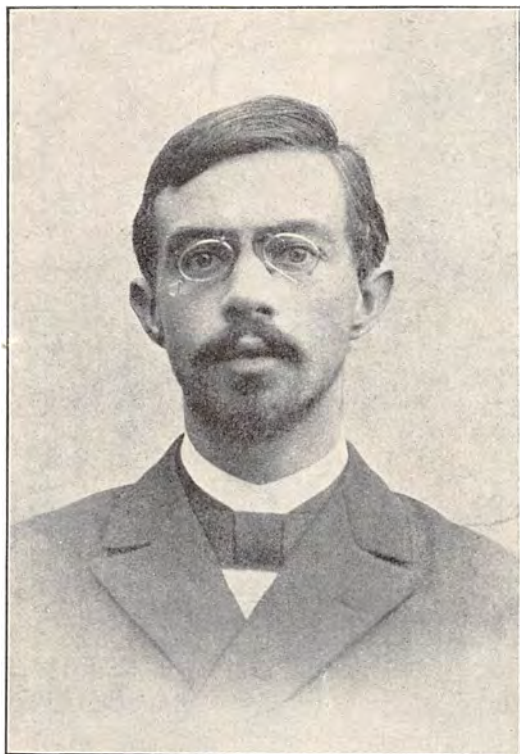
Efter Fleron kom Norman Bryn, hvis Navn er knyttet til store Sensationssager, endvidere til Oprettelsen af Arbejdernes Sportsforeninger og til det borgerlige Ægteskab, om hvilket han i 1885 rejste en Diskussion. Fra »Morgenbladet« kom den fine Stilist og skarpe Polemiker I. I. Ipsen, og A. C. Meyer viste sig med sit elskelige Smil og sin store Veltalighed. »Social-Demokraten« kunde ikke være bedre repræsenteret paa de Hundreder af Talerstole, som han efterhaanden besteg. Der fortælles en Anekdote fra et Kvindemøde, hvor A. C. Meyer sad mellem andre Blades Journalister. En gammel fornem Dame spurgte sin Ledsager: »Hvem er den skumle Person, som sidder dér og skriver?« »Det er Referenten fra »Kristeligt Dagblad«!« svarede Ledsageren. »Hm!« mumlede Damen. »Hvem er saa den fæle dér med det slemme Ansigt?« »Det er »Berlingske Tidende«!« »Hm! hm! Men saa ham ved Siden af, ham det kønne unge Menneske, der ser saa god ud?« »Aah, det er En fra »Social-Demokraten«!« — Paa den Maade fik den gamle Dame sine Begreber om den københavnske Presse revideret.

En af Journalisterne fra 80erne og 90erne var Hundrup, og han døde temmelig ung. Han berejste Landet, gav de første Skildringer af Polak-

Folketingsmand, Bryggeribestyrer Sigvald Olsen.
Født 27. August 1854 i Nyboder. Død 16. December 1919.

kernes Slaveliv hos de store Roedyrkere og af de skandaløse Forhold paa Fattiggaardene. Det var helt nye Emner for Dagspressen og gav Anledning til Kampe i Aviserne og ved Domstolene. Vidner blev undertrykt, ja endog sendt ud af Landet, men Artiklerne medførte Reformers til Fordel baade for de polske Arbejdere og for de gamle og unge Stakler, som levede under Sogneraadenes Fattigforsørgelse.

Dr. phil. Gustav Bang 1897.
Født 1871. Søn af Sognepræst Vilhelm Bang. Død 1915.

Nu er Pengeindsamlinger i Bladene ved Juletid meget almindelige, men saaledes var det ikke for 30, 40 Aar siden. »Social-Demokraten« førtes efterhaanden ind paa dette og paa beslægtede Foretagender, t. Eks. at skaffe Klæder til Børn, saa de i Ferierne kunde komme paa Landet. Aar efter Aar voksede disse Indsamlinger, indtil en Dag cand. pharm. Marius Jensen og hans Hustru blev anmodet om at overtage baade Indsamlingen og Uddeelingen og flytte det hele bort fra Redaktionen. Paa den Maa- de opstod »Børnernes Kontor«, som Hr. og Fru Jensen ledede, indtil han blev Forstander for Børnehjemmet »Nærumgaard«. I lang Tid var Kontoret en Filial af »Social-Demokraten«, men er nu en selvstændig Institution.

I 1890 begyndte F. J. Borgbjerg under Mærket »En Bondestudent« at skrive i »Social-Demokraten«, og i 1894 knyttedes Oskar Jørgensen til Bladet, men deres betydeligste Virksomhed tilhører den nyere Tid og kommer ind under en senere Omtale af den socialdemokratiske Presse.

1896 fik »Social-Demokraten« videnskabelige Medarbejdere, først Dr. phil. Gustav Bang og noget senere hans Hustru, Mag. art. Nina Bang. 1897 disputerede Gustav Bang for Doktorgraden med en Afhandling om »Den gamle Adels Forfald«, og efter en længere Udenlandsrejse holdt han i Vinteren 1901—02 paa Universitetet en Række stærkt besøgte Forelæsninger om Kapitalismens Gennembrud. »Social-Demokraten«s Ledelse tilbød ham nu at oprette en Lærestol for ham i Bladets Spalter, saaledes at han i en ugentlig Artikel kunde behandle socialistiske Emner. I 1905 begyndte Gustav Bang sine »Mandagsartikler«, som han fortsatte i 11 Aar, og i hvilke han gav Arbejderne skarpe Vaaben til deres Kamp. En Del af disse Artikler blev efter hans Død udgivet i »Arbejderklassens Liv og dens

Den socialdemokratiske Presse 1896. Efter en Tegning i »Ravnen«.

Det midterste Billede viser »Social-Demokraten« Vækst i Format fra Ugebladet »Socialisten« 1871 til »Social-Demokraten« 1896.

Paa Træets Rod er anført Oplagets Størrelse. De udgaaede Træstammer viser den Modstanderpresse, som er tilintetgjort under »Social-Demokraten«s Udvikling.

Kamp«. Ved hans Død skrev Rigsarkivar Erslev om ham: Det var beundringsværdigt at se, hvorledes han brugte alle sine Evner til at løse de Opgaver, Socialdemokratiet stillede ham.

Fru Bang er vedblivende en af Partiets betydeligste Journalister med Økonomi og Udenrigspolitik som Omraade. De vandt begge Arbejdernes Hjerter og ubegrænsede Tillid ikke alene ved deres store Evner som Forfattere og Talere, men ogsaa ved deres jævne Optræden, proletariske Livssyn og store Flid i Socialismens Tjeneste. 1910 valgtes Gustav Bang til Folketingsmand for Københavns 10. Kreds, et Mandat, han bevarede

Auditoriet til Dr. Bangs Disputats om Adelens Forfald.

Ved Talerstolen borgerlige Professorer. Bag dem Adelen og Tjenere.

(•Blæksprutten•.)

indtil sin Død, der indtraadte, da han kun var 43 Aar. Fru Nina Bang valgtes 1918 til Medlem af Landstinget.

Den nuværende Bestyrer for Arbejdernes Bryggeri, G. Chr. Olsen, havde paa Bladets Vegne Forbindelse med de faglige og politiske Foreninger, og han var saa anerkendt, at der aldrig afholdtes Kongresser eller andre Møder af Betydning, uden at hans Nærværelse blev ønsket. Omkring 1887 blev Redaktionens faglige Afdeling lagt ind under Maler J. Jensen, da han var Formand for »De samvirkende Fagforeninger«, medens P. Knudsen havde et politisk Tilsyn.

I Aarhus redigerede Harald Jensen »Demokraten«, der efterhaanden fik en Udbredelse større end noget andet Provinsblad. Fra 1886 drog han efterhaanden flere jyske Landsdele ind under sin Ledelse ved først at lade »Demokraten« udkomme som Lokaludgave for andre Byer, t. Eks. Aalborg, Randers og Horsens, med disse Byers Navne i Titrerne. Senere blev de selvstændige Blade med egne Trykkerier.

Paa fire Aar, fra 1881 til 85, voksede »Social-Demokraten«s Oplag fra 2500 til 20.000. Arbejdernes Kærlighed til deres Blad gav sig storstilede Udslag. Gang efter Gang organiseredes Agitationskorps, som samledes Søndag Morgen og fik udleveret Bladpakker. Saa gik Turen fra Hus til Hus. Partiets Fører, P. Knudsen, og Redaktøren gik med, Trappe op og Trappe ned. Der blev ringet paa hos Familjerne, og naar Døren aabnedes, stod udenfor en beskeden Mand, som rakte en Avis frem og bad om Til-ladelse til at tegne et Abonnement. Det var P. Knudsen, den senere Rigs-dagsmand og Borgmester, hvis Buste nu findes i Byens Raadhus.

Følgende Sang var populær i den Tid og blev sunget ogsaa i Provin-serne:

Vort Blad, vort Blad, vort eget Blad!
voks stærkt trods Nid og Had;
i mange Aar var lukket Smaamands Mund,
Du kom, og med Dig kom den lyse Stund,
da han fik Mæle, Røst og Ord, Fod under eget Bord.

Vort Blad, vort Blad, vort djærve Blad!
vi skal vel hjælpes ad.
Du fører an i Kampen uforsagt;
vi følger trofast Dig og giver Agt
paa, hvor Du bryder fjernt og nær Dig Vej trods Fjendens Hær.

Vort Blad, vort Blad, vort eget Blad!
spred over Land og Stad
Oplysnings Sædekorn i Muldet ud,
vi værne, pleje skal de unge Skud,
til de er vokset til et Træ, der giver alle Læ.

Som oftest var der sat et bestemt Maal for Agitationen. I 1893 var Op-laget 22.500, mere end det dobbelte af, hvad noget andet Blad havde paa den Tid, men Redaktionen mente, at 25.000 var et mere rundt Tal. Saa tog Agitatorerne fat, og Resultatet blev:

20. Juni	22.500	Abonnenter
29. —	23.236	—
6. Juli	23.583	—
12. —	23.903	—
19. —	24.060	—
26. —	24.364	—
2. Avgust	24.826	—
9. —	25.151	—

Paa syv Søndage var Maalet naaet.

I 1896 fejrede Socialdemokratiet sit 25-Aars Jubilæum. I Juni var Op-laget 28.000, og Agitationen sattes i Gang. Fire Uger efter var det 31.600, altsaa hver Uge en Tilvækst paa 900.

Den 1. September 1905 stod Abonnementet paa 42.000, hvilket var mægtigt efter Datidens Presseforhold, men Tallet 50.000 var dog mere

25 Aars Regnskab.

Sammentrængt Oversigt over Indtægter og Udgifter ved Bladet »Social-Demokraten« fra 1877 til 1902.

78

Indtægt:		Kr.	Øre	Udgift:		Kr.	Øre
Kassebeholdning		34	57	Trykning af Bladet		1.157.895	85
Abonnement og enkelt Bladsalg	4 869.417	85		Papir til do.		1.732.468	01
Annoncer	1 241.881	09		Forskellige Tryksager		36.804	43
Salg af socialistiske Skrifter	8.726	27		Budløn		1 089.626	84
Indvundne Renter	28 351	30		Kontrolkomiteen og Revisionskomiteen		21.130	00
Indbetalt af Provinspressen	69.811	51		Lønninger og andre Udgifter ved Redaktionen		734.083	87
Laan (Arbejdernes Fællesbageri og Tobaksarbejderforbundet i Danmark)	20.000	00		do. do. Ekspeditionen		324.525	07
Forskellige Indtægter	31.499	79		do. do. Ekspeditioneni Pro- vinserne		34.694	87
				Procesomkostninger		83.365	81
				Husleje		39.515	93
				Brændsel, Belysning, Rengøring		36.324	30
				Udgifter ved Køb af Ejendommen og Forandring af samme		156.802	31
				do. Etableringen af Trykkeriet		66.176	80
				Inkassatorløn		94.989	33
				Tilskud til Provinspressen		371.395	90
				do. til socialdemokratisk Forbund		212.939	56
				do. til Fagforeninger, Samaritanerne, Friskole- børns Bispising og Beklædning, Arbejds- løse, »Ravnen« m. m.		46.204	66
				Laan (Fagforeninger, Forsamlingsbygninger m. m.) ...		17.500	00
				Kassebeholdning		13.308	84
Balance ...	6.269.752	38		Balance ...	6.269.752	38	

imponerende, og paa otte Uger naaede Agitatorerne til 47.000, altsaa over 600 om Ugen. I September 1906 noteredes 52.000 — 2000 nye Abonnenter over Maalet. Disse 10.000 nye Holdere, vundet paa et Aar, betød 10.000 Hjem, som var vundet for Socialdemokratiet, betød altsaa mange Tusinde nye Partifæller, Medlemmer og Vælgere.

»Social-Demokraten« havde talrige Læsere i Provinserne, og Partiet voksede. Eksempelvis kan nævnes en saa lille By som Maribo. Her stiftedes den første Fagforening i 1892, men i 1899 havde Byen allerede 17 Arbejderforeninger med tilsammen 700 Medlemmer, og da Indbyggertallet kun var 3500, betød det, at over Halvdelen af dens voksne mandlige Befolkning var socialistisk organiseret. En københavnsk Avis kunde naturligvis ikke tilfredsstille disse hurtigt voksende Organisationer Landet rundt, og Maalet blev: Hver By sit Blad! I 1906 havde Provinspressen lige saa mange Abonnenter som Hovedbladet, altsaa tilsammen 100.000.

For 19 Aar siden, den 24. Marts 1902, var der gaaet 25 Aar fra den Dag, Pio rejste og Arbejderne selv overtog Ledelsen af deres Presse under vanskelige Forhold. — I det vedføjede Bilag gives en sammentrængt Oversigt over Indtægter og Udgifter i disse 25 Aar. Som man ser, begynder Virksomheden med en Kassebeholdning paa 34 Kr. 57 Øre, men ogsaa med en stor Gæld. Regnskabet, der altsaa tillige omfatter de fattige Aar i

Kaj Niensens Marmorbuste, opstillet i Raadhusets Søjlegang.
Skænket af Ingeniør J. Rump.

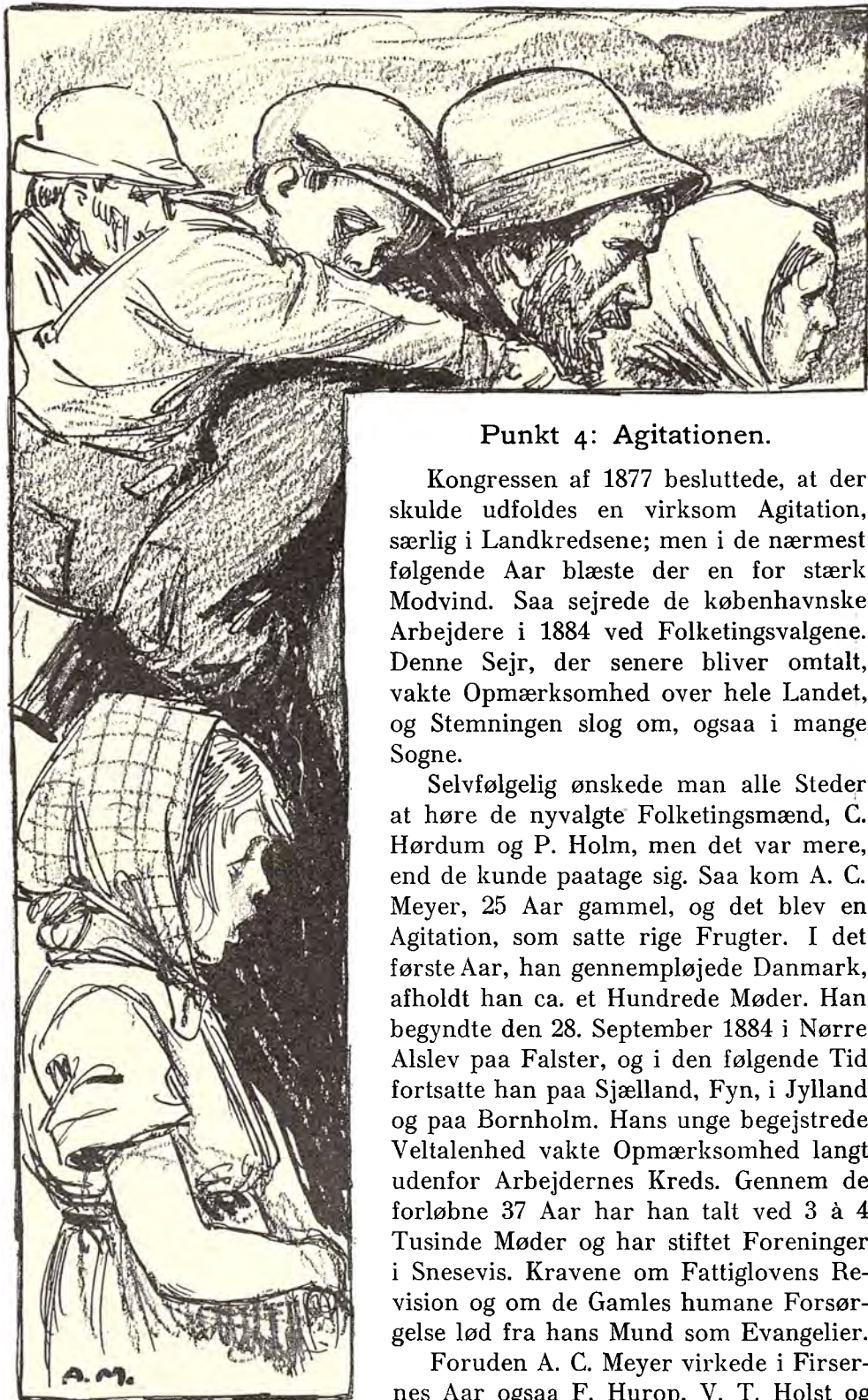
Aabenraa 15, Baghuset. 1882.

Redaktør Wiinblad henter Manuskript til »Social-Demokraten« hos
Handskemager P. Knudsen.

70erne og 80erne, balancerer med over 6 Millioner Kr., og der er ydet over 600.000 i Tilskud til forskellige Partiforetagender.

Saa smukt blev Resultatet af de første 25 Aar. I 1927 har vi allerede 50-Aars-Dagen for den historiske Begivenhed, da Kontrahentforsamlingen besluttede, at »Social-Demokraten« skulde opretholdes til Trods for alle Vanskeligheder. Efter den socialdemokratiske Presses mægtige Fremgang siden 1902 tør vi vente et stolt Jubilæum.

Punkt 4: Agitationen.

Kongressen af 1877 besluttede, at der skulde udfoldes en virksom Agitation, særlig i Landkredsene; men i de nærmest følgende Aar blæste der en for stærk Modvind. Saa sejrede de københavnske Arbejdere i 1884 ved Folketingsvalgene. Denne Sejr, der senere bliver omtalt, vakte Opmærksomhed over hele Landet, og Stemningen slog om, ogsaa i mange Sogne.

Selvfølgelig ønskede man alle Steder at høre de nyvalgte Folketingsmænd, C. Hørdum og P. Holm, men det var mere, end de kunde paatage sig. Saa kom A. C. Meyer, 25 Aar gammel, og det blev en Agitation, som satte rige Frugter. I det første Aar, han gennemløjede Danmark, afholdt han ca. et Hundrede Møder. Han begyndte den 28. September 1884 i Nørre Alslev paa Falster, og i den følgende Tid fortsatte han paa Sjælland, Fyn, i Jylland og paa Bornholm. Hans unge begejstrede Veltalenhed vakte Opmærksomhed langt udenfor Arbejdernes Kreds. Gennem de forløbne 37 Aar har han talt ved 3 à 4 Tusinde Møder og har stiftet Foreninger i Snesevis. Kravene om Fattiglovens Revision og om de Gamles humane Forsørgelse lød fra hans Mund som Evangelier.

Foruden A. C. Meyer virkede i Firsernes Aar ogsaa F. Hurop, V. T. Holst og

Landhaandværker-Sønnen Maler J. Jensen. »Social-Demokraten«s nuværende Redaktør, Oskar Jørgensen, havde en sjælden Evne til at vinde Smaafolks Sympati, og paa Møderne skar hans skarpe Stemme gennem Vrøvl og Larm. Han var endog Alberti en farlig Modkandidat.

F. J. Borgbjerg er født paa Landet og nøje kendt med Landboforhold. Han ikke alene gennemrejste Provinserne paa Kryds og Tværs og talte klart og overbevisende, men han skrev ogsaa om Socialismen paa Landet paa en saadan Maade, at Byarbejderne fulgte hans Virksomhed med Interesse.

K. M. Klausen, der straks efter sit Valg til Folketinget blev en af Rigsdagens betydeligste Førere, satte sig som Maal at vække Befolkningens

F. Borgbjerg som Agitator.

Interesse for Finansloven, som enhver Vælger bør kende, fordi den omfatter Samfundets Husholdning og Borgernes økonomiske Interesser. Han fremdrog ogsaa Spørgsmaalet om Husmændenes Selvstyre over de Midler, der bevilges dem, og gav derved Stødet til Dannelsen af Husmandsforeninger. Paa samme Maade opstod Tanken om Tjenestemændenes Organisation. Af hans andre Emner skal nævnes: Hedernes Opdyrkning, Kravet om den store Skolekommission, for hvilken han nu er Formand, og Skoler for Ungdommen i Alderen mellem 14 og 18 Aar. For denne sidste Sag har han ført en hele Landet omfattende Agitation.

Under Omtalen af Brix og Geleff fortalte vi om Villabyernes fjendtlige Holdning overfor Socialismen. Nu er Tonen i Københavns Omegn en ganske anden, og Æren herfor tilkommer ikke mindst den unge Maskinist Wilmann, der virkede i Lyngby, Taarbæk, Gentofte, Søllerød, Glad-sakse o. s. v., fra han var 20 Aar. Han skyede intet Agitationsarbejde og gik selv om i Byerne som Bladbud for »Social-Demokraten«, men hans Klogskab, Takt og Saglighed afvæbnede Fjenderne, gjorde Modstanderne til Venner og ham selv til Folketingsmand og Sogneraadsformand i Lyngby.

Jylland har Æren af P. Sabroe. Om ham maa det siges, at han levede det meste af sit Liv som Agitator. Han optog et eller andet af Egnens brændende Spørgsmaal og gjorde det til Udgangspunkt for et veltalende socialistisk Foredrag, og han blev Socialdemokratiets Tordenskjold, hvis Navn vakte Skræk blandt Arbejdskøbere. Mange Storbønder og Godsejere er blevet skræmt til at forbedre sig ved at høre, at nu kom Sabroe. Men var han til Forargelse for de Store, saa var han i ikke mindre Grad en Velsignelse for de Smaa. Fattige Børn kendte Sabroes Navn og følte sig som værende under hans Beskyttelse. Til stor Sorg for sit Parti

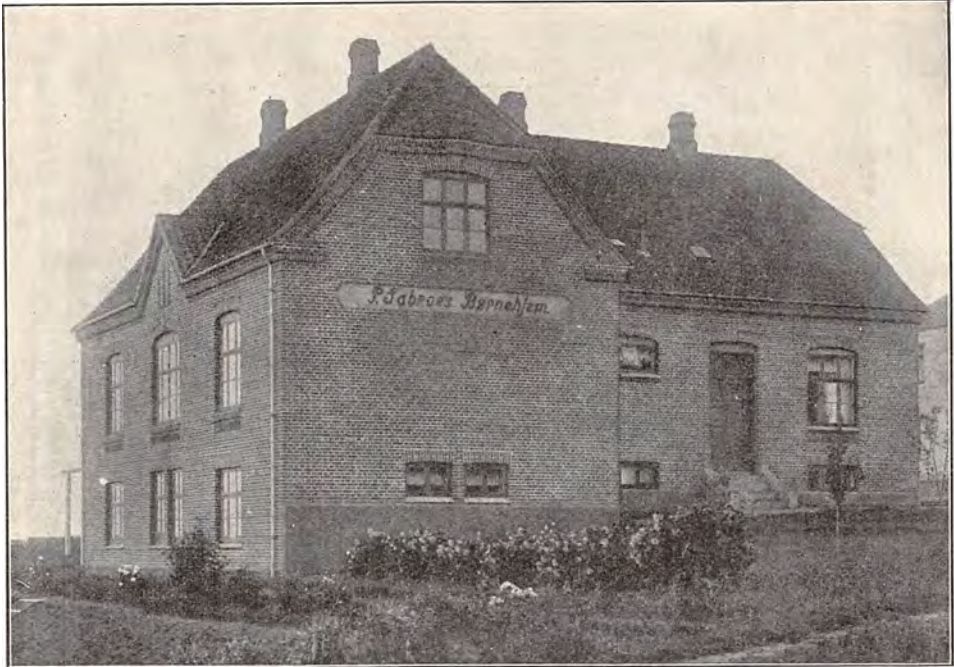
Sabroe besøger en syg Moder.
Fotograferet efter en Gruppe i Panoptikon.

omkom han ved en Jernbaneulykke i Jylland den 26. Juli 1913, kun 46 Aar gammel. Socialdemokratiet i Aarhus beredte ham en storstilet Jordefærd, og i Skive er oprettet et Børnehjem, som bærer hans Navn.

Sabroe var Elev af Jyllands ældste socialistiske Fører, Harald Jensen, der i 1883 stiftede »Demokratisk Samfund« i Aarhus og skænkede den Jydernes røde Fane fra »Internationale«s Dage. Samme Aar gik han i Spidsen for den politiske Forening og seks Fagforeninger til Grundlovsfest i Riis Skov, hvor han talte for Indførelsen af den socialistiske Republik. 1884, efter Valgsejren, kom Hørdum til Aarhus, talte ved et politisk Møde og lod »Demokraten« udgaa som Dagblad. Af særlig Betydning blev den fra Aarhus udgaaende Agitation baade paa Landet og i Byerne, hvor man dannede Afdelinger af »Demokratisk Samfund«. I Aarhus-Silkeborg-Skanderborgegnenaede Socialismen vidt ud, takket være »Demokra-

ten« og Ugebladet »Landsarbejderen«, som Harald Jensen lod udkomme for at støtte Agitationen.

I 1888 nedsattes et Udvalg bestaaende af P. Knudsen, Husmand Jens Hansen fra Haslev og Væver H. A. Madsen fra Silkeborg. Udvalget afgav en Betænkning, hvori det foresloges at inddrage Fideikommisser og Præstegaardsjorder, opkøbe andre til Salg værende Landejendomme, opdyrke Heder o. s. v. for derpaa at stille denne Jord til Raadighed for Landsarbejdere mod en aarlig Afgift af 2 pCt. af Værdien. Staten skulde end-

P. Sabroes Børnehjem i Skive.

videre organisere billig Adgang for Landsarbejdere til de fornødne Driftskapitaler, søge at fremkalde Fællesdrift og oprette Landbrugsskoler.

Den 23. September sammenkaldte Arbejderforeningen for Præstø Amt, der ledes af Venstremanden Gaardejer Hans Rasmussen, Viemose, de sjællandske Landsarbejderforeningers Delegerede til et Møde sammen med »Socialdemokratisk Forbund«s Bestyrelse i Rømersgades Forsamlingsbygning. Der mødte Hundrede Repræsentanter, deriblandt flere af Venstres Rigsdagsmænd. C. C. Andersen anbefalede Socialdemokratiets Forslag til Sygepleje og Skoleordning, og det vedtoges med alle Stemmer mod 2, men Forsamlingen sprængtes, da der foresloges en almindelig Tilslutning til Socialdemokratiet. 23 Venstremænd forlod Salen og dannede »Dansk Arbejderforbund«, som kun bestod en forholdsvis kort Tid.

Et Par Aar senere blev Væver Madsen for Viborg Amt og Husmand P. H. Markmand for Aalborg Amt valgte til Repræsentanter i Husmændenes Kreditforening, hvilket vidnede om en voksende Tilslutning til

Socialdemokratiet. En socialistisk Adresse om Stats-Aldersforsørgelse, gratis Lægebehandling, Medicin og Hospitalsophold fik 53.000 Underskrifter.

Der var kommet den Fart i Landarbejderagitationen, som 1877-Kongressen ønskede. Den 21. Januar 1890, 13 Aar efter denne Kongres, slog Harald Jensen Agitationens Resultat fast ved at blive valgt til Medlem af Folketinget i en ren Landkreds, Skjolddelev ved Aarhus.

Naar Harald Jensen taler om den Tids Virksomhed, siger han: Hver Søndag anbragte vi fjorten Partifæller i en Charabanc, kørte fra Landsby til Landsby og satte to Mand af hvert Sted. De holdt Møder og indledede Diskussioner, indtil vi kom og hentede dem tilbage. Senere blev det Cyklen, som de unge Agitatorer tog i Brug, og der dannedes for 25 Aar siden

Cykleklubber alene med det Formaal at udbrede den socialdemokratiske Presse og oprette Foreninger. — Cyklen og Socialismen blev Landarbejdernes Nyskabelse. Socialdemokratiet indskrænkede Arbejdstiden og forhøjede Lønnen, og Betingelsen for Cyklen i Allemands Eje kom derved til Stede. Hvad Hesten havde været for Overklassen, blev Cyklen for Folkets Ungdom: Midlet til at løsrive sig fra det jordbundne og indestængte. Den behøvede ikke Spiritus for at blive munter eller Rusen for at føle sig løftet. Ungdommen, og mange Ældre med, blev revet ud af Sumpen, hvori de vegeterede, hensat i sund Luft, i nye Egne og i udvidet Frihed.

Cyklen er naaet ud til den mindste Landsby, hvor Karlene og Pigerne ikke længere i deres Fritid staar og skutter sig op ad Staldvæggene eller gror sammen paa Trappetrinene. Se til den Fugleflok af Mænd og Kvinder, der Morgen og Aften flyver mellem Hjem og Arbejdssted! I en Avis for September 1920 anstiller en fornem Dame Betragtninger over Fortid og Nutid og skriver: »Ens Tanke strej-

Harald Jensen.
Ungdomsbillede.

Redaktør Oskar Jørgensen. 1896.

fer den nuværende Hr. Staldkarl eller Høstarbejder à 25 Kr. pr. Dag og Cigaret i Mundvigen, og man maa indrømme, saa nødigt man vil, at nogen Fremgang har der været paa Jorden.« — Det anerkender Fruen altsaa, skønt hun giver sin Indrømmelse en spydig og overdreven Form. I et følgende Kapitel omtales Landarbejderbevægelsen, saaledes som den udvikler sig nu i en stor faglig Organisation. Her kan vi indskrænke os til at sige, at Socialdemokratiet i de forløbne 50 Aar har været Samfundet et nyttigt Parti, ogsaa naar det hævede Arbejdslønnen og indskrænkede Arbejdstiden. Ved Partiets Jubilæum burde det hyldes af alle Samfundsklasser, ikke mindst af Præster og Læger, hvis ofte forsømte Embedspligt det er at højne ogsaa Proletariatets aandelige og legemlige Sundhed.

Maler J. Jensen.

Formand for »De samvirkende Fagforeninger«, 1886.

Punkt 5: Arbejderne bør organisere sig i Fagforeninger.

I Aarene fra 1871 til 77 stiftedes 31 faglige Organisationer, nemlig følgende:

1871. Tobaksarbejderforbundet »Enigheden«, Skibstømmerforeningen, Hustømmernes Fagforening, Aarhus.

1872. Hvidgarvernes Fagforening, Bygningssnedkernes Fagforening, Skrædernes Fagforening, Aarhus, Snedkernes og Stolemagernes Fagforening.

1873. Væveriarbejdernes Fagforening, Skrædernes Fagforening, Bødkerforeningen, Skomagersvendenes Forbund, Pianofortearbejderforeningen, Blikkenslagerfagforeningen, Smede- og Maskinarbejdernes Forbund, Skrædernes Fagforening, Horsens, Farmaceutisk Medhjælperforening, Bogbindersvendeforeningen, Gørtler- og Metalarbejdernes Fagforening.

1874. Modelarbejdernes Fagforening, Murernes Fagforening, Aarhus, Tapetserernes Fagforening, Skrædernes Fagforening, Odense, Skrædernes Fagforening, Randers, Skrædernes Fagforening, Aalborg, Korkskærernes Fagforening.

1875. Gas- og Vandarbejdernes Fagforening, Savværksarbejdernes og Maskinsnedkernes Forbund, Handskemagerforeningen, Brølægernes faglige Afdeling.

1876. Den typografiske Trykkerforening.

1877. Snedkernes og Stolemagernes Fagforening, Randers.

Ialt 23 Foreninger i København og 8 i Provinserne. Den typografiske Forening i København blev allerede oprettet 1869.

Saa kom Nedgangsperioden, og i 1878 stiftedes, som tidligere omtalt, ikke en eneste Forening; men Beslutningen paa 1877-Kongressen, nemlig at Arbejderpartiet skal genrejses, blev taget af en Forsamling, der hovedsagelig bestod af Fagforeningsrepræsentanter, og fra 1880 begyndte Genrejsningen for Alvor.

I Sommeren 1886 afholdtes den første skandinaviske Arbejderkongres i Gøteborg, og her vedtoges et Program, som indleddes med følgende Udtalelse:

- a) Da Arbejdernes økonomiske Eksistens kun under Lovens Beskyttelse kan anses for sikret, vil Fagforeningerne søge at øve Indflydelse paa Lovgivningsarbejdet ved at virke hen til, dels at Arbejderne bliver politisk ligestillede med Samfundets øvrige Klasser, dels at Folkerepræsentationen behandler Arbejdernes økonomiske Stilling og vedtager Love, der sikrer Arbejderne mod hensynsløs Udbytning fra Kapitalisternes Side.
- b) Som Følge heraf bør Fagforeningerne til enhver Tid behandle de Spørgsmaal, der ifølge deres Natur har Betydning for Arbejderne, hvad enten disse er af socialøkonomisk eller politisk Karakter.
- c) Da det maa erkendes, at den privat-kapitalistiske Produktionsmaade stadig vil være en Hindring for at tilvejebringe Lykke og Tilfredshed i Samfundet, udtaler Kongressen sin Anerkendelse af de socialistiske Principer.

Efter at de danske Delegerede var vendt tilbage til København, oprettedes »De samvirkende Fagforeninger«, en Organisation, der svarede til de politiske Foreningers Centralisering i »Socialdemokratisk Forbund«. Den 1. November udstedtes et Manifest, der udførligt gjorde Rede for den faglige Bevægelses Formaal, og hvori samtlige Arbejdere opfordredes til at slutte sig til de i deres respektive Fag bestaaende Organisationer og oprette Foreninger i de Fag, der endnu ikke var organiseret. Forøvrigt blev Samarbejdet med den politiske Bevægelse bevaret, og Manifestet undertegnedes foruden af »De samvirkende Fagforeninger«s Formand, Maler J. Jensen, bl. a. ogsaa af den politiske Fører, P. Knudsen, der valgtes til at være den ny Organisations Næstformand. Man undgik saaledes omhyggeligt alt, som kunde føre til Udvikling af to Arbejderpartier.

Den faglige Bevægelse blev bekæmpet med samme Forbitrelse som den politiske. Højre oprettede et Blad, »Avisen«, og stiftede en Forening, »Arbejdernes Værn«. Begge rettede deres Braad mod Fagforeningerne. »Avisen« skrev, at Principalerne paa en og samme Dag burde kaste samtlige Haandværkere og Arbejdsmænd paa Gaden og ikke genantage dem, før de havde udmeldt sig af deres Organisationer. Dette Forslag laa til Grund for General-Lockouten i 1899. I Korsør oprettede Borgmester Syllow et Havnelav, der som Medlemmer optog Skruebrækkere, og Eksemplet forsøgtes gennemført andre Steder.

Fagforeningernes Bestyrelser forfulgtes. Arbejdspladser blev lukket for dem. Kongens Foged nedlagde Forbud mod Strejkemeddelelser, og »Social-Demokraten«s Redaktør havde næsten hver Dag Besøg af ham og hans Betjente. De trængte ind i Hjemmet med Hatten paa Hovedet, smed

en Protokol paa Bordet og dikterede Forbud, Straf og Erstatning. En Skrædermester t. Eks. fik 5000 Kr., skønt han ikke paaviste at have lidt det mindste Tab. Der var ogsaa Straf for Strejkemeddelelser i lukkede Konvolutter, Løbesedler konfiskeredes af Politiet, og det var en grov Forseelse at udstille Strejkevagter. Endvidere foresloges det ved hver Rets-sag straks at gøre Arrest i Fagforeningernes Kassebeholdninger, saa Penge var til Stede til Bøder og Erstatning. Ogsaa politisk tog Højre Fog-

Majtoget drager gennem Aarhus.

den i Brug. Hørdums Modkandidat i 9. Kreds t. Eks. nedlagde Forbud mod at blive omtalt i »Social-Demokraten«, og denne Galskab gik Fogden med til.

»Nationaltidende« skrev i 1892: »Forbudene er et Vaaben i Kampen mod Socialismen«. Altsaa den kongelige Foged, Embedsmanden, der havde en vis Grad af Dommermyndighed, var Kapitalisternes Lakaj. Men Socialismen overlevede ham, og hele Aktionen døde i Tidens Løb, fordi Fagforeningerne voksede ved Forfølgelsen, og fordi Højesteret tog Reservation overfor Fogdens værste Udskejelser.

I 1888 afholdtes en international Fagkongres i London. Det vedtoges at søge gennemført i alle Lande en Lov om 8 Timers Maksimalarbejdsdag. Aaret efter besluttede en Kongres i Paris, at der skulde demonstreres over hele Verden den 1. Maj 1890 for at fremme denne Sag. Danmark var hær-

get af Arbejdsløshed, men de danske Organisationer erklærede, at under disse Omstændigheder var der særlig Grund til at indskrænke Arbejdstiden, og i Vinteren 1889—90 blev Spørgsmaalet debatteret ved Foredragsmøder i alle Fagforeninger. Den 1. Maj samledes de organiserede Arbejdere i København til et imponerende Massemøde paa Nørrefælle. Politiet havde forbudt Procession gennem Byen, men Deltagerne samlede sig under Foreningernes Faner i Fælledens Udkanter og marscherede herfra til Mødepladsen ved Store Vibenshus. Lignende Demonstrationsmøder afholdtes rundt omkring i Provinsbyerne, ja selv enkelte Steder paa Landet standsedes Arbejdet, og Landarbejderne samledes for at give deres Tilslutning til det almindelige Verdenskrav.

I 1897 afholdtes den femte faglige skandinaviske Kongres i Stockholm. Det vedtoges, at Fagforeningerne skulde lægge Vægt paa den størst mulige Centralisation af de forskellige Erhvervsgrupper indenfor de nationale Rammer og derved lægge Grundlaget for et virkeligt internationalt Samarbejde. Den 3. Januar 1898 samledes den danske Kongres i Forsamlingsbygningen paa Enghavevej og oprettede »De samvirkende Fagforbund«, hvori indmeldte sig 38 Forbund med 870 Afdelinger og ca. 59.000 Medlemmer samt 25 enkelte Foreninger med ca. 2200 Medlemmer. I alt 61.000 Medlemmer. J. Jensen valgtes til Formand for denne Sammenslutning.

Kort Tid i Forvejen havde Fabrikanterne dannet »Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening«. To mægtige Organisationer kom derved til at staa overfor hinanden, og Kapitalisterne var fyldt med Forbitrelse. De havde tidligere hersket enevældigt, og de var nu fast bestemt paa at ville bekæmpe den industrielle Parlamentarisme med samme Hensynsløshed, hvormed deres Regering bekæmpede det politiske Demokrati.

»Avisen«s Raad: Kast alle paa Gaden og tag dem ikke til Naade, før de forlader deres Organisationer og kommer krybende til Fabriksporrene!, dette Raad skulde nu følges og General-Lockouten sættes i Scene. Paaskuddet var det tarveligst mulige: 370 Snedkere strejkede i jyske Byer, fordi Mestrene betalte lavere Løn end deres Kaldsfæller i Østifterne. Den 15. April forkastede Svendene et Forligstilbud, og Arbejdsgiverne sagde, at det betød General-Lockouten. Saa skyndte Snedkerforbundets Afdelin-

ger sig at vedtage det en Gang forkastede Forlig og troede, at nu var der Fred. Men Arbejdsarbejderne vilde Krigen. De handlede som Østrig i 1914 overfor Serbien, opstillede 8 Punkter, der lammede Arbejdernes faglige Medbestemmelsesret, og afsendte disse Punkter som et Ultimatum. »De samvirkende Fagforbund« akcepterede nogle af Punkterne og tilbød Forhandling om Resten, men Kapitalisterne forlangte absolut Underkastelse, og General-Lockouten paabegyndtes den 2. Maj.

Et af Højres Organer skrev:

»Arbejdsgiverne vil ikke længere nøjes med en Akkord, et Kompromis. De vil have Sejren fuldt ud og ubeskaaren, de vil have Arbejdernes Nederlag saa komplet afgørende og knusende, som det paa nogen Maade kan blive.«

Et andet tilføjede:

»Det skal man gøre sig klart: at denne Kamp maa føres til Ende. Op-gives den paa Halvvejen ved den bekendte »gensidige Imødekommenhed«, betyder et saadant Forlig et absolut Nederlag for Arbejdsgiverforeningen, og saa burde Kampen aldrig have været optaget fra dennes Side . . . Vi ønsker Arbejdsgiverforeningen Held til at føre sin Kamp til Sejr.«

I Forhold til vort Land blev General-Lockouten den største faglige Borgerkrig, som indtil da var udkæmpet. Den omfattede 40.000 Mand, varede i over fire Maaneder, hele Sommeren indtil 8. September, og kostede Fagforeningerne 3 Millioner foruden de mange, mange Millioner, som den kostede Medlemmerne og Samfundet.

Men Arbejdsarbejderne kunde ikke føre Kampen til Ende. De maatte nøjes med en Akkord, et Kompromis, der anerkendte fuld Ligestillelse af Arbejdernes og Arbejdsarbejderne's Organisation, og Lovgivningsmagten satte sit Stempel derpaa ved at give en Lov, hvorved det anerkendtes, at »De samvirkende Fagforbund« i Forbindelse med »Arbejdsgiverforeningen« kan vælge en Domstol til at afgøre faglige Stridsspørgsmaal, ja giver endog denne Domstol paa et afgørende Punkt den samme Ret som Statens egne Dommere. Det vil sige, at Fagforeningerne endelig fik gennemført den Voldgiftsret, som der bl. a. blev kæmpet om paa Nørrefællend allerede den 5. Maj 1872, og som Politiet og Soldaterne den Gang slog ned. Louis Pio androg i 1872 »Hs. kongelige Højhed Kronprinsen« om en faglig Forligskommission og et Arbejdsministerium. Nu efter General-Lockouten indførtes endelig den første af disse Institutioner, fire Aar efter Pios Død. Saa gik der 20 Aar, og en radikal Regering udnævnte Arbejdsministeren, men Venstre og Højre rev ham hurtigt ned igen.

Det var General-Lockoutens Hensigt at knuse Fagforeningerne. Skrev Kapitalistorganet ikke ganske frækt: »Arbejdsgiverne vil have Sejren fuldt ud og ubeskaaren, de vil have Arbejdernes Nederlag komplet afgørende og knusende.« Men Lockoutens Resultat blev det stik modsatte. Medlemsantallet voksede til over 96.000 fordelt i ca. 1200 Foreninger. Det var et kolossalt Fremskridt regnet fra 1877-Kongressen, da den ny Kurs begyndte, og da der næppe var 3500 Medlemmer i Foreningerne. Maler J.

Jensens Navn nævnes med Ære ved Siden af Hørdums, C. C. Andersens og P. Knudsens. Atter havde en Arbejder vist sine eminente Evner til at kunne føre og sejre under vanskelige Forhold.

Vi bringer i et følgende Kapitel Fagforeningernes Historie i den nye Tid; men her ved General-Lockoutens Minde bøjer vi os i Beundring for den danske Arbejderstand. Der staar i Overbyes Sang:

Ilan møder paa Gaden
og paa Barrikaden
i straalende Solskins Humør.

Den, som har oplevet Lockout-Sommeren, véd, at disse Ord passer, og at det straalende Humør under den bitre Kamp og de tunge Savn gav sig de elskværdigste Udslag. Der herskede Glæde og frejdig Stemning ikke alene ved Udflugter til den grønne Skov, men ogsaa ved Besøg i tavse Museer: Foredragssalene fyldtes, og mange Studier foretoges. Der var i den Tid endnu ikke gaaet »Samfundshjælp« i Studenterkredsene, og Bønderne holdt sig ret friske. Fra disse Hold raketes der de Udelukkede venlige Hænder, og Arbejderne vakte saa megen Sympati, at hele den nogenlunde frisindede Presse stod paa deres Side.

Estrup ser Socialismens Sol stige over Horisonten.
(»Ravnen«)

Punkt 6: Opstilling af socialistiske Kandidater.

1877-Kongressen havde bevaret Socialdemokratiets politiske og faglige Bevægelse som en Enhed; men allerede Aaret efter følte Fagforeningerne sig hæmmede af denne Ordning, og den 12. Februar 1878 oprettedes »Socialdemokratisk Forbund«, hvis Opgave alene skulde være at virke for de socialistiske Idéers Udbredelse og for Arbejdernes Repræsentation i Rigsdag og Kommunalbestyrelser. Hermed var for første Gang skabt en selvstændig Organisation med et udelukkende social-politisk Program. Endnu, 43 Aar efter, sidder C. C. Andersen og Wiinblad som de sidste af den oprindelige Bestyrelse. A. C. Meyer blev Forbundets første Forretningsfører. Kort Tid efter overtog Hørdum denne Stilling, indtil han i 1882 afløstes af P. Knudsen, som var Forretningsfører i 27 Aar.

I 1888, altsaa efter 10 Aars Forløb, var den nye Organisation blevet saa stor, at den kunde indbyde til Kongres. I Juli samledes 65 Delegerede, deriblandt flere Landarbejdere, i Rømersgade. De repræsenterede 33 Foreninger, og de skabte en ny Forfatning for Partiet. Resultatet blev i Principet det samme, som endnu er gældende: Kongressen er den øverste Myndighed, og Hovedbestyrelsen er valgt ved direkte Valg af Partiets Medlemmer.

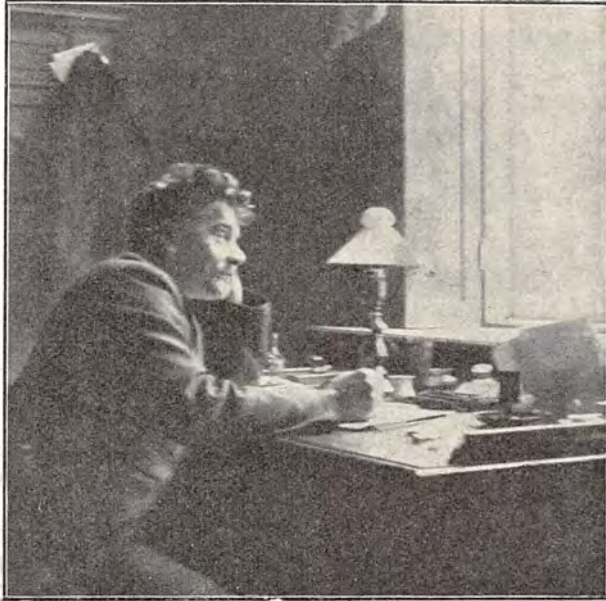

Socialdemokratiets Grundlovsstog 1886. For første Gang marscherer Toget til Fælleden.

I Forgrunden ses P. Holm, E. Wiinblad, C. Hørdum, P. Knudsen, J. Jensen og den gamle Fane fra 1872 med den af Politiet paabudte hvide Due.

For at faa Tilladelse til at drage gennem Byen medførtes en Krans til Frederik VII-Monumentet foran Kristiansborg Slotsruin. **«Ravnen».**

Ogsaa Programmet undergik en væsentlig Ændring. Medens Programmet fra 1877 saa Løsningen af det sociale Spørgsmaal i Oprettelse af Produktionsforeninger, erklærer Programmet fra 1888, at »den folkelige Lovgivnings Middel til at gennemføre Samfundsproduktionens store Værk er *Ekspropriation* af Arbejdsmidlerne«. Som man ser, har Partiet i disse 11 Aar gennemgaaet en Udvikling, der har ført det bort fra Lassalles Opfattelse og hen til de Anskuelse, som Marx og Engels har fremsat i det kommunistiske Manifest.

A. C. Meyer,
Socialdemokratisk Forbunds første Forretningsfører.

De organiserede Arbejdere var politisk modne og havde megen social-økonomisk Forstaaelse. Saa meget pinligere var det for dem, at de i mange Aar savnede Repræsentation i Rigsdagen. Naar de ønskede deres Krav sat under Debat i Folketinget, maatte de i Ærbødighed indgive Andragender. I 1874 androg Fagforeningerne t. Eks. om en 10-Timers Arbejdsdag og om Nedsættelse af en Kommission til Overvejelse af deres sociale Krav. Kommissionen blev nedsat, men Fagforeningernes Mænd holdtes udenfor, og dens Overvejelser forblev resultatløse. 1879 rejste Snedkernes og Stolemagerens Fagforening, hvis Formand var C. C. Andersen, atter Krav til Rigsdagen om en Normalarbejdsdag, men Arbejdstiden sattes denne Gang til 8 Timer, og dette Krav fornyedes 1883 af 25 Fagforeninger. Socialdemokratiet udarbejdede endvidere Forslag til en Ulykkesforsikringslov, til Lov om Bemanding af usødygtige Skibe, om Stats-Alderdomsforsørgelse og om Arbejdsløshedskasser. 1880 androg om en bedre Ordning af Sundhedsvæsnet og om, at offentlig Sygehjælp ikke maatte berøve Borgerne Valgretten. Det indbragtes af Venstremanden Jens Busk, som angreb Forslaget i Stedet for at anbefale det. Da Hørdum

og Wiinblad en Gang bad samme Repræsentant fremme et Andragende, gjorde Folketingets Bude ham opmærksom paa, at han ikke maatte have Gæster i det Lokale, hvor Samtalen førtes. »Véd I, hvorfor de siger det?« spurgte Jens Busk de to Socialdemokrater. »Det er, fordi de kan se, at I er simple Folk.« Ogsaa Højre mente, at Socialister var simple Folk. »Dags-telegrafene« skrev, at Arbejderne skulde holdes ude fra Rigsdagen. De skulde tvinges til at føre deres Kamp paa Gaden mod Politi og Soldater.

Men Højres Fører, Konsejlspræsidenten Estrup, drev en Politik, som ophidsede mange blandt den besiddende Del af Befolkningen, idet han sprængte Grundloven og regerede med Højre-Mindretallet imod Venstre-Flertallet. Den 12. Februar 1877 sendte han Rigsdagen hjem og udstedte en provisorisk Finanslov, d. v. s. han slog Forfatningens vigtigste Pille, Bevillingsmagten, bort under Folketinget. At dette var en Forbrydelse, forstod Arbejderne straks, thi ingen af dem vilde taale, at en Formand smed Generalforsamlingen paa Porten og selv huggede til sig af Fagfor-ningens Penge.

Socialdemokratiet var den første af Oppositionsgrupperne i Køben-havn, der organiserede Forsvaret mod det Estrup'ske Ministerium, »de syv Forbrydere og Indbrudstve«, som Pingel kaldte det. Den 29. Septem-ber 1881 stiftedes den socialdemokratiske Vælgerforening i 5. Kreds. Parti-fællerne i 1., 7. og 9. Kreds fulgte Eksemplet. Højre svarede med at op-rette »Højres Arbejder(!)- og Vælgerforening«. 1882 bringer endelig to liberale Organisationer: »Studentersamfundet« med den foran nævnte Dr. Pingel som Formand, og »Den liberale Vælgerforening«.

Hærene stod opstillet, og Valgslaget 1884 kunde finde Sted. Forud var gaaet nogle Folketingsvalg i 1879, 80 og 81, i hvilke Socialdemokratiet deltog, men de var kun som Forpostfægtninger at regne. Nu, i 1884, blev Valglisterne afskrevet for første Gang, og for første Gang troede Arbej-derne, at de kunde slaa Højre og sejre. Det havde, fra Pios Bortrejse, taget syv Aar at stille Regimenterne paa Benene. Nu marscherede de.

Valget fandt Sted den 25. Juni. I 5., 8. og 9. Kreds blev opstillet hen-holdsvis P. Holm, V. T. Holst og C. Hørdum. De Liberale opstillede Kan-didater i 1., 2., 3., 4., 7. Kreds og paa Frederiksberg.

Højremanden, Professor Goos, var P. Holms Modkandidat; men Pro-fessoren var ingen ærlig Modstander. Han søgte at splitte Arbejderne ved at lade lejede Banditter tilsøle de socialdemokratiske Kandidaters Privat-liv i et Blad, der kaldte sig »Den ny Socialist«. Det udgaves af den fra Pios Tid kendte Baronesse Liljencrantz og foregav at hyldede revolutionære Anskuelse. Goos selv var Medudgiver af »Dagbladet« og Værgen ved »Frue Kirke«, men hemmeligt samlede han Penge ind til »Den ny Socialist«. Komplottet opdagedes derved, at hans Breve ved en Fejltagelse blev sendt ogsaa til liberale Kapitalister. Goos' Brøde blev en Pind til Højres Lig-kiste.

Kl. 6 om Aftenen var Hørdum valgt med 920 Stemmer mod 675. Glæ-desbudskabet fløj til Eksercerpladsen ved Garderkasernen, hvor Væl-gerne i 5. Kreds stemte, og Jubelen hævede sig mod Skærsommerens lyse

Himmel. Det danske Socialdemokrati havde faaet sin første Rigsdagsmand. Endnu gik der over seks Timer under stigende Feber. Først Kl. 12 $\frac{1}{2}$ blev det forkyndt, at ogsaa Holm var valgt med 5385 Stemmer og med et Flertal paa ca. 900. I den sene Nattetime drog Socialdemokratiets

C. Hørdum. P. Holm. V. Pingel.

Fra et Møde i Folketinget 1886.

Vælgere Arm i Arm til Bygningen i Rømersgade, hvor Holm og Hørdum takkede for Sejren.

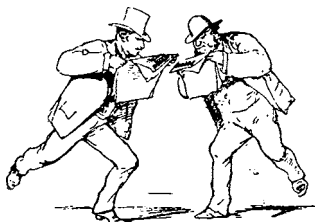
Komponisten Charles Kjerulf, der var Journalist ved »Dags-Avisen«, fortæller i sine »Erindringer« følgende:

Hvor højt Bølgerne gik, har jeg et muntert Minde om. Ikke saa snart var Holms Valg proklameret, før jeg med Lynets Fart galopperede ned ad Landemærket for at komme først med den glædelige Nyhed op paa Redaktionen. Jeg selv var saa himmelhenrykt over det glade Budskab, at jeg gik ud fra, alle andre ogsaa maatte være det. Under mit Stafetløb raabte jeg derfor ogsaa ustandseligt til hvem som helst, jeg mødte: »Holm er valgt! Holm har sejret!« De fleste raabte Hurra eller stemte paa anden Maade glade i, indtil jeg lige drejer om Hjørnet af Rundetaarn og

paa det smalle Fortov udenfor Porten løber op i en Klynge Højremænd, fine Herrer med høje Hatte — »Holm er valgt! Holm har sejret!« — »Hvad er det, han siger . . . ?« hørte jeg akkurat nogen spørge — men i samme Nu ramte en knaldende Lussing min venstre Kind, saa det sang for Øret. — Saa forsvandt de høje Hatte leende og bandende.

For de fleste Københavnerne var Holms og Hørdums Valg en glædelig Nyhed, og Hundreder styrtede som Kjerulf gennem Gaderne med det glade Budskab. I alt havde Socialdemokratiet opnaaet 6800 Stemmer, idet Holst mønstrede 500 i 8. Kreds. Tallet voksede i 1887 til 8400, men Højre fik denne Gang sin Reserve frem, og Hørdum faldt i 9de. Den nuværende Borgmester J. Jensen fik 136 Stemmer i Odense. Nu, 34 Aar efter, afgives der over 10.000 socialistiske Stemmer i denne By.

Saa kom 1890 med Oprejsning. De socialdemokratiske Stemmer blev mere end fordoblet, nemlig til 17.200. Holm valgtes atter, Hørdum gen-erobrede 9. Kreds, og Harald Jensen valgtes i Skjolddelev.

Kampen mellem Højre og Venstre havde imidlertid tilspidset sig. Tidligere havde København været Estrups faste Borg, men nu gik altsaa ogsaa Hovedstaden imod ham, ikke alene ved at vælge to Socialdemokrater, men ogsaa ved Valget af tre Liberale, Herman Trier i 1. Kreds, Grosserer Hage, den senere radikale Minister, i 7. og Assessor Nyholm paa Frederiksberg. Studentersamfundets Formand, Pingel, sejrede i Aarhus, og Venstre øgede i det Hele taget sin Styrke og stod med 75 Folketingsmænd mod Højres 25. Venstre erklærede, at Folketinget ingen Love vilde vedtage, saa længe Estrup regerede. Alt skulde visne i dette Ministeriums Haand (den saakaldte Visnepolitik), men Estrup vilde ikke bøje sig. Han foretog i 1885 et nyt Statskup, idet han atter udstedte en provisorisk Finanslov, og den 21. Oktober 1885 affyrede en 19aarig Typograf Julius Rasmussen to Skud mod Estrup uden at saare ham. Et Par Dage senere skrev Venstrebladet »Silkeborg Avis«:

»Hans Vaabens Svaghed forhindrede Gerningens Fuldbgyrdelse. Saa lod han sig rolig arrestere. Han bad dem ikke holde paa ham. Han vidste, at hans Gerning var haabløs Daad; men han vilde staa ved den. Han lukkede Revolveren, for at der ikke skulde ske unødigt Skade med den, og bad dem skjule den for ikke at vække unødigt Opsigt. Saa gik han i Fængsel og aflagde aaben Bekendelse om, at han havde gjort det for Frihedens Skyld. For sin egen Skæbne røbede han ingen Sorg; kun beklagede han sine Forældre. Saavidt har Provisoristernes Regimente drevet Landet i Jammer og Fortvivlelse, at fredelige, rolige Arbejdsmennesker drives til en saadan fortvivlet Bestemthed.«

Julius Rasmussen idømtes 14 Aars Tugthus, men efter nogen Tids Forløb gjorde han Ende paa sine Lidelser ved Selvmord.

Paa Estrup og Højre virkede Attentatet som Livseliksir. Ministeriet fik et Paaskud til at sætte sig fast paa Taburetterne og til at rette Kølleslag mod Oppositionen ved en Række nye Provisorier. Politiet forøgedes, der oprettedes et Livjægerkorps og et Gendarmerikorps til en Million Kr. om Aaret, Venstres Riffeforeninger blev forbudt, og der udstedtes en skarp provisorisk Straffelov mod den frisindede Presse.

For at svække Socialdemokratiet blev Valgprotokollerne nøje undersøgt, og Vælgere, som det Offentlige havde skænket lidt Medicin, blev slettet af Listerne. Valgtryk blev almindeligt. Godsejere sagde til deres Folk: »I Dag stemmer I, men i Morgen bestemmer vi!« Lystrede Folkene ikke, blev de jaget ud af deres Boliger. Grev Raben Levetzau taalte end ikke, at der stemtes paa den moderate Venstremand Nielsen-Grøn, og da den nuværende socialdemokratiske Redaktør Ludvig Hansen som Dreng raabte Hurra for den senere moderate Minister Jensen-Sønderup, blev han pryglet af en Proprietær, der skreg: »Hva' Dreng, ska' Du raabe Hurra for en Socialist!«

Blandt dem, som afskedigedes af politiske Grunde, blev Laboratoriearbejder Lyngsie den kendteste, idet han benyttede Lejligheden til at organisere »Arbejds mændenes Forbund«. I 1890 havde det kun et Par Hundrede Medlemmer — ti Aar efter havde det 25.000.

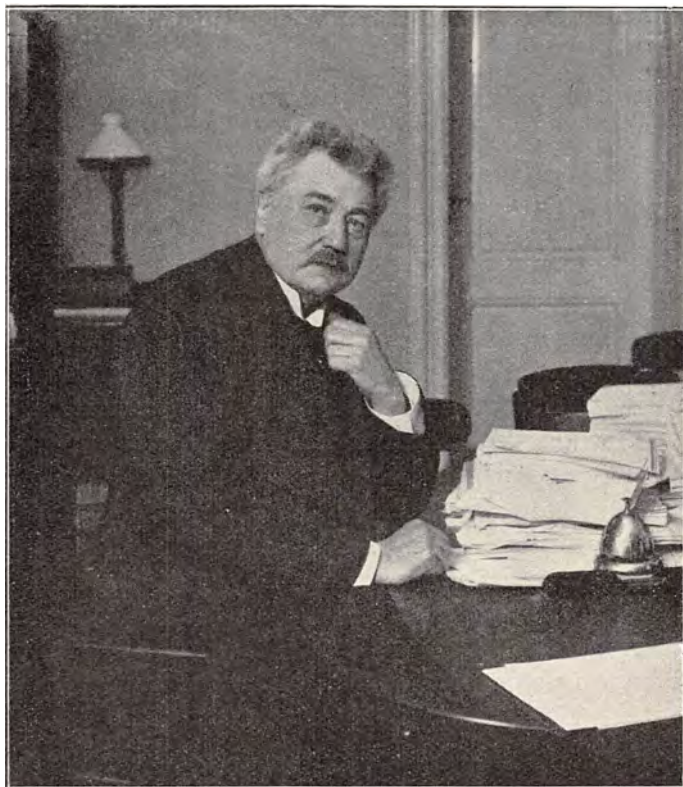
Højesteret, sammensat af gamle Højremænd, godkendte Provisorierne, skønt de var forkastet af Folketinget. Derved rantes, som tidligere omtalt, »Social-Demokraten«s Ansvarhavende, nu afdøde Folketingsmand Sigvald Olsen, af brutale Straffe, fordi han overtraadte den provisoriske Presselov. Pianofortearbejder V. T. Holst idømtes 9 Maaneders Fængsel, og Venstres Førere, Chr. Berg og Hørup, fik samme Straf, hver i 6 Maaneder — for kun at nævne nogle enkelte Eksempler.

Estrup støttede sig til Landstinget, hvor Godsejerne og de Højstbeskattede dominerede, fordi de havde privilegeret Valgret; men i 1890 sejrede den københavnske Opposition ogsaa ved Valgene til dette Ting. Socialdemokratiet valgte C. C. Andersen og P. Knudsen, og de Liberale fik valgt Højesteretssagfører Octavius Hansen. Arbejderne trængte for første Gang ind i Overhuset og truede Overklassen fra dens egen Borg.

Ved Højres Fanatisme dreves Venstre til at skærpe sin Taktik. I 1885 nægtede Folketinget at lykønske Kristian IX til hans Fødselsdag. Gaardejer Peter Jensen, Stenbæksholm, mindede om, at i Udlandet var Statskupkongerne blevet gjort et Hoved kortere, og Octavius Hansen sagde i Herthadalen: »Gør som Wilhelm Tell, skyd den Hat ned, som repræsenterer Avtoriteten!« Selv Folketingets senere skikkelige Formand, Petersen-Nyskov, indmeldte sig i »Foreningen for Kongedømmets Afskaffelse«. Jens Busk svarede sine Vælgere: »Jeg har kun et Raad: Køb Bøsser!«, og Pingel udslyngede sit: »Man kan ogsaa stange Herremænd paa Høtyve!«

Venstres Førere lod Godsejerne vide, at de nedstammede fra indvandrede Tyskere, som havde giftet sig med kongelige Mædresser, og man truede med at ville stikke Ild paa Godserne og dræbe Ejerne, »thi i andre Lande har Friheden kostet Strømme af Blod«. Der foreligger en Bog med

Citater af Venstres Taler og Avisartikler fra den Periode, men Revolutionsilden brændte ikke ret længe. I 1894 løb den moderate Bojsen og 25 andre Venstremænd over til Estrup, bevilgede ham en ordinær Finanslov og gav ham 40.000 Kr. til Københavns Befæstning. Til Gengæld ophævede han de provisoriske Love. Socialdemokratiet brød under disse Omstændigheder Staven over Visnepolitikken og erklærede i et Manifest af 27. Maj

K. M. Klausen i Finansudvalgets Værelse i Rigsdagsbygningen i Fredericiagade.

1894, at Reformpolitikken skulde være Partiets Taktik, thi nu kommer den sociale Kamps Tid i Rigsdagen. En Fløj af Venstre med J. C. Christensen i Spidsen protesterede mod Forliget og mod Fæstnings-Bevillingen, og han slog ved Valget 1895 de Moderate. Men da Hr. Christensen havde erobret Flertallet, fortsatte han selv Bojsens moderate Politik, og hans Parti stemte for de 40.000 Kr. til Fæstningen under Modstand fra Socialdemokratiet, en Modstand, som enkelte Venstremænd sluttede sig til.

Den største Betydning fik Valget 1895 derved, at Socialdemokratiet tog 8 Mandater. Harald Jensen, der i 1892 havde tabt Skjoldelev, tog denne Gang Aarhus. Endvidere valgtes Holm (5.), Hørdum (9.), J. Jensen (10.), Sigvald Olsen (11.), E. Wiinblad (12.), A. C. Meyer (13.) og K. M. Klausen (Frederiksberg 2.). Aaret efter erobrede Chr. Rasmussen Helsingør.

Socialdemokratiet havde med sine 8 Stemmer opnaaet Betingelsen for at kunne sætte en Mand ind i Finansudvalget, og K. M. Klausen valgtes.

Staten var paa det Tidspunkt den sletteste Arbejdsgiver og hæmmede derved Fagforeningerne, thi private Forretningsfolk, der betalte en daarlig Løn, henviste til Statens Eksempel og Konkurrence. Den første Opgave for K. M. Klausen maatte da være at faa Statsarbejdernes Kaar forbedret, og han stillede Krav om 1) en Minimalløn af 3 Kr. pr. Dag, 2) en aarlig Ferieuge uden Fradrag i Lønnen og 3) mindst 60 Kr. aarlig til enhver Statsarbejders efterladte Barn.

Den første Frugt af dette Krav blev Tilvejebringelsen af en Statistik,

Estrup forlader Rigsdagen i Fredericiagade.

som afslørede følgende Skandale: 180 af Statens Arbejdere havde 90 Øre i Dagløn, 195 havde 1 Kr. 18 Øre og 1950 1 Kr. 86 Øre. Af 922 Skovarbejdere havde mere end to Tredjedele kun en Dagløn af 1 Kr. 74 Øre og — derunder.

I 1895—96 opnaaedes en Lønforbedring for Jernbanearbejderne paa 98.000 Kr. I 1897—98 fik Statsbanernes Funktionærer en Lønforbedring paa 100.000 Kr. I 1899 gennemførte Klausen 150.000 Kr. i Lønforhøjelse for Marinens civile Arbejdere, Politiet paa Orlogsværftet, Tjenestefolkene paa Sindssygeanstalterne o. s. v. Endvidere en Lønforhøjelse for Landpostbudene paa ca. 340.000 Kr.

Disse Resultater var den øjeblikkelige Virkning af, at Arbejderne havde faaet deres egen Mand i Finansudvalget, hvor han ganske vist sad

ene overfor fjorten Modstandere, men hvor han til Gengæld var Repræsentant for Danmarks største Stand. Og en moralsk Virkning havde hans Nærværelse i Udvalget, den nemlig, at nu havde Statens Funktionærer en Adresse at gaa efter, naar de ønskede at tale med Rigsdagen om Løn, Arbejdstid, Pensioner, Ferier o. s. v. I 1886 blev Smed O. H. Petersen paa Orlogsværftet idømt 3 Gange 5 Dages mørk Arrest paa indskrænket Kost, fordi han havde samlet Værftsarbejderne til Møde og for at have søgt Avdiens hos Folketingsmanden for Nyboder, Marineminister Ravn, og været

Kristian IX stilles overfor Resultatet af Valgene den 3. April 1901.

Ordfører for en Deputation. Statens Arbejdere skulde skræmmes, men de gik den modsatte Vej, brød med Højre og stemte paa Socialdemokratiets Kandidater. Arbejdernes Repræsentation i Finansudvalget er senere blevet betydelig forøget, og Samarbejdet med Tjenestemændene og med Arbejderstanden i det Hele taget er vokset og har sat gode Frugter. Redegørelsen herfor findes i følgende Kapitler.

Estrup begærede i Sommeren 1894 sin Afsked som Konsejlspræsident, men han raadede Kongen fra at indlade sig med Venstre. Denne Politik førte først til et Ministerium Reedtz-Thott, saa til et Ministerium Hørring og endelig til Ministeriet Sehested. Paa den Maade gik 7 Aar tabt, men da var ogsaa Højre ganske udmattet. Ministerierne blev tyndere og tyndere, Partiet talte 8 Mand i Folketinget, og Statskassen var tom. Til Gengæld voksede Socialdemokratiet og fik i 1898 12 Mandater med 32.000 St. P. Knudsen tog Randers og overdrog Mundberg sit Sæde i Landstinget, Lyngsø erobrede Horsens og N. L. Christensen Aalborg. I 1901 voksede

Mandaternes Tal til 14 med omtrent 43.000 Stemmer. Martin Olsen valgtes i 8., Wilmann i Lyngby og P. Sabroe i Aarhus. P. Knudsen tabte derimod Randers og var en Tid ikke Medlem af Rigsdagen.

Ingen Penge og næsten intet Parti i Folketinget. Under disse Omstændigheder opgav den gamle stædige Kristian IX Spillet. Han tilkaldte dog ikke Venstres Formand, J. C. Christensen, men derimod Hoffets gode Ven i Østasiatisk Kompagni, Professor Deuntzer, og ham overdroges det at danne en ny Regering, i hvilken bl. a. J. C. Christensen, Hørup og Alberti blev optaget, da de repræsenterede hver sin Gruppe indenfor Venstre. Højremanden og Fæstningsbyggeren Oberst Madsen blev Krigsminister og Admiral Jøhnke overtog Marinen. Dette blev kaldt Systemskiftet, og Venstre drog i stor Procession til Amalienborg, stillede sig op paa Torvet og takkede.

Det lille Kongehus med de Bismarck'ske Begreber slap saaledes naadigt fra sin mangeaarige Modstand mod det Folk, som i 1863 havde modtaget den glücksborgske Prins. Alt Frisind og Storhed havde hans Regering søgt at hæmme fra Louis Pio til Georg Brandes, men nu var den altsaa gjort mør og løbet træt, og nu skulde Landet styres efter parlamentariske Principper. Destoværre var Venstre under Kampen blevet næsten lige saa politisk svækket som Kongedømmet, hvilket viste sig dels i en Række Programbrud, dels i at dets store Flertal skrumpede ind i Løbet af faa Valg. To udmarvede politiske Faktorer faldt i hinandens Arme, men udenfor stod det livsfriske Socialdemokrati.

Københavns Magistrat og Politidirektør. 1885.

(»Ravnen«.)

Kommunalbestyrelsen erobres i Løbet af ti Aar, fra 1893 til 1903.

I 1877 kendte Arbejderne saa godt som intet til Københavns Kommunalbestyrelse. Der sad en Magistrat sammen med et Herreselskab af 36 sammenspiste og sammenhikkede Borgerrepræsentanter, udpeget af Højrebladene »Fædrelandet« og »Dagbladet« og valgt af faa, men gode Venner. Denne Kommuneledelse modsatte sig bestemt Indførelsen af Forholdstalsvalg, hvorved frisindede Retninger indenfor Borgerskabet kunde være blevet repræsenteret. Den regerede ukontrolleret af den offentlige Mening, og Pressen refererede ikke som nu Forhandlingerne.

I disse Forhold bragte »Social-Demokraten« Forandring ved at gøre Rede for Kommunalbestyrelsens Betydning og Virksomhed; men til en Begyndelse var der intet Haab om at faa valgt Arbejderrepræsentanter, thi Højre havde beskyttet sig ikke alene ved Valgsystemet, som holdt Minoriteterne ude, men ogsaa ved en Skattecensus paa 1000 Kr.

Københavns Kommune var under denne Ledelse en hensynsløs

Arbejdskøber, som forbød sine Funktionærer at organisere sig, betalte dem en lille Løn og fastholdt en Arbejdstid paa mindst 12 Timer. I Gasværkets Retorthus t. Eks. blev der arbejdet Dag og Nat i to Hold og under meget pinlige Forhold. Ved Sløjfningen af Københavns Volde beskæftigedes kun Folk, der ikke var Medlemmer af Fagforeningen. De Fattige behandlede slet, de Syge karrigt, og de Arbejdsløse bad forgæves. Efter en bitter Vinter indgav de Andragende om Hjælp til at faa deres Arbejdsredskaber løst fra Laanekontorerne, men blev afvist. Samtidig bevilgedes der et frivilligt Højrekorps, der kaldte sig Livjægere, betydelige Summer til Uniformer. — Socialdemokratiet havde i Rigsdagen faaet vedtaget en Lov, ifølge hvilken Staten udlaante nogle Millioner Kr. til Ombygning af usunde Kvarterer og til Opførelse af Arbejderboliger. Fagforeningerne bad om, at disse Penge maatte blive benyttet, ogsaa for at mildne Arbejdsløsheden, men Borgmesteren, Borup, svarede, at det laa udenfor Kommunens Opgave.

Denne Kommunalbestyrelse kunde der altsaa ikke forhandles med, den maatte erobres, og Kampen begyndte under Raabet: »Arbejdere, sæt Eder i Skat af en Indtægt paa 1000 Kr.!«, hvilket jo var Betingelsen for at kunne faa Stemmeret. — Socialdemokratiet og de Liberale indgik Valgalliance, og en Række Kampe begyndte med følgende Stemmeresultat:

	Højre:	Oppositionen:
Aar 1886	6825 St.	2400 St.
— 1890	7483 »	2631 »
— 1891	6281 »	2802 »
— 1892	4262 »	3532 »
— 1893	5567 »	6850 »

I syv Aar entrede Arbejderne op ad Stormstigerne og blev kastet ned igen, men det ottende Aar stod de paa Muren og havde nu Hovedstaden foran sig til endelig Erobring. Valgt blev i 1893 Maler J. Jensen og Lærer K. M. Klausen sammen med fire Liberale. 1893 havde altsaa gentaget 1884: to Socialdemokrater var valgt! 1877-Kongressens Program var nu ogsaa gennemført paa det kommunale Omraade.

Skatteblanket-Agitationen slog an. 1892 fandtes i København 47.000 Folketingsvælgere, men kun 22.000 Vælgere til Borgerrepræsentationen. 1899 var dette sidste Tal steget til 36.000, altsaa med 2000 om Aaret. En Gasværksfunktionær rejste sig ved et offentligt Møde og viste to Sedler: den ene var en Skattebillet, den anden en kommunal Tilladelse til, at Arbejderne nu maatte organisere sig i deres Fagforeninger, og han sagde: »Den ene Seddel er en Virkning af den anden!«

I 1893 valgtes to Socialdemokrater og fire Liberale. Ti Aar efter, 1903, havde Socialdemokratiet Flertal og valgte Maler J. Jensen til Finansborgmester under det liberale Mindretals sure Miner. »Social-Demokraten« illuminerede sine Vinduer, og Fagforeningernes Medlemmer drog med Fakler til Raadhuset og hentede deres tidligere Formand. Raadhuspladsen og Farimagsgade var ét bølgende Menneskehav, over hvilket Faklerne

lyste — dobbelt straalende for den gamle Arbejder, der huskede det tunge Mørke, som 25 Aar forinden havde kuert hans Stand.

Oppositionen paa Frederiksberg erobrede Flertallet allerede 1901, idet der valgtes 3 Socialdemokrater og 5 Liberale. Aaret efter forbedredes denne Stilling, idet Flertallet deltes lige mellem de to Partier.

Bevægelsen i Provinserne gik Haand i Haand med Socialdemokratiets Vækst i Hovedstaden og kom undertiden foran. I 1892 valgtes i Helsingør det første Byraadsmedlem, Gartner Chr. Jensen. I 1894 valgtes Kandidater i Helsingør, Aarhus (bl. a. Harald Jensen), Horsens, Aalborg, Skanderborg og Varde. Og i Aaret 1900 valgtes Socialdemokrater i 25 Købstæder.

Samme Fremgang var der i Sognene. I 1888 valgtes Socialdemokrater i enkelte jyske Sogne. I 1891 og 1894 øgedes Tallet betydeligt. 1894 erobredes Sundby-Taarnby paa Amager, idet den almindelige Vælgerklasse valgte 3 Socialdemokrater og 1 Venstremand. Taarnby blev udskilt, og i Sundby valgtes 1895 5 Socialdemokrater og 1 Venstremand. Sundby blev derved det første Sogn med et oppositionelt Flertal. Ved Sogneraadsvalegene i Efteraaret 1900 toges godt et halvt Hundrede Man-

dater rundt om i Landet. — I alt havde Socialdemokratiet ved Aarhundredeskiftet 500 kommunale Repræsentanter i By og paa Land. Smaafolk havde hidtil været ydmyge overfor Handelsfyrster, Skorstensbaroner og Sogneraadskonger, ydmyge, foragtede og udbyttede. Nu rejste de sig — ikke med knyttede Næver til Hævn og Vold, men rolige og oplyste til lovlig Erobring af Magt og Ligestillelse. Dette er Indledningen til den sande, dybe og varige Revolution, der ikke tager Livet af Medborgere, men af Fordomme, dræber Klasseforskkel og Kasteaand, og som derved skaber den økonomiske og politiske Frihed, som er Socialdemokratiets Maal.

25 Aar.

I Sommeren 1896 afholdt det danske Socialdemokrati sit 25 Aars Jubilæum. De festlige Sammenkomster strakte sig over en hel Maaned og over alle de Organisationer, som Socialismen havde skabt.

I Fredericia indviedes den 28. Juni to røde Faner, og for første Gang gik Socialdemokratiet i denne By i Procession til Festpladsen. — Samme Dag afholdtes et jydsk Stævne i Horsens med Deltagere fra Aarhus, Silkeborg, Vejle, Skanderborg, Esbjerg, Kolding, Varde, Randers, Aalborg og Viborg. En Procession paa 4000 Mænd og Kvinder drog gennem Byen til »Folkets Lund« med 58 Faner. I Spidsen førtes den ny Forbundsflage, som var indviet Aftenen forud, og ved dens Side vejede Flagen fra 1872. Ogsaa den havde sin Historie lige som den jævnaldrende Broderflage i København: Den blev nemlig »arrestet« i 1873, og da Politiet nogen Tid efter tilbageleverede den til Arbejderne, var der syet en stor Lap over Ordene »Frihed, Lighed, Broderskab«. Denne Lap blev siddende indtil 1888, saa faldt den af, ligesom Bindet i Tidens Løb var faldet fra Tusinders Øjne, og det faldt ingen ind, at Lappen skulde sættes paa igen. Ved Festen i »Folkets

Lund« talte Typograf L. Rasmussen, den nuværende Folketingsmand og Statsrevisor. Han sagde bl. a.: »Naar man ser denne mægtige Forsamling og tænker paa, at det kun er 25 Aar siden, Socialismens Frø blev udsaaet, saa fyldes man med Begejstring og Tillid. Vi har lagt Børnearene bag os, men naar Barnet under Magthavernes brutale Forfølgelse har kunnet udrette dette Størværk, hvad kan vi da ikke vente af Ynglingen og Manden i de kommende 25 Aar.« — Faktor Jacobsen, den nuværende Borgmester og Landstingsmand, udbragte et Leve for, at Socialdemokratiet, naar der atter er hengaaet 25 Aar, maa være blevet dobbelt saa stort.

Nu véd vi, at hans Ønske er gaaet i Opfyldelse i langt videre Grad, end han den Gang anede, at det kunde ske.

Den 5. Juli afholdtes der Jubilæumsfester i Kolding og Odense. I Kolding mødte Deltagere fra Esbjerg, Ribe, Fredericia og Vejle og et Vogntog fra de omliggende Landsbyer. 1500 Mennesker med 34 Faner drog gennem Byen. — I Odense talte Processionen 5000, som med Musik og røde Faner drog ud til Heden. Stolemager C. Jacobsen takkede dem, der trofast havde holdt ud i de 25 Aar, og Sigvald Olsen forkyndte, at fra 1. Oktober vilde »Fyns Social-Demokrat« udkomme som Dagblad.

»Hjørring Arbejdersamfund« indviede en rød Silkefane med Byvaabnet, Hjørrings Skytsgudinde, i Dugen. Redaktør Carlsen, der blev bekendt ved at skrive Sangen: »Ned med Estrup, Scavenius og Ravn!«, sagde, at Gudinden inden længe vilde overrække Arbejderne Stadens Nøgler. Festen afholdtes i Kristianslund, og Socialdemokraterne drog derud i Procession sammen med Partifæller fra Nørresundby og Frederikshavn og medførte seks røde Faner. 2000 Mennesker var samlet paa Festpladsen. — Hobro indviede den første røde Fane. — Lyngby-Kredsen afholdt sin Fest i Ordrup Krohave og havde stor Tilslutning.

Lignende Fester afholdtes i Aarhus, Vejle, Maribo, Sorø og Aalborg, hvor Deltagelsen var 10.000, og hvor der lagdes en Krans paa Brix's Grav.

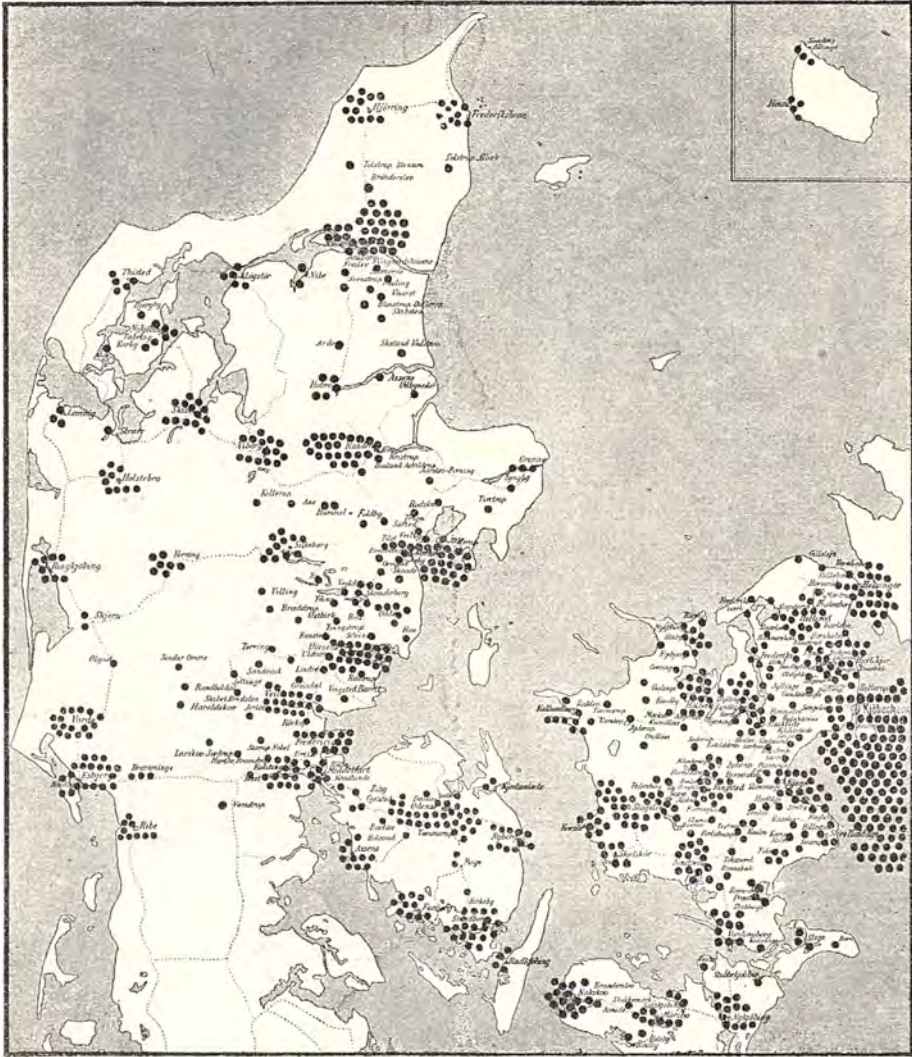

P. Knudsen,

Billede fra hans første Manddomsaaar.

Født 23. November 1848.

Død 28. Oktober 1910.

Kort over Socialdemokratiets faglige og politiske Foreninger 1896.
 Hver Prik angiver en Partiforening, ialt 952: 239 *politiske* og 713 *faglige*.
 Af de 239 politiske Foreninger fandtes 21 i København og i Københavns
 Amt, 64 i Købstæderne og 154 paa Landet. De omfattede 23,000 Medlem-
 mer, hvoraf 10,000 i København-Frederiksberg, 7000 i Købstæderne og
 6000 paa Landet.

De 713 Fagforeninger omfattede 42,000 Medlemmer.

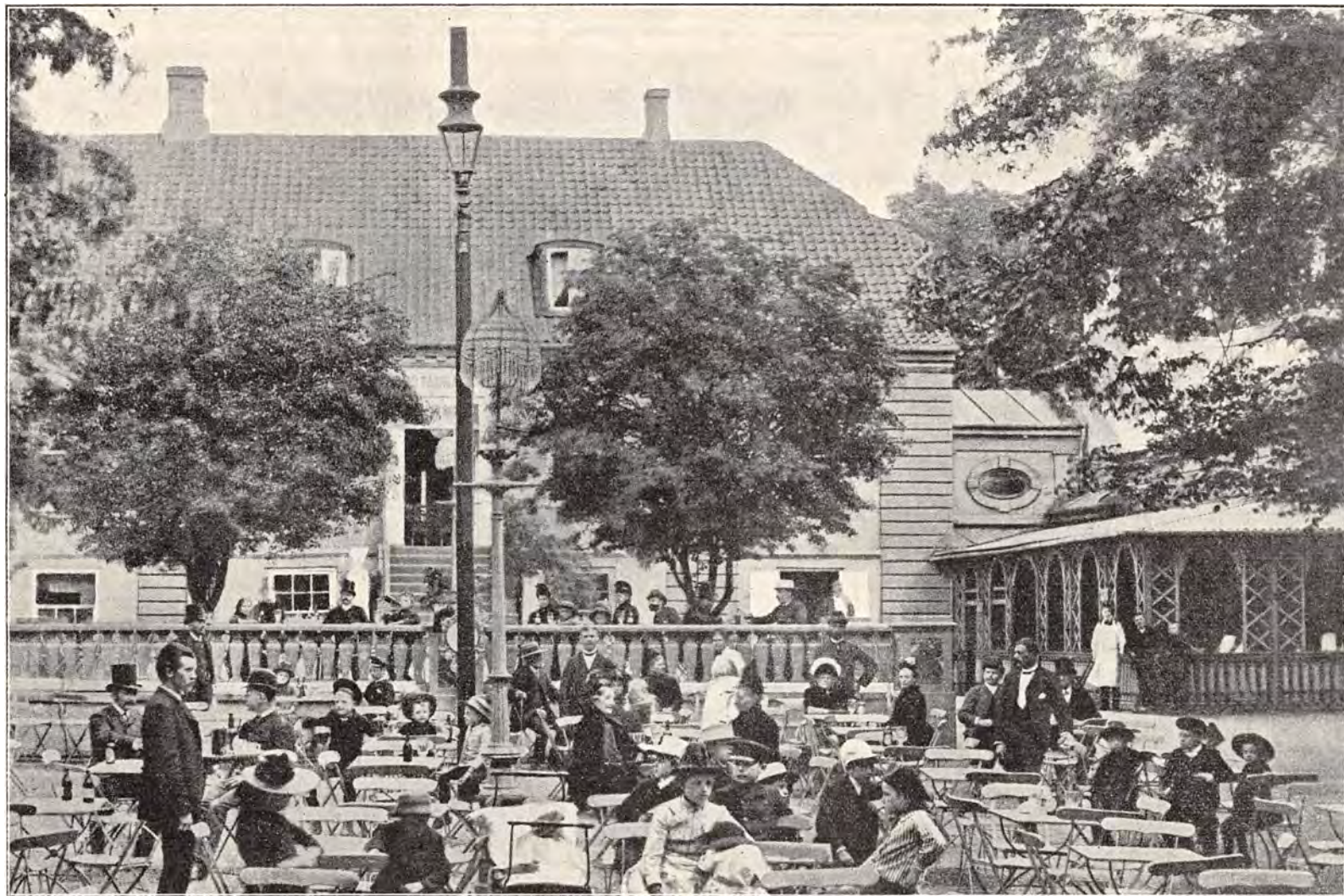
I Helsingør-Festen deltog 600 Partifæller fra Helsingborg. C. C. Andersen talte. Vi kan nu, sagde han, i nogen Grad lindre de Fattiges, de Syges og de Gamles Lod, og i Løbet af de næste 25 Aar vil vi stræbe efter, at vor Virksomhed bliver endnu mere lykkebringende for Samfundet. — Karise-lund i Østsjælland var Skuepladsen for den største Landarbejderfest, som nogensinde havde fundet Sted. Deltagernes Antal ansloges til 2500. — I Holbæk drog Processionen fra Mellerupgaard til Markedspladsen med to Jubilæumsbannere og en Mængde røde Flag. Forvalter Fr. Andersen, den nuværende Raadmand og Folketingsmand, paaviste Socialdemokratiets

P. Knudsens Fødested i Vester Grave i Randers.

store Fremgang fra 1871 til 96 og udbragte et Leve for, at denne Fremgang maatte fortsættes. Lyngsie talte for Arbejdernes Presse, og flere Hundrede Eksemplarer af »Social-Demokraten«, som han havde medbragt, blev revet bort. Folketingsmand Kr. Pedersen, der senere blev Landbrugsminister i Zahles Regering, lykønskede Socialdemokratiet til dets Gerning i de 25 Aar. Den har været til umaadelig Gavn for hele Samfundsudviklingen, sagde han. Den økonomiske Usikkerhed griber om sig. Det maa derfor ikke være den Enkelte nok, at han kan klare sig. Der maa opstaa en medmenneskelig Moral, saa alle faar Ret til Livets Goder.

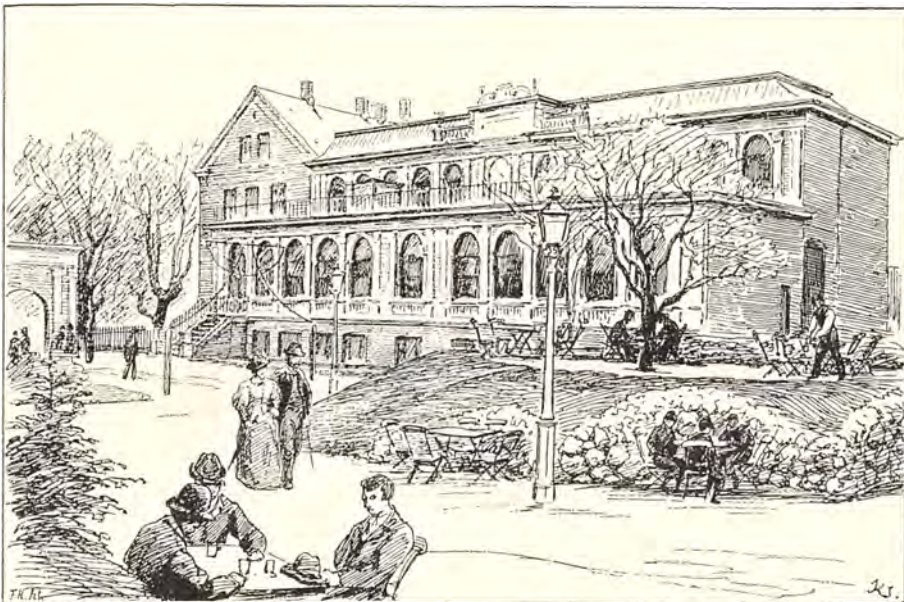
Jubilæets Hovedfest fandt naturligvis Sted i Hovedstaden. Den indlededes med Partiets 7. Kongres, der afholdtes i Dagene fra 16. til 19. Juli i Rømersgades Forsamlingsbygning. Facaden og Salen var rigt udsmykket. Jubilæumsstemningen gav Kongressen en særlig højtidelig Karakter. Der fandt mangt et hjærteligt Møde Sted mellem Agitatorerne og Repræ-

Vodrofflund, set fra Haven. 1896.

sentanterne for de Foreninger, som de havde stiftet, og stolt Glæde lyste ud af alles Ansigter. 98 Foreninger med 20.000 Medlemmer var repræsenteret af 126 Delegerede og af Hovedbestyrelsen, som talte 28 Medlemmer. Forholdet mellem Land og By var omtrent lige, 51 Byforeninger mod 47 Landarbejderforeninger. Det antoges, at foruden disse 47 fandtes der paa Landet over 100 Foreninger, som ikke havde Raad til at lade sig repræsentere.

Kongressen udsendte et Manifest, hvori den udtalte sin Glæde over Socialdemokratiets Styrke og Indflydelse efter 25 Aars Virksomhed.

Forsamlingsbygningen paa Enghavevej, 1896.

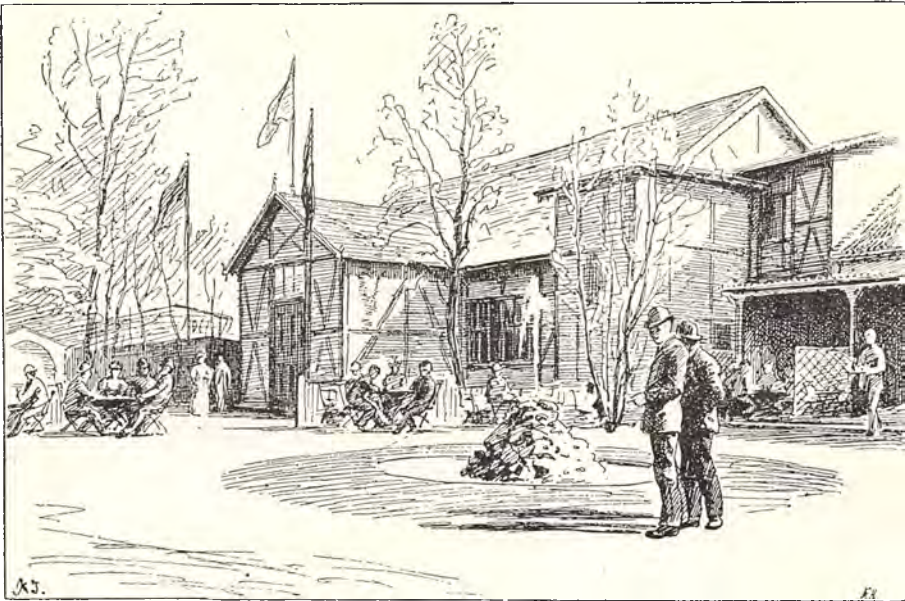
P. Knudsen havde anmodet Højres Indenrigsminister, Hørring, om at faa overladt Kongens Have i Anledning af Jubilæet. I denne Have afholdt Højre sine Grundlovsfester, og den blev gerne overladt til »Frelsens Hær«, Fjerkræforeninger, Fæstningsrumlere og lignende Folk. Men Socialdemokratiet fik Afslag. Ogsaa Søndermarken og Charlottenlund Skov blev der nægtet Adgang til.

Saa blev »Vodrofflund« lejet, Haven udvidedes med en Plads ud til Forchhammersvej, hvorved Arealet blev 30.000 Kvadrat-Alen, og Festen udstraktes over 2 Dage. Forinden afholdtes en selskabelig Sammenkomst, en Slags Helligaften før Helligdagene, og Borghjerg talte. »I 1871 levede Arbejderne paa Overklassens afbrugte Idéer,« sagde han, »og Overbye kunde derfor synge om, at Jorden saa aldrig saa usselt et Kuld, men i Dag bør det hedde, at Jorden saa aldrig saa herlig en Slægt, thi vi skaber et nyt Samfund.«

»Vodrofflund« var imidlertid blevet omdannet og udsmykket. Der opførtes en meget stor Tribune, flere Restaurationer, Buffeter o. s. v. Tele-

grammer indløb fra alle danske Byer, fra Frankrig, Belgien, England, Tyskland, Norge og Sverrig, og de sidste to Lande sendte Gjøstein og Sterky som deres Delegerede. Paa en Damekomité's Vegne overrakte Fru Thora Holm Partiet en Jubilæums-Fane, tegnet af Bindesbøll. P. Knudsen takkede og sagde: »Vi vil med Glæde samles om det ny Banner, men ikke derfor glemme den gamle Fane fra 1872, thi den har vi ført foran os i gode som i onde Aar.«

A. C. Meyer havde skrevet Kantaten, der blev udført af et stort Orkester og 300 Sangere. P. Knudsen, C. C. Andersen, J. Jensen og Martin

Forsamlingsbygningen paa Kløvermarksvej, 1896.

Olsen, altsaa Repræsentanter for de politiske og faglige Organisationer, talte. Saa aabnedes Adgangen til Forlystelserne, Teater- og Varietéforestillinger, Bal, Fyrværkeri o. s. v. Samtidig afholdtes Jubilæumsfestligheder i Forsamlingsbygningen paa Enghavevej.

Hele den danske Presse var imponeret af Socialdemokratiet, og mange Blade hilste Partiet med Velvilje og Beundring.

»Skanderborg Amts Avis« skrev:

Medens Venstre skændes, og medens Højre opløses, er der et tredje Parti, der hænger i og gaar fremad, saa det forslaar noget. Det er Socialdemokratiet.

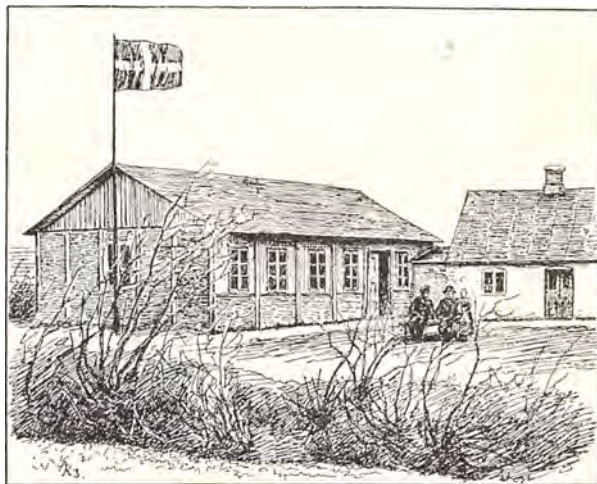
Det holder Møder hver Uge i dusinvis, mønstrer provinsvis sine Tropper, flere Tusind hvert Sted. Forleden naaede »Demokraten« i Aarhus op til 4000 Holdere. Og »Social-Demokraten« udsender et stort pragtfuldt udstyret Jubelnummer. Dette Nummer er blandt andet udstyret med 116 Portrætter af Partiets kommunale og politiske Repræsentanter rundt om i Landet.

Men det mest imponerende i hele denne Agitation er næsten tilbage, idet »Social-Demokraten«, der for 14 Dage siden havde 28.000 Abonnenter, nu er naaet op til 31.500.

Vi siger: alt dette er godt skuldret! Venstre kunde drage en nyttig Lære af Socialdemokratiets Agitation. Den er virkelig god at faa Forstand af.

»Politiken« skrev:

Arbejderne som Stand skylder de Mænd, der har tømret Organisationens Stilladser og opført Partiets Mure, en ikke ringe Tak. De har gjort et solidt Arbejde. Partiets Bevægelser har ikke savnet snilde Taktikere, og der har sidst, men ikke mindst, været hæderlige Mænd til at vaage over Kassen. Og at Arbejderne har haft Gavn af at være organiseret baade fagligt og politisk er indlysende. Organisationerne har vakt Arbejdernes Selvfølelse, givet dem Mod til at fremsætte deres Krav; de har endelig frigjort den enkelte Arbejder fra en beskæmmende Følelse af at være et hjælpeløst Værktøj i en andens Haand. Med sin Organisation i Ryggen kan Arbejderne til en vis Grad have samme Uafhængighedsfornemmelse som den Mand, der siger om sig selv, at han er sin egen Herre. Man maa være blind paa begge Øjne for ikke at kunne indse, at alt dette er til hele Samfundets Gavn.

Forsamlingsbygningen i Landsbyen Volstrup
i Jylland, 1896.

Redaktør Korsgaard skrev i »Aftenbladet« en Række begejstrede Artikler og sagde bl. a.:

Tænk, hvor kolossal en Udvikling i det for et Folk saa korte Tidsrum. Se, hvilken Presse der er vokset op af den lille Spire fra Integade. »Social-Demokraten« rager langt frem over alle andre, baade ved Udstrækningen af den Folkemagt, som Bladet repræsenterer, ved Indholdet af de Principer, som det er Tolk for, og ved den fremragende Dygtighed, hvormed det fører sit Partis Sag. Det varer vist ikke længe, før den socialdemokratiske Presse breder sig over Landet med en lignende Kraft som den, der har gjort »Social-Demokraten« til Hovedstadens mægtigste Blad.

Hvor er de kommet fra, den Række af Mænd, under hvis Ledelse de danske Arbejdere i Tyvetusindtal har rejst Hovedet fra Duknakkens til den frie Mands ranke Holdning? Fra Kirken? — Nej! — Fra Universitetet? — Nej! — Fra Børsen, Guldets Tempel? — Nej! — Fra Industriens høje Skorstensmænd? — Nej! — Fra Landets Fedme, Ejerne af vor gode danske Jord? — Nej!

Vi kender dem jo alle og véd, at Hørdum kom fra Skomagerens Læst, at P. Holm var og er Pressejærnets Mand, at J. Jensen var Malersvend, at Wiinblad kom fra Sætterkassen, at Sigvald Olsen rullede Cigarer, at

Harald Jensen var Trykker o. s. v. — I Virkeligheden er Forholdet dette, at de sociale Idéer, som for 25 Aar tilbage var fremmede for næsten alle her i Landet, at disse Idéer, efter Forløbet af saa kort Tid, nu hører til de mest centrale i Samfundets Arbejde for en lykkeligere Fremtid.

»København«, for hvilket Hr. Witzansky var Forretningsfører, skrev bl. a.:

Vi bringer Socialdemokratiet vor hjærtelige og oprigtige Lykønskning til dette Jubilæum. Arbejderne har Grund til at være stolte. Vor første

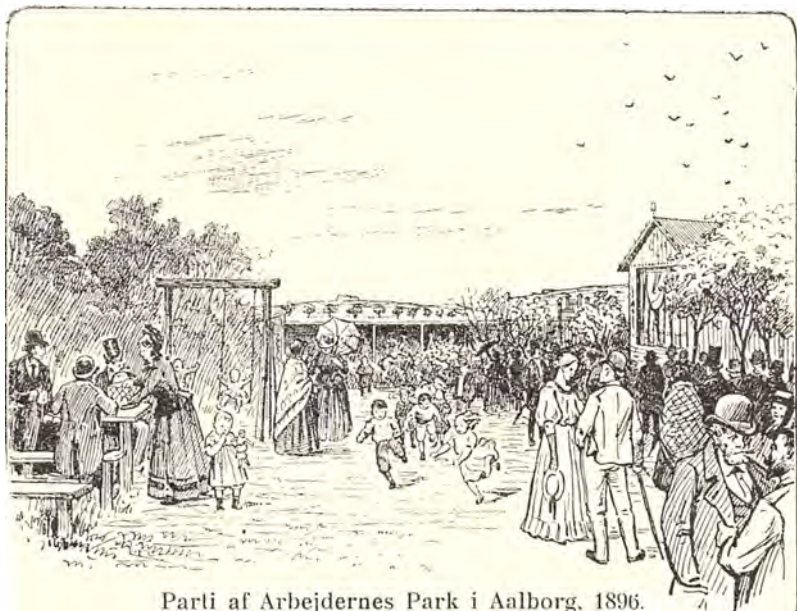
Forsamlingsbygningen i Odense, 1896.

Grund til at lykønske er den, at der ved Socialismen er tilført vort Land nye Kulturmultipigheder og ny Energi. Vi glæder os oprigtig over den Dannelse, Bevægelighed og Magt, Socialismen har skabt blandt Arbejderne. Socialismens Fremgang blandt Arbejderne har været enstydig med en utrolig Fremgang i Landets Dannelse og Kultur: Hør og se Københavns Arbejdere i Dag og i 1871. Sammenligningen falder ud til Gevinst for Socialismen. . . . De har sandelig ogsaa haft Lykken med sig som Mennesker, som Parti og som Presse. Enhver, som erindrer, hvor smaat Socialdemokraterne begyndte, vil give os Ret. Det maa i Sandhed være underligt for dem at tænke paa de Forhold, under hvilke de begyndte, og paa hvad Partiet nu er naaet til. Socialismen har skaffet Arbejderne Organisation og sat dem et Maal, derfor er den den største Kulturfaktor, Verden i dette Øjeblik rummer. Det er en daarlig Arbejder, der ikke bliver fugtig i Øjnene, naar han tænker paa, hvad Socialismen har været for ham. Det

er en uforstandig dansk Mand, der ikke respekterer Arbejderstandens Arbejde i de forløbne 25 Aar.

De fleste Provinsblade bragte lange, velvillige Artikler. T. Eks. kan nævnes »Helsingør Dagblad«, der bl. a. skrev:

For 25 Aar siden var der ikke Tale om, at en Arbejder havde Lov til at nære sin egen Mening. Hvad hans Arbejdsherre foreskrev ham, havde han at udrette uden at mukke, og selv om han for sit strænge Arbejde kun fik Sulteløn, kunde han intet ændre derved. Bestemmelsesretten var alene paa Arbejdsgivernes Side. Tilmed var Lønnen paa den Tid ussel. I disse

Parti af Arbejdernes Park i Aalborg, 1896.

fortvivlede og for Arbejderne uværdige og fornedrende Forhold var det, at Grundstenen lagdes til det danske Socialdemokrati. Ingen folkelig Bevægelse, intet politisk Parti i Danmark har haft en saa enestaaende lykkelig og ærefuld Fremgang som Socialdemokratiet. . . . Derfor staar Partiet ogsaa som et Mønster paa al Partidannelse og al Partidisciplin. Det har stadig vundet fremad og vundet i Styrke og Magt, fordi det aldrig har sluppet den bærende Idé, hverken i Forfølgelsens eller i Medgangens Dage.

Ogsaa flere af Højres Aviser bøjede sig anerkendende. Ja, endog i Udlandet. »Frederiksstad Tilskuer« opfordrede sit Parti, det norske Højre, til at tage Eksempel af den Maade, hvorpaa de danske Arbejdere agiterer. — Partipressen i Udlandet bragte begejstrede Lykønskingsartikler og kaldte den danske Bevægelse »Socialismens faste Borg i Norden«. »Vorwärtz« slutter sin Omtale med Ordene »Bravo! Fremad paany!«, og alle tyske socialdemokratiske Blade deltog i dette Raab. Fra England skrev H. Quelch, Redaktøren af »Justice« bl. a.:

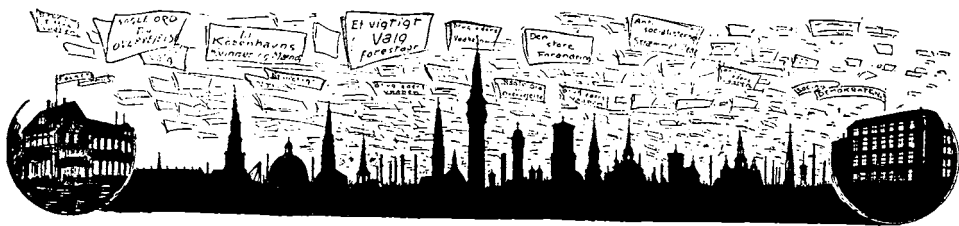
Her i England bevæger vi os ikke saa rask som i Danmark, men vore danske Meningsfællers glimrende Energi, Udholdenhed og Opofrelse, og de Resultater, som de har høstet, er blandt de største Opmuntringer, vi kunde modtage til at drive vor Bevægelse fremad til Held for vor store Sag.

Det gaar med Anerkendelse som med Penge. En fattig Mand, der vinder 10.000 Kr. i Lotteriet, kan blive forvirret af Lykken og skabe sig saa tosset, at Pengene smelter bort mellem hans Fingre. Men den, som samler sammen ved Arbejde og ved i mange Aar at lægge Krone til Krone, han bliver ikke overmodig og taabelig, fordi de 10.000 Kr. er naaet.

Socialdemokratiet blev anerkendt og smigret, men dets Mænd holdt sig nøgterne som den fattige Sparer. De havde i 19 Aar, fra 1877, lagt Organisation til Organisation, Abonnent til Abonnent, og de var ikke, som deres Beundrere, overrasket over Resultatet. De vidste tværtimod, at der var et langt Stykke Vej endnu, før det danske Folks Flertal stod paa deres Side, og at der paa dette Vejstykke lurede mange Fjender, betitlede, uniformerede og kapitalistiske, men ogsaa forræderiske, som indenfor Arbejderstanden selv vilde lægge Fremgangen Hindringer i Vejen. A. C. Meyer tolkede Stemningen, da han i sin Kantate skrev disse Verslinjer:

Med Lysets Fakkelt i Din Haand
nu atter frem til Dag og Daad;
der lyder Hulken end og Graad,
der ligger Liv endnu i Baand.
Spræng dem, Du Tidens Aand!

Fjerde Kapitel.

Organisation og Presse indtil 1921.

Organisationen: Kongresserne 1898, 1901, 1903 og 1906. P. Knudsens Jubilæum. Kongressen 1908. Th. Stauning. P. Knudsens Valg til Borgmester. Kongressen 1910. Ny Kasserer. »Socialistisk Bibliotek«. International Kongres i København. P. Knudsens Død. Kongressen 1913. Krigsaarene. Partisekretærer. Kongresserne 1915, 1916, 1918 og 1919. Sigvald Olsens Død. Fr. Andersen Viceforretningsfører. Sønderjylland. Skandinavisk Samarbejde. Ungdomsbevægelsen. Diskussionsklubber. »Socialisten«. »Arbejderens Almanak«. Internationale Hjelpeaktioner. Legater. Stillingen ved Jubilæet. — *Pressen:* Organisationsform. Redaktører i København. Administrationen: Chr. Hørdum, Chr. Christiansen, Martinus Hørdum. »Klokken 5«. Provinspressen. Ved Jubilæet.

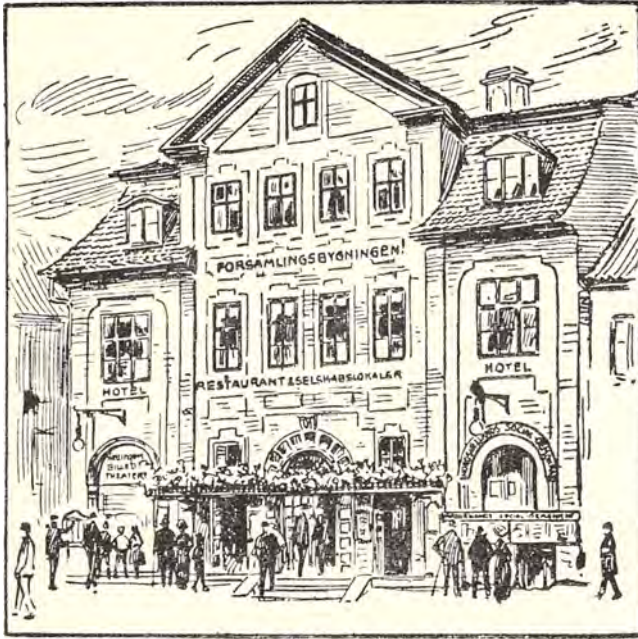
JUBILÆUMSFESTERNES storslaaede Landsrevy havde vist, at Socialismen havde vundet frem i By som paa Land. Tusinder af Arbejdets Hærskare og Frisindets Kvinder og Mænd havde fundet deres Plads i Fylkingen om Socialdemokratiets Faner, og i de paafølgende Aar fortsattes Opmarschen.

Den første *Partikongres* efter Jubilæet holdtes i *Odense 1898*. Den fik særlig Betydning ved sin Behandling af *Landarbejderspørgsmaalet* og *Landagitationen*. Paa dette Punkt manglede nemlig endnu en Del. Partiets Tilhængere var i første Række Byernes Arbejdere, og det var Overklassens Haab og Tro, at Socialdemokratiet ikke kunde vinde frem paa Landet, en Formodning, som en Tid støttedes af de faktiske Forhold.

Kongressen af 1898 skabte imidlertid Grundlag for et mere intensivt Arbejde ude i Landdistrikterne, og Resultatet udeblev heller ikke. Hver følgende Partikongres noterede Fremgangen i organisationsmæssig Henseende, som hvert nyt Valg viste Partiets voksende Styrke udadtil. Og den socialdemokratiske Presse skød Aar for Aar nye Forgreninger.

Den 9. *Kongres i København 1901* betegnede en Slags Kongresjubilæum, idet den afholdtes i 25-Aaret efter Partiets første og grundlæggende Kongres, der fandt Sted i 1876. I det af Forretningsfører P. Knudsen forelagte og af Kongressen enstemmig vedtagne Manifest peges der med Tilfredshed og Stolthed paa de 25 Aars Arbejde og Kamp. Det hedder bl. a. i Manifestet:

»En Socialisme uden sikkert Fodfæste i Arbejderklassen bliver kun Digt og Drøm; en Arbejderbevægelse uden faste Principper, et bestemt Maal og et begejstrende Ideal falder fra hinanden i Tvivlraadighed og Splittelse. Arbejderbevægelse og Socialisme skal være et.

Forsamlingsbygningen i Helsingør.

Allerede i 1889 fik Arbejderorganisationerne i Helsingør deres første Forsamlingsbygning. Senere har man købt to Nabejendomme og foretaget Ombygninger. Facaden præsenterer sig nu som paa ovenstaaende Billede.

linger var lige ved 30.000. Dette Tal berettigede til Manifestets stolte Ord, samtidig med at det gav Tillid og Haab for Fremtiden ikke mindst efter det *politiske Systemskifte*, som fandt Sted kort efter ved Udnævnelsen af det første Venstreministerium. — For øvrigt traf denne Kongres bl. a. Beslutning i Told- og Skattespørgsmaalet.

Kongresserne i 1903 (Aarhus) og 1906 (København) fortsatte Arbejdet med Udvidelse og Konsolidering af Agitations- og Organisationsarbejdet, men desuden maatte den nye politiske Situation, først med Systemskiftet derefter med Dannelsen af det radikale Venstre, sætte Partiets Rigsdagsarbejde og Taktikken ved Valgene paa en fremskudt Plads i Kongresforhandlingerne. Om de politiske Begivenheder vil der imidlertid blive fortalt i næste Kapitel af dette Værk.

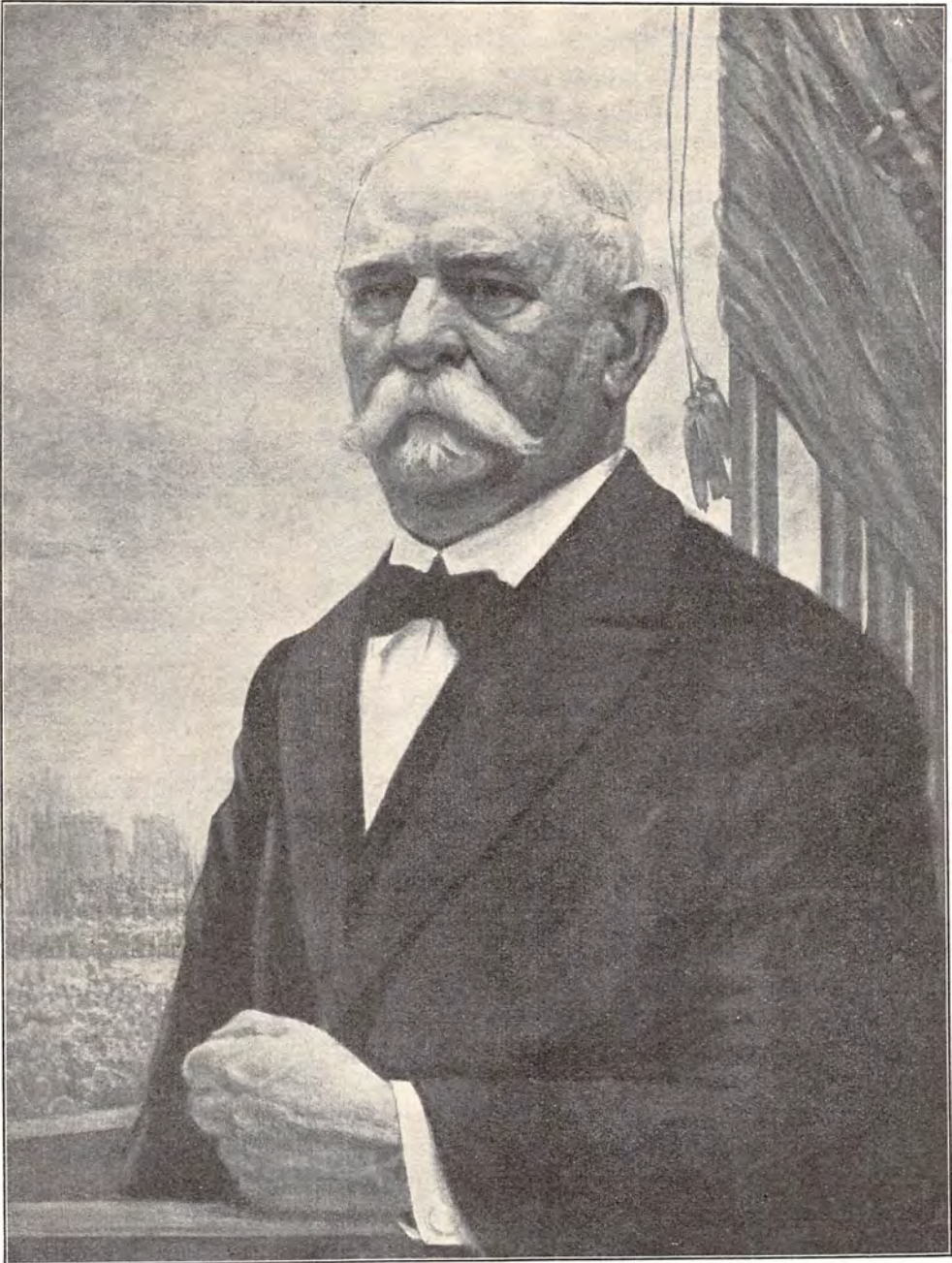

Forsamlingsbygningen Nykøbing Morsø. Erhvervet 1896 ved en Aktielegning. I 1907 skænket Arbejderorganisationerne af Aktieselskabet.

Arbejderklassen forstod og fulgte disse Ord. Vi var den Gang 7000; vi mønstrede ved Valget i 1876 kun 1076 Stemmer, og vi fik ikke valgt en eneste Repræsentant.

Der staar nu indenfor vore *faglige* og *politiske* Rammer 100.000 Partifæller; vi mønstrede den 3. April i Aar 43.000 Stemmer i 30 Kredse og fik valgt 14 Folketingsmænd. Arbejderklassen og Socialdemokratiet er *bleven et.*«

Det fremgik af Forretningsførerens Beretning, at Medlemsantallet i Partiets politiske Afdeling

P. Knudsen.
Forretningsfører for «Socialdemokratisk Forbund» 1882—1909.
Efter Maleri af N. V. Dorph.

Den store Anerkendelse, som ogsaa Modstanderne ydede Socialdemokratiet ved Jubilæet 1896, tilkom for en meget stor Del P. Knudsen. Hans Klogskab og Trofasthed førte Partiet frem gennem vanskelige Tider, og han modtog da ogsaa mange Beviser paa Arbejderstandens Agtelse og Kærlighed, da han i Vinteren 1907 fejrede sit eget 25-Aars Jubilæum som Forretningsfører for »Socialdemokratisk Forbund«. Ved denne Lejlighed

Forsamlingsbygningen »Fjordvilla« i Roskilde. Opført 1854 som Villa for to Komtesser Lerche. Erhvervedes i 1899 til Forsamlingsbygning. Over Hovedindgangen findes endnu Lerchernes Adelsvaaben. Udenom Bygningen findes en stor, prægtig Have.

blev et Billede, malet af Professor N. V. Dorph, tilvejebragt ved Indsamling. Det overrakte Jubilaren ved en smuk, stærkt besøgt Festlighed, og det gaves tilbage til Partiet efter P. Knudsen og hans Hustrus Død.

Knudsen's Jubilæum blev omtrent Afslutningen paa hans Virksomhed som Forretningsfører.

Han overlod mere og mere Organisations-

arbejdets daglige Ledelse til den Mand, som efterhaanden var blevet hans højre Haand, Partiets nuværende Forretningsfører Th. Stauning. Denne Partifælle, som den 20. Oktober 1898 i 25 Aars Alderen valgtes til Kasserer for Socialdemokratisk Forbund, viste sig snart i Besiddelse af særlige Evner og en levende Interesse for Socialismens Udbredelse. Han blev i Virkeligheden ogsaa Partiets Sekretær uden endnu at være valgt til denne Stilling. Han røgtede, ved Siden af de efterhaanden voksende Kassererforretninger, hele Korrespondancen, udarbejdede Agitationsmaterialet, førte talrige Konferencer paa Knudsen's Vegne og deltog i nogle Aar meget betydeligt i den mundtlige Agitation.

I Aaret efter Jubilæet var Knudsen meget ofte syg — han kunde saaledes ikke møde ved *Kongressen i Odense 1908*. Stauning tilrettelagde da Arbejdet, og Viceforretningsføreren, Sigv. Olsen, overtog Ledelsen af denne Kongres, paa hvilken der bl. a. førtes en indgaaende Forhandling om *Programmet, Kooperationen*, der anerkendtes som et betydningsfuldt Middel i Arbejderklassens Kamp, og *Jordspørgsmaalet*, om hvilket en Kommission nedsattes til at udarbejde Forslag til næste Kongres.

Efter en længere Tids Kur syntes P. Knudsen at have genvundet Kræfter og Helbred. Paa denne Tid blev Embedet som Borgmester for Københavns Magistrats 3. Afdeling netop ledigt, og P. Knudsen valgtes til denne Post af Borgerrepræsentationens socialistisk-radikale Flertal. Valget fandt Sted den 22. November 1909, og Knudsen fratraadte Forretningsfører-

posten, ligesom han nedlagde sit Mandat som Folketingsmand for Københavns 10. Valgkreds. Da Hovedbestyrelsen samledes den 9. Januar 1910, anbefalede P. Knudsen med varme Ord at vælge Stauning til sin Efterfølger som Forretningsfører, og faa Dage efter valgtes han ogsaa til Formand for den socialdemokratiske Rigsdagsgruppe, der paa det Tidspunkt talte 24 Folketingsmænd og 4 Landstingsmænd.

Stauning var kun 37 Aar. Han havde beskedent arbejdet i Baggrunden under Knudsens Ansvar, men nu, da han traadte frem i første Række, viste han hurtigt, at han besad eminent Eevner som Partileder. Socialdemokratiet omfatter nu i 1921 ca. 1000 politiske Foreninger, Tusinder af Kvinder og Mænd er lokale

Styrere Landet rundt, og Partiet beskæftiger sig med alt, hvad der forekommer i Lovgivningen,

i Kommunalbestyrelserne og i Kooperationen. Dette medfører Rækker af Spørgsmaal, som kræver Førerens hurtige Vejledning og Afgørelser. Men Stauning sætter sig med Lethed ind i de vanskeligste Sager, og hans beundringsværdige Hukommelse svigter ham ikke. Hans Respekt for Partiets Program og Love bevirker, at han aldrig kommer i Kollision med andre Dele af Partistyrelsen, og hans Beskedenhed medfører, at han ikke spiller Fører i Ordets diktatoriske Betydning; han bøjer sig gerne for andres Meninger. Dertil kommer hans Ordenssans og hans Hurtighed i Forretningsgangen. Enhver, som henvender sig til ham, faar sin Sag ekspederet omhyggeligt og uden Omsvøb. Naar han arrangerer t. Eks. en Kongres, fungerer hvert Hjul med Præcision, og naar han forelægger sine Beretninger for Kongressens Medlemmer, skaber han Tryghed og Tillid om sig.

Under Debatterne i Rigsdagen og ved politiske Møder skaffer hans Sagkundskab og Fremstillingsevne ham altid Overtaget. Til denne Mangesidighed kommer, at han ogsaa er Journalist og Medlem af »De samvirkende Fagforbund«s Forretningsudvalg. Hans Artikler læses og huskes, og hans Saglighed er som skabt for den faglige Hovedledelse.

Thorvald August Marinus Stauning er født 26. Oktober 1873 i København som Søn af Karetmager Stauning. Han blev Cigarsorterer. I 1895, altsaa i en Alder af kun 22 Aar, valgtes han til Medlem af Tobaksarbejderforbundets Hovedbestyrelse. Fra 1896 til 1908 var han Formand for Cigar-

Forsamlingsbygningen »Jylland« i Randers.
Opført i 1899
paa Grundlag af Tegning af 5-Kroners Aktier.

Th. Stauning paa Folketingets Talerstol i den gamle Rigsdagsbygning.
(Tegning af Professor Oscar Matthiesen.)

sorterernes Fagforening. Han deltog ivrigt i Sygekassebevægelsen. I 1906 erobrede han Faksekredsen og bevarede dette Folketingsmandat, indtil Kredsen nedlagdes i 1918. Opstilledes derefter i Københavns 2. Kreds, hvor han siden er genvalgt. 1916 udnævntes han til Medlem af Zahles Regering, hvor i 1918 en Del af Indenrigsministeriet lagdes under ham, saaledes at han fungerede som Arbejdsminister. I 1919 valgtes han til Formand i Københavns Borgerrepræsentation.

Paa det Tidspunkt, da Stauning valgtes til Forretningsfører, var Socialdemokratiet naaet frem til betydelig Styrke og Anseelse. I 1908, da Odense-Kongressen afholdtes, var Partiets Medlemsantal ca. 38.000. Det sprang i Løbet af de følgende 2 Aar 7000, saaledes at det ved *den ekstraordinære Kongres*, som afholdtes i April 1910, talte ca. 45.000 Medlemmer.

Anledningen til denne ekstraordinære Kongres var den Valgsituation, som kom til at foreligge efter Dannelsen af det første Ministerium Zahle. Da dette Ministerium ikke havde Flertal i Folketinget, end ikke med Bistand af Socialdemokraterne, kunde det ikke faa nogen lang Levetid, men det bebudede at ville gaa til Valg paa Programmet: Militærudgifternes Nedsættelse, Fæstningens Nedlæggelse, Ophevelse af den privilegerede Valgret og Tilvejebringelse af en retfærdig Valglov. — De nye Militærlove var netop gennemført i 1909, og Socialdemokratiet forsøgte gerne et Felttog for at faa dem omstødt ved nye Valg i Foraaret 1910.

Kongressen afholdtes den 21. April 1910 og var udelukkende helliget de forestaaende Valg. Med 317 Stemmer mod 38 vedtoges et af Hovedbestyrelsen fremsat Forslag om Lands-Alliance med det radikale Venstre, saaledes at der intet Sted opstilledes Socialdemokrater og Radikale imod hverandre, og under fuld Kampstemning gik man til Valg den 20. Maj.

En betydelig Stemmemfremgang konstateredes, men Venstre og Højre beholdt Flertallet og dannede den ny Regering.

Dette Valg, der i saa udpræget Grad drejede sig om Militarismen og om den privilegerede Valgret, viste, at der endnu var Mangler i det socialdemokratiske Organisations- og Oplysningsværk. Det blev da Formaalet at iværksætte en Udbedring, og Arbejdet er lykkedes godt.

Efter at Stauning var valgt til Forretningsfører, maatte en ny Kasserer vælges. Dette skete ved Hovedbestyrelsens ordinære Møde den 22. April

Oscar Johansen.

Partiets Kasserer siden April 1910. Født 21. Februar 1868. Oprindelig Typograf. Havde som saadan flere faglige Tillidshverv og er stadig i Bestyrelsen for Typografernes Stiftelse. Formand for Bestyrelsen for Partiets Boghandel og Forlag »Fremad«. Medlem af Kontrahentforsamlingen.

1910, og Valget faldt paa Typograf Oscar Johansen, der indtog en Stilling som Faktor i Bianco Lunos Trykkeri. Valget var heldigt. Johansen havde Sans for Orden og Akkuratesse, han var en pligtopfyldende og partitro Mand, og han medbragte fra sin tidligere Virksomhed praktisk Færdighed og Organisationstalent, der kom ham og Partiet til Nytte under den voksende Udvikling. Dag efter Dag er Landsorganisationen vokset med

Forsamlingsbygningen i Nykøbing F.
Købt i 1898. Sidst ombygget i 1920.

nye Foreninger, nye Medlemmer og deraf følgende forøget Arbejde. Men Johansen har med Nidkærhed røgtet Opgaven og derved ydet sit Bidrag til Partiets Trivsel.

Som et Forsøg paa at øve Indflydelse i Oplysningsarbejdet organiserede Stauning i 1910, efter Beslutning af Forretningsudvalget, en Forløber for et socialistisk Tidsskrift i Form af et hvert

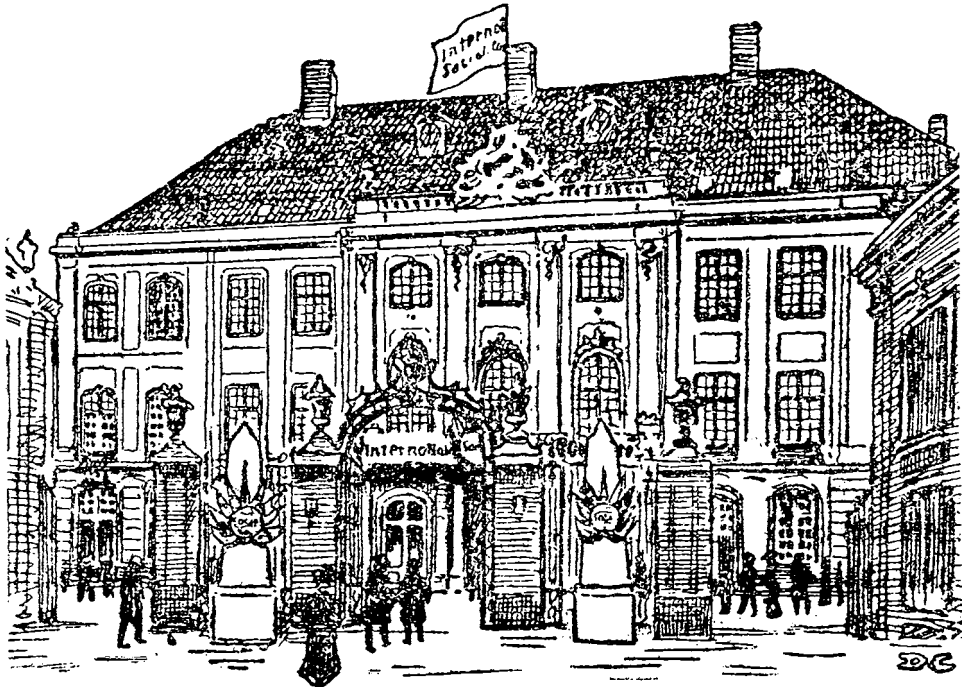
Kvartal udkommende Hæfte, »Socialistisk Bibliotek«. Dette Hæfte, som Foreningerne aftog til Uddeling eller Salg, indeholdt hver Gang en eller flere populære Afhandlinger om aktuelle eller teoretiske Spørgsmaal og havde fortjent en længere Tilværelse. Det blev opretholdt til Udgangen af 1913, men maatte saa indstilles, da Foreningerne ikke længere kunde aftage det ret store Oplag, og man forøvrigt da haabede at kunne naa til Udgivelse af et Maanedstidsskrift i Løbet af 1914. Haabet glippede imidlertid som saa mange andre Haab, der blev slaet ned af Krigen.

Den internationale socialistiske Kongres i København 1910.

Ogsaa i det skandinaviske og i det internationale Samarbejde er der fra dansk Side ydet værdifuld Indsats. Overalt, hvor Karl Marx's Grundsatninger i uforfalsket Aand og Form har Tilslutning, anerkender man det danske Socialdemokratis praktiske Virksomhed og dets Hævdelse af de socialistiske Principper. Med Respekt modtager man Raad fra Danmark, og ikke mindst har vort Partis Forretningsfører under Krigen ydet

væsentlige Bidrag til internationale Drøftelser med det Formaal at samle Arbejderklassen til frugbringende international Handling.

Naar vort Parti indtager denne Stilling indenfor den internationale Arbejderbevægelse, skyldes det naturligvis i første Række vore solide Organisationer — baade de faglige og de politiske — hvis Arbejde har tiltunget os Anerkendelse. Men dernæst skyldes det de danske Arbejders smukke Værtskab for den internationale, socialistiske Kongres i København i 1910. Overalt i Verden træffer man Klassefæller, som med Be-

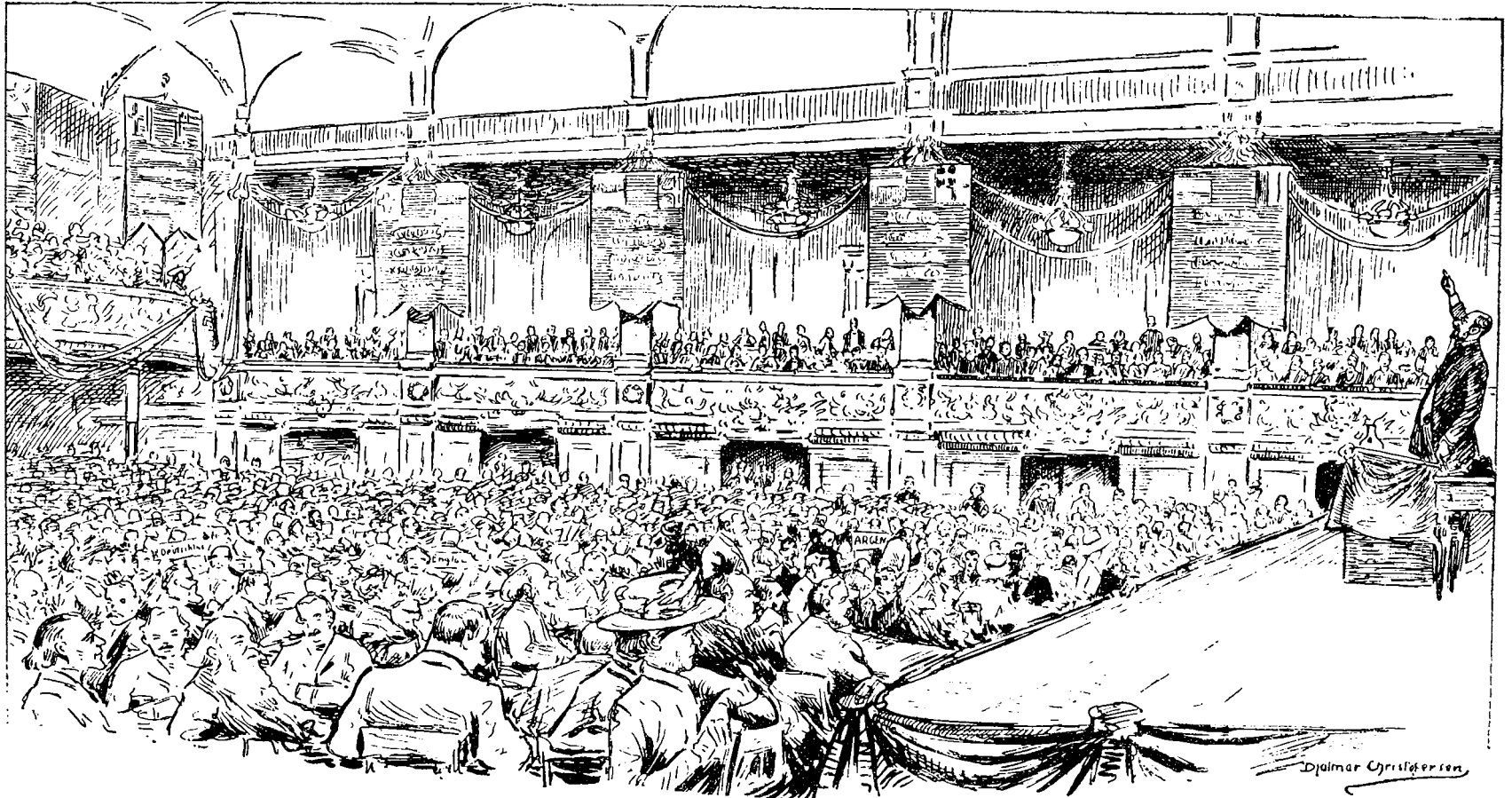

Koncertpalæet i København.
Sædet for den internationale Kongres i 1910.

undring, ja ligefrem Ærefrygt taler om denne stolte Kongres. Om de danske Organisationers Gæstfrihed, om den Skønheds-Udfoldelse, der prægede Kongressens Ydre, om det storslaaede Demonstrationstog til Søndermarken, hvor Socialismens Lære tolkedes i alle Tungemaal af Arbejderbevægelsens ypperste Talsmænd, om Kongressens Besøg i Raadhuset, om de prægtige Dage i det socialistiske København.

Ogsaa for det danske Socialdemokrati er denne internationale Socialist-Kongres et af de smukkeste Minder, thi den forløb baade med Hensyn til Arbejdet og i det ydre med en Fasthed, der vidnede om, at den var planlagt og organiseret med Dygtighed og Forstaaelse.

Det var Partiets nye Forretningsfører, Th. Stauning, der i alle Enkelt-heder havde ledet Arrangementet, Modtagelsen af de 800 Repræsentanter, Sammenkomster, Møder, Demonstrationstog o. s. fr., saaledes at Kongressen af alle betegnedes som et Mønster i Retning af Orden og Organisation.

Den internationale Kongres, København 1910.
Formanden for det internationale socialistiske Bureau, Belgieren *Vandervelde*, taler ved Aabningsmodet.

Kongressen aabnedes den 29. August 1910 i Odd Fellow-Palæet i København. Der var mødt Repræsentanter fra snart sagt Alverdens kapitalistisk-civiliserede Stater. »Social-Demokraten« bød Velkommen i en ledende Artikel og i et Digt. Et enkelt af Digtets Vers understreger Arbejderklassens Fredskrav:

Mindernes blodstænkte Spor vil vi slette,
skrive Kultur, hvor der staves Kanoner,
Livsglædens Krans af vort Arbejde flette,
skabe én Verden af hundred Nationer;
Molok og Mammon kun Tvedragt har givet,
lænket det Snille, de tager i Brug,
Venner, nu løfter vi Fanen for Livet,
Broderskab staar i dens flammende Dug.

Skulde Tiden end faa Aar efter vende sig i blodig Ironi mod Verdensbroderskabets Idé, som den fremtraadte i Skrift og Tale ved hin Kongres i København, er det uomtvisteligt, at Internationales Kvinder og Mænd i 1910 var gennemtrængt af hellig Tro paa deres Mission som Fredsbringere.

Ouverturen til Kongressens Arbejdsdage var festlig. Den store Tribune optoges af 500 Arbejdersangere med hvide Huer og et Orkester paa 60 Mand: A. C. Meyers Kantate skal afsynges, og da Komponisten Hemme hæver sin Taktstok, sidder de ca. 1200 Mennesker tavse og forventningsfulde.

Det er Socialistmarschens Toner, der indleder, men Hr. Hemme spinder dem ind i nye Toner og stemningsfulde Variationer. Snart tolkes Fortidens Kampe med dens Ild og Begejstring, saa toner Fremgangens Pris, til Sejres Brus stiger fra Basuner og Violiner i et harmonisk Kor, og Sangerne falder ind med 500 klare, rene og stærke Stemmer.

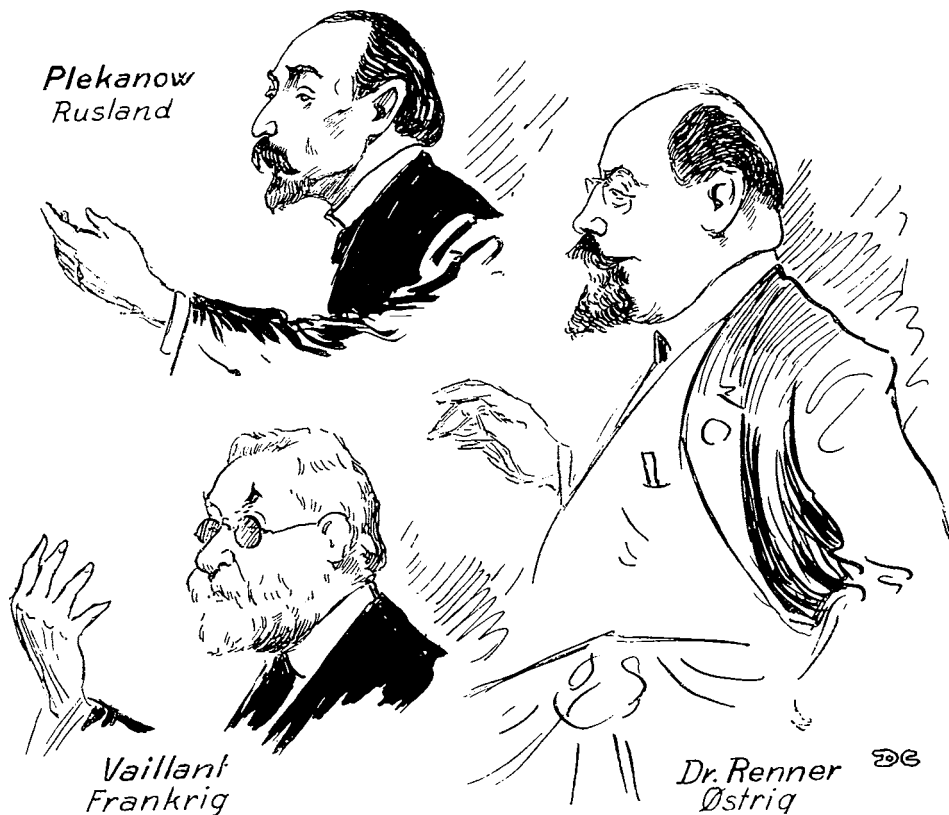
Et lille Afsnit af Kantaten er viet en Række Landes Arbejdermelodier. Hvert Øjeblik brød Forsamlingen ud i stormende Begejstring, men Komponisten havde da ogsaa paa en harmonisk Maade knyttet et musikalsk Baand mellem de forskellige Melodier. — Solopartierne blev smukt og stemningsfuldt sunget af Operasangerne Alb. Høeberg og Jørn Nielsen samt af Operasangerinde Frk. Nørregaard-Hansen, og da den sidstes høje, klare Sopran døde hen, brød Bifaldet løs. Særlig Fransk-mændene var begejstrede. De sprang op fra deres Pladser og klappede, saa det bruste som et Uvejr.

Kantaten sluttede med »Internationale«s kraftige, klangfulde Toner,

der maatte gives da capo, besvaret med en Bifaldsstorm, der sluttelig vendte sig mod Hemme og A. C. Meyer som Skaberne af dette smukke Værk.

Dette Optrin var Aabningshøjtidelighedens skønneste. Mange Partifæller havde Taarer i Øjnene, og alle modtog et Indtryk, som sent vil glemmes.

For første Gang hørtes den franske Arbejder Degeyters Melodi: »In-

ternationale« paa dansk Grund. Til de stolte og klangskønne Toner havde A. C. Meyer skrevet Kantatens Afslutningsvers:

Flyv højt vor Sang paa stærke Vinger,
 flyv over Bondeland og By,
 flyv saa langt, som Livets Klokke klinger,
 og bring Budskab om Dagens Gry;
 meld om Haab, hvor Forsagte græder,
 og slaa trygt mellem Hjerter Bro,
 knyt til vor Fane Held og Hæder,
 giv dem, som tvivler, Klippetrø!
 Over Bjerg, over Dale
 skal Du flyve i Dag,
 thi Internationale
 gaar til Kamp for Folkets Sag.

Imellem Kantatens to Dele bød Dr. Gustav Bang Velkommen til Danmark. Talen, som han holdt paa de tre Verdenssprog, understregede Betydningen af international Solidaritet og gjorde stærkt Indtryk.

Efter Kantaten bød Stauning paa de danske Organisationers Vegne Velkommen til Arbejdet.

At Stauning var stolt og glad er en Selvfølge. Han havde med Assistance af en særlig Festkomité ledet det store Organisationsarbejde, og nu var Kongressen indledet paa værdig og festlig Maade.

Blandt de mange Sager, der optog Kongressens Tid, var Fredsspørgsmaalet. Nogen afgørende Løsning med Hensyn til de socialdemokratiske Partiers Optræden under en Krigssituation fik ikke Udtryk i Kongressens Vedtagelser. Englænderen Keir Hardie og Franskmanden Vaillant stillede Forslag om, at Kongressen skulde udtale sig for Krigsstrejke, navnlig i Virksomheder som Vaabenfabrikker og Samfærdsel. Forslaget mødte Sym-

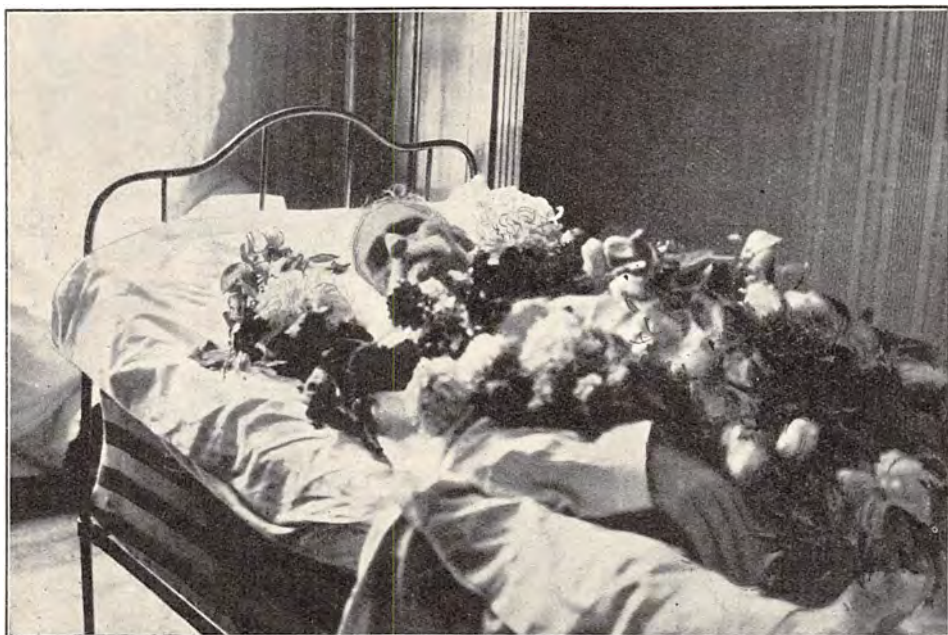
Jaurès taler i Raadhushallen.

pati hos Delegerede fra England, Frankrig, Rusland, Polen og Norge, men blev foreløbig henlagt. Det danske Forslag om Afrustning anerkendtes fra alle Sider som den eneste virkelig gennemgribende Foranstaltning til Militarismens Nedkæmpelse, og for dette Forslags Vedkommende vedtoges det, at de socialistiske Rigsdagsmænd til Stadighed skulde foreslaa almindelig Afvæbning og særlig arbejde for international Aftale om Formindskelse af Orlogsflaaden samt for Havenes Frihed.

Socialdemokratiets Stilling til det parlamentariske Fredsarbejde klareredes iøvrigt i flere Henseender ved Kongressen i København. Det vedtoges, at de socialistiske Rigsdagsmænd skulde arbejde ihærdigt for Oprettelse af Voldgiftsdomstole i mellemfolkelige Spørgsmaal, bekæmpe alle hemmelige Traktater og det hemmelige Diplomati samt træde i Skranken for alle Folkelags nationale Frihed. Kongressen trak Grundlinjen op for et fast Samarbejde mellem Arbejderne i alle Lande, naar det truede med Krig. Bureauet i Bryssel skulde være det Centrum, hvorfra der udgik Parole om i størst mulig Skynding at samle Arbejderne til Protest mod Krigen og give deres Fredsvilje Udtryk.

De danske Kongresdelegerede, som fik Sæde i de af Kongressen ned-

satte Udvalg, kunde yde deres gode Bidrag til Sagerne Behandling under Henvisning til den danske Arbejderbevægelses fast tømrede Organisation og dens opportune, men maalbevidste Politik. Den danske Ordfører i Kooperationsdebatten var Borghjerg, som havde deltaget i Udvalgsforhandlingerne og var Skandinaviens Repræsentant i Underudvalget. Der opnaaedes god Overensstemmelse i den internationale Opfattelse af Kooperationens Betydning. Dette »tredje Led« i Arbejderbevægelsen maatte have fuld Frihed, men ligesom de socialistiske Foreninger og Fagforeningerne være medvirkende i Frigørelseskampen.

P. Knudsen paa Dødslejet.

Ved den store Fest paa Københavns Raadhus, hvor bl. a. den berømte Franskmand Jean Jaurès talte, gav det danske Socialdemokrati Kongressen en smuk og værdig Afslutning.

*

Ved Slutningen af Aaret 1910, den 28. Oktober, afgik Borgmester P. Knudsen ved Døden. En dyb Smerte bredte sig ved dette Dødsfald i vide Kredse indenfor Partiet. Man vidste, hvor stor Betydning den Afdøde havde haft for det danske Socialdemokrati og dets Presse, og store Haab var knyttet til hans nye Gerning som Fattig-Borgmester i København. Nu rev Døden ham bort efter faa Dages Sygdom i en Alder af 62 Aar.

P. Knudsen begravedes paa det socialdemokratiske Partis Bekostning. Ligfærden blev en storstilet Højtidelighed. Lørups Ridehus var fyldt af sørgende Partifæller. Tillidsmænd fra nær og fjærn havde givet Møde og

Omkring en Talerstol ved en Grundlovsfest i København.

fyldte det store Lokale, der var omdannet til et stemningfuldt Kapel. Enkelte af Udlandets socialdemokratiske Partier havde ogsaa sendt Deputationer. Et mægtigt Væld af Blomster dækkede Arbejderførerens Kiste, og Efteraarsdagens gyldne Solskin sendte sine Straaler som Afskedshilsen til det sidste Folkemøde, hvor P. Knudsen samlede sine Tropper.

Gennem Salen løb en Allé af Bannere og Flag. Side om Side stod de, ikke blot Faner fra Hovedstaden, men fra Provinsbyer og Landsogne — en luende Farvepragt over den tætpakkede Menneskemængde.

Blandt de mange Kranse, som smykkede Kisten, tiltrak en sig særlig Opmærksomhed. Der stod paa den de jævne Ord: »Fra de Gamle paa Almindeligheden«. Ved en 2 Øres Indsamling havde de fattige Mennesker tilvejebragt denne Krans og givet deres Hjerters Taknemmelighed et Udtryk overfor den socialdemokratiske Borgmester, som tog sig saa varmt af dem.

Forretningsfører Stauning tog i gribende Ord Afsked med P. Knudsen, sin Forgænger og Læremester.

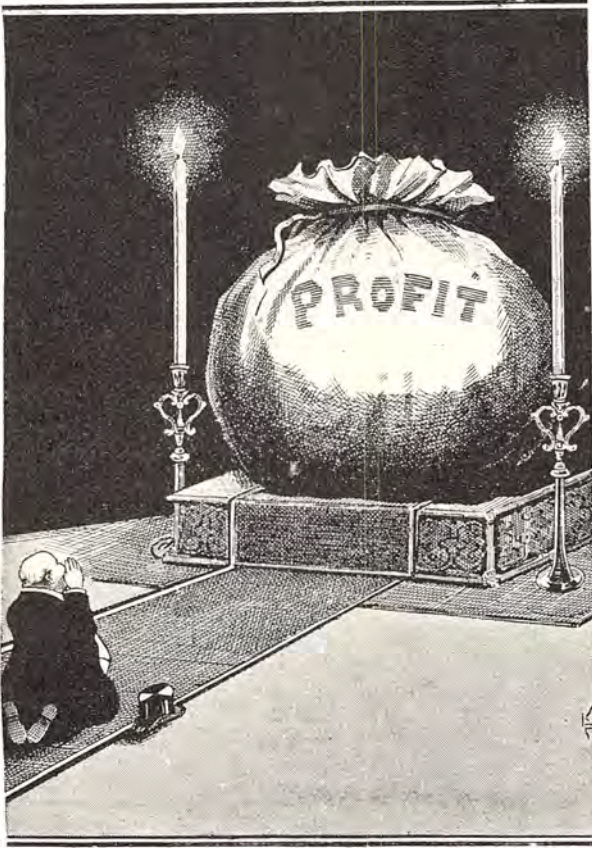
Faa Maaneder efter Knudsens Død fulgtes han af sin trofaste Hustru. De havde ingen Børn, og Hjemmet opløstes derpaa fuldstændigt. De ligger begge begravet paa Assistens Kirkegaard.

Partifæller har rejst en Granitsten med en Medaillon, der til sene Tider vil vise Trækkene af den Arbejder, som igennem 25 Aar ledede Opførelsen af Socialdemokratiets organisatoriske Borg.

*

De følgende 3 Aar indtil den næste ordinære Kongres lagde Grunden til den Sejr, som i 1913 bragte et socialistisk-radikalt Flertal i Folketinget og dermed for de følgende 7 Aar, til ind i 1920, gjorde Socialdemokratiet til en indflydelsesrig Faktor i Lovgivningsarbejdet.

Kongressen i København 1913 repræsenterede et Parti paa ca. 50.000 Medlemmer. Et af dens Hovedpunkter var selvfølgelig de Valg, som man vidste maatte få ganske afgørende Betydning for det Grundlovsforslag, som var forelagt af Ministeriet Berntsen. Til Sikring af Grundlovsforslaget anbefalede Forretningsføreren, at Partiet atter anlagde sin Taktik med

Kapitalistens Andagtsøvelse.

en Alliance for Øje, og dette Forslag vedtoges med 287 Ja mod 54 Nej, hvorved ogsaa Rigsdagsgruppens Tilslutning til Klaus Berntsens Forslag godkendes.

I den historisk betydningsfulde Vedtagelse siges bl. a. følgende:

»Kongressen godkender den socialdemokratiske Rigsdagsgruppes Holdning i Forfatningssagen og erklærer, at Taktikken ved de kommende Valg, i Betragtning af Sagens store Betydning for den demokratiske og sociale Udvikling her i Landet, bør tilrettelægges med det Formaal at svække Højres Modstand mod den almindelige Valgrets fulde Sejr det mest mulige og give det af Regeringen forelagte og af Folketinget vedtagne Grundlovsforslag de bedst mulige Betingelser for hurtig Gennemførelse.«

I Tilslutning til denne Vedtagelse udstedte Kongressen et enstemmig vedtaget Manifest, hvori det hedder:

»En Kamp med Landstinget vil samle det store Flertal af Vælgerfolket til Støtte af Regeringsforslaget, og Arbejderklassen vil bringe endog betydelige Ofre for at skabe et Rigsdagsflertal for Forslagets Gennemførelse.«

Hermed var Socialdemokratiets Stilling klar. Og Socialdemokratiets Taktik var den rette; Grundlovsforslaget sikredes, — to Aar efter var den privilegerede Valgret begravet.

Foruden dette Spørgsmaal behandlede Kongressen en Række Spørgsmaal af stor Vigtighed for hele Partiets Virksomhed.

Partiprogrammet, som allerede tidligere var underkastet Kritik, men

hvis Revision ved Kongressen i 1908 ikke syntes betryggende forberedt, var nu underkastet en Behandling før Kongressen af et Udvalg, der var sammensat af gode Praktikere og lærde Teoretikere, og det forelagte Revisions-Forslag, der selvfølgelig ikke rokkede ved Hovedprincipperne, men udformede og klarede, hvad der før havde givet Anledning til Misforstaaelser, blev næsten uændret tiltraadt af Kongressen og har siden staaet uanfægtet. Særlig de Punkter, der omhandlede Jordspørgsmaal og Skatteprincipper, fik en klarere og mere udtømmende Form end tidligere.

Partiorganisationen udbedredes ved, at de ikke mere tidssvarende Agitationsdistrikter afløstes af *Kredsorganisationer* — altsaa Fællesorganisationer for de i Folketingskredsene bestaaende socialdemokratiske Foreninger. Ligeledes ændredes Repræsentationsreglerne for Kongresserne, saaledes at den uforholdsmæssig store Repræsentation, der havde fulgt Organisationens Vækst, blev indskrænket paa rimelig Maade. Der blev dernæst i Partilovene givet mere præcise Regler for Opstilling af Kandidater til Valgene.

C. F. Sørensen.

(Portræt fra 1906).

Født 18. Febr. 1870 i København. I en Aarrække Partiets rejsende Agitator. Borgerrepræsentant siden 1908. Folketingskandidat i Maribo-Kredsen 1915 og i Løgumkloster-Kredsen 1920. Landstingsmand siden 1918.

Det store Fremstød.

Verdenskrigens Flammeskær viste Kapitalismens folkefjendtlige Natur grellere end nogen Sinde før, og Resultatet blev fornyet Tilvækst til det socialdemokratiske Parti, hvis resultatrige Arbejde i disse Aar for at forskaane Landet for Krigens Eventyr og for at beskytte Befolkningen mod Kapitalens Overgreb derved fik den smukkeste Anerkendelse.

Disse Aar var da ogsaa mere end noget tidligere Aar *Arbejdsaar* for Partiets Agitatorer. Et tæt Næt af Møder spændtes over det ganske Land til Oplysning om Partiets Virksomhed. Med stor Beredvillighed stillede bl. a. nuværende Landstingsmand C. F. Sørensen sig til Disposition som rejsende Agitator. C. F. Sørensen, der oprindeligt var Kunstdrejer, men senere blev Cigarhandler, havde i en Aarrække deltaget i Partiarbejdet. Siden 1906 havde han været en meget benyttet Agitator for Partiet, og han begyndte nu en Række Foredragsturnéer, hvor han bl. a. ogsaa benyttede Lysbilledserier.

Disse bidrog meget til at faa Folk i Tale, ligesom de understregede Foredragene. C. F. Sørensens Møder har forlængst passeret Tusindtallet og har skaffet Partiet rigt Udbytte af Agitationen: Nye Foreninger er groet op, nye Medlemmer strømmet til.

Partiets stærke Udvikling nødvendiggjorde i 1914 Ansættelsen af en Sekretær. Som saadan valgtes Bogholder Valdemar Petersen. Han havde mange Aars Partiarbejde bag sig, særlig som Leder i Københavns 8. Valgkreds. Han blev dog ikke længe i Sekretærstillingen; der blev tilbudt ham en Plads i »Social-Demokraten«s Bogholderi, og han foretrak denne, som svarede til hans oprindelige Uddannelse. Han afløstes i Januar 1917 af cand. mag. Alsing Andersen. Med stor Dygtighed og Energi virker han i Partiets Tjeneste. Han er Sekretær baade for Partiorganisationen og for Rigsdagsgruppen og kan glæde sig ved almindelig Tillid hos alle, med hvem han samarbejder.

Valdemar Petersen.

Født 10. Decbr. 1868 i København. Partiets Sekretær 1914—17. Medstifter af »Karl Marx«-Klubben. Formand for Socialdemokratisk Forening i Københavns 8. Kreds 1909—18.

*

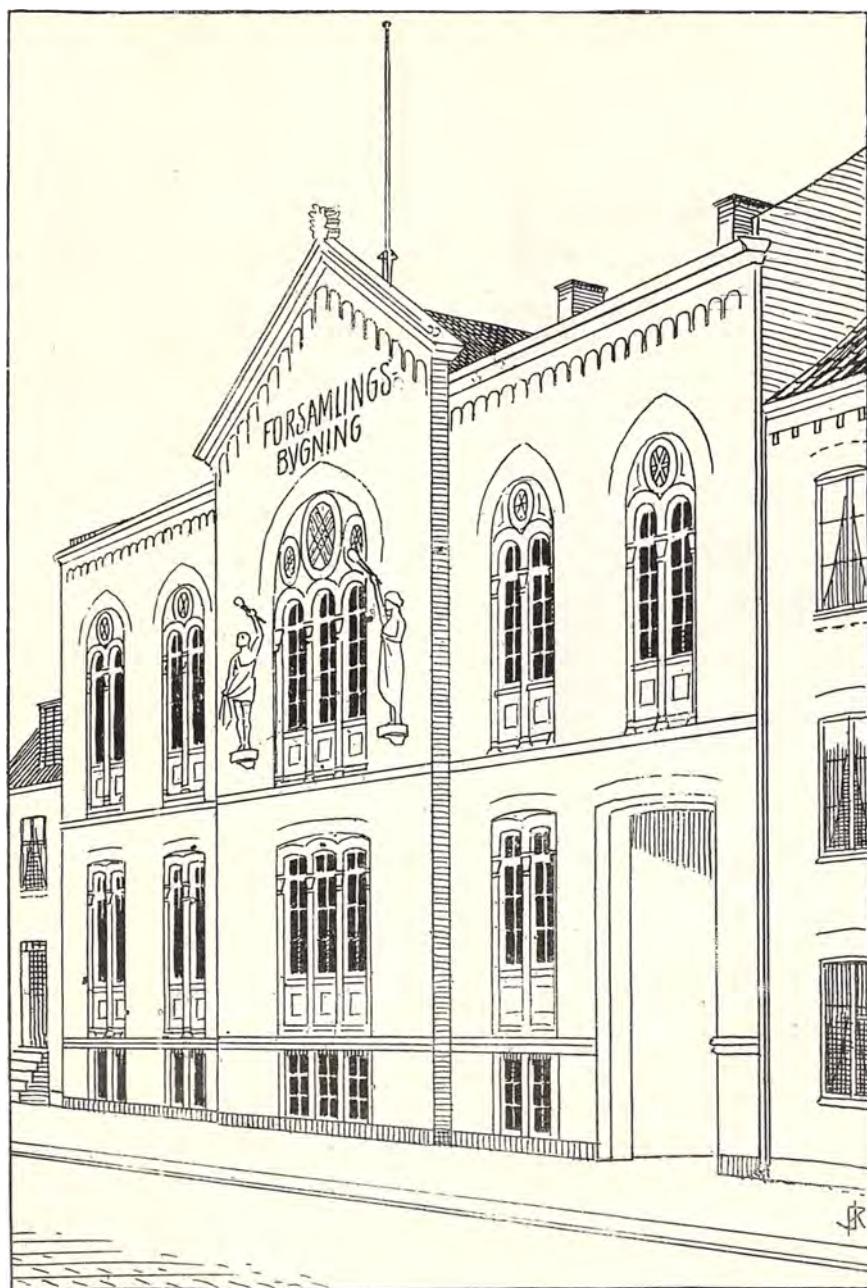
Kongresserne under Krigen maatte ganske naturligt i overvejende Grad beskæftige sig med Partiets Arbejde for at afhjælpe de af Krigen skabte vanskelige Forhold. — Det var saaledes Tilfældet med *Kongressen i Aarhus, September 1915*. I en 3-Timers Tale redegjorde Forretningsføreren for det Kæmpearbejde, der var udført i det første Krigsjaar dels i Organisationerne, dels i Rigsdagen ved Sikringen af den nye Grundlov og paa Krigslovgivningens Omraade, hvorefter han trak Linjerne op for det Arbejde, som paahvilede Partiet i den kommende Tid, under Dyrtid, Krig og Arbejdsløshed.

Beretningen om Partivirksomheden blev næsten enstemmigt godkendt. Kun 8 Stemmer afgaves imod Godkendelse, og dermed havde Partiets højeste Myndighed ogsaa angivet Retningen for Partiarbejdet under den fortsatte Krigssituation.

Overfor Militarismen og Krigen tonedes rent Flag, idet man i det forelagte, enstemmigt vedtagne Forslag, slaar fast, at *det danske Socialdemokratis Opfattelse af Rustnings- og Fæstningsvæsen ikke er rokket*; efter Krigen som før Krigen vil man bekæmpe Militarismen.

I den vedtagne Resolution opfordres Partiets Ledelse desuden til kraftigt at fortsætte Bestræbelserne for at samle »Internationale« til en Aktion for Fredens Genoprettelse.

I Forbindelse hermed fastsloges Retningslinjerne for Dyrtidens og Ar-

Arbejdernes Forsamlingsbygning i Aarhus.

Forhuset, som ses paa Billedet, købtes i 1908, og paa Grunden bagved opførtes en Tilbygning. Her findes en stor Festsal og 3 andre store Sale foruden flere mindre Møde- og Selskabslokaler.

bejdsløshedens Bekæmpelse. — Paa Oplysningsomraadet fik denne Kongres en særlig Betydning ved Beslutningen om at skabe det andetsteds omtalte *Skolefond*.

I det politiske Liv var der i 1915 sket det, at den nye Grundlov og i Forbindelse hermed en ny Valglov var gennemført. Valgloven gav dog stadig Venstre en Fordel paa adskillige Mandater, men Vilkaarene var forbedrede, og Kongressen vedtog ganske enstemmigt, at Partiet ved næste Valg skulde stille Kandidater op i alle Kredse og gaa alene til Valg.

Alsing Andersen.

Født 5. Februar 1893. Søn af Raadmand Fr. Andersen. cand. mag. i Januar 1917. Kort Tid efter Partiets Sekretær samt fra September 1918 Sekretær for Rigsdagsgruppen. Siden Januar 1920 Formand for Socialdemokratisk Forening i Københavns 11. Valgkreds.

Allerede i 1916 holdtes den næste Kongres, der var indkaldt i Anledning af den vestindiske Krise. Med 291 Stemmer mod 32 vedtoges en Beslutning, hvorefter Stauning indtraadte i Ministeriet.

I Februar 1918 afholdtes igen en ekstraordinær Kongres i Anledning af de forestaaende Valg til Folketing og Landsting efter den nye Grundlovs Ikrafttræden. Den i 1915 vedtagne Taktik, at Partiet skulde gaa til Valg uden Samarbejde med andre Partier, var vedtaget i Haabet om, at Krigssituationen skulde være ophørt. Dette var imidlertid ikke Tilfældet, og Gennemførelsen af denne Taktik vilde let med-

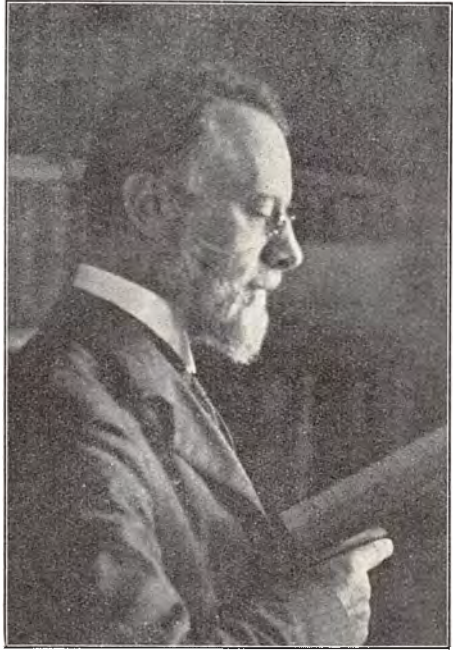
føre, at Flertallet i Folketinget — paa Grund af den uheldige Valglov — vilde tilfalde de konservative Partier, hvilket paa flere Maader kunde blive af skæbnsvanger Betydning. Partiets Ledelse gik derfor til Kongressen med *Forslag om et begrænset Samarbejde med det radikale Venstre*, hvorefter de to Partier skulde sikre hinandens Mandater i alle udsatte Kredse, men stille Kandidater op alle andre Steder. Saaledes som det var Forudsætningen, skulde Gennemførelsen af Kongresbeslutningen af 1915 finde Sted ved det første Valg efter Krigssituationens Ophør, idet man iøvrigt krævede gennemført en Valglov, der sikrer Opfyldelse af Grundlovens Bud, og naar denne er gennemført, nye Valg. — Som det maatte ventes, affødte Forslaget en grundig Forhandling paa Kongressen, men ved Afstemningen vedtoges Forslaget med stort Flertal.

Vedtagelsen af denne Taktik førte til, at det demokratiske Flertal bevaredes i Folketinget indtil Paaskekuppet i 1920.

En af de mest fremtrædende Deltagere i Kongressernes Debatter om Partiets Politik og Taktikken ved Valgene var cand. mag. Gerson Trier. Efter at han havde taget sin Embedseksamen i Fransk, havde han i flere Aar sidst i 70'erne og i 80'erne levet som Kemiker og Forretningsmand

dels i Paris, dels i London, hvor han havde været i nær Berøring med den internationale Arbejderbevægelses Mænd. Sin væsentligste Virksomhed i Partiet udfoldede han som Skribent og Taler i Tilknytning til Diskussionerne i »Karl Marx«-Klubben og Bladet »Socialisten«, og da han ikke deltog i det daglige Organisationsarbejde og Partiets praktiske politiske Virksomhed, kom han i flere Tilfælde til at staa fremmed overfor den Taktik, som Partiets Ledelse og Kongresser vedtog. Saaledes opponerede han paa Kongresserne stadig mod Valgsamarbejde med andre Partier. Men som det saa ofte gaar, saaledes ogsaa her: Det Spørgsmaal, som havde været Genstand for saa varme Diskussioner, har nu Udviklingen løst. Alliance-Valgene er forsvundet med Gennemførelsen af den nye Valglov af 1920.

Denne Udvikling oplevede Gerson Trier imidlertid ikke. Han døde den 22. December 1918, 67½ Aar gammel. Han havde de sidste Aar ikke deltaget i offentlig politisk Virksomhed — Krigsbegivenhederne fik ham til at føle sig usikker og afventende — men lige til det sidste virkede han — kun med de Afbrydelser, som Sygdom medførte — i Oplysningsarbejdet, f. Eks. gennem Folkeuniversitetsforeningen, hvor han var Næstformand. Som et Udslag af hans Trang til at meddele Oplysning kan nævnes hans ugentlige gratis Kursus i Engelsk i Hjemmet for Arbejdere, en Undervisning, der fortsattes næsten lige til det sidste. — Gerson Trier var en af dem, om hvem Kampens Bølger til Tider gik haardt i Partiet, men om hans ærlige og retskafne Karakter kan ikke tvistes.

Gerson Trier.

Født 30. April 1851, død 22. December 1918.

Den første Kongres efter Krigens Slutning holdtes i *København* i *Oktober 1919*. Den talte 406 Delegerede. *Alle* Valgkredse var for første Gang repræsenteret, og Beretningen om Virksomheden viste med tydelige Tal, hvorledes det store Fremstød havde formet sig.

En betydelig Del af den imponerende Fremgang falder paa de rene Landdistrikter, hvor levedygtige socialdemokratiske Foreninger i disse Aar skød frem i et hidtil ukendt Tempo. Det var et Resultat af den store faglige Rejsning af *Landarbejderne*, som fandt Sted i denne Periode, og som en Tid lang støttedes direkte af »Socialdemokratisk Forbund« og »De samvirkende Fagforbund« bl. a. ved Tilskud til »Landarbejderbladet«.

Forretningsførerens Beretning om det politiske og organisatoriske Arbejde paa national og international Grund var iøvrigt et Billede af det Kæmpearbejde, som var udført af det socialdemokratiske Parti i de frygtelige Krigsjaar, hvor Truslen om Død og Undergang bestandig var over vort Hoved.

Skarpt og bestemt formuleredes Valg- og Arbejdsprogrammet, Kravene om Dyrtidens Bekæmpelse, Forslagene om Afvisning af Bolsjevismen

Oversigt over Fremgangen 1915—21.

Januar	Antal Foreninger	Antal Medlemmer
1915	452	57,115
1916	508	60,072
1917	531	67,724
1918	553	78.320
1919	677	91,791
1920	859	115,900
1921	973	126,603

og Splittelsesforsøgene overfor »Internationale« samt Resolutionen om fremtidige Regeringsdannelser. Et Forslag om, at Stauning ganske umotiveret skulde udtræde af Ministeriet Zahle, afvistes med 357 Stemmer.

De store Spørgsmaal om Socialisering, om Arbejdernes Andel i Bedriftsledelsen og om Kontrol med Omsætningen diskuteredes. I Principet tiltraadtes de foreløbige Forslag, der var Resultatet af et grundigt Udvalgsarbejde.

I Partiets Love vedtoges nye Bestemmelser om højere Kontingent, som yderligere styrker og udbygger Organisationen, og endelig vedtoges det, at Partiets første Tillidsmænd skal vælges direkte af Kongressen og dermed være Udtryk for *hele* Partiets Vilje.

Kongressen var en sluttet Enhed overfor alle opløsende Tendenser, et glædeligt Vidnesbyrd om Organisationens Kraft og Modenhed.

Enstemmigheden gav sig sluttelig Udtryk ved Valget af Tillidsmændene. Stauning blev atter Forretningsfører, Sigv. Olsen Viceforretningsfører og Oscar Johansen Kasserer.

Sigvald Olsen, som Hovedbestyrelsen i en lang Aarrække havde valgt til Viceforretningsfører, fik kun en kortvarig Virksomhed, efter at Kongressen enstemmigt havde hyllet ham. 2 Maaneder efter blev han syg, og den 16. December 1919 døde han.

Han var en hjertensgod, trofast og offervillig Kammerat og Partifælle, en Mand, for hvem Partiets Interesser var mere end hans eget Velfærd, en Mand, der paatog sig udsatte Poster, naar det var fornødent, og som i Egenskab af ansvarhavende Redaktør i sin Tid udstod Maaneders Fængselsstraf. Han var en Mand, der i al sin Virksomhed først spurgte, om det, han stod i Begreb med at foretage sig, var til Partiets Gavn. Hans Minde vil leve længe.

Fr. Andersen.

Partiets Viceforretningsfører siden Januar 1920.

*

Efter Sigv. Olsens Død konstituerede Forretningsudvalget Raadmand Fr. Andersen som Viceforretningsfører, og Hovedbestyrelsen godkendte dette Valg. Fr. Andersen, der er født 12. Oktober 1862 i et Husmandshjem paa Sorøegnen, er kendt fra sin betydningsfulde Virksomhed i vore Organisationer og navnlig i Københavns kommunale Administration. Oprindeligt var han Skomager, men blev Forvalter paa Arbejdernes Fællesbageri (1893—1917). Han var Borgerrepræsentant fra 1901—14 og har siden været Raadmand i Magistratens 2. Afdeling. Fra 1898 har han været Medlem af Partiets Hovedbestyrelse og fra 1910 af Kontrolkomitéen for den socialdemokratiske Presse samt fra 1918 Medlem af Folketinget. Med aldrig svigtende Interesse vaager han over Partiets Anliggender, og vi har i ham én af vore bedste Mænd.

Sønderjylland.

Iblandt de mange Spørgsmaal, som i Krigsaarene krævede Socialdemokratiets Opmærksomhed, var ogsaa Grænseforholdet til Tyskland.

Allerede den 1. September 1902 vedtog den socialdemokratiske Partidag for Slesvig-Holsten, at Folkenes Selvbestemmelsesret skulde anerkendes. Denne Beslutning godkendtes af det tyske Socialdemokratis Partidag.

Dette Billede viser det Stempel paa Staunings Pas, hvormed den internationale Kommission nægtede Partiets Forretningsfører Indrejse i Sønderjylland. Kort Tid efter kom det offentligt frem, at konservative Politikere, deriblandt Landstingsmand Piper, havde holdt Møder i Sønderjylland. Da man ikke kunde tro, at Kommissionen gjorde Forskel paa de politiske Partier, havde disse agtværdige Borgere naabenbart sneget sig over Grænsen. I denne pinlige Situation fik Kommissionen paa ny Staunings Pas præsenteret, og Nægtelsen blev omsider hævet, som Billedet viser.

Ententemagterne, der dikterede Freden, paabød ogsaa Grænseregulering i Slesvig efter forudgaaende Folkeafstemninger, og disse førte, som man véd, netop til den virkelige nationale Grænse.

Den 11. Juli 1920 foregik den store Genforeningsfest paa Dybbøl Banke under Udfoldelsen af Hoffets Glans og Ministrenes Storhed.

Det er en Selvfølge, at Socialdemokratiet i god Tid knyttede Forbindelser i det nye Landomraade, saaledes at de slesvigske Arbejders Tilslutning til Partiet straks ved Genforeningen kunde finde Sted, men det nødvendige Arbejde i den Henseende blev krydset af den internationale Kom-

Delegeretmødet i Aabenraa, Juli 1920,
ved hvilket de socialdemokratiske Foreninger i Sønderjylland overflyttedes fra det tyske til det danske Parti.
Ved Forretningsfører Staunings venstre Side sidder Partisekretær Haberland fra Flensborg.

mission, der midlertidig bestyrede Omraadet. Stauning havde planlagt nogle Møder i Sønderjylland, men der blev nægtet ham Pas uden nærmere Begrundelse.

Efter Genforeningsfesten talte Stauning ved store Møder i Sønderjylland, og ved et Delegeretmøde i Aabenraa den 18. Juli 1920 overdrog Repræsentanter for den tyske Partiorganisation de i Nordslesvig bestaaende Foreninger til det danske Socialdemokrati, idet man fra begge Sider udtrykte Forvisningen om godt og broderligt Samarbejde i Fremtiden.

Straks efter Genforeningen iværksattes en omfattende Agitation i det nye Omraade, og kraftig Bistand ydedes af gode Mænd paa Stedet, tyskfødte saavel som danskfødte.

»Sønderjyllands Social-Demokrat«s Repræsentant i Aabenraa, tidligere Sygekassekasserer Nis Toft, der er danskfødt, har deltaget i Partibevegelsen, ogsaa medens Sønderjylland var tysk, og har ydet en værdifuld Indsats i Partiets Arbejde. Han er Formand for Aabenraa Kredsorganisation og kan med Stolthed vise, at Partiforeningen i Aabenraa har formeret sig godt, idet der nu er Foreninger i alle Valgkredsens Kommuner.

En anden Mand, der, ligeledes danskfødt, har været i Spidsen, er Typograf Jørgen Møller, som særlig har virket i Haderslev-Omraadet. Han opstilledes i Haderslev som Kandidat til Folketinget, men valgtes ikke. Derimod valgtes han senere til Medlem af Landstinget.

I Februar 1921 valgte de sønderjydske Socialdemokrater to Medlemmer til Partiets Hovedbestyrelse. Det blev Forretningsfører for Brugsforeningen i Haderslev Ferdinand Zimmermann og Lærer Johs. Jacobsen, Sønderborg. Begge de valgte er veltjente Partifæller. Jacobsen er særlig kendt i Sønderborg- og Augustenborgkredsene, medens Zimmermanns betydningsfulde organisatoriske Virksomhed fortrinsvis har været knyttet til de nordligere Egne, Haderslev- og Røddingkredsene.

Endnu før der havde været Tid til nogen egentlig Agitation for Partiet, deltog Sønderjylland i de danske politiske Valg i September 1920. Til Folketinget valgtes Bager J. P. Nielsen, København, der er velkendt fra Partiets faglige og politiske Organisationer, og til Landstinget valgtes som nævnt Jørgen Møller.

Efter Valgene er der gennemført en omfattende Agitation i Sønderjylland, og Foreninger og Medlemmer vokser frem i stort Tal.

Ved Genforeningen fandtes kun 14 socialdemokratiske Foreninger, men den 1. Marts 1921 var Tallet 53 med et Medlemstal af ca. 3000, og i alle Valgkredsene er der dannet Kredsorganisationer. Disse Tal varsler godt for Fremtiden, og vore sønderjydske Partifæller arbejder ihærdigt, idet de har gjort det tidligere nationale Løsen til Socialdemokratiets Kamp- raab: »Sønderjylland vundet, det er Kampens Maal!«

Skandinavisk Samarbejde.

Det skandinaviske Samarbejde blev aldrig forsømt fra dansk Side, og det livlige Samkvem mellem Parti- og Fagorganisationer i de tre Lande har utvivlsomt virket gavnligt i mange Henseender. Det danske Socialdemokrati, som er det ældste i de tre nordiske Lande, ydede i sin Tid kraftige Haandsrækninger baade til Sverrig og Norge, da Organisationsarbejdet begyndte disse Steder. Det var ogsaa fra Danmark, man tog Initiativ til Indstiftelsen af de skandinaviske Kongresser. Den første holdtes i Gøteborg 1886, og Rækken af disse Kongresser er atter forøget i de Aar, som særlig omhandles her, ligesom et endnu nøjere Samarbejde etableredes ved Beslutning paa den skandinaviske Kongres i Stockholm 1912.

Denne Kongres beskæftigede sig med en Række Spørgsmaal af fælles Interesse, og den fandt Udtryk for den ensartede Opfattelse af saa vigtige Punkter som Militarisme og Afrustning, Arbejdstid, Arbejdsløshed m. v. Men Kongressen besluttede endvidere Indstiftelsen af et fælles skandinavisk Organ: *Komitéen for Samarbejdet mellem de skandinaviske Landes Arbejderorganisationer.*

Arbejdsomraadet for denne Komité udtryktes af Kongressen saaledes:

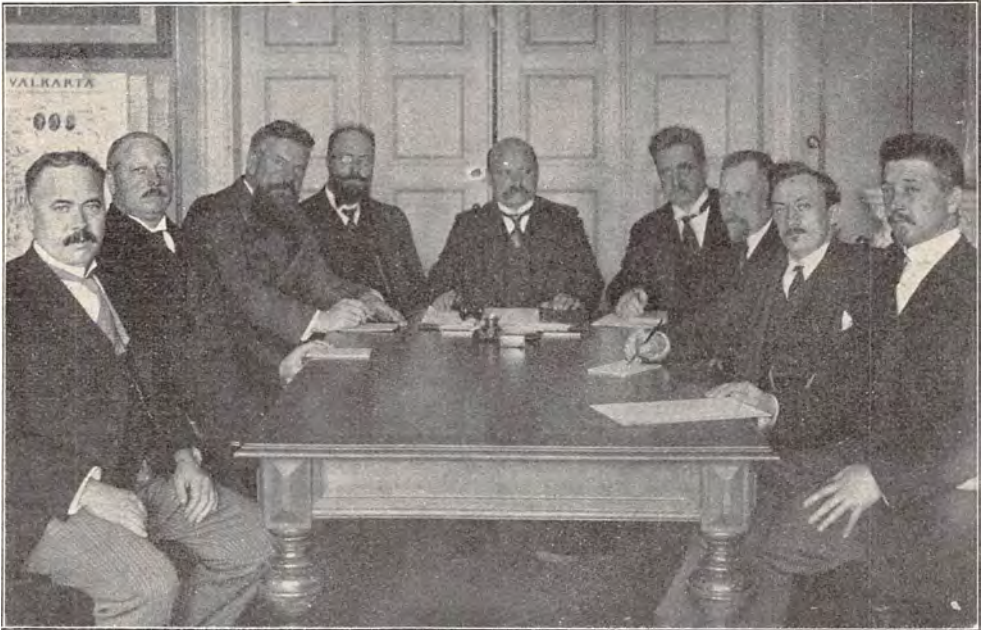
»Som egnet til at fremme Samarbejdet mellem Nordens socialdemokratiske Partier beslutter Kongressen at oprette en Komité, bestaaende af to Medlemmer fra hvert Land, valgt af de respektive Hovedorganisationer, med den Opgave at gennemføre de skandinaviske Kongressers Beslutninger og lede Samarbejdet mellem Kongresserne.«

Komitéen konstitueredes i 1913 og optog efterhaanden en Række Spørgsmaal til Behandling og Løsning indenfor Partierne.

Ikke mindst beskæftigede man sig med Spørgsmaal om obligatorisk Bidragydelse under opstaaende store Konflikter. Man iværksatte Udveksling af Oplysninger om Lovgivningsspørgsmaal i Landene, og da Krigen i 1914 udbrød, var det nærliggende, at denne Komité drøftede Muligheden for at organisere en Aktion imod Krigen. Dette skete da ogsaa paa dansk Initiativ. Komitéens Drøftelser og Henvendelser førte til Afholdelsen af den skandinavisk-hollandske Fredskonference i København 1915. Senere deltog Komitéen i Planlægningen af Stockholm-Konferencen i 1917.

Den 21.—23. Januar 1920 afholdtes den 9. skandinaviske Kongres i København. Den blev meget værdifuld, særlig for Klarlæggelsen af de aktuelle Spørgsmaal om Socialisering og industrielt Demokrati og Stillingen til »Internationale«.

I Kongressen deltog ialt 397 Delegerede, repræsenterende over 800.000 fagligt og politisk organiserede Medlemmer. Fra Finland deltog 3 Repræsentanter, repræsenterende saavel den faglige som politiske Hovedledelse.

Den skandinaviske Komité samt de tre Landes Hovedredaktører til Møde i Stockholm 1914.

Fra venstre til højre:
Redaktør Vidnes (Norge), Ole Lian (N.), Redaktør Borgbjerg (Danmark), Stauning (D.),
Herm. Lindqvist (Sverrig), Redaktør Branting (S.), Carl F. Madsen (D.), Strøm (S.), Magnus Nilssen (N.).

Fra Norge var de *faglige* Organisationer fyldigt repræsenterede. De politiske deltog kun i ringe Omfang, da det norske Arbejderpartis Flertal i 1918 havde besluttet at anlægge syndikalistisk-bolsjevikiske Principper for sin Virksomhed.

Disse Principper blev ogsaa ført frem paa den skandinaviske Kongres i en Resolution af norske Delegerede, men afvistes med *alle Stemmer mod 15*.

Ved at det norske Arbejderparti drev mere og mere i bolsjevikisk Retning, indtil dets Ledelse til sidst antog »de 21 Moskva-Teser«, led det hidtidige skandinaviske Samarbejde betydeligt Afbræk.

Den mod de socialdemokratiske Principper trofaste Opposition, som længe havde nølet med at foretage et afgørende Brud, er imidlertid nu brudt ud. Den 15. Januar 1921 samledes i Kristiania ca. 200 Arbejderrepræsentanter, og her vedtoges det at danne »Norges socialdemokratiske

Arbejderparti«. Til Formand valgtes Stortingsmand Magnus Nilssen og til Næstformand Advokat Puntervold.

Den 21. Januar blev Spørgsmaalet om det norske Partis Sprængning forelagt den socialdemokratiske Stortingsgruppe, og der foresloges følgende Resolution:

»Da det kommunistiske Arbejderparti har forladt de socialdemokra-

De finske Delegerede ved den skandinaviske Kongres 1920.

Riisänen.

Aalto.

Wiik.

tiske Retningslinjer, har underkendt Folkestyret og anerkendt Diktaturet, udtaler Gruppen sin Tilslutning til Norges socialdemokratiske Arbejderparti.«

For dette Forslag stemte 10 Rigsdagsmænd, 7 erklærede ikke at ville stemme. Baade Flertallet og Mindretallet konstituerede sig derefter som særlige Grupper. Til Formand for Flertalsgruppen valgtes Stortingspræsident Buen og for Mindretalsgruppen Hornsrud.

Den Del af Gruppens Medlemmer, der fulgte den socialdemokratiske Linje, talte ikke blot Flertallet, men ogsaa de mest kendte Navne,

Ved disse Begivenheder er der skabt Betingelser for det skandinaviske Samarbejdes Fornyelse.

Den socialdemokratiske Ungdomsbevægelse.

Allerede kort efter Socialdemokratiets Grundlæggelse begynder enkelte at syle med Tanken om Ungdomsafdelinger. Ved et Møde i Juli 1872 førtes, som tidligere omtalt, Tanken frem af Xylograf August Toucher, men skønt Tanken fik Tilslutning, blev den ikke ført ud i Livet.

En Del Aar senere gøres der et praktisk Forsøg, nemlig i 1885, da P. Sabroe dannede en socialistisk Ungdomsforening i Aarhus. I Aarene efter dannes lignende Foreninger eller Klubber i flere andre Byer i Jylland, men de fleste sygnede hen. Foreningen i Aarhus har dog bestaaet uafbrudt om end under skiftende Navne, og den tilhører nu Organisationen *Danmarks socialdemokratiske Ungdom*.

I September 1900 begynder Ungdomsbevægelsens mere moderne Af-snit med Stiftelsen af en socialdemokratisk Ungdomsforening i København. I 1904 afholdtes en Ungdomskongres, hvor det besluttedes at danne et hele Landet omfattende Forbund og at oprette et Blad. Bevægelsen omfattede imidlertid ikke blot Socialdemokrater, men gav ogsaa Plads for andre Aandsretninger. Der optoges Anarkister, Georgeister, Ateister o. s. v. i broget Blanding. En Del Unge traadte da sammen og besluttede at danne en virkelig socialdemokratisk Ungdomsorganisation i Tilslutning til Partiet, og en særlig fremragende Kraft i denne Organisation blev den unge, kundskabsrige, altfor tidligt afdøde Typograf Andersen-Gadstrup.

Harald Jensen.

Formand for Ungdomsbevægelsen 1910—13.

I 1906 dannedes et Forbund for den nye Bevægelse, og i dettes Program slog man fast, at *Organisationen stod paa Socialdemokratiets Program og i Tilslutning til dette Partis Politik*.

At sprede socialistisk Oplysning i Arbejder-Ungdommen, at lære den at

forstaa Arbejderbevægelsens Teorier og praktiske Virksomhed, det var den Hovedopgave, som man indenfor Partiet med Glæde saa taget op af Ungdommen selv. En Række udmærkede Mænd førte i disse Aar Bevægelsen frem, saaledes den nævnte Andersen-Gadstrup, Cigarmager Fledelius, nu Redaktør af »Social-Demokraten« i Bogen, Journalist Axel Sørensen, nu Borgmester i Horsens, og den tidligt afdøde Formand for Cigarsorterernes Fagforening, Jens Knudsen. Senere kom Typograf Harald Jensen, nu Partiets Folketingskandidat i Nørre-Sundbykredsen, Typograf Marinus Kristensen, nu Journalist ved »Social-Demokraten«, Arbejdsmand H. P. Sørensen, nu Redaktør ved »Klokken 5«, Typograf Albinus Jensen, Aarhus, nu Partiets

H. P. Sørensen.
Nu Medredaktør af »Klokken 5«.

Kandidat i Ebeltoftkredsen, o. fl. — Partiets Ledelse stillede sig sympatisk til denne Ungdomsorganisation, som i saa udpræget Grad optraadte som Forskole for de Unge inden deres Indtræden i Parti- og Fagforeninger. Da Partibestyrelsen blev indbudt til Kongressen i 1908, delegeredes Stauning, og han stod personlig i nøje Forbindelse med Bevægelsen i adskillige Aar. Den trivedes godt, saa længe den holdt sig indenfor de naturlige Grænser, som den selv havde afstukket i 1906.

Albinus Jensen,
Aarhus.

I 1912 og 1913 afsluttedes en Pagt mellem Ungdomsforbundets og Partiets Kongresser, hvorefter Ungdomsorganisationen skulde være Forskolen, der omfattede de ganske unge Kvinder og Mænd, for saa, naar 18 Aars-Alderen indtraadte, at drage Omsorg for, at de rykkede ind i Partiforening og Fagforening. Ungdomsbevægelsen kunde dog ogsaa have Medlemmer over 18 Aar, men disse skulde være Medlemmer af Partiet, og dermed var man altsaa sikret imod at yde Støtte til anarkistisk eller anden fjendtlig Propaganda.

Partiet tilsagde Ungdomsbevægelsen moralsk og økonomisk Støtte, og i de følgende Aar blev det da ogsaa i væsentlig Grad Bidragene fra Partiet

Rasmus Hansen,
Slagelse.
Redaktionssekretær ved »Vestsjællands
Social-Demokrat«. Formand for det Ud-
valg, der lagde Grunden til den nye
Ungdomsorganisation i 1920.

og Fagforeningerne, der muliggjorde Udgivelsen af Bladet »Fremad« og anden Agitation.

Ungdomsforbundet fik tillige Adgang til at delegere et Medlem ind i Partiets Hovedbestyrelse og Forretningsudvalg, ligesom et Medlem af Partiets Forretningsudvalg fik Sæde i Ungdomsforbundets Ledelse.

Om Forholdet mellem Ungdomsforbundet og Partiet indeholdt Overenskomsten de samme Ord, som i 1906 var opsat som Program for Ungdomsforbundet, nemlig følgende:

»Socialdemokratiet støtter den socialdemokratiske Ungdomsbævegelse — moralsk saavel som økonomisk — under Forudsætning af, at denne helt stiller sig paa det socialdemokratiske Partis Program og arbejder i Overensstemmelse med den af Socialdemokratiet fastslaaede Politik.«

Typograf Ernst Christiansen var imidlertid blevet Formand, og under hans Ledelse skiftede Ungdomsbævegelsen efterhaanden Karakter og blev bolsjevikisk paavirket. Paa den socialdemokratiske Kongres i Efteraaret 1919 blev dette misbilliget med alle Stemmer mod 17, og Kongressen udtalte:

»at den Politik, Socialdemokratiet skal følge, udelukkende skal bestemmes af Partiets øverste Myndighed, Kongressen. *Det overlades til Socialdemokratisk Ungdomsforbund selv at træffe Beslutning om, hvorvidt det paa dette Grundlag vil fortsætte Samarbejdet med vort Parti.*«

Ernst Christiansen lod derefter foretage en Afstemning indenfor Ungdomsforbundet om, hvorvidt Overenskomsten skulde opretholdes, hvilket han fraraadede, og 1483 Medlemmer udtalte sig for Brud med Socialdemokratiet, medens 1187 stemte herimod.

En Række unge Partifæller, der tilhørte Mindretallet, afholdt derpaa den 8. Februar 1920 et Delegeretmøde i Aarhus, og her stiftedes en ny Organisation, »Danmarks socialdemokratiske Ungdom«.

Maskinarbejder Chr. Christiansen,
Aarhus.
Formand for »Danmarks socialdemokratiske Ungdom«.

I Pinsen 1920 mødte 55 Delegerede fra den ny Organisations 38 Afdelinger til Kongres i Nyborg og vedtog at tilsige Socialdemokratiet Støtte fra Ungdommens Side.

I Marts 1921 — kun et Aar efter, at Begyndelsen var gjort — havde »Danmarks socialdemokratiske Ungdom« 71 Afdelinger med over 5400 Medlemmer, og den udgiver Forbundsorganet »Rød Ungdom«.

Sjælen i Arbejdet for Oprettelsen af den nye Organisation var Redaktionssekretær Rasmus Hansen, Slagelse, hvis Kærlighed til Partiet ikke tillod, at Ungdommen førtes bort fra dette. Han ønskede imidlertid ikke at modtage Hvervet som Formand, og hertil valgtes da enstemmigt Maskinarbejder Chr. Christiansen, Aarhus.

Forbundsorganet »Rød Ungdom« redigeres af Journalist Jens Christensen, Skive, der med stor Dygtighed bestræber sig for at give Læserne godt socialistisk Oplysningsstof.

Man maa da oprigtigt haabe, at den nye Ungdomsorganisation vil udføre den Mission, den har paataget sig. Sker det, vil den kunne gøre stor Nytte, men kun naar den virker *for* Partiet, aldrig naar den vil drive Politik imod Partiet.

— Ogsaa paa det *internationale* Omraade er der rejst en ny Organisation af den *socialdemokratiske* Ungdom som Modvægt mod den bolsjevikiske. I August 1920 holdtes saaledes en Konference i Kiel med Deltagere fra Tyskland, Holland, Sverrig og Danmark. Senere har Frankrig, Belgien og Ungarn meldt deres Tilslutning, og ved en ny Konference i Hamborg Januar 1921 fastsloges Grundlaget for det internationale Samarbejde i Tilslutning til det internationale Socialdemokrati. Til den nye Organisation har sluttet sig Ungdomsorganisationer fra de 7 nævnte Lande med ialt 130.000 Medl., og Tilslutning fra flere andre Lande forberedes. Den socialdemokratiske Ungdoms »Internationale« er saaledes en Kendsgerning.

Journalist Jens Christensen,
Skive.
- Redaktør af »Rød Ungdom«.

Diskussionsklubber og andre Partiforhold.

Til Drøftelse af Samfundsproblemerne og Spredning af socialistisk Oplysning er der forskellige Steder i Landet oprettet *Diskussionsklubber*. Blandt dem indtager Klubben »Karl Marx« i København en særlig Plads. Fra 1886, da den stiftedes, til den Dag i Dag har den under vekslende For-

Hans Palbo.

Født 15. Okt. 1871 i København. Oprindelig Arbejdsmand, nu Overopsynsmand paa Bispebjerg Hospital. Formand for Socialdemokratisk Forening i 15. Kreds (Utterslev).

mer, men i en vis Tradition, opdraget en skiftende Stab af Partifæller til teoretisk Forstaaelse af Socialismens Principper og givet dem en Interesse for og Indsigt i sociale og politiske Spørgsmaal, som har virket vidt ud i mange Grene af Partiet.

Klubbens Fader er A. C. Meyer, som i 1886 udsendte Opfordring til Dannelsen af en socialistisk Diskussionsklub, og da Planen virkeliggjordes den 3. Juli, blev A. C. Meyer Klubbens første Formand. Til Klubbens første Forretningsudvalg valgtes tre unge velkendte Partifæller, cand. phil. H. V. Lund, Billedskærer P. Christensen og Bogholder Valdemar Petersen. Op gennem Aarene har en Række nu velkendte Partifællers Navne været knyttet til Klubbens Virksomhed, f. Eks. Folketingsmand H. P. Hansen, Slagelse, Borgmester Viggo Christensen, Lands-

tingsmand K. K. Steincke, Folketingsmand J. P. Nielsen og de nu afdøde cand. mag. Gerson Trier og Kunstdrejer Nic. Petersen. En af de mest initiativrige Formænd var Arbejdsmand H. P. Larsen (nu Palbo), og siden 1916 har Maskinmester Fr. Vedsø været Klubben en idérig og energisk Formand.

Som tidligere omtalt maatte Partiets Forsøg paa at starte et socialistisk Tidsskrift opgives i 1913, men i Maanedssbladet »Socialisten«, som fra 1903 udgaves af »Karl Marx«-Klubben — paa Initiativ af Hans Palbo, Nic. Petersen og K. K. Steincke — har man haft et Diskussions- og Oplysningsorgan. I 1919 tegnede Partiet Andele i dette Blad. Det er derved blevet Medudgiver og har en forholdsvis Indflydelse ved Repræsentantmøderne. Den nuværende Redaktion bestaar af J. P. Nielsen, H. P. Sørensen og Hans Palbo. De er alle velkendt i Partiets faglige og politiske Arbejde, og Hans Palbo er almindelig anerkendt som en af Partiets indsigtfuldeste Kendere af socialistisk Litteratur.

Siden Nyordningen i 1919 er »Socialisten«s Abonnentantal steget meget

betydeligt, hvilket for en væsentlig Del skyldes Bladets forretningsmæssige Leder, Maskinmester Vedsø.

*

Arbejderens Almanak, der udgives af Partiet under Redaktion af C. E. Jensen, Nina Bang og Stauning, er i sin 12aarige Levetid naaet frem til et meget stort Oplag og er paa en Gang et kulturelt Middel i Partiets Haand og et værdifuldt Aktiv.

Tyske og østrigske Børn drikker Chokolade ved Julefesten
i Koncertpalæet Januar 1920.

Foruden den Hjælp, som i gentagne Tilfælde er ydet til Udlandet under faglige Konflikter, har den danske Arbejderbevægelse Gang paa Gang ydet en værdifuld Haandsrækning til Parti- og Klassefæller i Udlandet.

Da Revolutionen i Rusland i 1905 var kvalt af Czardømmets Vogtere, flygtede Tusinder af Russere bort fra Landet for at undgaa Fængsel og Bøddel. Mange kom til Danmark og blev hjulpet enten til Ophold her eller til videre Rejse. Socialdemokratiet ofrede ca. 15.000 Kr. til denne Understøttelse.

1906 planlagde russiske Partifæller Afholdelsen af en Kongres i København, fordi de var hjemløse i deres eget Fædreland. De blev hjulpet paa forskellig Maade; hele Arrangementet var i Orden, men saa opdagede

Politiet, hvad der var planlagt, og Alberti lod alle de Delegerede udvise. De fik dog Tilladelse til at rejse uden at blive ført til Rusland, og vort Parti forstrakte dem med de nødvendige Rejsepenge, 8000 Kr., til England, hvor Kongressen afholdtes. Desuden blev der i de samme Aar foretaget en Indsamling til Hjælp for Organisationsarbejdet i Rusland, og her til indkom 30.000 Kr., der indbetaltes til de russiske Kammerater igennem det internationale Sekretariat.

Efter den sørgelige Revolution i Finland i Aaret 1917 iværksatte de politiske og faglige Hovedorganisationer i Danmark en Indsamling til Gjenrejsning af det finske Arbejderparti. Der indkom ca. 75.000 Kr.

Ved Krigens Afslutning afsløredes en frygtelig Nød i Østrig og Tyskland. Det danske Socialdemokrati og Fagforeningerne har ogsaa her ydet Hjælp. Mange Vognladninger af Fødevarer og Klæder er sendt til de nødstedte Befolkninger, Tusinder af Børn er hentet herop og har faaet kærlige Plejehjem for nogle Maaneder, navnlig i Arbejderfamilier. Børnene er blevet ernæret og paaklædt, og de er vendt hjem med nyt Livsmod og med Minder, der altid vil sikre de danske Arbejdere en Plads i deres Hjerter. Som ledende Mand i denne Virksomhed har Bager J. P. Nielsen, den nuværende Folketingsmand for Sønderborg-Tønder-Kredsene ydet en opofrende og fortjentsfuld Indsats.

— Man tør da sige, at de danske Arbejders internationale Solidaritetsfølelse ved disse som ved andre Lejligheder har givet sig smukke og værdige Udslag.

*

Socialdemokratiet har i de senere Aar haft den Glæde at modtage en særlig Anerkendelse for sin Virksomhed i Form af Legater.

»Social-Demokraten«s og Partiets gamle Sagfører, A. E. Møller, har testamenteret Partiet 24.000 Kr., der skal anvendes til Uddannelse af Partifællers Børn. Legatet bestyres af L. Jessen, Fr. Andersen og Stauning, og der uddeles hvert Halvaar nogle Legatportioner.

En Partifælle, A. C. Svendsen, har skænket Partiet 10.000 Kr., hvis Renter skal anvendes til Agitation i Egne, der staar længst tilbage i socialistisk Oplysning, og en anden Partifælle, Eduard Walther, har ved Testamente overdraget Partiet 58.200 Kr., hvis Renter skal anvendes til Oplysningsvirksomhed.

Socialdemokratiets Hovedbestyrelse og Rigsdagsgruppe Oktober 1920 udenfor Rigsdagsfløjen paa Christiansborg.
De med X betegnede Personer er fra venstre til højre: Redaktør Nis Toft, Aabenraa, der var indkaldt som sønderjydske Repræsentant,
Folketingsmand J. P. Nielsen (Sønderborg-Tønder) og Landstingsmand Jørgen Møller, Haderslev.

Efter 50 Aars Virke

staar den danske Arbejderbevægelses politiske Landsorganisation ved Aarsskiftet 1921 saa stærk som ingen Sinde før, omfattende 973 Foreninger med det imponerende Medlemstal af 126.603 organiserede Socialdemokrater (heri medregnet de 53 sønderjydske Foreninger med ca. 3000 Medlemmer).

Med Stolthed og Glæde vil Partifællerne konstatere dette Resultat, og med særlig Glæde vil Partiets utrættelige og begejstrede *Agitatorskare*

Den nye Forsamlingsbygning i Vejle.

Indviet i Oktober 1920. Der findes 3 store Sale foruden flere mindre Møde- og Selskabslokaler.

Landet over ved 50-Aars Jubilæet se tilbage paa Arbejdet og af det stolte Resultat hente forøgede Kræfter til at lægge ud paa ny.

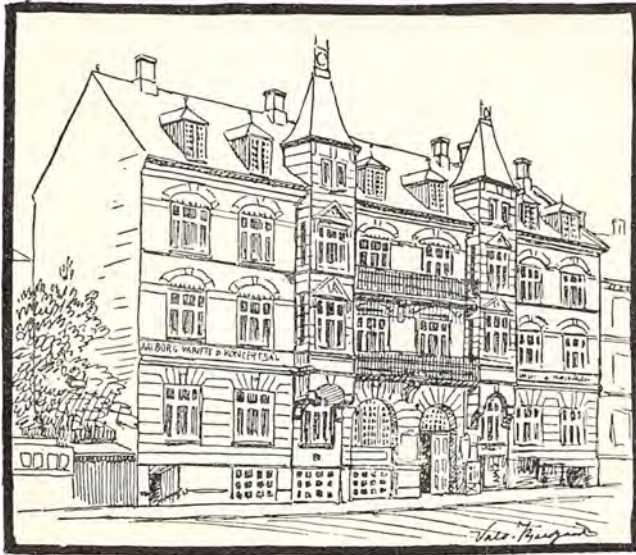
Intet Parti har en saa talrig og velskolet Agitatorhær som Socialdemokratiet. I Storbyen som paa den jyske Hede findes de. Ingen Baggaard er for uanselig, ingen Udmarkshytte for fjerntliggende for de socialdemokratiske Agitatorer, og det er et Kæmpearbejde, de Gang paa Gang lægger bag sig. Ved Kommunevalget i Foraaret 1921 spredtes foruden Breve til alle Vælgerne Socialdemokratiets Valgavis i Hovedstaden paa 5 Søndage i 1 Million Eksemplarer ialt. Og ud over Landet ydes forholdsvis lignende Præstationer, ofte under vanskeligere Forhold.

En Gang efter en af de sidste socialdemokratiske Valgsejre sagde en ledende Højremand til en Socialdemokrat: »Blot vi dog vidste, hvorledes De bærer Dem ad!« Han forstod ikke, at det var Resultatet af Begejstringen for den socialistiske Idé og Arbejderklassens Solidaritetsfølelse.

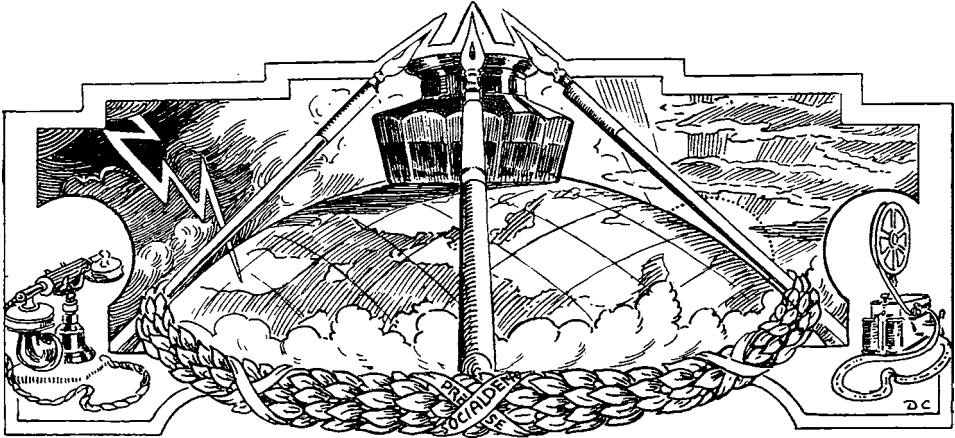
Men de socialdemokratiske Arbejdere forstaar det, og de vil bygge videre paa Enhedens og Sammenholdets faste Grundvold.

De vil se paa det Værk, der allerede er skabt, og mindes Arbejdersdigteren U. P. Overbyes Ord:

Paa Piller af Malm
og med Mur af Granit
mod Lyset sig Bygningen højner.

Forsamlingsbygningen i Aalborg.
Købt i 1918.

Den socialdemokratiske Presse.

Den socialdemokratiske Presse er som tidligere omtalt grundlagt ved Fagforeningerne i København. Senere traadte »Socialdemokratisk Forbund« til, og endelig udstraktes Ejendomsretten ogsaa til de socialdemokratiske Foreninger i de københavn-frederiksbergske Folketingskredse. — Samtidig hermed gav Partiet de københavnske Fagforeninger en vis Repræsentationsret ved Opstillingen af Kandidater til kommunale Valg og Landstingsvalg, hvor København udgør en Enhed.

Paa Partikongressen 1913 vedtoges det at anbefale, at den socialdemokratiske Presse skulde være en *Landsinstitution*. Dette godkendtes af Kontrolkomitéen, Kontrahentforsamlingen og »De samvirkende Fagforbund«s Generalforsamling. Der indstiftedes et saakaldt *Lands-Kontrahentmøde*, som skal afholdes i Begyndelsen af hvert Aar. Hertil vælger, foruden Fagforeningerne og Partiforeningerne i København, ogsaa Partibladenes Repræsentantskaber og, hvor saadanne ikke findes, de stedlige Fællesorganisationer Repræsentanter, der møder med Stemmeret som de oprindelige Kontrahenter.

Dette hele *Landets socialdemokratiske Presse omfattende Kontrahentmøde* bestaar herefter af noget over 200 Repræsentanter, hvoraf ca. 40 møder fra Provinsbladene, 34 fra »Socialdemokratisk Forbund« og de socialdemokratiske Foreninger i København, medens de øvrige udgaar fra de ca. 60 Fagforeninger, der udgør den oprindelige Ejer-Sammenslutning.

Lands-Kontrahentmødets Opgaver blev at behandle:

Partipressens redaktionelle Virksomhed, Regnskaber og Budgetter samt at vælge Kontrolkomité, Forretningsfører og Revisorer. Desuden at behandle saadanne Forslag, der maatte fremkomme angaaende hele Pressens Anliggender.

Kontrolkomitéen bestaar af 5 Medlemmer, der for Tiden er: Landstingsmand C. C. Andersen, der har været Kontrolkomitéens Formand siden Genrejsningen i 1877, Folketingsmand Fr. Andersen, Formanden for »Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund« J. A. Hansen, Bogtrykker

Victor Petersen (tidligere Formand for »Dansk Typograf-Forbund«) og Næstformanden for »De samvirkende Fagforbund« Alfred Christiansen. Saavel i København som i Provinserne bibeholdtes de almindelige

»Social-Demokraten«s Bygning i København.

I Stuen Ekspedition og Administration. Paa 1. Sal Kontorer for »De samvirkende Fagforbund«. Paa 2. Sal Redaktionen og paa 3. Sal Sættet. Trykkeriet findes i et særligt Maskinhus bag ved Bygningen. I 1916 købtes Naboejendommen (til venstre paa Billedet). Her findes »Klokken 5«s Redaktion samt Provinspressens Korrespondancebureau og Annoncebureau.

Kontrahentmøder paa andre Tider af Aaret til Behandling af de lokale Bladspørgsmaal samt i København Valg af »Social-Demokraten«s Redaktør.

Iøvrigt blev det ved denne Nyordning fastslaaet, at man for at kunne vælges til Kontrahenter skal være Medlemmer af Partiets Organisationer — altsaa baade Fagforening og Partiforening — samt at man ikke kan

Landstingsmand C. C. Andersen.

(Tegning af Professor Oscar Matthiesen.)

Født 20. Maj 1849 i København. Oprindelig Snedker. Formand for Kontrollkomiteen siden 1877. Medlem af Partiets Bestyrelse siden 1874. Dirigent ved samtlige Partikon-gresser siden 1876. Bestyrer af Arbejdernes Fællesbageri siden 1886. Medlem af Lands-tinget fra 1890 og af Rigsretten siden 1907.

tilhøre andre Partisammenslutninger eller direkte eller indirekte være Medarbejder ved politiske Blade, der ikke tilhører det socialdemokratiske Arbejderparti.

Disse nye Bestemmelser, der oprindeligt ansaas for selvfølgelig, var nødvendiggjort ved den Splittelsesbevægelse, der under Navn af Syndikalisme eller Fagopposition søgte at undergrave Socialdemokratiet og Fagforeningerne. For at udøve Spiontjeneste havde Syndikalister et Par Gange søgt og opnaaet Valg til Kontrahentforsamlingen, men nu er saadanne Valg udelukket.

I Slutningen af Aaret 1910 installeredes de mest moderne og kostbare Maskiner til Brug for »Social-Demokraten« i København. Bladet fik sit nye Format 1. Januar 1911, udkommer med skiftende Antal Sider og kan derefter endnu bedre end før tilfredsstille Kravene, der stilles til et socialdemokratisk Dagblad.

Ved Kontrahentmødet den 18. April 1911 trak E. Wiinblad sig tilbage som Redaktør efter 30 Aars Virksomhed. Han anbefalede Kontrahenterne at vælge sin mangeaarige Medarbejder F. J. Borgbjerg til den ansvarsfulde Stilling. Denne Anbefaling toges til Følge.

Frederik Jeppesen Borgbjerg fødtes 10. April 1866 i Boeslunde ved Korsør, Søn af Dyrslæge, Bogholder Borgbjerg. Efter at være blevet Student og have studeret Teologi i nogle Aar blev han i 1890 Medarbejder ved »Social-Demokraten«. I 1892 blev han Medlem af Hovedbestyrelsen, og fra 1898 til 1913 (undtagen 1904—05) var han Borgerrepræsentant. I 1898 valgtes han endvidere i Københavns 5. Kreds til Medlem af Folketinget, hvor Partiet i Aarenes Løb har betroet ham en Række Ordførershverv (Skattelovene, Toldloven, Retsreformen, Valgkredssagen, Grundlovssagen, Kirkespørgsmaal, Statens og Kommunernes Overtagelse af de højere Skoler, Invalidere, Alderdomsloven o. fl.). Han har deltaget i alle internationale Kongresser siden 1900. I 1917 rejste han efter den russiske Revolution til Rusland for at forberede den socialistiske Konference i Stockholm. Han har desuden været Partiets Repræsentant i en Række vigtige Kommissioner. I 1920 var han Medlem af Danmarks Delegation ved Folkeforbundets første Møde i Genf.

»Social-Demokraten« har under hans Redaktion fortsat sin Sejrs gang

C. E. Jensen.

Født 2. December 1865. Litterær Medarbejder ved »Social-Demokraten« fra 1882 til 1920. Opgav sin Stilling ved Bladet, da han i 1920 blev Direktør for »Det lille Teater« i København.

trods de voldsomme Storme, som er gaaet hen over vort Land og over det socialdemokratiske Parti i disse Aar. Den vedblev at være det gode, støtte Organ for den socialdemokratiske Arbejderbevægelses politiske og faglige Interesser, men den blev ogsaa i de store politiske Tider det virkelig førende politiske Hovedorgan for sand demokratisk Politik. Det var Tilfældet under de bevægede Grundlovsforhandlinger i 1912—15. Det var Tilfældet i de overmaade vanskelige Krigsaar, hvor Socialdemokratiet solidt bar sin Del af Regeringsmagtens Besvær, og det var atter Tilfældet, da en nationalistisk Bølge efter Krigens Slutning rullede hen over Landet, sat i Bevægelse ved det sønderjydske Spørgsmaal og hjulpet frem af den hensynsløse, ansvarsløse Chauvinistpresse, der ikke undte Socialdemokratiet den Triumf, som det i Virkeligheden var, at Grænsespørgsmaalet løstes efter Princippet om Folkenes Selvbestemmelsesret.

Under disse Kampe havde den socialdemokratiske Presse megen Uvejrstemning imod sig, men det gav Anseelse og Styrke, at den førte en sand og hæderlig Politik, uanset forbigaaende Stemninger.

I Juni 1919 anbefalede Borghjerg, at Oskar Jørgensen blev Medredaktør af »Social-Demokraten«, og dette vedtoges af Kontrahentforsamlingen.

Oskar Carl Christian Jørgensen, Søn af Bødkermeister Jørgensen, er født paa Frederiksberg den 20. Januar 1870. Efter Konfirmationen anbragtes han i Maskinlære paa Marinens Materialværksted i Nyboder. Da han var 18 Aar, indmeldte han sig i Socialdemokratiet. 1891 blev han Sekretær i »Karl Marx«-Klubben og var Klubbens Delegeret ved den skandinaviske Arbejderkongres i Malmø samme Aar. Efter Anmodning af P. Knudsen virkede han som Agitator i Provinsen og paa Landet. I 1893 var han med til at stifte Arbejdernes Cykleklub, og denne Klub foretog en Række Agitationsudflugter rundt paa Sjælland. Jørgensen udførte en betydelig Virksomhed blandt By- og Landarbejderne og stiftede mange Foreninger. I 1894 blev han ansat som Journalist ved »Social-Demokraten«, men fortsatte Agitationsvirksomheden. Han blev i 1898 opstillet i Nakskov som Kandidat til Folketinget og hævede det socialdemokratiske Stemmetal fra 35 Stemmer, som i 1892 faldt paa Købmand Mundberg, til 647. Ved næste Valg trak Jørgensen sig tilbage for Bresemann, der var blevet Redaktør af »Lolland-Falsters Social-Demokrat«.

1901 blev Oskar Jørgensen opstillet mod Alberti i Køge, imod hvem han rejste et stort Stemmetal. Siden har han overvejende viet Pressen sine Evner og Kræfter. I 1910 blev han Redaktør af »Københavns Amts Social-Demokrat« og »Nordsjællands Social-Demokrat«. Et Par Aar efter overdroges det ham ogsaa at redigere »Midtsjællands Social-Demokrat«, »Holbæk Amts Social-Demokrat« og »Østsjællands Social-Demokrat«. Han leder endnu disse Foretagender efter at være blevet Medredaktør ved Hovedbladet i København.

Oskar Jørgensen er en udpræget Bladmand, som med Energi gaar op i Journalistiken og har afslaaet alle andre offentlige Tillidshverv. Efter Dagens Arbejde forlægger han i de sene Nattetimer Redaktionsvirksomheden til Sætteriet for at afslutte Redaktionen af sine mange Blade.

Ogsaa i »Social-Demokraten«s *Administration* skete der Forandring omtrent samtidig med, at E. Wiinblad trak sig tilbage fra Redaktørstillingen. I mange Aar var Bladets Forretningsfører, C. Hørdum, plaget af Sygdom. Med dyb Smerte deltog Partifællerne i den Sorg, som det nedbrudte Helbred var for ham selv. Han kæmpede ufortrødent for at gøre sin Gerning, men efterhaanden svigtede Kræfterne ham, og andre maatte besørge det store Organisationsarbejde, som krævedes, for at de udenfor København oprettede socialdemokratiske Organer kunde fungere tilfreds-

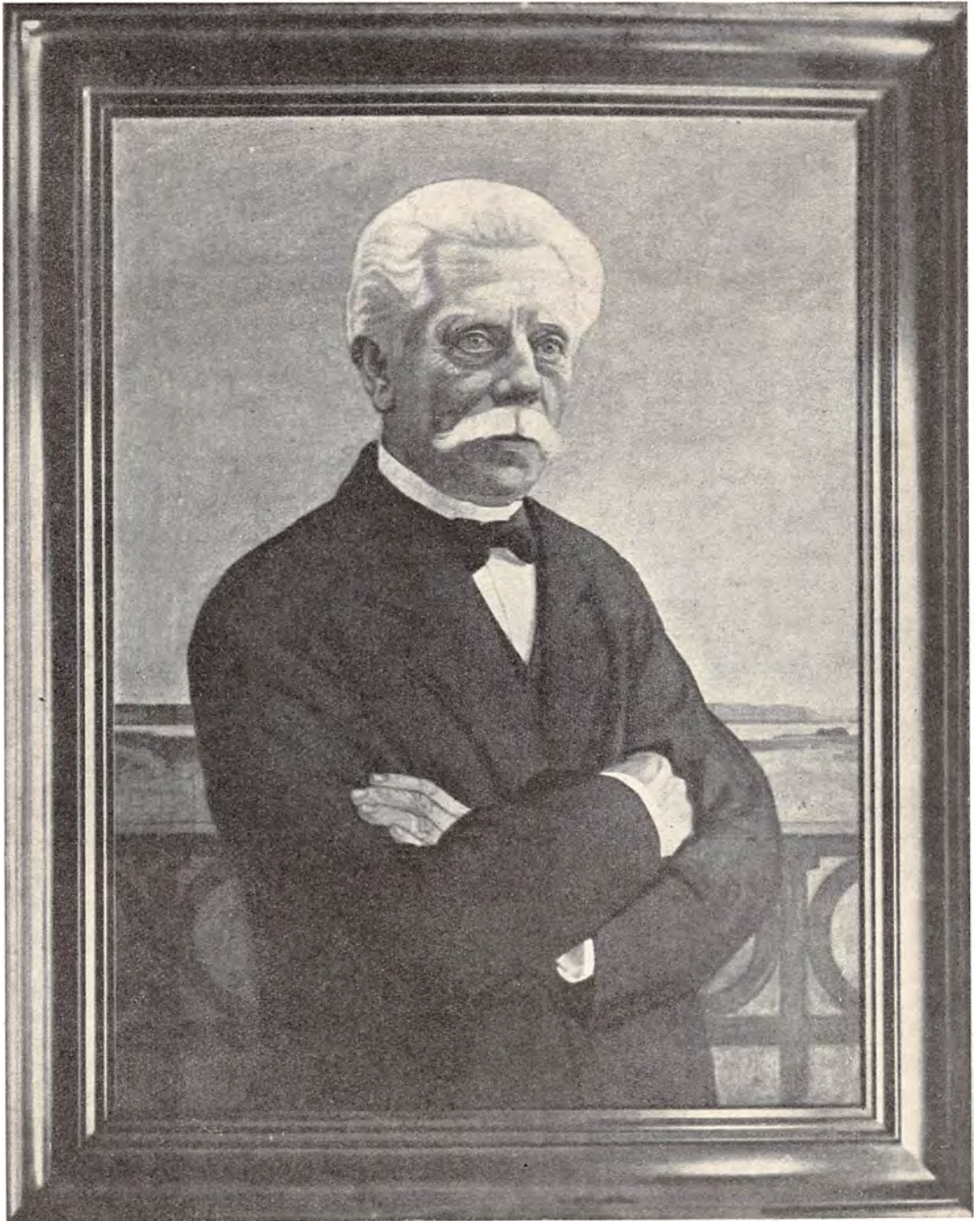
»Social-Demokraten«s Sætter i ved Nat.
Oskar Jørgensen afslutter Redaktionsarbejdet.

stillende ogsaa i økonomisk og forretningsmæssig Henseende. Det blev afdøde Snedker Chr. Christiansen, der som Medlem af Kontrolkomitéen fik dette Hverv. Senere overtog Christiansen hele Ledelsen.

Den 6. Juni 1911 afgik Hørdum ved Døden, 65 Aar gammel.

Den afdøde Folkefører mindedes først ved en Sørgefest, der afholdtes i Rømersgade 22. Fra snart sagt hver Krog af Landet, hvor der fandtes en socialdemokratisk Organisation, var der sendt Kranse, den sidste Hilsen til det danske Socialdemokratis ældste Folkerepræsentant.

Højtideligheden indlededes med, at Kapelmester F. Hemmes Musikere spillede Kuhlaus Sørgemarsch. Saa var der et Øjeblik Stillehed. Den afbrødes af »Enevoldskvartetten«, som foredrog Conradis smukke Aftensang. Derefter talte Redaktør E. Wiinblad i inderlige Ord om den afdøde Ven og Partifælle, idet han i et malende Billede tegnede Halvfjerdsernes Hørdum som det levende Symbol paa Socialismens Idé:

Chr. Hørdum.
Forretningsfører for den socialdemokratiske Presse 1877—1910.
Efter Maleri af Johs. Glob.

» — — en Mand sprang op paa Tribunen, ung, skøn som en af de græske Guder. Hans Ord var Lyn, hans Stemme Torden. Det var Hørdum! Men det var mere end Hørdum, det var Arbejderklassen — — —«

C. C. Andersen talte dybtføjte Ord om den hedengangne Ven, og hos alle Tilstedeværende, som havde kendt Hørdum, fandt hans Ord en taarevædet Jordbund.

Efter Højtideligheden i Rømersgade førtes Kisten, ledsaget af det store Følge, til Krematoriet paa Bispebjerg, hvor nye Skarer af Partifæller og Venner var mødt frem. Forretningsfører Stauning holdt fra Indgangen til Hallen en smuk Tale over den hensovede Partiveteran. Saa spillede et

Chr. Hørdums Bisættelse.

Musikkorps Chopins gribende Sørgemarsch, som har stemt saa mange Sind til den sidste Afskeds dybe Vemod, og Stemningen bevaredes, da der holdtes bevægede Taler af Landstingsmand Harald Jensen, Aarhus, Carl F. Madsen, Formand for »De samvirkende Fagforbund«, og Folketingsmand Chr. Hansen, som siden 1909 havde repræsenteret Hørdums gamle Kreds, Københavns 9de.

Den Afdødes Aske jordfæstedes paa Assistens Kirkegaard nær ved P. Knudsens Grav, og Partifæller har ogsaa rejst en Mindesten over Hørdum.

I 1910 valgtes Snedker Chr. Christiansen til Forretningsfører for den socialdemokratiske Presse. Han var kendt baade fra det faglige og politiske Arbejde siden sin tidlige Ungdom, idet han havde været Forretningsfører for Snedkerforbundet i Danmark. I Aarene 1895—98 var han

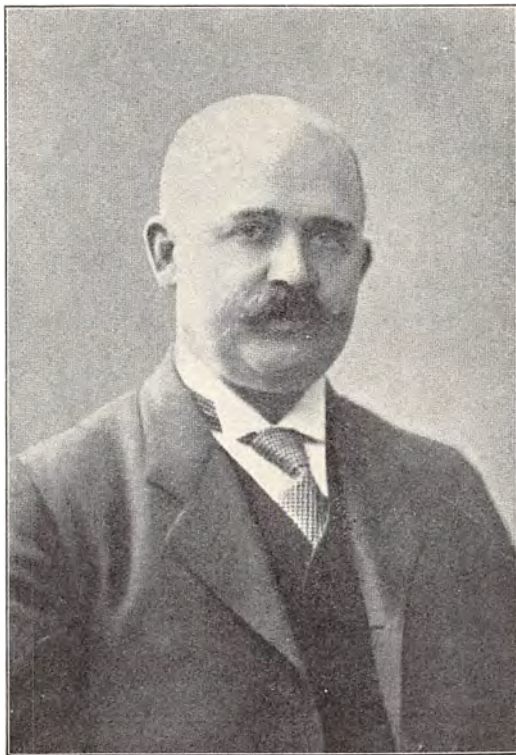
Kasserer for »Socialdemokratisk Forbund« og var, da han valgtes til Forretningsfører for Pressen, ledende Medlem af den socialdemokratiske Gruppe i Borgerrepræsentationen — bl. a. Formand for Borgerrepræsentationen 1913—17 — og Medlem af Landstinget. Han var en initiativrig, klarttænkende Mand og brav Kammerat, som vi desværre kun fik Lov at beholde en kort Række Aar. Han fungerede som Forretningsfører indtil 1917, da han valgtes til Borgmester for Københavns Magistrats 5. Afdeling, men her virkede han kun til Sommeren 1919, da Døden brat rev ham bort fra det Hjem og det Parti, han elskede.

Under Christiansens Ledelse blev Provinspressen og de mange Kontorer bragt ind under planmæssigt Fællesskab til stor Gavn for den fortsatte Trivsel. Trykkerier etableredes, Bygninger købtes, og den socialdemokratiske Presse voksede omkap med Partiets Organisationer.

Da Christiansen i 1917 gik over i Borgmester-Embedet, valgte Kontrahentforsamlingen afdøde Hørdums Brodersøn, M. Hørdum, til Forretningsfører og knyttede dermed atter det gode gamle Navn til vort Blad. — Den nye Forretningsfører, som oprindeligt er Skrædder, var i adskillige Aar knyttet til »Nordjyllands Social-Demokrat« som Forretningsfører og kaldtes herfra til Leder af Bogholderiet ved »Social-Demokraten« i København. Nu er han Forretningsfører og leder med Orden og Akkuratesse det store Presseforetagendes Økonomi. I de vanskelige Aar med Papirmangel og Prisstigning har han med Besindighed og Dygtighed holdt alle de betydende Traade i sine Hænder, og med Stolthed kan han nu henvise til den socialdemokratiske Presses smukke Standpunkt ved Partiets Jubilæum.

I 1918 skød den socialdemokratiske Pressestamme et nyt Skud i København, idet Kontrahentforsamlingen besluttede at udgive et Eftermiddagsblad, som under Navnet »Klokken 5« begyndte at udkomme den 16. Oktober 1918.

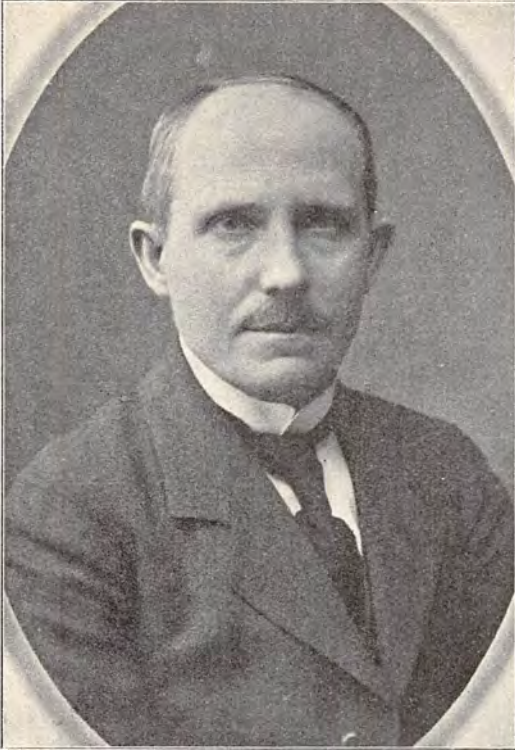
Til Redaktør valgtes Folketingsmanden for Horsenskredsen, Hans Nielsen, der igennem mange Aar havde ledet Fælleskorrespondancen til Pro-

Chr. Christiansen.

Forretningsfører for den socialdemokratiske Presse
1910—17. Født 17. Juli 1865. Død 13. Juni 1919.

vinsbladene. Han har med Dygtighed ledet det nye Bladforetagende, der forlængst overgaar andre Eftermiddagsblades Oplag og udfylder et Savn hos mange Partifæller, ligesom det lille Blad daglig bringer socialistiske Tanker frem, særlig til den Ungdom, der fortrinsvis er Eftermiddagsbladenes Læsere. Som Medredaktør er senere tiltraadt Arbejdsmand H. P. Sørensen.

Martinus Hørdum.

Født d. 20. Febr. 1871 i Fuglslev (Randers Amt). Forretningsfører for den socialdemokratiske Presse siden 1917. Medlem af Bestyrelsen for Partiets Boghandel »Fremad« samt andre kooperative Foretagender.

*

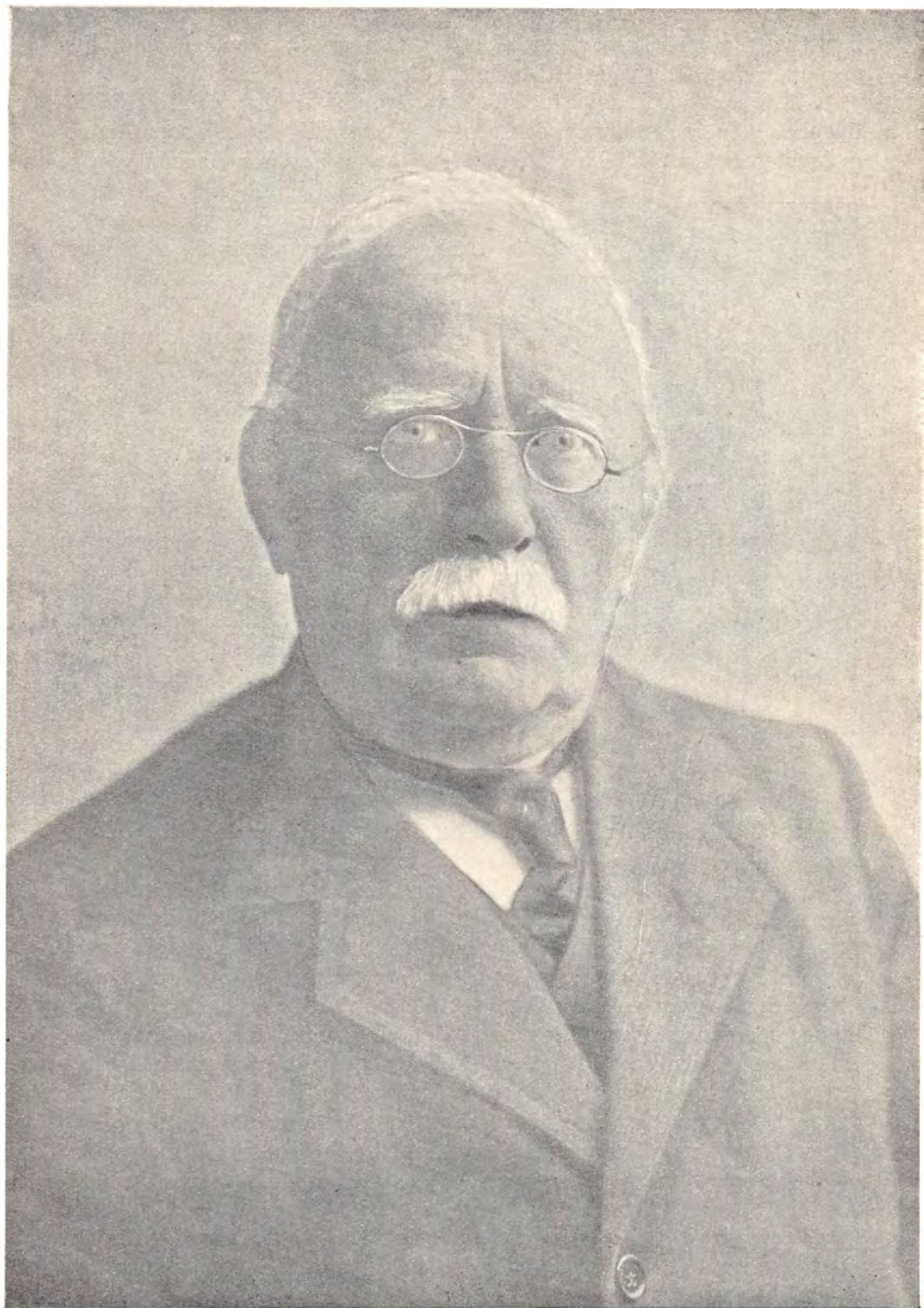
Af *Provinsbyerne* var, som tidligere omtalt, Aarhus den første, hvor Arbejderbevægelsen følte sig stærk nok til at udgive et socialdemokratisk Blad.

Den 1. Juli 1883 paabegyndte Harald Jensen Udgivelsen af »Socialdemokratisk Ugeblad«, som traadte i Skranken for den unge, livsmodige Socialisme i Jyllands Hovedstad.

At Ugebladet havde mere end Eksistensberettigelse fremgaar deraf, at det allerede Aaret efter, fra Oktober 1884, udkom som Dagblad. »Social-Demokraten« rakte sin mindre Broder en hjælpende Haand, og under Navnet »Demokraten« begyndte Bladet sin Gerning med Harald Jensen som Redaktør.

Harald Otto Jensen fødtes den 13. Oktober 1851 i København. Hans Fader var oprindelig Høker, men blev senere Arbejdsmand, og da Hjemmet led haardt under Fattigdommens Svøbe, maatte Harald Jensen allerede fra sit ottende Aar være med til at tjene Føden. Han kom senere i Bogtrykkerlære og fik i 1871 Arbejde i Lars Bjørnbaks Trykkeri i Aarhus. Efter en Afbrydelse kom han igen til Aarhus i 1875, og derefter er hans Virksomhed knyttet til denne By. I 1876 blev han Formand for Typografernes Fagforening og senere Formand for Dansk typografisk Forening, der omfattede alle Typografer udenfor Hovedstaden. Fra 1883 opgav han disse Hverv og ofrede sig helt for Partiet og dets Presse.

Det er sagt saa ofte, men det vilde savnes her, om ikke det blev gentaget: Harald Jensen — af Fødsel Københavner — kom efterhaanden til at staa som »Jyden« i det danske Socialdemokrati. Han er Høvdingen blandt jyske Socialdemokrater. Den jyske Folkekarakter har en ypper-

Landstingsmand Harald Jensen.

lig Repræsentant i ham, og en Skildring af hans Virksomhed vilde blive vort Partis og vor Presses Historie fra Kongeaen til Grenen.

I 1890 slog han Landet med Forbavselse ved at blive valgt til Folketinget som Socialdemokrat i den rene Landkreds Skjoldlev, som han repræsenterede indtil 1892. Han repræsenterede derefter Aarhus nordre

Hans Nielsen.
Redaktør af »Klokken 5«.

Kreds fra 1895, indtil han i 1906 valgtes ind i Landstinget, hvor han endnu har Sæde. I Rigsdagen har Partiet gjort Brug af hans Arbejdskraft ved Ordførerværet i en Række af de vigtigste Spørgsmaal ligesom ogsaa gennem Udvalgs- og Kommissionsarbejde.

Desuden har han fra 1894 til 1916 været Medlem af Aarhus Byraad og i en Aarrække Medlem af Partiets Hovedbestyrelse.

— Fra »Demokraten«s Kontor udgik en kraftig jydsk Agitation, som ikke blot samlede de nærmere liggende Egenes Arbejdere til Møde, men som naaede ud til Halvøens yderste Grænser. Der kom regelmæssig Gang i Arbejdet, da Harald Jensen knyttede den unge Peter Sabroe til Bladet og i ham fandt en lovende Journalist og en fortræffelig politisk Agitator, som holdt

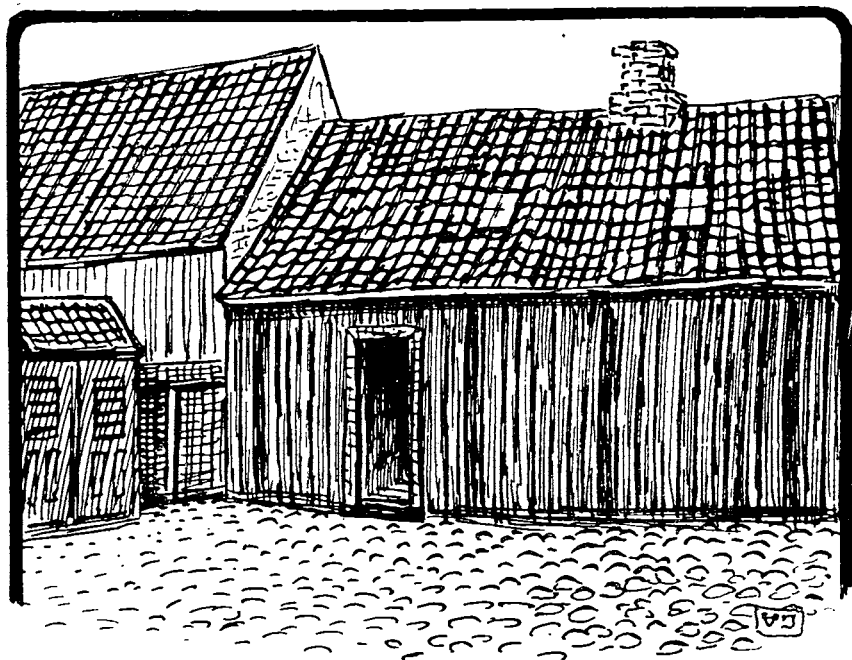
en Mængde Møder i Jylland, navnlig efter at han i Efteraaret 1887 var knyttet til »Randers Arbejderblad«, en Aflægger af »Demokraten« i Aarhus.

I Nordjyllands Hovedstad Aalborg fik den socialdemokratiske Partipresse Fodfæste i Efteraaret 1887. Typograf N. L. Christensen startede »Nordjyllands Arbejderblad«, der fra først udgik en Gang om Ugen og blev Banebryder for den socialdemokratiske Presse i Nordjylland. Indtil da var Provinspressen altsaa kun den lille jyske Presse med »Demokraten« som ledende Organ. En mere sikker økonomisk Basis og en nøjere Tilknytning til den socialdemokratiske Partibevægelse var imidlertid nødvendig, og et Kontrahentmøde vedtog derfor i August 1888 at centralisere den jyske Presse og gøre den til Partiets Ejendom. Fra Oktober 1888 udgik »Demokraten« som Partiets jyske Hovedorgan med »Horsens Arbejderblad«, »Randers Arbejderblad« og »Nordjyllands Arbejderblad« som Aflæggere, ved hvilke henholdsvis Marott, M. Mortensen og N. L. Christensen blev Redaktører. Harald Jensen stod som den jyske Presses Chefredaktør, og til Hovedbladet i Aarhus knyttedes Sabroe som fast Medarbejder.

Bladet i Randers blev senere (i 1899) selvstændigt Partiorgan og fik M. Mortensen som Redaktør. Under hans ca. trediveaarige Ledelse af Bladet,

der omdøbt kom til at hedde »Socialdemokraten for Randers og Omegn«, blev Valgkredsen og Byen efterhaanden fravristet Højres Repræsentation. M. Mortensen, der i nogle Aar havde Aage Riis-Flor til Medredaktør, indtil denne i 1919 valgtes til Borgmester, fratraadte den 1. Juli 1920 som Redaktør og afløstes af P. Stegenborg. Bladets Abonnenttal er omtrent fordoblet i de sidste Aar, og Partifællerne i Kredsen har vist en sjælden Offervillighed ved at indsamle ca. 35.000 Kr. til en Rotationsmaskine, der er skænket den socialdemokratiske Presse i Danmark som Gave.

Danmarks næststørste Provinsby, Odense, fik først sit socialdemokra-

Baghuset i Banegaardsgade i Aarhus, hvor »Demokraten« først blev redigeret, sat og trykt.

tiske Dagblad, »Fyns Social-Demokrat«, i Oktober 1896 med Marott som Redaktør. Et længe næret Ønske hos Partifællerne paa Fyn gik dermed i Opfyldelse. »Fyns Social-Demokrat« vandt hurtigt Udbredelse og fik Afleggere i samtlige fynske Provinsbyer.

Den fynske Presse har bidraget betydeligt til at demokratisere Herregaardenes Ø. Redaktionen i Odense har nu Hauge som Hovedredaktør.

Partiets fornyede og stærke Fremgang efter Folketingsvalgene den 9. April 1895 stimulerede til Forøgelse af de socialdemokratiske Blade. Pressens daglige Virke forberedte Stormløbet mod de gamle konservative Provinsbyer, som først maatte erobres af Arbejderklassen og danne Udfaldsporte for Landagitationen.

I Oktober 1898 blev »Nordjyllands Arbejderblad« i Aalborg selvstændigt med N. L. Christensen som Redaktør. Det havde vundet stærkt frem

»Demokraten«s Redaktionsbygning. 1921.

i de omliggende Egne, og efterhaanden som Læsekredsen udvidedes, gik man til Oprettelsen af Lokalblade.

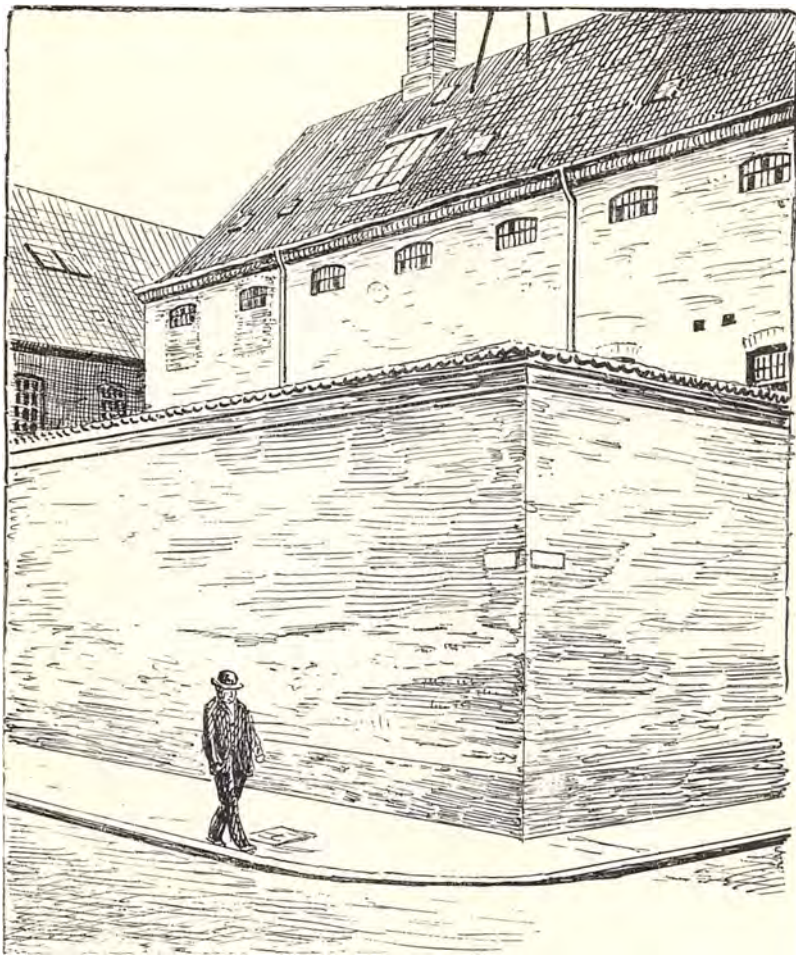
Som Medredaktør fungerede S. Bresemann, indtil han fratraadte i 1899 og overtog Ledelsen af »Lolland-Falsters Social-Demokrat«. I 1905 ændredes det nordjydske Organs Navn til »Nordjyllands Social-Demokrat«, og samtidig tiltraadte H. P. Hansen — tidligere »Sydfyns Social-Demokrat«

»Fyens Social-Demokrat«s Telegramhal, Odense. 1921.

— Redaktørpladsen. I 1913 etableredes Partitrykkeri med moderne Sætte-maskiner og Rotationspresse.

Ved H. P. Hansens Overgang til »Skive Social-Demokrat« blev Gerhard Nielsen (forhen Skive) Redaktør med N. C. Christensen og I. P. Kirk som Medredaktører.

Det gamle Arresthus i Aarhus.

Bag de to Vinduer længst til venstre har bl. a. Harald Jensen, Sabroe og Sundbo sonet deres »Forbrydelser« mod Presseloven.

I Oktober 1898 udkom ogsaa Partibladet i Horsens som selvstændigt Partiorgan under Navnet »Horsens Social-Demokrat« og med L. Rasmussen som Redaktør. Senere redigeredes Bladet af Axel Sørensen. Da han i 1919 valgtes til Borgmester, ansattes Grove som Redaktør. Bladet har sit eget Trykkeri og Aflæggere i Vejle og Fredericia. Begge disse betydelige Byer har senere faaet delvis lokal Selvstændighed og egne Trykkerier.

Den 1. Maj 1898 havde »Vestjyllands Social-Demokrat« i Esbjerg set Lyset. Saa stærkt virkede det nye Kamporgan paa Bevægelsen, at de ca.

250 trofaste Mænd, som den Gang støttede Organisation og Presse, allerede to Aar efter kunde tælle ligesaa mange ny tilkomne Partifæller. Og Fremgangen fortsattes saavel her som andre Steder, hvor den socialdemokratiske Provinspresse var Fane og Løsen. »Vestjyllands Social-Demokrat«, der udkom med Lokaludgave for Kolding, fik J. P. Sundbo som Redaktør, og med Esbjerg som Udgangspunkt er efterhaanden oprettet en Række Lokalblade i de vestjydske Byer.

I Kolding havde offervillige Partifæller i 1897 indsamlet ca. 1000 Kr.

»Vestjyllands Social-Demokrat«s Redaktion
og Ekspedition i Esbjerg. 1921.

til Oprettelse af et »Socialdemokratisk Ugeblad« med Typograf L. V. Hansen som Redaktør. Ugebladet blev snart udvidet til Dagblad. I 1903 frattraadte L. V. Hansen Redaktionen, og denne overtoges derefter af N. Andreasen. Ved hans Forflyttelse til Næstved blev Knud Hansen Redaktør, 1. Oktober 1905. Aaret efter blev »Kolding Social-Demokrat« selvstændig, og Knud Hansen havde en kort Tid P. Sabroe som Medredaktør. Bladets saavel som Partibevægelsens Agitationsfelt har været det sydøstlige Jylland. Lokalbladet »Sønderjyllands Social-Demokrat« har iøvrigt nu sit Kald i det genvundne Stykke Danmark. Bladet, der udgaar fra Kolding, med Knud Hansen som Redaktør, har allerede efter tre Fjerdingaars Forløb passeret de første 2000 Abonnenter og synes at have rige Udviklingsmuligheder.

I de første Dage af Aaret 1899 startedes et nyt Provinsblad, »Sydsjællands Social-Demokrat«, hvis Hovedsæde blev Næstved. Som Redaktør af

»Sydsjællands Social-Demokrat«s nyerhvervede Bygning i Næstved. 1921.

Bladet valgtes Josef Hansen, der fik Oskar Jørgensen som foreløbig journalistisk Assistance fra København. Allerede i den første Uge Bladet udgik, havde det over to Tusinde Abonnenter. En halv Snes Aar efter var Tallet mere end fordoblet. I dette Tidsrum var Josef Hansen død, og hans Plads som Redaktør overtoges af N. Andreasen.

Da denne i 1919 fik Hvervet som Fælleskorrespondent til Provinspressen, ansattes »Sydsjællands Social-Demokrat«s tidligere Forretningsfører, A. M. Kristensen, som Redaktør.

Trangen til nye Partiblade voksede fremdeles og stod i direkte Forhold til de politiske Organisationers Indflydelse. Den 1. Juli 1900 fik Midtjylland sit Organ i »Silkeborg Social-Demokrat«. En Stab af frivillige Agitatorer med deres Prøvenumre gennemagite-rede Byen fra Kælder til Kvist og stræbte helt ud til Markjordernes Hytter. Jacob Christensen, der havde faaet sin journalistiske Uddannelse i Esbjerg,

N. Andreasen.
Den socialdemokratiske Provinspresses
Fælleskorrespondent.

PRESSE I DANMARK 1921

J. P. Larsen,
Helsingør.

V. Nørregaard,
Roskilde

Fr. Andersen,
Kalundborg.

Hækkerup,
Ringsted.

Chr. Hansen,
Køge

A. Andersen,
Haslev.

V. Melgaard,
Slagelse.

A. Grevsen,
Korsør

Westergaard,
Skelskø

A. M. Kristensen,
Næstved.

Chr. Johansen,
Præsto.

J. P. Hansen,
Vordingborg.

H. P. Hansen,
Stege.

A. E. Hansen,
Nakskov

C. E. Christiansen,
Maribo.

Otto Petersen,
Sakskøbing.

H. P. Jensen,
Nykøbing F.

Allert Christensen,
Stubbekøbing.

H. Rasmussen,
Rønne.

N. C. Nielsen,
Rønne.

N. C. Hauge,
Odense.

Lorenz Petersen,
Odense.

Ludv. Hansen,
Nyborg.

P. Andersen,
Svendborg.

Carl Madsen,
Rudkøbing.

N. Nielsen,
Fanborg.

M. P. Sørensen,
Assens.

Ehlert Nielsen,
Middelfart.

M. Simonsen,
Aarhus.

Ejbye-Ernst,
Aarhus.

A. C. Mortensen,
Viborg.

H. P. Hansen,
Skive.

N. C. Haurum,
Nykøbing M.

Nørhave-Nielsen,
Thisted.

Gerhard Nielsen,
Aalborg.

N. C. Christensen,
Aalborg.

Swanholm-Christiansen,
Frederikshavn.

H. Christensen,
Hjørring

Jac. Sørensen,
Brønderslev.

Th. Knudsen,
Løgstør.

P. Stegenborg,
Randers.

M. C. Dyrehøj,
Hobro.

Jac. Christensen,
Silkeborg.

N. Jensen,
Skanderborg.

J. Bilde,
Herning.

Th. Willrup,
Kellerup.

N. Fagerlund,
Hammel.

Chr. Grove,
Horsens

Holger Larsen,
Vejle.

H. Honoré,
Fredericia.

Knud Hansen,
Kolding.

J. P. Sundbo,
Esbjerg.

Bollerup-Madsen,
Esbjerg.

J. Ragne,
Ribe.

H. Beck,
Varde.

H. Stumph,
Holstebro.

Marcussen,
Ringkøbing.

P. Pedersen,
Skjern.

Fr. Lauritzen,
Struer.

M. J. Madsen,
Lemvig.

blev Redaktør. Indtil videre var »Silkeborg Social-Demokrat« en Aflægger af »Demokraten« i Aarhus, men fik allerede i 1907 sit eget Trykkeri i Silkeborg. Her trykkes tillige bl. a. de lokale Blade for Skanderborg og Herning.

I 1902 mødte et nyt Blad paa Kamppladsen, »Bornholms Social-Demokrat« med Chr. Nielsen Hauge som Redaktør. Han havde været Med-

Willy Carlén:

Leder af »Den socialdemokratiske Provinspresses Annoncebureau«.

arbejder ved »Vestjyllands Social-Demokrat« og Medlem af Esbjerg Byraad. I ca. 18 Aar stod Hauge som den socialdemokratiske Presses dygtige Forpost længst mod Øst, hvor en stærk Partibevægelse er bygget op paa Klippegrund. Da han paa Slutningen af Aaret 1920 overtog Pladsen som Chefredaktør ved »Fyns Social-Demokrat«, blev Hans Rasmussen, som i en Aarrække havde ledet »Skanderborg Social-Demokrat«, hans Afløser paa Bornholm med Chr. Nielsen som ansvarshavende Redaktør. — I Aaret 1900 oprettedes »Lolland-Falsters Social-Demokrat« i Nakskov med S. Bresemann som Redaktør. Han blev imidlertid senere Borgmester i Nakskov, og i 1919 overdroges Redaktionen til A. E. Hansen. Bladet har efterhaanden faaet Lokaludgaver i de andre større Byer.

Lokaludgaven i Nykøbing F., der redigeres af H. P. Jensen, har ogsaa Stubbekøbing-Området til Virkefelt.

Paa Sjælland er »Vestsjællands Social-Demokrat« blevet selvstændig i 1907 med H. P. Hansen som Redaktør. Han valgtes senere til Borgmester i Slagelse og afløstes i 1917 som Redaktør af Vilhelm Melgaard. Dette Blad har aflæggere i Korsør og Skelskør.

Den socialdemokratiske Presse i Nordsjælland, Nordvestsjælland, Midtsjælland og Østsjælland udgaar som Lokaludgaver af »Social-Demokraten« i København med Lokalredaktører i de forskellige Byer. Af Byerne i disse Omraader havde Helsingør allerede i 1896 en saa stærk Partibevægelse, at man vovede Opstillingen af en Rigsdagskandidat. Man savnede imidlertid et stedligt socialdemokratisk Blad, som kunde tage Dagens Tørn. Der skete da det ejendommelige, at det radikale »Helsingør Dagblad« stillede sig til Disposition for en socialistisk Journalist fra København, A. C. Meyer. Og dette bidrog sit til, at Socialdemokraten Chr. Rasmussen valgtes, og at Kredsen erobredes for stedse fra det gamle, militaristiske Højre.

Dette er i korte Træk den socialdemokratiske Presses Spredning. Af vedføjede Illustrationer vil Læserne kunne gøre sig bekendt med de socialdemokratiske Dagblades imponerende Antal og de Partifæller, der som Redaktører staar forrest i denne Del af Arbejdet.

Provinsbladene forsynes paa hensigtsmæssig Maade med en Del af sit Læsestof (Rigsdagsreferater, politiske Nyheder og lignende, der kan være fælles for alle Bladene) fra en Central i København: »Den socialdemokratiske Provinspresses Korrespondance-Bureau«. Det oprettedes i 1904 med Redaktør Hans Nielsen som Leder. Da han i 1918 overtog Redaktionen af »Klokken 5«, afløstes han af Redaktør N. Andreasen (Næstved).

Den 1. Juli 1916 føjedes hertil et nyt Led: »Den socialdemokratiske Provinspresses Annoncebureau«. Bureauet, der ledes af Willy Carlsen, som tidligere var ansat i »Social-Demokraten«s Bogholderi, fungerer paa Annonceomraadet som Fælleskontor for de socialdemokratiske Provinsblade paa en tilfredsstillende og fordelagtig Maade.

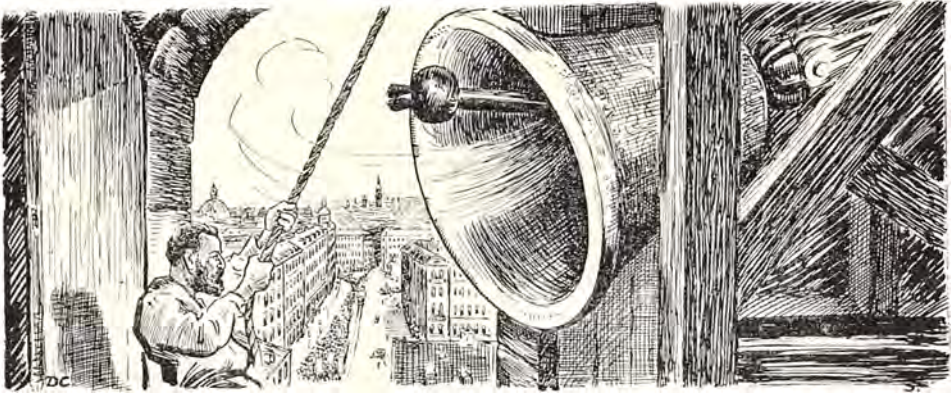
De socialdemokratiske Blades Oplag i hele Landet var i 1906 ca. 100.000 Eksemplarer, i 1911 120.000, og det var i Foråaret 1921 174.000. Ved Udgangen af Aaret 1920 beskæftigedes ved Redaktioner, Ekspeditioner og i Trykkerier 1104 Personer, og Lønkontoen androg for Aaret godt 4 Mill. Kr.

Saaledes tegner Billedet sig ved Arbejderbevægelsens 50 Aars Jubilæum.

Den spæde af Modstanderne foragtede Spire i 70'erne er blevet til et landsomspændende Pressenet, som Modstanderne frygter og respekterer.

Skabt og ledet af Arbejderne selv staar Danmarks socialdemokratiske Presse som et Mønster for Bevægelsen i andre Lande, og jo mere den spredes og vinder Læsere, jo stærkere Medvind vil Arbejderbevægelsen faa paa sin Vej fremad.

Femte Kapitel.

Under det første Venstreministerium. Valget 1903. Prygleloven. Venstres Ordensgalskab. Anton Mundberg dør. Valget 1906. 4 Socialdemokrater i Landstinget, 24 i Folketinget. Albertis Fald. Kvinders kommunale Valgret. Militærforliget. Børnebespisning. Grundlovskampen. Valget 1913. Zahles andet Ministerium. Valget 1914. Grundloven af 1915. Sønderjyderne. Socialdemokratiets politiske Program.

Politiske Begivenheder efter Systemskiftet.

SAMTIDIG med at den første Venstregering var under Dannelse — Juli 1901 —, afholdt Socialdemokratiet Kongres og hilste i et Manifest det ventede ny Ministerium velkommen som Udtryk for Flertalsstyrets Sejr, men i samme Aandedræt krævede Kongressen gennemgribende sociale og politiske Reforme, den almindelige Valgret for Kvinder og Mænd fuldt hævdet i Kommune, Amt og Stat og Militarismen for Alvor bekæmpet. — Konsejlspræsident Deuntzer fremsatte ved Venstres Jubel-

Konsejlspræsident Deuntzer.
1901.

fest i Kongens Have den 1. September 1901 nogle Udtalelser om den almindelige Valgrets Udvidelse. Et indflydelsesrigt moderat Blad »Sorø Amtstidende«, der i Reglen forstaar Stemningerne i Bondestanden, erklærede imidlertid, at det var ikke *mere* Valgret, vi nu behøvede, men at bruge den, vi havde. Albertis nære Ven i Ministeriet, Landbrugsminister Ole Hansen, udtalte, at før der kunde blive Tale om en kommunal Valgreform, maatte Regeringens nye Skattelove vedtages. Disse Skattelove gennemførte vel Kravet om Indkomst- og Formueskat, men væsentlig til Gavn for Bondestanden, der fik de gamle Hartkornsskatter afskaffet. Samtidig søgtes en Tiendeafsløsningslov gennemført, der

ligeledes i første Linje varetog Bondestandens Interesser og tillige kom Godsejerne i Møde — Venstremanden Jens Busk kaldte det lidt naivt, men ikke ueffent »Godsejersmørelse«. Socialdemokratiet stemte *imod* alle disse agrarisk farvede Love, medens selv de københavnske Liberale stemte for. Men den Uvilje og Uro, Lovenes Udførelse i Praksis i Løbet af Aaret 1904 fremkaldte netop i Husmandsstanden, godtgjorde noksom Berettigelsen af Socialdemokratiets Politik og lagde Grunden til Venstres Sprængning i 1905. Dets Stilling til Valgretten, til Skattelovene og i det hele taget til Kravet om en demokratisk Udvikling viste hurtigt, at det mere var et Personskifte end et Systemskifte, som havde fundet Sted. Edvard Brandes, den senere Finansminister, havde Ret, da han allerede i 1891 skrev:

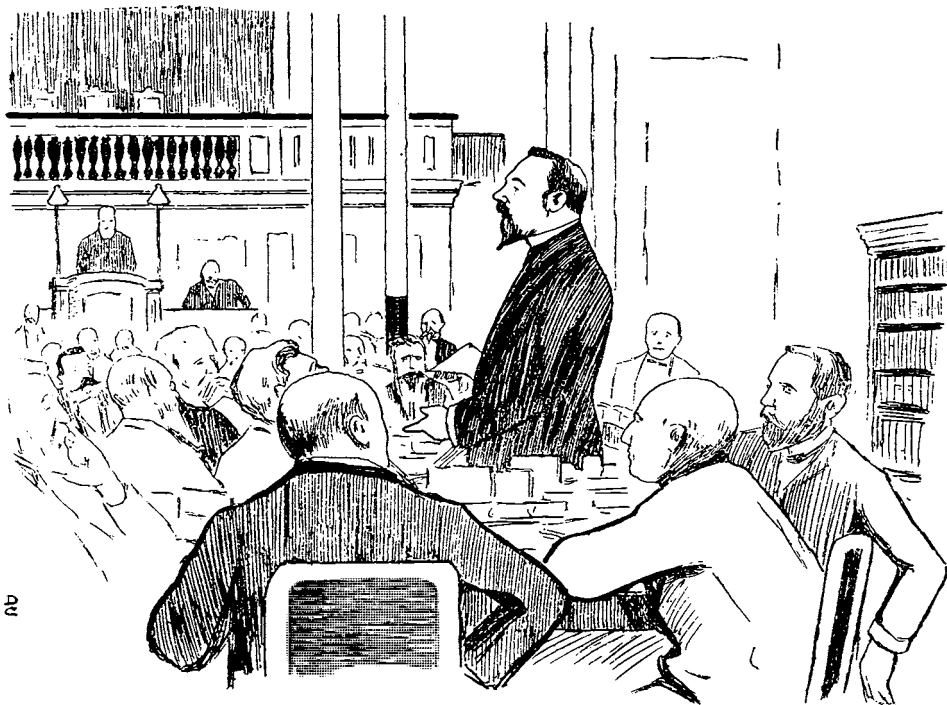
»Nu ser det ud, som om Højre-Ministeriets Fald intetsomhelst vilde drage med sig uden dets egne Personer. Hvorfra skal nu Systemforandringen komme, naar der findes Flertal i Landsting og Folketing for de samme Meninger og Fjendskaber? Hvad maa det da blive til, hvis de Allieredes Smaa-Ærgerrigheder kan trænge de Estrup'ske Ministre bort fra Stolene? — Til hvad andet end en ny fastere og brutalere Alliance af de Herskende mod de Beherskede?«

Der var ingen Principforskel mellem det Venstre, som kom til Magten 1901, og det Højre, som blev trængt til Side. Venstre søgte at skubbe det vanskelige Militærspørgsmaal ud i Fremtiden ved Nedsættelse af en Kommission. Men Krigsminister Madsen forlangte straks 5 Millioner Kroner til nyt Felttskyts og foretog forskellige Skridt, der mere og mere afslørede ham som Tilhænger af Københavns Landbefæstning. Albertis Organ, »Dannebrog«, røbede i Sommeren 1904, at saaledes forholdt det sig virkelig, ja Madsen var traadt ind i Venstres Regering netop som Fæstningstilhænger.

Fra Hørup'sk Side var det dog sikkert Forudsætningen, at Madsen skulde holde sig neutral i Fæstningsspørgsmaalet, indtil Kommissionen afgav Betænkning. Men nogle Kassematanlæg i Vestfronten — som en Murer Hvid, der arbejdede derude, røbede til »Social-Demokraten«, nogle militære Arbejder paa Saltholm, der lidt senere blev iværksat i Anledning af den russisk-japanske Krig, og adskilligt andet gav K. M. Klausen Stof til en hvas, stadig voksende, ihærdig fortsat Opposition, der ogsaa nærrede Uroen i visse Venstrekredse. Loven om Prinsesseudstyr, som Venstre før Systemskiftet havde ladet visne Aar efter Aar, behagede lige saa lidt virkelige Demokrater.

Venstre vakte ligeledes voksende Uvilje i Arbejderklassen ved sin kølige og ganske uforstaaende Holdning overfor de Lovforslag, Socialdemokratiet indbragte til Hjælp for de Arbejdsløse, hvis Tal under den økonomiske Depression, der raadede siden Sommeren 1900, gik op til indtil en Tredjedel af alle Organiserede. I social Henseende var Venstre mest optaget af at faa den fra 1891 gældende Alderdomsforsørgelseslov *ophævet*. Man frygtede nemlig for, at den skulde blive for human administreret, naar Kravet om lige og almindelig Valgret til Kommunerne ikke længere lod sig standse. Efter at Venstremanden Jensen-Sønderup nogle Aar, sær-

lig i Landboforeningerne, havde agiteret for Tanken om en tvungen Folkeforsikring, hvorigennem ogsaa de Ubemidlede selv direkte skulde bidrage til Værn mod Invaliditet og Alderdomssvækkelse, nedsatte Venstre i Folketinget med Thomas Larsen som Ordfører et Udvalg til Sagens Overvejelse. Socialdemokratiet krævede *Alderdomsforsørgelsen* forbedret og en *Arbejdsinvalidforsørgelse* gennemført, og det vedtoges at nedsætte en Kommission om disse Spørgsmaal. P. Knudsen blev Socialdemokratiets Repræsentant i denne Kommission og efter hans Død Th. Stauning. Ved

J. Jensen taler for Socialdemokratiets Forslag om Hjælp til de Arbejdsløse.

Sagens Behandling i December 1902 lykkedes det Socialdemokratiet ved en paa én Gang paagaende og behændig Taktik at faa Venstreføreren Husmand Anders Nielsen, den senere Landbrugsminister, afnødt den Indrømmelse, at Kommissionen ogsaa skulde kunne beskæftige sig med *Arbejdsløshedsspørgsmaalet*, hvad der nogle Aar efter viste sig at faa stor Betydning.

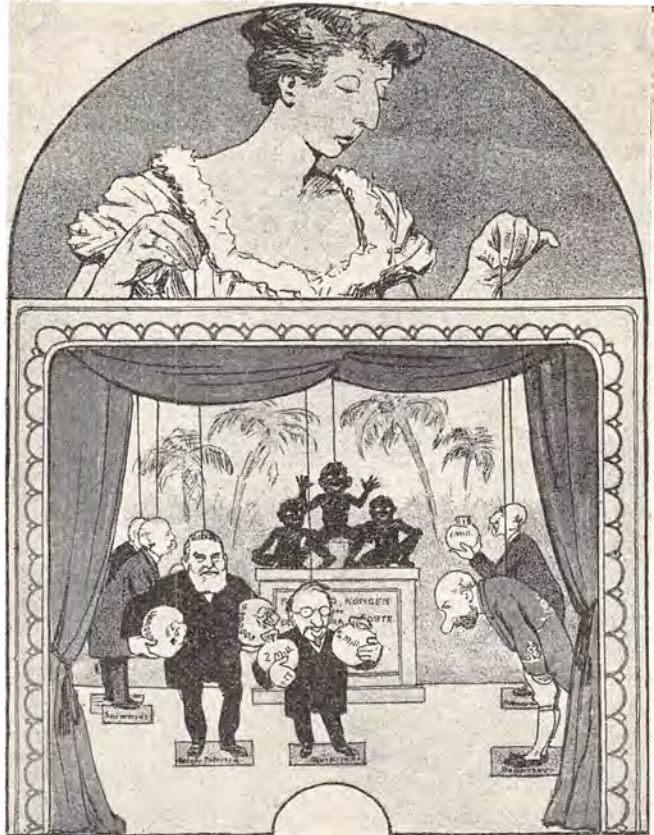
Regeringen led et aabenbart Nederlag i Spørgsmaalet om Salg af de dansk-vestindiske Øer. Det var arvet fra Højre, og Salget var forberedt af en Række Højreregeringer.

Deuntzer stod i nær Forbindelse med Det østasiatiske Kompagnis salgsfjendtlige Mænd og deres Hof-Forbindelser: Prins Valdemar og Prinsesse Marie, der havde den gamle Kristian IX's Øre. Salgstraktaten blev i Landstinget forkastet med Stemmehed, 32 Stemmer mod 32. Den næsten 100-aarige Kongevalgte, Højremanden Kammerherre Thygesen,

blev ledet ind i Salen og gjorde altsaa ved sin Stemme Udslaget. Men Regeringen bøjede sig og meddelte, at der nu vilde blive sendt en Kommission til Øerne for at udarbejde Forslag til deres Opkomst — hvad Deutzer Dagen i Forvejen havde erklæret for en haabløs Opgave. Denne Formodning viste sig at være rigtig. De slette sociale Forhold paa Øerne medførte bl. a., at Negrene rejste sig til Modstand mod deres danske Arbejdsgivere. I 1916 lykkedes det endelig det radikale Ministerium Zahle at faa Øerne solgt til De forenede Stater for en meget større Købesum, end der var tilbudt Ministeriet Deutzer.*)

I 1902 nægtede Sognepræst Ifversen paa Nørrebro at ægtevie en fraskilt Murer og hans Forlovede, tiltrods for at Parret havde faaet kgl. Ægteskabsbevilgning. Denne Sag viste,

hvor svagt Kultusminister J. C. Christensen, den fhv. Skolelærer, stod overfor sine gamle Foresatte, Præsterne. Ifversen kom for Retten, men Højesteret frikendte ham — fordi han formentlig havde handlet i god Tro. Imidlertid medførte denne Sag, at Trangen til almindeligt (obligatorisk) borgerligt Ægteskab blev levende i den offentlige Bevidsthed. Alberti forelagde Forslag derom — de gamle Grundtvigianeres Opfattelse paa dette Omraade havde endnu nogen Tilslutning i Venstre, særlig i den Høgsbro'ske Kreds —, men Landstinget gik imod.

Prinsesse Marie dirigerer Ministeriet Deutzer og
Negrenes Arbejdsgivere.

Valget 1903.

Saa snart Skatte- og Tiendelovene i Foraaret 1903 var bragt i Havn ved det frikonservative Godsejerspartis Hjælp, fandt Regeringen det klogt

*) De Begivenheder, som staar i Forbindelse med dette Salg, vil senere blive omtalt.

blev generobret — men vandt til Gengæld tre nye: Københavns 7., hvor Snedker C. A. Schmidt slog Minister Hage, Valbykredsen og Odense 1ste Kreds. De Liberale i Hovedstaden maatte desuden afgive tre Kredse til Højre. De bevarede af deres syv Kredse kun Københavns 1. og 3., hvor Herman Trier og Alfred Christensen genvalgtes, dog kun i Kraft af Socialdemokratiets Støtte. I Københavns 10. Kreds afløste P. Knudsen sin Partifælle J. Jensen, der var blevet Borgmester, og Socialdemokratiet fik saaledes hurtigt sin gamle Formand tilbage til Rigsdagsarbejdet, som han genoptog med mægtig Energi og fortsatte, til han selv (i 1909) blev valgt til Borgmester.

Prygleloven.

Den 13. November 1903 forelagde Alberti den saakaldte Pryglelov (Anvendelse af Legemsstraf i visse Tilfælde).

Alberti havde spaaet sit Forslag en Sejrsgang gennem Rigsdagen, men Socialdemokraterne bekæmpede det heftigt. Ved at tale tre Møder i Træk forhindrede de Forslaget i at komme op i Landstinget inden Paaske. Samlingen maatte forlænges alene for Pryglelovens Skyld, Modstanden i den oplyste offentlige Mening voksede, og Deuntzer brød tilsidst over tvært og sluttede Rigsdagen, uden at det omstridte Lovforslag var gennemført. Alberti fnyste.

Han forelagde det ganske vist paa ny i Efteraaret 1904, men nu ledsaget af et Lovforslag om forsømte og forbryderiske Børns Opdragelse.

Børneloven — eller Værgeraadsloven, som den ogsaa kaldtes — blev gennemført, men ogsaa Prygleloven lykkedes det Alberti at faa vedtaget, om end i temmelig afsvækket Aand. Han *vilde* have den Lov. Han vilde staa som »den stærke Mand«. Han trængte, som det snart skulde vise sig, til dette Skin. Ikke længe efter hans Fald (i 1908) ophævedes Prygleloven.

Kristian IX indvier Prygleloven med det første Slag.

Af Olaf Gulbraunsson. («Simplicissimus».)

Sociallovgivning.

I Samlingen 1901—02 havde Socialdemokratiet — ligesom tidligere under Højre — stillet Forslag om, at de 10 Aar, som man skulde holde sig fri af Fattigvæsenet for at opnaa Alderdomsunderstøttelse, blev nedsat til 5 Aar. Venstre betænkte sig i 6 Aar. Endelig i Samlingen 1907—08 blev denne Reform gennemført. Det gik ogsaa langsomt med Gennemførelsen af Socialdemokratiets Krav om en Udvidelse af Ulykkesforsikringen, men efterhaanden blev Søfolk draget med ind (1905) og sluttelig, om end efter megen uvillig Tøven fra Venstres Side, ogsaa Landbrugets Arbejdere (1908). Der var endnu mange Huller i hele dette Lovgivningskompleks, som først bragtes saa nogenlunde i Orden i 1916 under det radikal-socialistiske Flertal.

Ogsaa Spørgsmaalet om Tyendelovens Revision eller Afskaffelse blev rejst af Socialdemokratiet. Regeringen henviste det til Overvejelse i en Kommission.

Overhovedet nødsagede Socialdemokratiets Vækst og den voksende Opposition efterhaanden Regeringen til at tage fat paa forskellige, hidtil forsømte Spørgsmaal. Socialdemokratiets Krav om en Tuberkuloselovgivning blev imødekommet. Der gennemførtes paa Socialdemokratiets Initiativ en Lov om Statstilskud til »de fri Fattiggasser«, som Loven om Menighedsraad berøvede den væsentligste Indtægt. De omdøbtes senere (1907) til Hjælpekasser, og det lykkedes at faa givet Kvinder og Tyende Valgret og Valgbarhed til disse Kassers Bestyrelse — et første lille Skridt, der fik Betydning under Kampen om den kommunale Valgreform og om Grundlovsreformen.

Det første Venstreministerium sprænges.

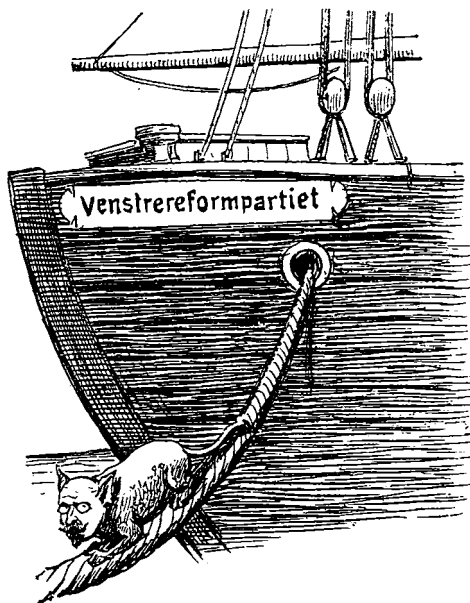
Forholdet indenfor Ministeriet blev snart det, at den røde Bygnings Embedsmænd efter et bevæget Ministerraad kunde se og høre Ole Hansen komme ud paa Trappen, sveddryppende og med Udraabet: »Pyh, den er lommer!« K. M. Klausens Angreb paa Krigsminister Madsen for den Maade, hvorpaa han udbedrede »mindre Mangler« ved Fæstningen, førte til en Undersøgelse i Finansudvalget, hvor man i December 1904 var paa det rene med, at Ministeren havde overskredet sin parlamentariske Hjemmel. Marineministeren, Admiral Jøhnke, var, i Overensstemmelse med Traditionen i Flaaden, en ligesaa afgjort Modstander af Københavns Landbefæstning, som Madsen var Tilhænger. J. C. Christensen og Alberti, der i disse Aar havde sluttet sig stadig nærmere til hinanden, baade politisk og personligt, benyttede nu Lejligheden til at sprænge det første Venstreministerium i Luften. Kort efter Nytaar indgav Ministeriet Deuntzer sin Afskedsbegæring, og den 14. Januar 1905 dannede J. C. Christensen det ny Ministerium, hvor han foruden Konsejlspræsidiets overtog

K. M. Klausen.
(Tegning af Professor *Oscar Mathiesen*.)

begge de militære Ministerier som Forsvarsminister. Foruden Madsen og Jøhnke gik ogsaa Deuntzer ud, og dem fulgte C. Hage. Den ret unge, men fysisk svagelige Vilhelm Lassen, der nylig, om end med Besvær, var kommet ind i Folketinget, blev Finansminister. Han havde været Hørups Discipel, men blev efterhaanden mere

Bondeven end Demokrat. Gamle C. Bergs Søn, Sigurd Berg, ligeledes en ung Folketingsmand, blev Indenrigsminister.

C. Hage forlader Venstre og slutter sig til de Radikale.

(«Ravnen».)

Venstrepartiet sprænges.

Den 17. Januar udtalte den ny Ministerchef og Forsvarsminister J. C. Christensen, at han ikke længere havde nogen stor Tro paa synderlig Nedgang i de militære Udgifter. Dermed sprængtes ogsaa Venstrepartiet. Af de 21, der i den sidste Tid havde dannet en Slags hemmelig Opposition, fulgte dog kun 15 Zahle, Slengerik og Krabbe bort fra Venstre. Blandt de Udtraadte var Folketingets Formand, Herman Trier, der havde afløst

gamle Sofus Høgsbro efter dennes Død. Trier blev nu som Formand afløst af Anders Thomsen.

Den 20.—21. Maj 1905 samledes »Rebellerne« til Landsmøde i Odense og dannede »Det radikale Venstre« med et Program, der paa mange Punkter var paavirket af Socialdemokratiets. Denne Begivenhed stillede Socialdemokratiet overfor en vanskelig taktisk Opgave. Der var dem, der mente, at de rene klare Kamplinjer, der var fremkommet de sidste Aar, vilde udviskes, dersom Socialdemokratiet støttede de Radikale. Andre hævdede, at efter at man nu saa længe havde »sparket til Klumpen«, og et godt Stykke var røget af, burde man ikke først og fremmest ødelægge dette Stykke, men sparke videre til den gamle Klump, der var stor nok endnu og hindrede eller hæmmede en Række Reformere, som var i det arbejdende Folks Interesse. Den sidste Opfattelse sejrede paa Socialdemokratiets Kongres, som afholdtes i København den 12.—14. April 1906, kort før de ordinære Valg. Der var i Forvejen ført langvarige og besværlige Forhandlinger mellem de to Partiers Bestyrelser om Formen for muligt Valgsamarbejde. Socialdemokratiet havde ved Valget i 1903 bidt sig saa godt fast i en Række Venstrekredse Landet over, at de Radikale maatte anerkende en nogenlunde ligelig Fordeling af Valgkredsene ved de to Partiers Kandidatopstilling som uomgængelig. De Radikale holdt Landsmøde

i Aarhus samtidig med Socialdemokratiets Kongres i København, og de vedtagne Beslutninger samstemmede, hvad der fyldte Venstre med bange Anelser.

I Rigsdagssamlingen 1905—06 indbragte Socialdemokratiet ligesom de foregaaende Aar Lovforslag om 8-Timers-Dagens Gennemførelse — Svaret fra Højre og Venstre var en haanlig Afvisning.

Wiinblad indbragte C. Bergs gamle Forslag om Afskaffelse af Titler, Ordener og Rang og drillede dermed det regerende Venstre, under hvilket Ordens- og Titelgalskaben blomstrede som ingensinde før. Det skulde snart vise sig, at man her stod ved et af Leddene i den Albertiske Korrupsion.

Ordensvæsenet yder paa sin Vis et Bidrag til Vurdering af Overløberiet i dansk Politik. Den

første — forhenværende — Venstremand, der fik en Orden, var Højres Bonde Lars Dinesen, den anden var Højskolelæreren Klaus Berntsen, som hjalp Estrup paa lovlige Grund, den tredje var Gaardejer Jens Busk, som trods mange stærke Ord endte med at krybe til Korset, og siden da fulgte mange. Naar en Venstremand fik en Orden, kunde man med Grund spørge om, hvilke politiske Synder den Mand havde paa sin Samvittighed.

(Tegning af A. Koch.)

Den nys udkomne Hof- og Statskalender oplyser, at Hr. J. C. Christensen er født i Hee 1856. Han er Dannebrogsmænd, bærer Storkorset i Diamanter, Storkorset af den franske Æreslegion, Storkorset af den præsiske røde Ørns Orden, Storkorset af den svenske Vasa-Orden og Storkorset af den engelske St Michael- og Georg-Orden m. m.

(-Social-Demokraten-.)

Valgene 1906.

Saa kom Valgkampen, hvori de fleste af Ministrene deltog med den yderste Kraftanspændelse. Socialdemokratiet og de Radikale sendte deres bedste Talere imod dem. Selve Valget fandt Sted den 29. Maj. Socialdemokratiet satte sit Stemmetal op fra omtrent 56.000 i 1903 til 76.612 og sine Mandater fra 16 til 24.

Venstre-reformpartiet gik stærkt tilbage og kom ind med 57 Mand eller 17 færre end i 1903. Højre gik frem fra 12 til 13, de Gammelmoderate

Th. Stauning.
Ungdomsbillede.

sen var saaledes begyndt i Fredericiakredsen 1892 med 59 Stemmer. En særlig Smerte følte Venstre ved Tabet af den sjællandske rene Landkreds Fakse. Her valgtes Socialdemokratiets daværende Kasserer, Thorvald Stauning, der skulde blive P. Knudsens Efterfølger som Partiets Formand og komme til at øve en betydelig politisk Gerning.

Skønt det nydannede radikale Parti ikke klarede sig saa godt som ventet og maatte døje megen Haan af Venstre og Højre, der betragtede det som dødfødt, var Valgdagen i Kraft af Socialdemokratiets mægtige Fremgang, den endnu største i Partiets Historie, ikke til at tage fejl af.

I September samme Aar var der Valg til Halvdelen af Landstinget. Her sad C. C. Andersen som eneste Socialdemokrat, efter at P. Knudsens Efterfølger Anton Mundberg var død i 1901. C. C. Andersen havde nu siddet 16 Aar i »det høje Ting«, selvanden eller alene. Han havde en Til-

ned fra 12 til 9. De Radikale mønstrede godt 41.000 Stemmer og fik 11 Mand valgt, men det var fire færre, end Rigsdagsgruppen havde talt efter Venstres Sprængning.

Af nye Kredse vandt Socialdemokratiet 9, hvoraf dog 2 tidligere havde tilhørt Partiet, nemlig Lyngbykredsen (Wilmann) og Randers (M. Mortensen). De øvrige, altsaa helt ny Kredse, var: Roskilde (Henrik Nielsen), Fakse (Stauning), Næstved (Andreasen), Nykøbing F. (Valdemar Olsen), Fredericia (L. Rasmussen), Silkeborg (Jacob Christensen) og Skanderborg (Hans Rasmussen). Det var en Række solide, i den faglige og politiske Bevægelse, for en stor Del ogsaa i Pressens Tjeneste skolede Arbejdere, der her rykkede ind og forstærkede Rigsdagsgruppen. L. Rasmus-

L. Rasmussen, 1885.

Født 22. Novbr. 1862 Formand for Socialdemokratisk Forening i Fredericia 1886. Formand for Fællesorganisationen i Aarhus 1893—1897. Redaktør af Horsens Social-Demokrat fra 1897—1918. Folketingsmand fra 1906—10, genvalgt 1913. Statsrevisor fra 1918

hørerreds af Grever og andre Rangspersoner, hvem denne Haandværks-svend fra først af forekom som en højst besynderlig, næsten uforskammet Fremtoning, som de i Grunden ikke burde regne med og helst overhøre. Men Andersen havde alligevel ved sin stiltfærdige, men skarpt tænkte og klart fremførte Tale vundet Respekt, og han havde adskillige Gange gjort en Indsats i Debatten og i Udvalgsarbejdet — hvortil Venstre eller Dele af Venstre af og til hjalp ham ind — af blivende Betydning. Saaledes vakte hans Kritik af Albertis Prostitutionslov i Samlingen 1905—06 selv Juristers Opmærksomhed.

Han fik nu Forstærkning. I København, hvor han selv genvalgtes, valgtes tillige Snedker Chr. Christiansen, den senere Forretningsfører for »Social-Demokraten« og Borgmester. Paa Sjælland valgtes Lewinsky fra Kallundborg og i Jylland Harald Jensen, efter at han havde haft Sæde i Folketinget 1890—92 (som Repræsentant for Skjoldlev) og 1895—1906 (for Aarhus). Dermed var den socialdemokratiske Gruppe blevet fire Mand høj i selve den privilegerede Valgrets Ting. Synderlig højere op var det umuligt at komme, saa længe Landstinget bestod i sin gamle Skikkelse. Længere naaede Socialdemokratiet da heller ikke før den store Grundlovsreforms Gennemførelse.

Anton Mundberg.

Født 15. Juni 1837, død 28. Januar 1901.

Toldloven.

Rigsdagssamlingerne 1906—07 og 1907—08 optoges bl. a. af Forhandlingerne om Toldloven.

Venstres Finansminister, Vilhelm Lassen, havde ved Møder i Foraaet 1906 forberedt sine Tilhørere paa en Toldreform med virkelig demokratisk Tilsnit. Men da han endelig fremlagde Forslag for Rigsdagen, var den samlede Nedgang i Befolkningens Forbrugsafgifter kun godt $4\frac{1}{2}$ Mill. Kroner.

I 1901 havde den socialdemokratiske Partikongres og Fagorganisationerne taget Stilling til Toldspørgsmaalet i Kravene om Nedsættelse af Finanstolden og Tolden paa Raastoffer samt Nedsættelse af Toldbeskyttelsen, først saa meget, som svarede til Nedsættelsen af Tolden paa Raa-

og Hjælpeoffer, og dernæst saa meget, som kunde anses for forsvarligt, uden at Grundlaget for bestaaende Industrier voldsomt forrykkedes. Endvidere paapegedes Nødvendigheden af at gaa fra den uretfærdige Vægttold til Værditold i saa stor Udstrækning, som Forholdene tillod.

Chr. Christiansen.
Landstingsmand 1906-18.

Ud fra dette Standpunkt deltog Socialdemokratiet i den store Toldlovsdebat i 1906. Den formede sig ikke blot som et Opgør mellem Frihandels- og Beskyttelsespolitik, men gjorde selve Socialismen til Forhandlingsemne. Borgbjerg havde i en 3 Timers Tale den 10. November 1906 ydet et mesterligt Indlæg i Debatten. Mod Slutningen af denne fremsatte han følgende Bemærkning overfor Finansminister Vilh. Lassen:

»Den højtærede Minister sagde, at strandede Toldloven, kunde han jo sagtens klare sig: Han vedblev at opkræve Skatterne. Jeg antager dog, at saa er *han* færdig som Minister. Vi har jo nu Parlamentarismen.

Det vilde være nydeligt, om Alberti kunde sige: »Hvad gør det, om Retsreformen strander! Jeg bliver ikke uskyldig arresteret!«

Her lød en Stemme fra de lyttende Folketingsmænd:

»Nej, *uskyldig* arresteret bliver han sikkert ikke!« (Stor Munterhed).

Det kunde ikke forsvares at opretholde den gamle Toldlov fra 1863 længere, og det vilde *i denne Sag*, saaledes som hele den politiske og sociale Situation laa, være umuligt i en Aarrække at komme længere frem, hvis Sagen nu strandede. Fortsat Usikkerhed her skadede desuden i høj Grad hele det økonomiske Liv. Toldloven blev da ogsaa gennemført.

Overanstrengt af det store Arbejde døde Vilh. Lassen den 6. April 1908.

Skolebespisning.

I 1899 foranledigede Socialdemokratiet, at den daværende Højregering undersøgte, hvor mange Børn der regelmæssig mødte sultne i Skolerne, fordi Forældrene ikke havde Raad til at give dem tilstrækkelig Ernæring. Oplysninger indsamledes gennem Lærerne, der meddelte, at 50.000 Børn burde have Mad gratis. Over 20.000 Børn fik varm Mad højst 3 Gange ugentlig, og henved 7000 Børn fik som Regel aldrig varm Mad.

Et Skolekøkken.
Bryggervangens Kommuneskole, København.

Det er 22 Aar siden disse Oplysninger fremkom, og der er ingen Tvivl om, at Tallene var for smaa.

I 1895 rejste Socialdemokratiet første Gang Spørgsmaalet om fattige Skolebørns Bespisning. Partiet hævdede, at det offentlige er stærkt interesseret i, at Skolebørn under alle Forhold er i Stand til at tilegne sig den Undervisning, som tilbydes. Og naar Forholdet er det, at sultne eller underernærede Børn er langt mindre modtagelige for Undervisning end normale, velernærede Børn, er det offentlige altsaa ogsaa interesseret i, at disse underernærede og energiløse Børn bringes i Stand til at tilegne sig den Undervisning, som det offentlige selv anser det for nødvendigt at yde og *kræve* deres Deltagelse i.

Socialdemokratiet foreslog derfor, at ethvert Barn i den offentlige Fri-skole skulde have Adgang til at faa et Maaltid varm og kraftig Mad daglig enten vederlagsfrit eller for Fremstillingsprisen og saaledes, at den veder-

Ubemidlede Skolebørn bespises.
Bryggervangens Kommuneskole, København.

lagsfri Udlevering til Børn af ubemidlede Forældre i ingen Henseende medførte Fattighjælps Virkninger. Udgifterne skulde bæres dels af Statskassen og dels af Kommunekassen med Halvdelen hver.

I flere Rigsdagssamlinger rejste Højre og Venstre Modstand. Saa i 1902 var J. C. Christensen blevet Undervisningsminister, og han fremsatte da et Forslag, som i høj

Grad forringede Tilstanden. Han foreslog nemlig, at Kommunerne ikke i al Almindelighed skulde have Ret til at yde Bospising, men kun forsaavidt kvindelig Husgerning var indført som Skolefag. Naar den Mad, som derved laves, var bestemt til at nydes af Eleverne, kunde den ogsaa uden Vederlag gives til de fattige Børn.

Kvindelig Husgerning var kun indført som Fag i faa Skoler. Derfor betød dette Forslag intet for de fattige Børn. Dertil kom, at Skolerne hidtil uden videre havde ladet Børnene spise den Mad, som tillavedes i Skolekøkkenerne; men nu kom Lovgivningen til at staa paa det Stand-

punkt, at Skolebospising principielt var et Fattighjælpsspørgsmaal. Paa den Maade blev Forholdene værre end tidligere. — Landstinget forringede yderligere Forslaget ved at indskrænke Skolebospisingen til fire Maaneder, medens J. C. Christensen havde foreslaet alle Vinterhalvaarets seks Maaneder. Endvidere maatte København og Provinsbyerne ikke uden Indenrigsministerens Tilladelse yde større Tilskud til Bospisingen end det ved private Bidrag tilvejebragte Beløb.

Wiinblad, der var Socialdemokratiets Ordfører, paaviste, at før Højre og Venstre fik fat paa Børnene, var deres Kaar heldigere end efter J. C. Christensens Lov af 1902; thi da der ingen Lovregler fandtes, kunde Kommunerne handle, som de var humane til. Men her satte Storbønderne og Godsejerne altsaa en Stopper. D'Hrr. indsaa, at efterhaanden som Kom-

Børn, der ikke faar varm Mad.

munerne blev socialistiske, vilde de indføre Skolebespisning, og denne Vilje blev nu hæmmet stærkt. Hvorfor? Ja begrib det!

Lærerne indstiller 50.000 fattige og sultne danske Skolebørn til Rigsdagens Barmhjertighed, og Højre og Venstre svarer med at vedtage en Lov, som hæmmer Bespisningen i Stedet for at fremme den.

Efter 1902 har Socialdemokratiet flere Gange søgt at faa J. C. Christensens Lovforslag forbedret, men er bestandig stødt paa en haardnakket Modstand.

For at Børnene i København ikke skulde lide under Højres og Venstres Haardhjertethed, har Kommunalbestyrelsen arrangeret sig med »Foreningen til trængende Skolebørns Bespisning«. Kommunen yder denne Forening et Par Hundrede Tusinde Kroner om Aaret, og fra 1918 overtog Lærerinde Frk. Sofie Rasmussen Ledelsen. Hun har studeret lignende Institutioner i Norge og Sverrig. I Stockholm faar nogle Børn to Maaltider om Dagen, nemlig Havregrød om Morgenen foruden Middagsmaden.

København har 51 Kommuneskoler. I 35 af dem finder Bespisning Sted, saaledes at Børn fra to Skoler flere Steder spiser sammen. Kun de nyere Skoler har Bespisningskøkkener. I 1920 fik 8260 Børn hver Dag et Maaltid varm Mad i Maanederne Januar, Februar og Marts. Maden tilberedes dels i Skolerne, dels i Folkekøkkenerne. Hver Portion koster gennemsnitlig 53 Øre.

Paa Frederiksberg bispistes i 1919—20 1600 Skolebørn.

I Provinsbyer, hvor Socialdemokratiet har Flertal eller dog betydelig Indflydelse, finder lignende Bespisninger Sted.

— I 1912 afholdtes i Staten New York en Kongres for Skolehygiejne, og et af de vigtigste Emner ved denne Lejlighed var netop Spørgsmaalet om Skolebørns Bespisning. Der afgaves Beretning fra England, Frankrig, Amerika, Holland og Italien om, hvorledes Skolebespisningssagen vokser i disse Lande, og hvilken Betydning den har for deres Børn. Kongressen vedtog følgende Resolution:

»Resultatet af Skolebespisningen lader sig sammenfatte derhen: Nærende og let Kost forøger Ydeevnen; Bespisningen vænner Eleverne til at overholde god diætisk Levemaade, den beforder Kammeratskabsfølelsen og uddyber Forholdet mellem Lærerne og Eleverne. Skolebespisningen fremmer Studiet af Hygiejne og Fysiologi, den bidrager til at sprede Oplysning om og udvikle Sansen for Hjemmets Økonomi, og den giver en rig Høst med Hensyn til almindelige Erfaringer om Næringsværdi, Priser paa Næringsmidler og Vekselvirkning mellem Ernæring og Arbejdsevne. Den frembyder Muligheder for en gunstig Indvirkning paa Mødrene, den forøger Forældrenes Interesse for Skolen og skaber et venskabeligt Samarbejde mellem Skolen og Familjerne. Derfor fortjener Spørgsmaalet om Skolebespisning Opmærksomhed i vide Kredse.«

For de Lande, hvor Bespisning er indført, meddeles, at den øver stor moralsk Indflydelse og højner ikke alene Børnene, men ogsaa Forældrene og Hjemmene. Det hedder om den engelske Skolebespisning:

»Det, at vaske sit Ansigt og sine Hænder, at synge i Fællesskab, det, at sætte sig roligt ned og smaasnakke med sin Nabo, det, at faa Anledning til under Skolemaal-

tidet at behandle Tallerken, Kniv og Gaffel paa en renlig og tiltalende Maade, alt dette bærer sin velgørende Indflydelse langt udover Skolen og Spiselokalet ind i Hjemmene og ud paa Gader og Veje. England er paa bedste Veje til at banlyse Nøden og Underernæringen af Skoleproblemernes Række, og dermed at borttrydde en alvorlig Hindring for Udviklingen af et sundt nationalt Liv.»

Alle, som elsker Børnene, og som ønsker, at Menneskeheden maa gaa frem legemligt og aandeligt, kan kun slutte sig til Socialdemokratiets Skoleprogram, begejstres for det, kæmpe for det og haabe, at den Arbejderstand, som bærer det frem, snart maa sejre.

P. Sabroe.

En Sag, der satte Sindene i stærk Bevægelse Landet over, var P. Sabroes Angreb paa de slette Forhold, der mange Steder fandtes paa Børnehjem og Opdragelsesanstalter. Hans Kritik af »Flakkebjerg« i Samlingen 1906—07 førte til Forstander Mortensens Afskedigelse, og i den følgende Samling fremdrog han Forholdene paa Børnehjemmet »Hebron«. Det førte til saa lidenskabelige Debatter, at Folketingets Formand i et enkelt Tilfælde lod Tilhørerpladserne rømme. Kritiken lagde Grunden til en Omordning af Tilsynsforholdene og til forøgede Bevillinger til de statsanerkendte Børnehjem, ligesom Staten oprettede et eget Hjem i Vejstrup for forvildede unge Piger.

P. Sabroe.

Født 23. Januar 1867, død 26. Juli 1913.

Efter at Tyendelovskommissionen i Marts 1910 havde afgivet Betænkning, fremsatte Justitsminister Bülow i November 1911 et Lovforslag i væsentlig Overensstemmelse med den Indstilling, hvortil bl. a. P. Sabroe havde medvirket, men Forslaget mødte Modstand i Venstre og kom ikke længere end til et Folketingsudvalg. Derimod gennemførtes et Forslag om Arbejde i Bagerier og Konditorier, hvorfor C. C. Andersen havde virket i flere Aar. Det begrænsede de unge Arbejderes Arbejdstid og forbød deres Natarbejde samt sikrede alle Arbejdere et samlet ugentligt Fridøgn paa 24 Timer.

Albertis Fald.

Den 20. April 1892 havde Køgekredsen Valget mellem to Folketingskandidater, der i sjælden Grad var hinandens Modsætninger, nemlig den radikale Redaktør V. Hørup og den moderate Højesteretssagfører Adler Alberti.

Hørups Standpunkt var: Min Haand skal altid være vendt mod den Overklasse, som nedtrykker de Fattige! — Alberti udformede sit Program

Alberti binder Retfærdigheden for Øjnene.

(•Ravnen•.)

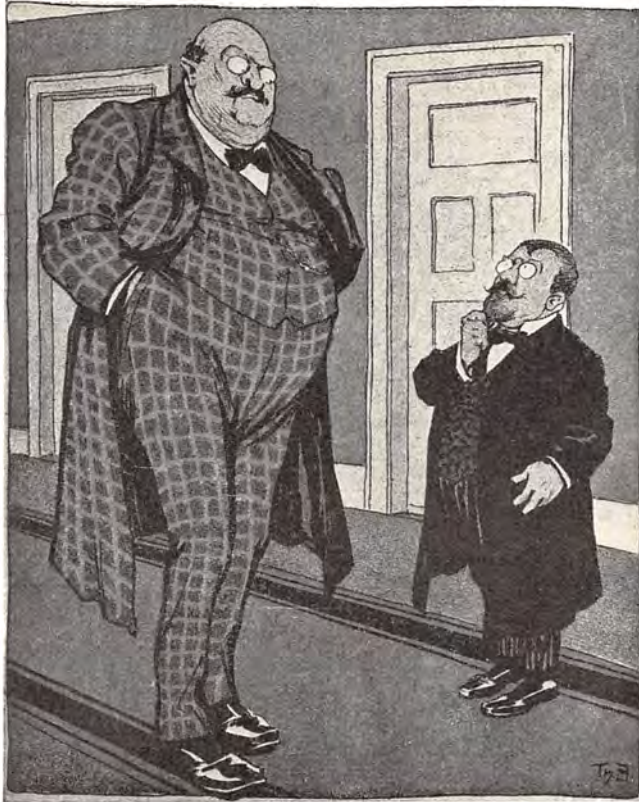
i Ordene: Stands Arbejdernes sociale og politiske Fremgang! Sæt Bom for Socialismen!

Alberti agiterede med stor Voldsomhed. Bl. a. udgav han en Roman, der uddeltes blandt Vælgerne, og hvori Socialdemokraterne skildredes som Folk, der vilde plyndre Banker og Sparekasser. *Han blev valgt*, og Hørup blev som en slagen Mand for bestandig drevet ud af Rigsdagen.

Alberti er Søn af den gamle Venstremand Overretssagfører Alberti. Han fødtes den 10. Juni 1851, blev Højesteretssagfører 1881, og da hans Fader døde i Maj 1890, overtog han efter ham Formandsstillingen i Bondestandens Sparekasse og blev tillige Leder af Smør-Eksportforeningen. Ved Systemskiftet 1901 fremsatte han Ønsket om at blive Finansminister, hvorved han vilde have faaet en stor Kasse at raade over og store Finans-

mænd under sin Indflydelse. Men Skæbnen magede det saaledes, at han blev Justitsminister, altsaa øverste Chef for den Institution, der skal værges Samfundet mod Forbrydere.

Adler Alberti var en udpræget Repræsentant for den Type, der træder paa de Smaa og kryber for de Store. Højre bekæmper Demokratiet under Raabet: Gud, Konge og Fædreland!, men Alberti gik videre: Han satte nemlig Kongen *foran* Gud, thi Kongen uddeler Rang, Titler og Ordener,

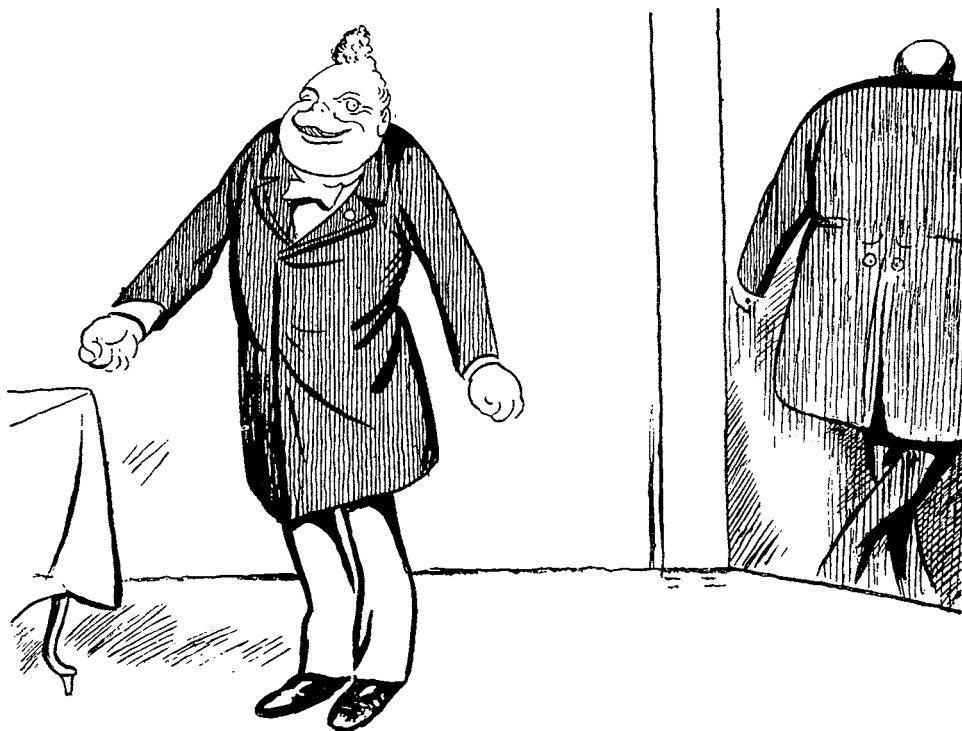
Sigurd Berg taler med Alberti om Bondestandens Sparekasse.

(•Ravnen•)

og hans Naade er en Realitet for Stræberne, medens Vorherres Naade hverken fylder i Pengesækken eller i Statskalenderen.

— Socialdemokratiet stod helt alene, da Borgbjerg under Finanslovsdebatten i Oktober 1907 rettede sit første og omfattende Angreb paa Albertis Embedsførelse. Han paaviste, at forskellige af Statens Byggeføretagender (Viborg Sindssygeanstalt og Opdragelsesanstalten Braaskovgaard) uden Licitation var overdraget af Alberti til hans Ven Oscar Køhler, og at Arbejdet var slet udført. Efter Køhlers Død havde Alberti frataget Ole Olsen en Biografbevilling og givet den til Køhlers Enke og til en ung Hr. Hennings under Tilsidesættelse af de sædvanlige Regler for saadanne Bevillingers Uddeling. Han havde givet Selskabet »Den ædle

Hesteavl« Bevilling til Anlæg af en Væddeløbsbane ved Ordrup Krat, hvor han selv havde Grundejendomme, der gerne skulde afhændes. Det samme Selskab fik under ejendommelige Forhold en Landbrugslotteribevilling. Der var mod Sundhedskommissionens Protest givet Dispensation fra Byggeloven til Adolfsens Ejendomme paa Jagtvejen, hvortil Albertis Teglværk ved Lyngbyvejen leverede Mursten. Hvor angst Alberti var for Kritik i Pressen, som han i sin Tid havde søgt at skræmme ved Injuriesager i Massevis, fremgik bl. a. deraf, at han ved et personligt

J. C. Christensen, da Alberti traadte ud af Ministeriet:

»Puh, det lettede!«

(Tegning af Alfred Schmidt i »Klods-Hans«.)

Brev til Smudsbladet »Middagsposten«s Redaktør Johannes Hansen havde standset en for Oscar Køhler ubehagelig Artikelrække om Aktiesvindelen. Johs. Hansen var dømt for Presseforseelser, men havde af Alberti faaet Straffen udsat. Hele den Atmosfære af Korruption, som stod omkring Albertis Administration og Politik, belystes yderligere ved hans Svigersøns Spiritusbevillinger og Ejendomssvindel i Hørsholm — Svindleren gik omkring og gjorde sin Indflydelse gældende ved Visitkort, hvorpaa han med Blyant havde skrevet »Albertis Svigersøn«!

Angrebet vakte uhyre Opsigt, men Alberti søgte frækt at lyve sig fra det hele, medens hans Garde i Tinget med Rasmus Nielsen, Præstø, og N. P. Jensen i Spidsen søgte at grine Borgbjerg ud. Ved Slutningen af den voldsomme Debat i en sildig Aftentime rejste Herman Trier sig og ydede Borgbjerg moralsk Støtte.

Ved Finanslovens 2den Behandling *beviste* Borgbjerg, at Alberti paa to væsentlige Punkter havde løjet for Folketinget under Oktoberdebatten. Og i Finansudvalget, som undersøgte Braaskovgaard-Affæren, bekræftedes den fremsatte Kritiks Berettigelse. Den 26. Marts 1908 forelagde den socialdemokratiske Gruppe Forslag om en parlamentarisk Undersøgelse — i Henhold til Grundlovens § 46 — af Albertis Administration. Det kom først til Behandling paa Samlingens sidste Dag, den 23. Maj, og saa snart Borgbjerg havde begrundet Forslaget, forlangte Venstres Formand, Anders Nielsen, Sagen afvist uden Debat, hvad der vedtoges med 58 St. (Venstrereformmænd og Gammelmoderate). Socialdemokraterne og de Radikale, som stemte imod, fulgtes af to Højremænd: L. V. Birch og Johan Knudsen. De andre Højremænd svarede: Stemmer ikke.

Noget direkte Tillidsvotum turde Venstre dog altsaa ikke længere give Alberti. Hans Skæbne var i Virkeligheden beseglet. J. C. Christensen afventede kun en passende Lejlighed til, uden officielt at erkende Socialdemokratiets Sejr og under fuld Honnør for Alberti, at faa ham lodset ud af Ministeriet, og Christensen laante til at klare de øjensynlige økonomiske Vanskeligheder Bondestændens Sparekasse, hvis enevældige Leder Alberti var, $1\frac{1}{2}$ Million Kr. af Statskassen. — Den 23. Juli 1908 meddelte »Dannebrog«, at Alberti havde indgivet sin Afskedsbegæring. Det var 7-Aars-Dagen efter hans Udnævnelse. Han afløstes af Svend Høgsbro. Alberti udnævntes til Gehejmekonferensraad og fik den vellønnede Plads som Bestyrelsesmedlem i Store Nordiske Telegrafsekselskab. Hans Ven Ole Hansen, der ogsaa udtraadte af Ministeriet, blev kongevalgt Medlem af Nationalbankens Direktion.

J. C. Christensen syntes nu at staa paa sin Magts Højde. I Slutningen af Juli begyndte han en Rundrejse sammen med Frederik VIII op gennem Jylland — Kongen besøgte bl. a. hans lille Hus i Hee. Men den tilsyneladende saa straalende politiske Sommersol blev pludselig formørket. En Konflikt i Litograffaget førte til en Lockout i Typograf-, Bogbinder- og Papirarbejderfagene — dog blev Dagspressen undtaget. Bladsætterne og

Et Plaster.

J. C. Christensen gør Alberti til Gehejmekonferensraad.

(•Klods-Hans•)

Bladbudene svarede med ogsaa at inddrage Pressen i Arbejdsstandsningen paa nær den socialdemokratiske og et Par mindre Blade, og Arbejdsgiverforeningen dekretede derpaa en større Lockout i 16 Fag med over 20.000 Arbejdere.

Slutningen af den Christensen'ske Kongerejse forsvandt i Bladstrejkens Mørke, og Offentligheden erfarede aldrig, hvilke nye »kære Byer«

Rejsefærden naaede. Imidlertid kom det til et Forlig. Lito-graferne opnaaede en 8½ Timers Arbejdsdag (de havde forlangt 8-Timers-Dagen), og Grunden blev lagt til den Forligsmands-Institution, der blev Lov et Par Aar senere.

Men næppe var den store Strejke ved at forsvinde af Synskredsen, før der knitrede et mægtigt Lyn, medens Tordenen rullede over hele Danmark og høretes langt ud i alle civiliserede Lande. Den 8. September 1908 saa Alberti, som havde ud-tømt de sidste Hjælpekilder, og hvis videre Kredit det offentlige Angreb og hans Afskedigelse havde standset,

J. C. Christensen og hans Ræv hos den kloge Mand.

J. C.: »Du kommer til at gøre noget ved dette lille Dyr, som er min Øjsten. Han er vist kommen til at brænde sine smaa Poter.«
(Tegning af Alfr. Schmidt i »Klods-Hans«.)

sig nødsaget til at melde sig paa Københavns Domhus som skyldig i Bedrageri og Falsk. Han havde stjaalet omkring 20 Millioner Kroner af Bondestandens Sparekasse og Smør-Eksportforeningen og havde brugt og bortspekuleret alle Pengene!

Tordenslaget ramte politisk i første Linje J. C. Christensen, der Vinteren igennem og helt hen paa Foraaret havde dækket Alberti mod den dog øjensynlig stærkere og stærkere dokumenterede Kritik. Han strittede nogle Dage imod. Han vilde ikke vige. Men Udenrigsministeren Raben-Lewetzaus Demission tvang ham til at indgive hele Ministeriets Afskedsbegæring.

Rigsdagen indkaldtes den 28. September, og Samlingen indlededes med

en stor Debat paa Grundlag af Reformpartiets Forslag til Beslutning. Forslaget havde følgende Ordlyd:

»Idet Folketinget udtrykker sin Sorg over den Ulykke, som P. A. Albertis Forbrydelser har bragt over Folket,
 beslutter Tinget af udtale
 sin Villighed til at medvirke til at mildne Ulykkens Følger og
 sin Vilje til under Ledelse af et Ministerium, der støtter sig til Flertallet i Tinget, at arbejde paa de Opgaver, hvis heldige Løsning Folket venter paa.«

Denne »strø Sand paa«-Resolution forlangte Socialdemokraterne ændret, idet de ved Debattens Aabning stillede følgende Forslag:

»Idet Folketinget udtrykker sin Sorg og Harme over den Ulykke og Skam, som P. A. Albertis Forbrydelser har bragt over Folket,

beslutter Tinget at udtale
 sin Villighed til at medvirke til at mildne Ulykkens Følger;
 sit Krav om en grundig Undersøgelse af den Alberti'ske Administration med dertil hørende Forhold,

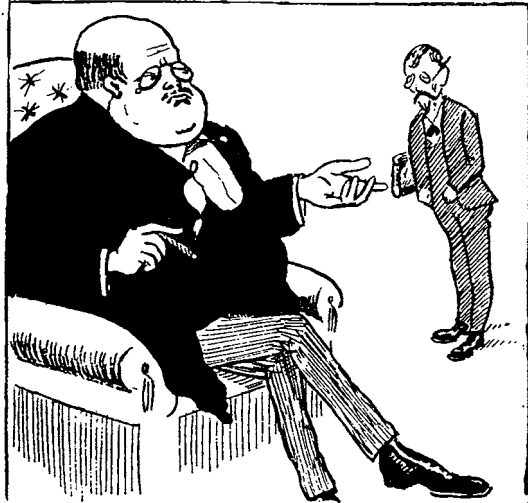
om en Udrensning i Administrationen og om, at de eventuelle Medansvarlige drages til Ansvar,

samt om Gennemførelse af Forholdsregler til Forebyggelse af Administrationsmisbrug, derunder Afskaffelse af Ordens- og Titelvæsenet,

sin Vilje til under Ledelse af et Ministerium med Tilslutning i Tingets Flertal og bestaaende af Mænd, der ikke er kompromitteret ved de indtrufne Begivenheder, at arbejde for

- 1) En grundlovsmæssig Valgkredsordnings Gennemførelse inden det kommende Folketingsvalg.
- 2) Den lige og almindelige Valgrets fuldstændige Gennemførelse.
- 3) Forbedringer i den i sidste Samling vedtagne Retsreform, derunder Nævninger, udgaaet af almindelig Valgret, og Retsplejens Adskillelse fra Forvaltningen.
- 4) Afskaffelse af den i 1905 indførte Legemsstraf og Ændringer i det Alberti'ske Strafferegulativ for Opdragelsesanstalter og Børnehjem.
- 5) En demokratisk Skattereform, der letter den ubemidlede Befolknings Skattebyrde.
- 6) En alvorlig Nedsættelse af Militærudgifterne.
- 7) En tidssvarende Udvikling af Folkeskolen.
- 8) Lettere Adgang til Jord for den arbejdende Befolkning, bl. a. ved Inddragelse af Lehn, Stamhuse og Fideikommissgodser samt af adelige Frøkenklostre.
- 9) Tyendeklassens og Sofolks Ligestilling med andre Samfundsborgere.
- 10) Reform af Sygeplejen, Forbedring af Alderdomsforsørgelsen, Fuldstændiggørelse af Ulykkesforsikringen og Forsørgelse af Arbejdsudygtige.

Dette Forslag forkastedes med 64 St. mod 27, Reformpartiets vedtoges ved Navneopraab med 65 St. 38 stemte ikke, 9 var fraværende, 1 i Arrest.

Alberti i Forhør.
 — Behag at tage Plads, Hr. Assessor!
 («Itavnen».)

Lovgivningens Indgriben for at mildne Ulykkens Følger fandt først Sted i den følgende Rigsdagssamling og gik ud paa at yde den sjællandske Bondestands Sparekasse et Tilskud paa 2 Millioner Kr., nemlig det Laan paa $1\frac{1}{2}$ Million Kr., som J. C. Christensen havde ydet Alberti, plus den halve Million, Statskassen havde indestaaende i Sparekassen.

Den 12. Oktober dannede N. Neergaard den ny Regering og overtog

J. C. Christensen og Sigurd Berg, stævnet for Rigsretten.

Den Lille: — Tror Du den staaar paa Klø?

Den Store: — Vi slipper nok med en Reepri mande.

(Tegning af Alfr. Schmidt i »Klods-Haus«.)

selv Forsvarsministeriet. Kl. Berntsen blev Indenrigsminister. De gamle Moderate havde faaet en — sen — personlig Oprejsning overfor det Reformparti, der havde besejret dem, men tilegnet sig deres Politik.

Folketinget nedsatte senere et Udvalg til at modtage og gennemgaa Alberti-Forhørene, men da Sagen kom til 2. Behandling 1909, var ogsaa Ministeriet Neergaard og dets Efterfølger styrtet, og det radikale Parti havde overtaget Regeringen med Zahle som Konsejlspræsident. Udvalget afgav Betænkning den 1. December 1909. Dets Flertal (Socialdemokrater, Radikale og Højre) stillede Forslag om Rigsretsanklage mod de to fhv. Ministre samt om Valg af en offentlig Anklager. Dette Forslag vedtoges

med 58 Stemmer. Næsten alle J. C. Christensens og Sigurd Bergs Meningsfæller undlod at stemme.

Ved Rigsrettsdommen, som først faldt den 17. Juni 1910, blev J. C. Christensen frikendt, men med Præmisser, der dadlede hans Færd. Sigurd Berg idømtes en Bøde af 1000 Kr. til Statskassen, fordi han ikke havde ført ordentligt Tilsyn med »Den sjællandske Bondestands Sparekasse«.

Nøjagtig et halvt Aar efter blev Alberti ved Københavns Kriminalrets Dom idømt 8 Aars Tugthusstraf for sine Bedragerier. Glemselens Slør dækkede nu nogenlunde den fhv. Justitsministers Navn. Det kom kun

J. C. Christensen og Sigurd Berg for Rigsretten.

frem ved et Par Lejligheder, hvor hans Sundhedstilstand og den Behandling, han var Genstand for i Fængslet, omtaltes i Pressen. Alberti var efter nogle Aars Ophold i Horsens Tugthus blevet overflyttet til Vridsløselille Straffeanstalt, »fordi hans Helbred var svækket«. Han blev ifølge et københavnsk Dagblads Oplysninger favoriseret paa forskellig Vis, en behagelig Skæbne, han delte med visse rige Krigsforbrydere. Disse Godtfolks Tilværelse i Fængslet formede sig, efter hvad der paastodes, »fra først til sidst som en solbeskinnet Idyl med Blomster, Frugt, Chokolade og Ingemanns Romaner«. Fængselsdirektør Fussing imødegik den 25. November 1919 i et andet Dagblad disse Paastande og hævdede, at der overhovedet ikke var ydet Alberti nogen Begunstigelse, som stred mod Straffeanstaltens Reglement.

Efter at Alberti havde udstaaet sin Straf, kom han atter paa Omtale for en Stund, men vor rastløse Tid beskæftigede sig nu med andre Sager, og den store Verdenskrig slugte Hovedparten af Interessen.

Aaret 1908 vil dog blive mindet i lange Tider, thi Albertis Fald er som et Symbol paa Klassekampen. Han er den udprægede Kapitalistrepræsentant, Struggleren og Svindleren. Han knæler for Kongemagten, hans Blad

hedder »Dannebrog«, og hans Hensigt er at ophidse Overklassen mod de Ubemidlede. »Vogt Jer! Socialisterne vil stjæle fra Eder!«, raaber han. Men Socialdemokratiet rejser sig, afslører ham og fælder ham.

Saaledes endte Romanen i Køgekredsen.

Borgbjerg har fældet Alberti.

(•Ravnen•)

Kvindens kommunale Valgret.

Med den stærke kapitalistiske Udvikling i Aarene efter 1870 blev Kvindernes Stilling ogsaa dybt ændret. Kvinderne kunde ikke længer finde deres Plads udelukkende indenfor Hjemmets Vægge. Da Arbejdet forlagdes bort fra Hjemmene og ud paa større Arbejdspladser, maatte ogsaa Kvinderne følge med.

Det var ikke blot Arbejderklassens Kvinder, der søgte ud i Erhvervslevet, ogsaa en Del af Kvinderne fra de højere Klasser blev selverhvervende. Men ved denne Udvikling blev Kvindernes manglende politiske Ligestilling med Mændene endnu mere iøjnefaldende end tidligere, det blev nu en Nødvendighed, at Kvinderne fik kommunal og politisk Valgret.

De første Valgretsbestræbelser, ligesom overhovedet den første »Kvindesag«, gjaldt kun de selverhvervende Kvinders Ligestilling med

Mændene. Det første Lovforslag om Kvinders Valgret, som indbragtes privat i Landstinget i 1888, var saaledes et Forslag om kommunal Valgret for økonomisk selvstændige Kvinder. Det blev brutalt afvist af Højre med Carl Ploug som Ordfører. Han kunde vel tænke sig, at en kvindelig Ejer af en Mølle, en Fabrik eller et Gods kunde blive kommunal Vælger, »men efter det foreliggende Forslag skulde Valgretten endog gives til Enker, som ernærer sig ved Vask, og til Sypiger. Kort sagt: Valgretten vil gaa ned lige til Kvinder, som staar foran Kanten til Fattiggassen.«

Efter den Tale vedtoges følgende Dagsorden:

»Da Landstinget formener, at det hverken vil være i Kvindens eller Samfundets Interesse, at der tildeles dem Valgret, gaar det over til Dagsordenen.«

Ploug var Digter, og han havde hyldet Kvinderne i mange Vers. I en af de ældste socialistiske Viser hedder det derfor:

Man taler om et Tryllet
i hendes Blik og Stemme,
men fordrer hun sin Stemmeret,
saa er man ikke hjemme.

Stillingen var nu klar: Højre *modsatte* sig, at Kvinderne fik Valgret, Venstre ønskede at give Valgretten til de selvstændigt erhvervende kvindelige Skatteydere, medens Socialdemokratiet krævede, at Kvinder politisk og kommunalt skulde være ligestillet med Mænd.

Kvinderne organiserede sig til Kamp, afholdt Møder og underskrev Adresser. I 1888 samlede en saadan Adresse 20.000 Underskrifter.

I 1889 stiftedes »Kvinde-Valgretsforeningen«, hvortil bl. a. A. C. Meyer var Medindbyder. En anden af »Social-Demokraten«s Medarbejdere, Fru Johanne Meyer, blev Redaktør af Agitationsbladet »Hvad vi vil«.

I Samlingen 1897—98 indbragte Socialdemokratiet det første Forslag om kommunal Valgret for alle Kvinder, og Hustruernes Betydning ved Siden af de selverhvervende Kvinder blev hævdet ved de store Møder for Arbejderhustruer, som afholdtes i Sommeren 1899 med Fru Nina Bang som Taler. Den 16. Juli indleddedes Agitationen i Forsamlingsbygningen paa Enghavevej med et Kvindemøde af saa mægtige Dimensioner, at dets Lige endnu aldrig var set i København. Det efterfulgtes af tre andre lige-saa imponerende Møder i Byens forskellige Kvarterer. Ved denne Kam-

Fru Andrea Brochmann.

Medlem af Borgerrepræsentationen. Fra 1897 til 1910 Formand for »Den kvindelige Herreskræder-Fagforening af 1883«. Formand for »Socialdemokratisk Kvindeforening« fra 1912. Medlem af Bestyrelsen i »Socialdemokratisk Forening i 15. Kreds«, af Københavns Boligselskab og af »Det sønderjydske Fond«. Har været Kontrahent ved »Social Demokraten« og i Ledelsen for »De samvirkende Fagforbund« og »Dansk Skræderforbund«.

pagne fastsloges det, hvor nødvendig Kvindernes Deltagelse i den sociale og politiske Kamp er.

Saa bøjede Regeringen sig efterhaanden for Socialdemokratiets Krav. I Maj 1903 havde Kvinderne fra 25-Aars Alderen faaet samme Ret som Mændene til at stemme ved Valgene til Menighedsraadene og til at lade sig vælge. Det samme gjaldt ved Valgene til Hjælpekassernes Bestyrelser og til Værgeraadene.

Fru Nina Bang.
(Efter Tegning af Djalmar Christoffersen.)

Derimod kneb det stadig for den kommunale Valgret. I 1903 forelagde Deuntzer et Forslag herom, men kun til Fordel for de selvstændige, skatteydende Kvinder. Socialdemokratiets Ordfører, Hørdum, kritiserede denne Begrænsning meget skarpt. I Januar 1906 henvendte en Kvindedeputation sig til Rigsdagen. Fru Andrea Brochmann udtalte ved den Lejlighed, at »i Spørgsmaalet om Kvinders Valgret var alle Klassers Kvinder lige forurettede, og de kunde derfor ogsaa gaa sammen til et Angreb mod den Uretfærdighed, som vi alle led under.«

Folketinget fulgte endelig Hørdum 1906, skønt Venstremænd ofte nok havde udmalet den Tilstand, der vilde opstaa, naar Køerne skulde malkes, men Malkepigen sad i Sogneraadet. I Landstinget kæmpede C. C. Andersen, og Tingets Modstand varede nu kun et Aar. Ved Lov af 20. April 1908 fik Kvinder lige Valgret og Valgbarhed med Mænd ved de kommunale Valg, og i 1909 stemte de for første Gang. I København stemte ca. 70 pCt., i Provinserne ca. 67 pCt. og paa Landet ca. 38 pCt. — 127 Kvinder blev valgt.

Militærforliget.

Ni Dage efter Albertis Selvanmeldelse og fem Dage efter Christensens nødtvungne Demission samledes Socialdemokratiet til sin ordinære Kongres, der aabnedes i Odense den 17. September 1908. Politisk havde Partiet vundet en mægtig Sejr, men økonomisk var Tiden meget daarlig. Det store Krak i Februar med Grundejersbankens og Detailhandlerbankens Standsning havde skærpet Krisen. Albertis Million-Underslæb voldte ny Ulykker. Arbejdsløsheden var meget stor, og hele Byggeindustrien laa stille. Arbejderpartiets faglige og politiske Tillidsmænd var — foruden af Kampen mod Arbejdsgiver- og Venstrepolitik — stærkt optaget af det nødvendige indre Klarings- og Oplysningsarbejde. Man saa sig om efter ny, virksomme Vaaben i Arbejderklassens Frigørelseskamp, og Kongres-

sen i Odense anbefalede varmt en Udvidelse af den kooperative Bevægelse gennem Oprettelse af Brugsforeninger ogsaa i Byerne.

Odense-Kongressen beskæftigede sig naturligvis indgaaende med den tilspidsede politiske Situation. Om Stillingen ved det kommende Valg stod der Strid, men Kongressen vedtog, ganske vist kun med én Stemmes Fler-tal, at bevare det delvise Valgsamarbejde med de Radikale.

Ministeriet Neergaard afløste J. C. Christensen efter Albertis Fald. Den 12. Februar 1909 fremsatte Neergaard Forslag til en ny Militærordning. Det gik ud paa at udvide Hær og Flaade, forstærke Søbefæstningen og anlægge en Række fremskudte Forter udenfor den gamle Landbefæstning. Dette Forslag, hvis Gennemførelse var beregnet til 42 Millioner Kr. og desuden en forøget aarlig Udgift af ca. 1½ Million Kr., fandt Tilslutning hos Højre og de Moderate samt hos en Del af Venstrereformpartiet (»de 11«), men mødte Modstand hos Socialdemokratiet og de Radikale og hos J. C. Christensens Gruppe (»de 27«), der ikke vilde gaa med til de fremskudte Forter.

Den 25. Maj 1909 fandt Valget Sted til Folketinget. I adskillige Valgkredse foretrak de Christensen'ske Vælgere en Radikal, naar de havde Valget mellem denne og en Befæstningsmand. Venstrereformpartiet mønstrede 82.610 Stemmer og kom ind med 38 Mandater, men de var delt mellem »de 27«, der fulgte Christensen, og 11, som fulgte Neergaard. Til de sidste kom de Gammelmoderate, der med 19.241 St. ligeledes fik 11 Mandater. De Radikale gik stærkt frem og tog saaledes Oprejsning for Nederlaget i 1906. De mønstrede 59.052 St. og fik 20 Mandater. Højre profiterede, særligt i Byerne, af en chauvinistisk Stemning, som rejstes paa »Forsvarssagen«, og af Uviljen mod Alberti-Regimentet. Partiet mønstrede 65.874 St. og fik 21 Mandater. Socialdemokratiet gik betydeligt frem i Stemmetal, nemlig fra 76.612 til 93.079, men bevarede kun sit Mandatantal, de 24 fra 1906. Skønt mere end 10.000 Stemmer stærkere end Reformpartiet fik Socialdemokratiet 14 Mandater færre — saa uretfærdig var Valgordningen.

Folketinget stod nu delt i 5 omtrent lige store Grupper: Christensens 27 Mand, Neergaards 22 (11 + 11), Højres 21, de 20 Radikale og de 24 Socialdemokrater. Højres Gruppe var for øvrigt delt i to Fløje.

Rigsdagen blev indkaldt til 9. Juni. Under Militærlovenes Behandling konstaterede J. C. Christensen Ministeriet Neergaards Nederlag. De fremskudte Forter forkastedes med 63 St. mod 41. Nogle Forligsforsøg fra Neergaards Side blev resultatløse, og den 31. Juli 1909 indgav han Ministeriets Afskedsbegæring. Grev Frijs søgte forgæves at danne en ny Regering. Endelig tilkaldtes den gamle Venstrefører fra 80erne, Grev Holstein-Ledreborg, under hvis Forsæde der ved nogle Forhandlinger paa Hotel Fønix den 12. August opnaaedes et Forlig mellem Venstregrupperne. Den 16. August dannede Holstein det ny Ministerium, hvori J. C. Christensen gik ind som Forsvarsminister. Neergaard blev Finansminister, men Jensen-Sønderup blev til Straf for sin Troløshed mod Christensen afløst af Thomas Larsen som Trafikminister. En Del af Højre rejste

en voldsom Opposition mod J. C. Christensen. Der blev lavet et københavnsk Protesttog imod ham, og Fanerne blev dyppet i Rendestenen ud for Rigsdagsbygningen i Fredericiagade til Spot og Spe for Albertis Kammerat. I Slutningen af September vedtoges de ny Militærlove (i Folketinget med 59 St. mod 48 à 50). De udvidede dansk Militærvæsen betydeligt og koncentrerede »Forsvaret« om Sjælland. Københavns

Fra de Radikales Møde i Aarhus.

Harald Jensen beder Zahle og Rode om at gentage »de søde Ord« om Fæstningens Nedrivelse og Kampen mod Landstinget.

(Tegning af Alfred Schmidt i »Klods-Hans«.)

Landbefæstning skulde foreløbig opretholdes, men nedlægges i 1922. Den militære Sagkundskab lukkede Øjnene for Manglerne — der blev jo samtidig gennemført Lønforhøjelser for Hærens og Flaadens Officerer. Men efter at Lovene havde faaet kgl. Stadfæstelse (30. September) kom Kritiken stærkt frem. Generalmajor Arendrup skrev: »Lovene er affattet tværtimod Sagkundskabens Raad; Resultatet maa betragtes som stridende mod sund Fornuft og herhos som faretruende for Landets Fremtid.« Den gamle Oberst N. P. Jensen, der som Folketingsmand havde undladt at stemme, erklærede kort og godt: »Vi har intet Forsvar, og den Ordning, der er fastsat ved Forsvarslovene, skaber intet Forsvar.«

Forliget vilde bevare Fæstningsværkerne endnu i 13 Aar, nemlig fra 1909 til 1922, men i Marts 1920 vedtog Rigsdagen, at Landbefæstningen straks skulde nedlægges. Endelig bøjede Højre og Venstre sig for Socialdemokratiets Krav. I 35 Aar havde Arbejderne bekæmpet Fæstningsbyggeriet, og nu sejrede de. Inden 1. April 1920 skulde Anlægene afleveres til Finansministeriet, og Fæstningsartilleriregimentet skulde ophæves.

tinget med 59 St. mod 48 à 50). De udvidede dansk Militærvæsen betydeligt og koncentrerede »Forsvaret« om Sjælland. Københavns

Landbefæstning skulde foreløbig opretholdes, men nedlægges i 1922. Den militære Sagkundskab lukkede Øjnene for Manglerne — der blev jo samtidig gennemført Lønforhøjelser for Hærens og Flaadens Officerer. Men efter at Lovene havde faaet kgl. Stadfæstelse (30. September) kom Kritiken stærkt frem. Generalmajor Arendrup skrev: »Lovene er affattet tværtimod Sagkundskabens Raad; Resultatet maa betragtes som stridende mod sund Fornuft og herhos som faretruende

Dermed faldt Estruppernes sidste Programpunkt, og dermed afsluttedes Provisorismens Politik, som havde hæmmet det danske Folks politiske Udvikling og berøvet det Hundreder af Millioner Kroner. .

Alberti stjal, og Estrup bortødslede uhyre Summer. Samtidig viste Højre og Venstre stor Uvilje mod Krav om sunde Boliger og human Behandling af fattige Børn, Syge, Arbejdsløse og Gamle. Dette er dog ikke noget særlig dansk Fænomen, men et internationalt. Saaledes ytrer Kapitalismen sig overalt.

Det første Ministerium Zahle.

Under Finanslovsdebatten 1909 kom Højremanden Kaptajn Madsen-Halsted op at skændes med Konsejlspræsident Holstein-Ledreborg om, hvorvidt denne, før han dannede sit Ministerium, havde søgt Højres Støtte. Det ene Ord tog det andet, og 14 Højremænd stillede Mistillidsvotum. Det blev forkastet. Samme Skæbne havde et af Socialdemokraterne stillet Forslag — med Misbilligelse af Militærforliget og med Krav om en retfærdig Valgkredsordning. Men et af de Radikale stillet simpelt Mistillidsvotum blev vedtaget med 49 St. mod 44. Foruden de Radikale og Socialdemokraterne stemte Højremændene Birch, N. P. Jensen, Wulff, Joh. Knudsen, Frøkjær og Hornstrup derfor.

De Radikales Fører, C. Th. Zahle, dannede den 28. Oktober 1909 det ny Ministerium. Det gav Afkald paa Uniformer og Ekscellencetitler og vilde ikke medvirke ved Uddelingen af Ordener og Titler. Folketinget afsluttede i øvrigt Behandlingen af det atter indbragte socialdemokratiske Lovforslag om Afskaffelse af Adel, Titler, Ordener og Rang med følgende Beslutning:

»Folketinget udtaler, at det i alt væsentligt sympatiserer med de i Lovforslaget udtalte Tanker, men da Forslaget berører et kongeligt Prærogativ, hvorfor Ændringer i de her bestaaende Forhold bør ske ved Regeringsinitiativ, gaar Tinget over til Dagsordenen.«

Det radikale Ministerium, der støttedes af Socialdemokratiet, havde intet parlamentarisk Flertal, men erklærede, at det, som Forholdene nu én Gang laa, vilde forblive, indtil et Flertal udtalte sig mod det.

Den 12. Juni 1909 fremsatte Socialdemokratiet en Række Forslag. Det ene var Partiets Afrustningsforslag. Det blev forkastet. To andre vedrørte Valgkreds- og Grundlovssagen. Partiet foreslog, at der blev nedsat et Folketingsudvalg til Udarbejdelse af en midlertidig Valgkredslov, og at der blev nedsat en parlamentarisk Kommission til Udarbejdelse af en ny Grundlov efter følgende Principper: Den privilegerede Valgrets Afskaffelse, den almindelige Valgrets fulde Gennemførelse, Valgrettens Udvidelse til Kvinder og Tyende og Valgrets alderens Nedsættelse. Forslagene sendtes i Udvalg og blev ved den endelige Behandling forkastet. Socialdemokratiets Ordfører udtalte da, at det Folketing, der endte Sommersamlingen med

Militærforliget og Vintersamlingen med at sable Juni-Grundloven ned, var modent til Vælgernes Dom. Dagen efter sendte Ministeriet Zahle Rigsdagen hjem og udskrev Valg til den 20. Maj 1910.

I sidste Øjeblik var det lykkedes at faa gennemført en ny Skattelov for København, hvorved Kommunen fik større Indtægter og kunde paaligne Skatten efter stigende Skala i Stedet for med den faste Skatteprocent, der efter de Alberti'ske Skattelove i 1903 endda var sat ned fra 3 til $2\frac{1}{2}$ pCt. Loven var næsten en Livsnødvendighed for det københavnske kommunale Demokrati — hvis Fallit vilde have frydet Venstre saa saare.

Højres Kirkegaard efter Valget 1910.

(«Ravnen».)

Ved Valget hjalp HøjreVenstre til Sejr i en Snes Kredse: Roskilde, Lejre, Vordingborg, Holbæk, Rudsvedby, Præstø, Rønne, Aakirkeby, Nakskov, Maribo, Nykøbing F., Bogen- se, Verninge, Otte-

rup, Nyborg, Fredericia, Bjerre, Silkeborg, Mariager og Hjørring. Det lykkedes derved at redde Militærforliget. De to Venstregrupper fik med 118.902 St. 57 Mandater, lige Halvdelen af Folketingets Medlemstal. Socialdemokratiet gik frem til 98.718 St., men bevarede kun sit Mandattal fra 1906 og 1909, de 24. Hvad Partiet tabte i Provinsen, vandt det denne Gang i Hovedstaden. De Radikale satte Stemmetallet op til 64.884 St. og bevarede ligeledes de 20 Mandater fra 1909. Højre fik 64.904 St., men gik stærkt tilbage i Mandater og fik kun 13 Mand, der i øvrigt stadig delte sig i to Grupper, en paa 7 og en paa 6.

Den uretfærdige Valglov var aldrig fremtraadt i klarere Belysning. Venstre fik valgt én Folketingsmand for hver 2086 afgivne Stemmer, de Radikale én for hver 3244, Socialdemokratiet én for hver 4113 Stemmer og Højre én for hver 4992.

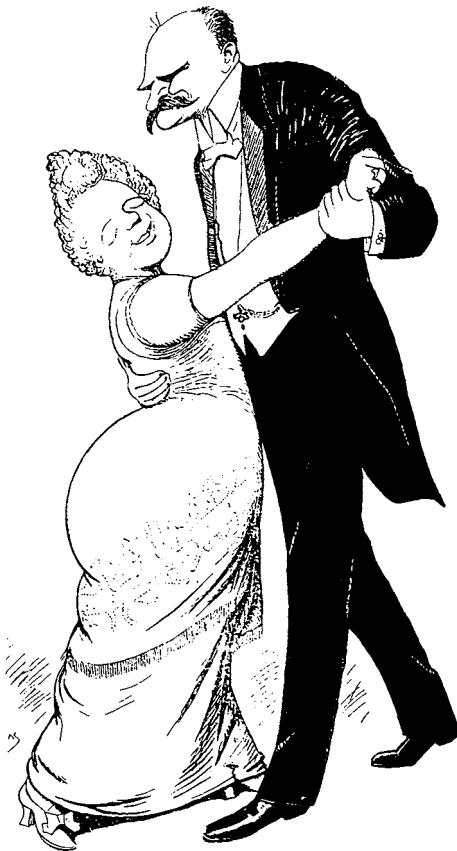
Ministeriet Zahle tog sin Afsked, men maatte fungere til Rigsretssagen var endt. Den 5. Juli 1910 dannede Klaus Berntsen den ny Regering med Neergaard som Finansminister. De to Venstregrupper sluttede sig den 27.

Juli sammen til ét Parti ved Navn »Venstre« paa Grundlag af Venstre-reformpartiets Program af 25. September 1909.

Ved Landstingsvalget i Efteraaret 1910 fik Højre til Gengæld for Hjælpen ved Folketingsvalget en saadan direkte eller indirekte Støtte fra Venstre, at Partiet fik sikkert Flertal i Landstinget, og Goos valgtes til Formand. Ved et Par Suppleringsvalg til Folketinget næste Aar sikrede Venstre Højremanden Dr. H. L. Møllers Valg i Odense, medens Højre sikrede Jensen-Sønderups Valg i Verninge. Ja, ved et Suppleringsvalg til Landstinget i Skive løb endogsaa en halv Snes Venstre-Valgmænd over og stemte paa Højres Kandidat, hvorved Venstres Kandidat, Lærer Kirkegaard, der formentes lidt for demokratisk, faldt igennem.

En ram reaktionær Taage bredte sig i disse Aar over Landet. Bank- og Alberti-Kraket havde skærpet den økonomiske Krise. Arbejdsgiverne truede Gang paa Gang med Lockout, men det lykkedes dog Fagforeningerne ved klog Politik i Foraaret og Forsommeren 1911 at faa fornyet og forbedret de fleste Løn-tarifer, mod at de fik en 5-aarig Va-righed.

Stemningen vendte sig mere og mere mod Venstre. Hvorledes vilde kommende Valg forme sig? Da søgte Ministeriet Berntsen-Neergaard at vende Skæbnen ved at rejse Grundlovssagen ved et Regeringsforslag, der skulde slaa denne Sag ud af Socialdemokratiets Haand.

Neergaard danser fra 27. Juli 1910
atter med J. C. Christensen.
(Tegning af Alfr. Schmidt i »Klods-Hans«.)

Grundlovs-Kampen.

Kvinder, Tyendet og de Unge faar Valgret.

Ved Valget 1910 fik som omtalt Venstre ca. 119.000 St. og 57 Mandater. Socialdemokratiet opnaaede ca. 99.000 St., men maatte nøjes med 24 Mandater. Den gamle midlertidige Valglov fra 1894, hvorved Højre og de Moderate den Gang fuldførte det store politiske Forlig, havde atter godtgjort sin Uretfærdighed, idet den gjorde Arbejderne til Halvklasse-Vælgere. Hver Venstremand sad i Folketinget valgt med gennemsnitlig 2000 St., medens

Kvinder.

Socialdemokraterne hver repræsenterede ca. 4000 St. Skulde denne skæve Udvikling fortsættes, kunde det let blive en Kræftskade, der forfalskede og ødelagde selve Parlamentarismen.

Socialdemokratiet krævede derfor allerede i 1901, at Valgloven skulde reformeres, men foreløbig uden Resultat. I Februar 1905 foreslog Socialdemokratiet Nedsættelsen af en Kommission til Udarbejdelse af en Valgkredsordning, der gav lige Repræsentation for alle Partier i Forhold til deres Vælgertal.

Dermed rejstes Kampen om Grundloven. Spørgsmaalet om en gennemgribende Grundlovsreform blev rullet op, men Kravets hemmelige og aabenlyse Fjender spændte atter og atter Ben for Spørgsmalets Løsning.

Saa forelagde den socialdemokratiske Gruppe i Folketinget den 9. Oktober 1912 et Forslag om *Forandring af Grundlovens Repræsentationssystem samt om Ophævelse af Rigsretten*. Forslaget indeholdt Kravet om Etkammer-Systemets Indførelse, om Valgrettens Udvidelse til Kvinder og Mænd fra 21-Aars Alderen, og om at Tyende skulde have samme Valgret som andre Samfundsborgere. Det hilstes med Begejstring af de Unge, af Kvinderne og af

Tyendet. Allerede paa Tyende- og Landarbejderforbundets Kongres 1909 i Rømersgade var vedtaget følgende Resolution:

»Lige og almindelig Valgret for alle fuldmyndige Mænd og Kvinder. Grundlovens Paragraf, der berøver Tyendet politisk Valgret, og Opholdsbestemmelsen i den kommunale Valglov kræves ophævet.«

»Københavns Tjenestepigeforening«, der var stiftet den 15. November 1899, virkede fra sin første Tid for Kvinders og Tyendes Valgret. Da det tidligere omtalte Lovforslag om Menighedsraad var til Behandling i Samlingen 1901—02, indeholdt det Bestemmelsen om, at Personer, der uden at have egen Husstand staar i privat Tjenesteforhold, er udelukket fra Valgretten. Tjenestepigeforeningen afholdt da store Protestmøder imod denne Bestemmelse, og Formanden, Frk. Marie Christensen, kørte fra den ene Folketingsmand til den anden, fast bestemt paa ikke at give op, før denne Bestemmelse var strøget, og hun sejrede. Den tjenende Stand fik lige Ret med de øvrige Samfundsmedlemmer. Paa samme Maade gik det, da Forslaget om Kvindernes kommunale Valgret forelagdes. Det glemte Tyendet, men Frk. Marie Christensen fik ogsaa dette Forslag ændret efter sin Vilje. — Socialdemokratiets *Grundlovsforslag* fik Støtte ikke alene af Tyendet, men af alle politisk interesserede Kvinder. De holdt Møder og vedtog Resolutioner. I et Andragende fra »Kvindernes Valgretsforening« hedder det:

Frk. Marie Christensen.

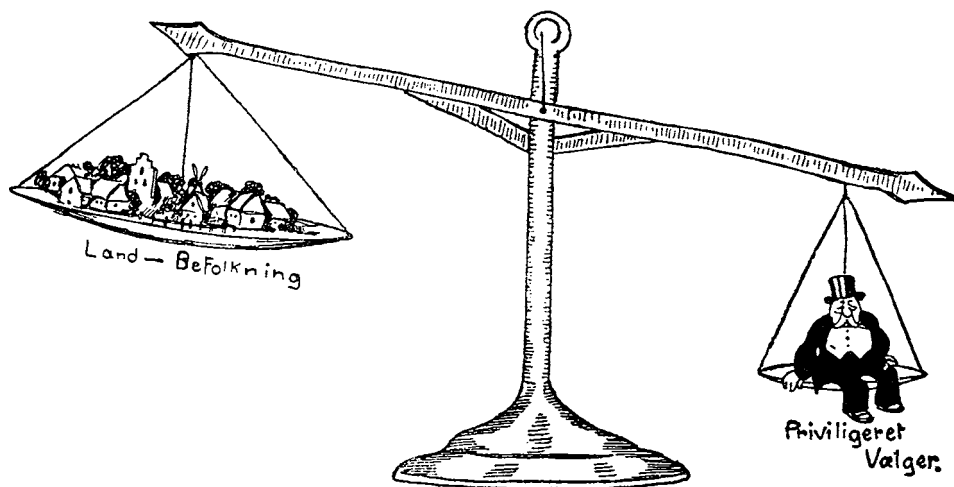
»Vi udtaler, at det kun er simpel Retfærdighed, der gennem dette Lovforslags Vedtagelse vil blive vist mod de fra Valgretten gennem saa mange Aar udelukkede Kvinder. En *Folkerepresentation* maa være valgt af Mænd og Kvinder og maa være præget ikke alene af Mandens Intelligens og Karakter, men ogsaa af Kvindens individuelle tilsvarende Evner. Kun herigennem skabes den bedste Garanti for, at Lovene svarer til hele Samfundets Tarv.«

Socialdemokratiet havde utvivlsomt den offentlige Mening med sig, da det med sit Grundlovsforslag afbrød de uendelige Forfatnings-Intriger, som havde behersket Rigsdagen i otte Aar, fra 1904 til 1912. Men nu vakte ogsaa Regeringen, og den 23. Oktober 1912 forelagde Konsejlspræsidenten, Klaus Berntsen, i Folketinget sit *Forslag til Forandringer i Grundloven*, hvorved baade Folketing og Landsting omdannes, og den privilegerede Valgret afskaffes. Under disse Omstændigheder opgav Socialdemokratiet sit særlige Forslag.

Regeringens Udkast til en ny Grundlov indeholdt følgende:

Valgret til Folketinget fra 25-Aars Alderen, Valgret for Kvinder og Tyende. Et Folketing, der ikke overstiger 132 Medlemmer. Flertalsvalg i Enkeltmandskredse. Valgkredsene skal fordeles med omtrent

samme Størrelse paa Grundlag af Indbyggertal, under Hensyntagen til Vælgertal og Befolkningstæthed. Valgperioden skal være 4-aarig i Stedet for som hidtil 3-aarig. De 52 Landstingsmænd skal vælges efter Forholdstallet af Valgmænd i tre store Kredse: København-Frederiksberg-Gentofte, Øerne og Jylland. I Hovedstaden skal dog Borgerrepræsentanterne selv være Valgmænd. I Købstæderne skal Byraadene vælge Valgmænd. Paa Landet skal Sogneraadene først vælge Sendemænd, og disse skal saa i hvert Amt vælge Valgmænd. Antallet af Valgmænd skal staa i Forhold til Indbyggertallet, Antallet af Landstingsmænd derimod til Antallet af Folketingskredse i hver Landstingskreds. — Kan de to Ting ikke enes om en

Privilegeret Valgret.
En Godsejer opvejer en hel Landsby.

Finanslov, skal denne afgøres af den forenede Rigsdag. — Ved Valg af Kommunalbestyrelser grundlovfæstes Forholdstalsvalg, men ikke Skatteydelse eller Opholdsbestemmelse.

Man ventede i Venstrekredse, at dette Forslag vilde møde megen Kritik i Socialdemokratiet, og at det vilde virke næsten lammende blandt de Radikale, som her fik taget Brødet ud af Munden. Man ventede en Del Opposition fra Højre, men tænkte sig Muligheden af et Forlig. I sin Forelæggelsestale, der i øvrigt var fast demokratisk, udtalte Berntsen Villighed til at forhandle om Forholdstalsvalg til Folketinget i Forbindelse med Valg i Enkeltmandskredse.

Borghjerg, der var Socialdemokratiets Ordfører, kritiserede en Række Enkeltheder i Forslaget. Det var ikke Juni-Grundloven, kun et Skridt der henimod, men dog et saa godt Skridt, at Socialdemokratiet trods alle Betænkeligheder vilde støtte det og stemme for det. Ved det Kampvalg til Landstinget, som kunde blive en Nødvendighed for Sagens Gennemførelse, og hvor demokratisk Sammenhold var en Betingelse for Sejr, opfordrede Borghjerg til at oprette en *treuga dei* — en Gudsfred — mellem Grundlovspartierne. I samme Aand talte Rode paa de Radikales Vegne.

Dermed var der skabt en ny politisk Situation. Venstre kunde nu ikke indlade sig i Forligsforhandling med Højre med Opgivelse af Principper, som der jo nu viste sig Mulighed for at faa gennemført. Det vilde i saa Fald være oplagt Forræderi mod Demokratiet.

Men nu begyndte der i Venstres Presse, særlig i den Berg'ske og i Fru Marie Lassens Aalborg-blad, der stod J. C. Christensen nær, at vise sig en stadig voksende Surhed. I Landstingets Venstre var — det blev dog først offentligt bekendt ved Samlingens Slutning — ikke mindre end ti Medlemmer bestemte Modstandere af det Berntsen'ske Grundlovsforslag. Det var dem altfor demokratisk. Da disse Medlemmer i Partimøderne vedblev at spænde Ben, traadte tre af Landstingsvenstres modsatte Fløj ud af Partiet, nemlig selve Partiets Formand Broberg, ledsaget af Niels Hansen og Jørgen Berthelsen.

Klaus Berntsens Grundlovsforslag er for snævert.
(•Ravnen•.)

Grundlovsforslaget førtes imidlertid væsentlig uændret og hurtigt gennem Folketinget. I Udvalget tilbød Socialdemokraterne Højre Forhandling om Forholdstalsvalg i Forbindelse med Enkeltmandskredse. Forholdstalsvalg havde set fra et socialdemokratisk Synspunkt trods visse Ulemper den Fordel, at det ærligt gennemført vilde betyde Valgrettens *Lighed*. Men Højre vilde overhovedet ikke ind paa nogen Realitetsbehandling. Man vilde aabenbart endnu ikke rigtig tro paa, at det hele var Alvor. Den 12. December vedtog Folketinget Forslaget med 95 Stemmer (Venstre, Socialdemokrater og Radikale) mod 12 (Højre). Dog undlod tre Venstremænd at stemme. Det var et farligt Symptom. De tre var: Ravn, Ingvar Jensen og P. Bjerre.

Hvorledes vilde Landstinget nu stille sig? Estrup og Grev Frijs var stemt for straks at standse Forslaget ved en motiveret Dagsorden. Om en saadan aaben Krigserklæring kunde Højre dog ikke enes. Det havde sine Venner af Forholdstalsvalg. Hammerich og Johan Knudsen havde i 1909 —10 fremsat Antydninger om, at man vilde betale en vis Pris derfor. Og

i Aarene derefter havde nogle Højremænd: Asger Karstensen og Blichfeldt, agiteret underhaanden for Overgang til den almindelige Valgret, ganske vist under stadige Trusler om Eksklusion fra Partiets reaktionære Gros.

Sagen blev først sat paa Landstingets Dagsorden den 8. Januar 1913. Men lige før Jul, den 21. December, offentliggjorde Højre og de Frikonservative en Udtalelse, hvori de enstemmigt fastholdt: Valgretsaldern til Folketinget vedbliver at være 30 Aar. Til Landstinget kræves 40 Aars Alder og Ydelse af Indtægts- eller Formueskat til Staten. Ved Uenighed om Finansloven skulde hvert Ting stemme for sig og det Ting være afgørende, hvor Vedtagelsen var sket med den største Brøkdelen af de afgivne Stemmer. Til Love om direkte Skatter og om Grundlovsforandringer krævedes mindst to Tredjedeles Flertal i hvert Ting!

Denne frække Reaktion vakte uhyre Harme ude i Befolkningen og hjalp til at holde Kærnen af Venstre paa den demokratiske Vej.

Da Forslaget kom til 2den Behandling i Landstinget den 3. April 1913, stillede Frijs en Dagsorden, der standse hele Sagen og kun henstillede til Regeringen eventuelt at søge Spørgs-

burde tilrettelægges med det Formaal at svække Højres Modstand mod det Berntsen'ske Grundlovsforslag det mest mulige. Arbejderklassen var villig til at bringe endogsaa betydelige Ofre for dettes Sejr. Forøvrigt burde Vælgerne i de enkelte Kredse med dette Formaal for Øje fastslaa den endelige Valgtaktik under Forhandling med Distriktsudvalg og Hovedbestyrelse.

Socialdemokratiets Ledelse tilbød nu Venstre en Forhandling om fæl-

En Valgften i København.

les Fremgangsmaade ved Valgene, men blev afvist. Rundt om i Landet enedes da Socialdemokrater og Radikale i al Stilfærdighed om at støtte hverandre i en Række Kredse, hvor det ikke kunde gavne Højre. Hvor Venstre kæmpede alvorligt med Højre, fik det derimod Socialdemokraternes og de fleste Steder ogsaa de Radikales Støtte. Men f. Eks. i Gudmekredsen paa Fyn støttede Socialdemokratiet Venstres officielle Kandidat mod en af Venstres Grundlovsmodstandere Chr. Ravn, hvorimod de Radikale opstillede deres egen Kandidat.

Valget blev en mægtig Sejr for Grundlovsforslaget, hvis Tilhængere tilsammen mønstrede 275.000 Stemmer mod kun 87.000 paa Modstanderne, altsaa over tre Fjerdedeles Flertal. Og ydermere gik de Partier, der af

Befolkningen ansaas for de oprigtigste og paalideligste Grundlovstilhængere, altsaa Socialdemokratiet og de Radikale, meget stærkt frem og fik tilsammen Flertal i det ny Folketing. Det blev den største Partiforskydning, der var set i Danmark siden de store Valg i 1876 og 1895. Socialdemokratiet mønstrede 107.365 St. og gik frem fra 24 til 32 Mandater. De Radikale mønstrede 67.903 St. og gik frem fra 20 til 31 Mandater. Venstre fik 100.291 St. og 44 Mandater (mod 57 i det gamle Folketing). Højre fik kun 7 Mandater (mod 13), hvortil ved et senere Udfyldningsvalg kom et 8de Mandat, nemlig da Venstremanden Jørgen Frederiksen maatte nedlægge sit Mandat for Ærø og blev efterfulgt af Højremanden Sporon-Fiedler.

Blandt Valgdagens Faldne er der Grund til at nævne Lars Dinesen, som blev slaaet af den unge Ekspedient Vald. Jensen. Lars Dinesen havde været Medlem af Folketinget i næsten 50 Aar, han havde gennemløbet Stadiet fra Venstremand til Højremand og ansaas sluttelig for at være en af Højres drevneste Politikere. Ved en igennem flere Aar gennemført ihærdig Agitation rejste Vald. Jensen Hillerødkredsens Underklasse til stor Deltagelse i Valget, og hans Sejr gav Genlyd over Landet, men desværre blev han kort efter angrebet af en ondartet Sygdom, som medførte Døden. Han blev knap 45 Aar. Afdøde var oprindelig Cigararbejder, men knyttedes til »Social-Demokraten«s Ekspedition. Han var Medlem af Københavns Borgerrepræsentation.

Klaus Berntsen havde, som det fremgik af Udtalelser i et Blad, der stod ham nær, og af hans egne Ord ved en Grundlovsfest, nogen Lyst til at fortsætte Regeringen. Men J. C. Christensen forlangte hans Afgang, fordi Venstre havde tabt sit Folketingsflertal. Nu maatte de Radikale og Socialdemokraterne overtage Ledelsen og Ansvaret for den ny Grundlovs Gennemførelse, sagde J. C. Christensen. Da Rigsdagen traadte sammen den 12. Juni 1913, indbragte Socialdemokraterne i Folketinget et Forslag til Beslutning med Anmodning til Kongen om at opfordre Ministeriet Berntsen til at fortsætte Grundlovsarbejdet. Tinget vilde da støtte det paa den bestaaende Lovgivnings Grund, og Ordføreren tilføjede, at Ministeriet kunde vente Finansloven bevilget ogsaa af Socialdemokraterne, der hidtil havde

Valdemar Jensen.
Født 9. Juli 1870, død 1. Maj 1915. Folke-
tingsmand for Hillerød 1913-15.

undladt at stemme ved denne Lovs endelige Vedtagelse. Men J. C. Christensen stillede en Dagsorden, der billigede, d. v. s. krævede Ministeriets Demission. Den blev ganske vist forkastet, men da Berntsen selv stemte for den, var Stillingen givet, og Socialdemokraterne tog deres Forslag tilbage. Kongen henvendte sig nu til Formanden for den socialdemokratiske Rigsdags-

Stauning.
(Karrikaturtegning af Valdemar Møller.)

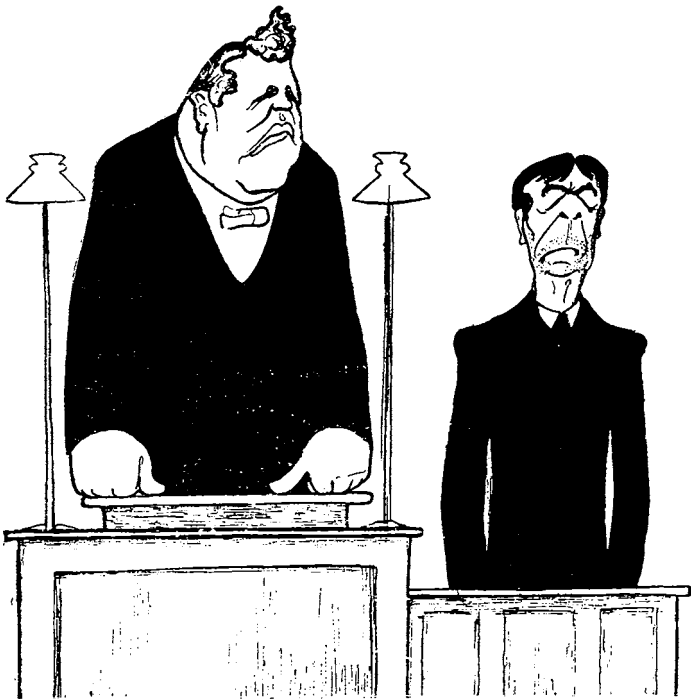
gruppe, Th. Stauning, og opfordrede ham til at danne Regeringen, eventuelt sammen med et andet Parti (de Radikale). Stauning afslog dog dette, idet han hævdede, at Situationen krævede enten og helst Ministeriet Berntsens Forbliven eller Forhandling mellem de tre Grundlovspartier om en ny Regering. Paa Staunings Forslag vedtog den socialdemokratiske Gruppe, at den vilde være villig til at anbefale Partiets Deltagelse i en Regering, hvori alle tre Grundlovspartier var repræsenteret. Ogsaa de Radikale udtalte Ønske herom, men Venstre afviste det. Der kunde nu være Tale om en radikal-socialistisk Regering, men man indsa, at to af Grundlovspartierne ikke burde danne en fælles Regering, medens et tredje stod udenfor. Det kunde medføre Grundlovs-sagens Fald. Den 21. Juni dan-

nede derfor Zahle et rent radikalt Ministerium med Rode som Indenrigs-, P. Munch som Forsvars-, Edv. Brandes som Finans- og Erik Scavenius som Udenrigsminister. Rigsdagen blev indkaldt til den 15. September i Stedet for den 1. Oktober, for at Landstinget kunde faa god Tid til sine Overvejelser. Der kom nu en Periode med en lang Kæde af spændende Forhandlinger, men ingen Resultater.

Da Rigsdagen traadte sammen i Januar 1914, var den politiske Stilling stærkt forandret. Estrup døde den 24. December 1913, omtrent 88 Aar gammel, og blev efter den radikale Regerings Indstilling afløst af Deuntzer som kongevalgt Landstingsmand. Dermed blev Partistillingen i Landstinget 24 Venstre, 5 Radikale og 4 Socialdemokrater, ialt 33, eller lige netop Halvdelen af Tinget. Højre og de Frikonservative raadede ogsaa over 33 Stemmer, men maatte ved Afstemningen undvære én Stemme,

idet Højre sad inde med Formandspladsen. »Grundlovspartierne« havde saaledes Flertal i selve den privilegerede Valgrets Ting.

Dette virkede stærkt paa J. C. Christensen og hans Venner, som nu indsaa, at fortsat Spænden Ben for Grundlovssagen kunde blive livsfarlig for Venstre selv, og den 12. Marts 1914 lykkedes det at faa afsluttet en Overenskomst mellem de tre Grundlovspartier. Valgretten til Landstinget blev almindelig, men betinget af 35-Aars Alder, dog med en Overgangsbestemmelse for hidtidige Vælgere; Landstinget kunde opløses, naar det efter et ordinært Folketingsvalg fremdeles modsatte sig et af Folke-

Den stærke J. C. Christensen og den svage Klaus Berntsen.
(Efter Valget 1913 blev Ministeriet Berntsen styrtet efter en Beslutning i dets eget Parti.)
(Tegning af Valdemar Møller.)

tinget vedtaget Forslag. De hidtidige Kongevalgte skulde i otte Aar tage Plads i Landstinget i Stedet for de af Tinget indstillede.

Til den ny Grundlov hørte en ny Valglov. Rode havde udarbejdet et Udkast, og Venstre forringede det, men Socialdemokratiet lod dog ikke Forliget strande. Hovedsagen var at faa den ny Grundlov gennemført og den privilegerede Valgret afskaffet, og dertil krævedes en velvillig Stemning i Venstre. Saa kunde man altid forbedre Valgloven, hvad den ogsaa blev i 1920.

Den 6. Maj vedtoges Valgloven i Folketinget med 97 St. mod 1 (Schovelin). 6 Højremænd undlod at stemme. Venstre havde krævet, at Valgloven skulde være færdig fra Rigsdagen, før Partiet kunde stemme for Grundloven.

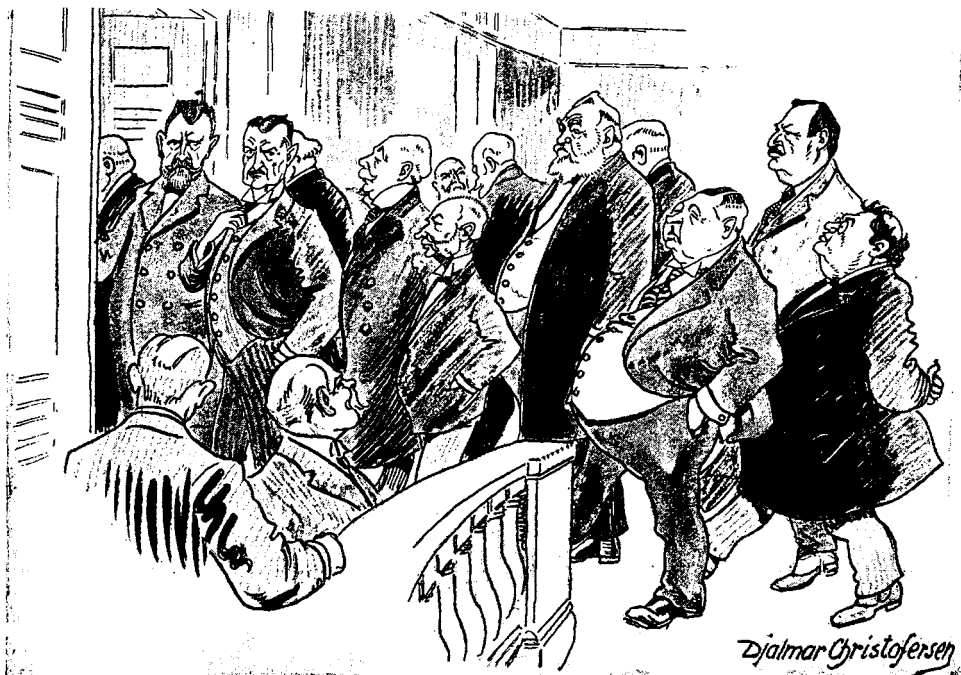
Man stod nu foran den afgørende Behandling i Landstinget. Da gjorde Højre og de Frikonservative Onsdag den 3. Juni Springet ud i Desperatio-

Fra Rigsdagsbygningen i Fredericiagade 1915: Borgbjerg i Grundlovsudvalgets Værelse.
Paa Væggen ses Malerier: Estrup, Borgmester Hansen og Prof. Goos.

nen. Den kongevalgte Højremand Alfred Hage havde længe været syg og kunde ikke møde. Grundlovspartierne raadede altsaa over et lovligt Fler-tal paa 33 St. mod 31. Da rejste Piper sig og erklærede, at de konservative Medlemmer vilde forlade Salen under Afstemningen. Dermed var Tinget beslutningsudygtigt, thi en Grundlovsparagraf foreskrev, at »intet af Tingene kan tage nogen Beslutning, naar ikke *over* Halvdelen af dets Medlemmer er til Stede og deltager i Afstemningen«. *Valgloven kunde altsaa ikke vedtages.*

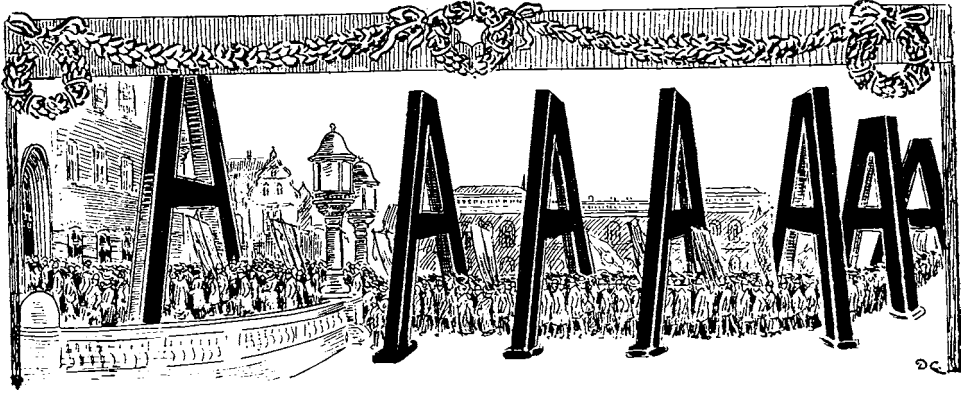
Da Venstre i Landstinget som meddelt vilde have Sikkerhed for Valglovens Skikkelse, inden det stemte for Grundlovsforslaget, udstedte So-

For at forhindre Valglovens Vedtagelse forlader Højre Landstingssalen.

cialdemokratiet og de Radikale en højtidelig Erklæring om, at de følte sig bundne til Valglovsforslaget. Den 9. Juni kom *Grundloven* til Behandling i begge Ting efter Indstilling fra Fællesudvalget. Den blev i Folketinget vedtaget med 102 St. mod 7 (Højre), men i Landstinget udeblev samtlige konservative Medlemmer fra Mødet, og Tinget var altsaa atter ude af Stand til at tage en lovlig Beslutning. Den 15. Juni 1914 sluttede Regeringen Rigsdagssamlingen og *opløste Landstinget.*

Men her stod man ved den sidste farlige Revle. Naar Landstinget opløstes, rejste Spørgsmaalet sig om de Kongevalgtes Opløsning. Ministeriet Zahle havde ved sin Tiltræden faaet Kongens Løfte om, at han, hvis dette Spørgsmaal kom til at foreligge, vilde tage Standpunkt dertil paa Grundlag af de Argumenter, som Ministeriet fremførte. Zahle gjorde nu i sin Indstilling en Række kraftige Argumenter gældende til Fordel for, at ogsaa

de Kongevalgte rantes af Opløsningen. Men Kongen nægtede til Ministeriets Overraskelse af bøje sig derfor.

Paa dette Øjeblik havde Venstre og Højre længe ventet. De følte sig overbevist om, at selv om der blev Flertal i begge Ting for et Grundlovsforslag, vilde det for Ministeriet Zahle strande i Havnen — strande paa Spørgsmaalet om de Kongevalgte. Thi Ministeriet var jo bundet af sin Fortid, og man ventede bestemt, at Kongen vilde gaa imod. — I den radikale Lejr blev der stor Forvirring. Socialdemokratiet opfordrede imidlertid Zahle til ikke at gaa af, men søge at komme over Konflikten med Kongen paa den mest praktiske Maade. Spørgsmaalet om de Kongevalgte havde næppe længere reel Betydning. Et Valg vilde formentlig bringe et sikkert Grundlovsflertal selv uden Hensyn til de kongevalgte Konservative, hvis Antal efterhaanden var reduceret til 3. Ministeriet besluttede da at lade hele Spørgsmaalet henstaa til efter Valget, men for at være vis paa at faa dette gennemført i det radikale Parti, fik Zahle yderligere fra Borghjerg en skriftlig Forsikring om, at Socialdemokratiet ikke vilde angribe Ministeriet eller dets Parti for denne Holdning. Saa gik det. — Venstre gav en Mængde Spydigheder af sig, men de druknede i Valgkampens Hede og Valgets uhyre Spænding.

Den 28. Juni 1914 fandt den almindelige Vælgerklasses Valgmandsvalg Sted. Konservatismen led et knusende Nederlag og blev bogstaveligt udryddet baade i Byerne og paa Landet. Ved selve Landstingsvalget den 10. Juli mødte hist og her nogle selvskrevne Valgmænd, der endnu havde bevaret de gamle Venstretraditioner, og stemte med Grundlovspartierne. Det gjorde Udslaget. De Konservative mistede 5 Mandater. Grundlovspartierne havde nu 38 Landstingsmænd mod 28 Konservative. Spørgsmaalet om de Kongevalgte var dermed uden praktisk Betydning. De tog Plads i det ny Landsting uden ny Udnævnelse. Grundlovssagens Sejr syntes sikret, da Rigsdagen aabnedes den 20. Juli 1914. Dagen efter blev Grundlov og Valglov forelagt og gik i Udvalg.

Der sad en Brod og nagede i mange Højremænds Sind. Det var den ny Valglov. Den var unægtelig meget ugunstig for Højre. Gennem en Række private Forhandlinger modnedes da Tiden til, at tre Højremænd,

Folketingsmændene Ellinger og Abrahamsen og Landstingsmand Poul Rasmusen, gik til Regeringen og kort efter Nytaar 1915 indledede Forhandlinger, der førte til et saadant Resultat, at Zahle den 24. Marts kunde sammenkalde Partiernes Repræsentanter og meddele, at der nu forelaa et Forslag, som havde Udsigt til Gennemførelse. Zahle havde i Forvejen meddelt Berntsen og Borgbjerg Forslagets Indhold og faaet den Overbevisning, at de Indrømmelser, de tre Højremænd ønskede, kunde gennemføres. Der var flere, men de to afgørende var disse: 25-Aars-Valgretten til Folketinget skulde først træde i Kraft efterhaanden, nemlig med et Aars Nedsættelse hvert fjerde Aar. Og de af Landstinget udpegede Landstingsmænd skulde vælges af det gamle (afgaaende) Landsting, ikke af det nyvalgte. Til Grundlovsforandringer skulde kræves 45 pCt. af de afgivne Stemmer. Forudsætningen var endvidere Forholdstalsvalg i Forbindelse med Enkeltmandskredse, men saaledes at der blev Plads til et rimeligt Antal Tillægsmandater, f. Eks. ved at Folketinget kom til at tælle 140 Medlemmer, og der samtidig blev nedlagt nogle af de mindste Landkredse. Valgmandsvalgene til Landstinget skulde

foregaa i Folketingskredsene, ikke i Kommunerne — et fra et demokratisk Synspunkt overordentlig heldigt Fremskridt. Den ny Grundlov skulde først træde i Kraft et Aar efter Vedtagelsen — hvilken Bestemmelse dog kunde ændres ved almindelig Lov. Selve Opløsningsvalgene tænkte man sig som Fredsvalg, hvor Partierne hævdede deres hittidige Stilling.

Venstre stod overrasket og overrumplet og turde ikke gaa imod denne Overenskomst. En Del Højremænd og Højreblade gik voldsomt imod

Fra Rigsdagsbygningen i Fredericiagade.

Den socialdemokratiske Gruppe forlader Rigsdagen den 5. Juni 1915 efter at have vedtaget den ny Grundlov og begiver sig til Folkefesten i Søndermarken.

Forliget, men i det saakaldte Arbejdsudvalg, et Udvalg paa 21 Medlemmer, der var nedsat af de gamle Fællesudvalg om Grundlov og Valglov, kom man efter store Vanskeligheder til en Overenskomst, som den 16. April 1915 tiltraadtes af alle Partier (idet dog en halv Snes Højremænd stemte imod). Højres Centralorgan »Vort Land« rasede og kaldte Forliget slet og ret for Konservatismens Fallit. I Venstre var der megen Opposition mod Valgloven, og Socialdemokratiet maatte indrømme Venstre den saakaldte »sorte Streg«, d. v. s. at Tillægsmandaterne fordeltes landsdelsvis, med 9 til Øerne og 11 til Jylland. Dog skulde de tre sidste Tillægsmandater — der blev ialt 23 — fordeles efter Partiernes samlede Stemmatal i hele Landet, Hovedstaden iberegnet. Venstre og Radikale vilde helst have denne Bestemmelse slettet, men det lykkedes Socialdemokratiet at faa den fastholdt. — I Hovedstaden skulde der vælges 24 Folke-

tingsmænd ved rent Listevalg. I det øvrige Land blev der 93 Enkeltmandskredse. Der oprettedes fire ny Kredse, nemlig Gentofte og en ny i Aarhus, Aalborg og Esbjerg. Der blev nedlagt otte gamle Kredse, nemlig Frederikssund, Svinninge, Fuglebjerg, Fakse, Ærø, Vemming, Bræstrup og Frøstrup, og Præstø-, Vordingborg- og Stege-Kredsene blev sammenlagt til to Kredse. Det var ikke meget forskelligt fra det af Borghjerg Aaret i Forvejen foreslaaede. Nu gled det. Socialdemokratiet gik med, skønt særlig Omlægningen i Præstø Amt, hvor Socialdemokratiet stod saa stærkt, var et tungt Partioffer at bringe.

I Folketinget blev Grundlovsforslaget vedtaget med alle Stemmer mod én (Julius Wulff), i Landstinget med 49 St. mod 11. Det var den 22. og 23. April 1915. Der blev straks udskrevet Valg til begge Ting (7. og 21. Maj), og de forløb, trods Opposition hist og her, som Fredsvalg. Kun Færøerne foretog en Forandring, idet Venstremanden blev ombyttet med en radikal Løsgænger. Rigsdagen traadte sammen den 31. Maj. Den ny Grundlov blev paa ny forelagt og vedtaget i Landstinget med 51 St. mod 12. I Folketinget fandt Afstemningen Sted selve den 5. Juni, og Vedtagelsen skete med 111 St. mod 1. Samme Dag stadfæstedes Grundloven af Kongen. Valgloven var allerede stadfæstet den 10. Maj.

Som den 5. Juni 1849 vil staa uudslettelig i Danmarks Historie, vil den 5. Juni 1915 ogsaa faa en Hædersplads som et nyt Skridt frem mod Folkets frie Selvstyre. I 1849 anerkendtes Underklasserne som Samfundsled efter Aarhundreders Enevoldsregimente, baaret af Adel, Gejstlighed og Krigsmagt. I 1915 gik Udviklingen videre: De Riges privilegerede Valgret ophævedes, Arbejderklassens politiske Rettigheder blev ligestillet med andre Klassers, og Kvinder og Tyende blev hævet op fra deres Undtagelsesstilling.

Den 5. Juni 1915 blev en Festdag. Om Formiddagen lagde Kvinderne med Fru Anna Johansen og Fru Camilla Nielsen som Ordførere Kranse paa P. Knudsens og Hørdums Grave som Tak, fordi de havde rejst Kravet om *alle* Kvinders politiske Ligeberettigelse.

Fra en Række Kvindeorganisationer mødte en Deputation hos Partiets Ledelse og overbragte med Fru Sofie Rasmussen (Formand for Kvindeligt Arbejderforbund) som Ordfører følgende Adresse:

Til Socialdemokratiet i Danmark!

Den Dag er oprunden, da Danmarks Riges nye Grundlov skal endelig vedtages og stadfæstes og hermed Kvinderne træde ind til politisk Ligeberettigelse med Mændene. Tusinder af Arbejderkvinder vil i Dag glæde sig over det vældige Fremskridt, der nu

Fru Sofie Rasmussen.

sker, med større Fortrøstning end før vil de se Fremtiden i Møde baade for sig selv og for Børnene. Det, der nu er forundt danske Kvinder: at kunne stille sig Side om Side med deres mandlige Klassefæller i den politiske Kamp, er i de store Kulturlande endnu kun som en fjern Drøm.

Men Arbejderkvinderne vil ogsaa vide, at dette kun er naaet, fordi Arbejderklassen staar politisk organiseret i en ubrydelig Enhed, fordi den igennem sine Talsmænd paa Ting, de levende som de henfarne, har skaffet sig en saadan Indflydelse, at den

Pragtbindet til Kvindernes Adresse.

demokratiske Udvikling trods den bitre Modstand ikke har kunnet standses. Arbejderkvindernes Tanker gaar derfor i Dag til vort Parti.

Organiserede Kvinder i København har ønsket at tolke de Følelser overfor vort Parti, der paa denne Dag rører sig blandt Kvinderne, og vi føler os overbevist om, at vi, selv uden Mandat fra de Tusinder af Arbejderkvinder, hvis Virksomhed ligger indenfor Hjemmets fire Vægge, udtrykker ikke blot vore organiserede Klassefællers, men alle Arbejderkvinders Følelser, naar vi i Dag bringer vort Parti vor hjertelig følte Hyldest og Tak for dets store og utrættelige Arbejde for at faa gennemført Danmarks nye Grundlov. Og til vor Hyldest og Tak knytter vi et Løfte, Løftet om at ville slutte op i Rækkerne som tro Fæller i den Kamp, hvis Maal er at befri Arbejderklassen.

I 1876 deltog Arbejderkvinderne for første Gang, bespottede og forhaanede, i Socialdemokratiets Grundlovstog. Nu, 39 Aar efter, bereder vi os til at deltage i det som fri og ligeberettigede Samfundsborgere.

Vi tror at turde sige, at Arbejderkvindernes Tusinder føler, at en saa uhyre demokratisk Vinding midt i en Tid, der gennemrystes af den største Gru, forpligter til med end større Varme og end dybere Hengivenhed at ville kæmpe for vor Klasses og derigennem for vort Samfunds og for Menneskehedens Befrielse for Kapitalismens og Militarismens tunge Aag.

Besjælede af disse Følelser hilser vi vort Parti, idet vi træder ind i dets Vælgerhær.

København, den 5. Juni 1915.

KVINDELIGT ARBEJDERFORBUND

Sofie Rasmussen.

DE KVINDELIGE BOGBINDERE

Hansigne Svendsen.

BOGTRYKKERFAGETS KVINDELIGE ARBEJDERE

Henriette Crone.

DE KVINDELIGE BRYGGERIARBEJDERE

Helga Larsen.

DAMEKONFEKTIONSSYERSKERNE

Louise Würtz.

DE KVINDELIGE DROPS-, KONFEKT- OG CHOKOLADEARBEJDERE

Thora Hansen.

DE KVINDELIGE HATTEARBEJDERE

Christine Pedersen.

DE KVINDELIGE HERRESKRÆDDERE

Anna Johansen.

HUSASSISTENTERNES FAGFORENING

Frida Langwagen.

DE KOMMUNALE KVINDELIGE ARBEJDERE

Dagmar Petersen.

DE KVINDELIGE KERAMISKE MALERE

Thyra Manicus-Hansen.

SOCIALDEMOKRATISK KVINDEFÖRENING

Andrea Brochmann.

DE KVINDELIGE SKOTØJSARBEJDERE

Asta Thode.

DE KVINDELIGE TEKSTILARBEJDERE

Hermine Nielsen.

KVINDELIGE BESTYRELSESMEDLEMMER
I SOCIALDEMOKRATISKE VÆLGERFORENINGER

Anna Jensen, 2. Kreds.	Dora Kræfting, 3. Kreds.	Katrine Jørgensen, 4. Kreds.
Anna Andersen, 4. Kreds.	Christine Larsen, 7. Kreds.	Karen Sørensen, 7. Kreds.
J. Larsen, 8. Kreds.	Anna Nielsen, 9. Kreds.	Dorthea Petersen, 10. Kreds.
M. Camilla Nielsen, Frdb. 1. Kreds.	Emilie Olsen, Frdb. 1. Kreds.	

Nina Bang, f. Ellinger,
Medlem af Socialdemokratiets Hovedbestyrelse.

Forud for denne Adresse havde Kvinderne overrakt »Socialdemokratisk Forbund« en Fane, som var tilvejebragt ved Indsamling af smaa Pengebidrag. Den er en Kopi af den første Fane fra 1872, Socialismens Førstefødte i Danmark, den, som en Gang var forbudt, og om hvilken Louis Toucher sagde de smukke Ord: Aar vil gaa hen, saa vil maaske Du, vor ny Fane, være gammel og affældig, men Du vil da være omgivet af Tusinder, som ikke alene fører Faner med Indskrifter: »Frihed, Lig-

Kvindernes Fane.

Skænket Socialdemokratisk Forbund i Anledning af, at Kvinderne opnaaede politisk Ligestillelse med Mænd.

hed, Broderaand«, men i hvis Hjerter de samme Ord staar med uudslette-
lig Skrift.

Om Eftermiddagen den 5. Juni samledes de københavnske Arbejderorganisationers Medlemmer til tre Processioner, som ad forskellige Veje marscherede til Søndermarken, hvor Folkefesten afholdtes. Fra Rigsdagsbygningen i Fredericiagade, umiddelbart efter det højtidelige sidste Møde om den nye Grundlov, drog Socialdemokratiets Rigsdagsgruppe, 36 Mand, igennem Byen til Festpladsen, hvor Tusinder af Partifæller med Begejstring samledes om Talerstolene, og Grundloven af 1915 fik paa selve Fødselsdagen sin hjertelige Velkomst-Hilsen af hundredtusinde Arbejdere.

Sønderjyderne.

Efter Krigen i 1864 mistede vi de tre Hertugdømmer Slesvig, Holsten og Lauenborg. Sejrherrerne nøjedes ikke med at berøve os de tysktalende Dele af disse Lande, men drog Grænsen saa langt Nord paa, at mange Danske kom under tysk Herredømme.

Fra Rigsdagsbygningen i Fredericiagade:
Den socialdemokratiske Gruppe til Møde i sit Partiværelse.

Da Verdenskrigen endte 1918 med Tysklands Nederlag, besluttede England og Frankrig, at den dansk-talende Del af Slesvig skulde tilbagegives Danmark efter en Folkeafstemning. Denne fandt Sted i Februar og Marts 1920, og Danmark forøgedes med de sønderjydske Landsdele, der skulde have 9 Repræsentanter i Folketinget og 4 i Landstinget. Derved blev det nødvendigt atter at revidere Grundloven.

Den 18. November 1919 havde Statsminister Zahle forelagt Forslag herom. Men der opstod nu en stor politisk Kamp, i hvilken Kongen blev inddraget paa en uheldig Maade. De nærmere Enkeltheder bliver skildret i et følgende Kapitel. Her skal kun nævnes, at Resultatet for Grundlovens og Valglovens Vedkommende blev, at 25-Aars Valgretsaldere straks sættes i Kraft, at den saakaldte »sorte Streg« blev slettet, og at der indførtes andre Ændringer, saaledes at der nu er Sikkerhed for, at Partierne i Rigsdagen bliver repræsenteret efter deres Styrke blandt Vælgerne.

Kvinderne, Tyendet og en Del af Ungdommen har faaet Valgret, men dermed er hele Folkets politiske Ligestillelse endnu ikke fuldt gennemført, thi endnu har vi det arvelige Monarki, der altid er en Fare for Friheden, og Højre og Venstre paatvang den ny Grundlov nogle saakaldte konservative Garantier, t. Eks. 35 Aar som Aldersgrænse for Valgretten til Landstinget, ligesom det blev gjort meget besværligt at opløse dette Ting og stille det for Vælgernes Domstol.

Danmarks politiske Udvikling er da heller ikke afsluttet med 1915. Det Aar bragte os de Fremskridt, som et reaktionært Højre og et konservativt Venstre følte sig tvunget til at indrømme Socialdemokratiet, men vi opgav ikke derfor vort principielle politiske Standpunkt, som er:

- 1) Republiken Danmark.
- 2) Etkammer-Systemet.
- 3) Et Statsraad valgt af Rigsdagen. Statsministeren, som tillige er Republikens Præsident, valgt af Statsraadet.
- 4) Valgret og Valgbarhed til Rigsdagen fra 21-Aars Alderen.
- 5) Folkeafstemning, naar det kræves af 50.000 Vælgere.

Ved Valget i September 1920 afgaves ca. 390.000 Stemmer for dette Program, hvilket er ca. en Tredjedel af samtlige afgivne Stemmer. Socialdemokratiet vokser hurtigt, og den Tid er nær, da Vælgernes Flertal staar paa dets Side.

Minister Stauning i sit Arbejdsværelse.

Sjette Kapitel.

Den store Reformperiode.

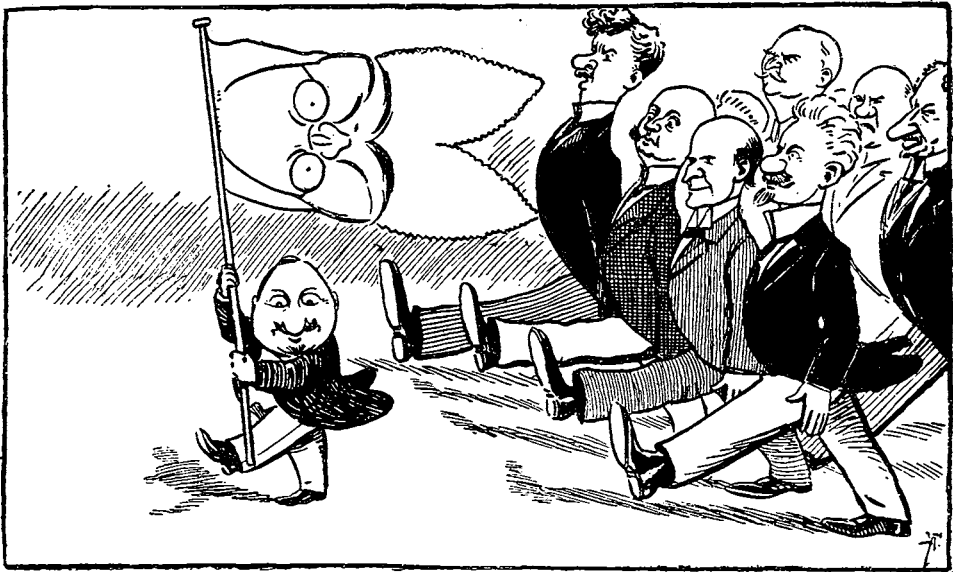
Retsreformen. Socialdemokratiet under Verdenskrigen. Den overordentlige Kommission. Ernæringsraadet. Dyrlidsforanstaltninger. Bolignød. Skattepolitik. Kommunalt Selvstyre. Islands Selvstændighed. De vestindiske Øer. Kontrolministre. Socialministeriets Oprettelse. De Arbejdsløse. 8-Timersdagen. Natarbejde. Ulykkesforsikring. Lærlinge og Tyende. Syge, Arbejdsinvalidere og Gamle. Skolereform. Jordreform. Sønderjylland. Statskup. Generalstrejke. Det sejrende Socialdemokrati. Socialisering. Fredsarbejdet. Imod Kapitalismen, for Socialismen.

DEN Periode, i hvilken Ministeriet Zahle-Stauning stod for Styret, er sikkert den rigeste i Danmarks politiske Historie. Der gennemførtes store Reformere, der udførtes i Krigsaarene et Kæmpearbejde i nøje Tilslutning til socialdemokratiske Anskuelser, og der forberedtes paa visse Omraader et betydningsfuldt Lovgivningsarbejde af social Karakter, som blev afbrudt ved det nationalistisk-konservative Kup sidst i Marts 1920, men som vil blive Grundlaget for mange Aars fremtidigt Arbejde. For Sociallovgivning, Udenrigspolitik, Finanspolitik, Samfundskontrol med Produktion og Omsætning, Skolelovgivning og Militærvæsen blev Linjerne trukket op, da Socialdemokratiet og de Radikale havde Flertal-

let i Folketinget, og dette grundlæggende Arbejde skal blive fuldført paa Trods af al Reaktion.

Ministeriet Zahle, der fremgik af Valgene 1913 med Grundlovssagen som fornemste Programpunkt, var alene udgaaet af det radikale Venstre. Forholdet imellem de to Regeringspartier var imidlertid loyalt og godt. De Henstillinger, der blev fremsat fra Socialdemokratiets Side, blev i vid Udstrækning fulgt, og det havde den største Betydning efter Krigens Udbrud i 1914, da det gjaldt om at værne Arbejderklassen og i det hele taget de mindre Bemidlede.

Socialdemokratiets Forretningsfører førte i de første Krigsjaar, uden

De Radikale marscherer under Socialdemokratiets Mærke.

(Tegning af Axel Thiess i Højrebladet »Vort Land«.)

at være Medlem af Ministeriet, en Række Forhandlinger med Regeringens Medlemmer og øvede en betydelig Indflydelse paa alle de for Arbejderklassen saare vigtige Lovgivningsspørgsmaal, som maatte optages. Hans Indtræden i Ministeriet i 1916 var kun en videre Udvikling af det Forhold, der længe havde bestaaet, og en Forøgelse af den Styrke, hvormed han kunde optræde.

Den store Retsreform.

En af de Sager, der maatte optages til Færdiggørelse af Ministeriet Zahle, var Retsreformen, som virkelig blev en *Reform*, der omdannede det forældede Retssystem og skabte en betydelig Grad af Sikkerhed imod Misbrug af Varetægtsarrest og anden Vilkaarlighed.

I Provisorietiden havde de Sylow'ske Kommissionsdomstole med den udstrakte Anvendelse af Varetægtsarrest og den haardhændede Forhørs-

metode (Inkquisitionssystemet) fremkaldt megen Harme ogsaa blandt Bønderne. Men da disse blev regerende Parti, var det, som om Venstres Interesse for denne Sag kølnedes. Den voksede derimod stadig i Arbejderklassen, ikke mindst gennem den socialdemokratiske Presses Afsløringer af en lang Række Retsskandaler. I Højres sidste Regeringsaar havde særlig Tjenestepigerne Alma Bondesens og Nelly Andersens Domfældelse for Forbrydelser, de ikke havde begaaet, vakt uhyre Opsigt, og da Socialdemokratiets Rigsdagsgruppe rettede en Forespørgsel til Justitsminister Goos, glædede Venstre sig over denne Haandsrækning i den politiske Kamp mod Højre, og Folketinget vedtog en Dagsorden, der misbilligede, at den store Retsreform endnu ikke var forelagt.

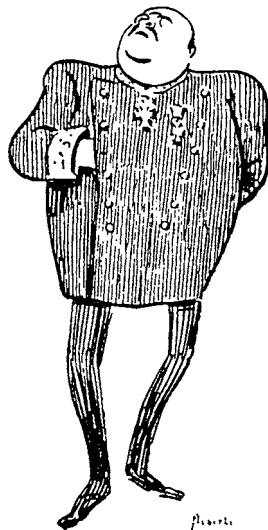
Det blev Alberti, der skulde indfri Forpligtelsen, og han gjorde det ved at forelægge et forholdsvis frisindet Kommissionsarbejde med Bemærkning om, *at han ikke bifaldt dette Forslag.*

Folketinget vedtog Forslaget i December 1902 med adskillige af Socialdemokratiet hidførte Forbedringer, men derefter holdt stærke Hænder Sagen nede til 1906.

Saa mødte Alberti frem paany med et Forslag, der straks af Socialdemokratiets Ordfører, Borgbjerg, betegnedes som »den halverede Retsreform«. Retsplejen blev ikke adskilt fra Forvaltningen, og Anklageprincippet blev opgivet. Venstres Betæneligheder overfor de store Udgifter ved den virkelige Reform havde sejret, og Alberti kunde med stor Villighed imødekomme Kravene om ikke at gøre for meget ud af denne Sag. Gaardmændene, der i sin Tid rystede for Sylows Kommissionsdomstol, havde nu faaet den politiske Magt og dermed tabt Interessen for en Demokratisering af Retsplejen; nu var det kun Underklassen, der skulde lide under Varetægtsarrest og Inkquisition.

Paa det Alberti'ske Grundlag afsluttedes saa Forliget 1908, og det var i Virkeligheden Højremændene Goos og Nellesmann, der havde national-liberale Traditioner, som bøjede sig for Venstre. Socialdemokratiet bekæmpede til det sidste dette Forræderi mod Folket.

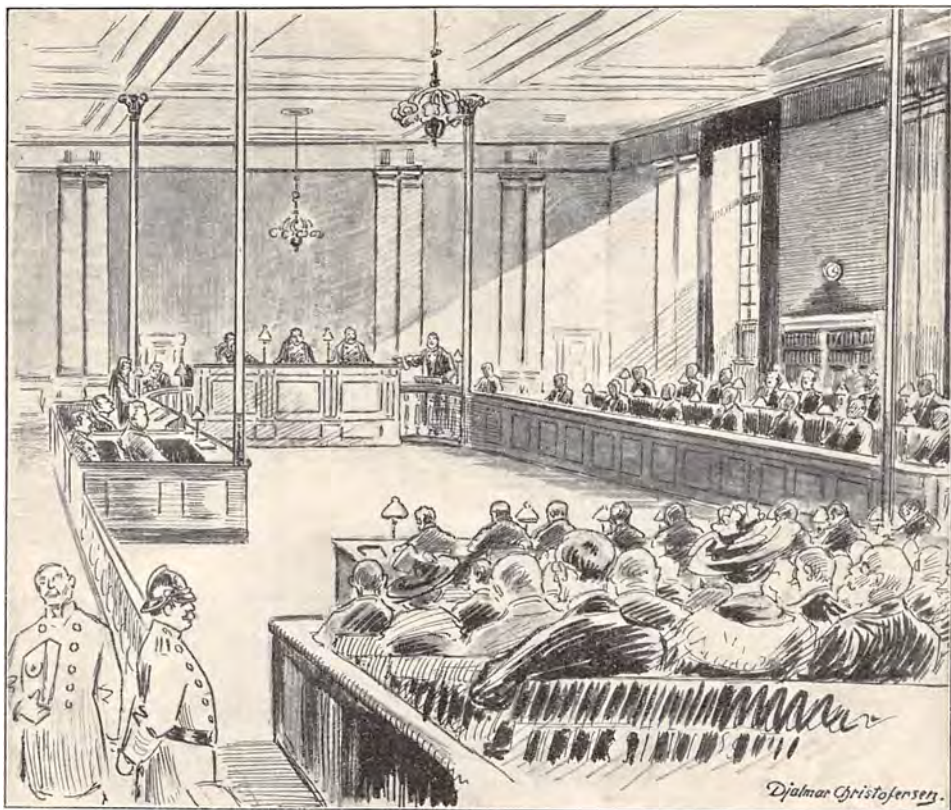
I Efteraaret 1913, da det radikale Ministerium var kommet til Roret, indtraf der en Retsskandale, som paa ny henledte Opmærksomheden paa en grundig Reforms Nødvendighed. En 16 Aars Pige, Dagmar Petersen, arresteredes og underkastedes Inkquisitionssystemets Tortur, sigtet for at have stjaalet et Ur. Det oplystes, at hun var uskyldig. Uret blev fundet og Tyven ligeledes, efter at Socialdemokratiet havde draget Sagen frem i Offentlighedens Lys. Socialdemokratiets Rigsdagsgruppe rettede i den Anledning under Finanslovsdebatten et stærkt Angreb paa det gamle Retsplejesystem.

Alberti ønsker ikke at gøre stort ud af Retsreformen.
(Tegning af Axel Thiess.)

Som Svar herpaa forelagde Zahle i Januar 1914 den store Retsreform med tilhørende Tillægslove. Forslaget førtes igennem Folketinget og havde Udsigt til med Støtte af Goos at blive ført igennem Landstinget, men saa indtraf de Konservatives Grundlovsstrejke, hvorved Retsreformen atter strandede. Krigen kom og forøgede de økonomiske Betæneligheder, men Socialdemokratiet fortsatte sin Agitation.

En ny Retsskandale, hvori Herredsfoged Grundtvig spillede Hovedrol-

Et Nævningeting.

Østre Landsret i den forhenværende Folketingsaal i Fredericiagade.

len, dukkede op og bidrog til atter at vække Interessen. En Gaardejer Jespersen, der før havde arbejdet paa Jernbanen i Aarhus, blev sigtet for Brandstiftelse, sad fem Fjerdingaar i Varetægtsarrest og dømtes af Herredsfoged Grundtvig paa Indicier. Han blev frifundet af Overretten, men atter dømt af Højesteret, der dog samtidig udtalte en Misbilligelse af visse Sider af Grundtvigs Forhørsmetode. Den socialdemokratiske Presse tog sig af Jespersens Sag, og han blev benaadet efter at have afsonet Halvdelen af sin Straf.

Grundtvig følte sig imidlertid krænket, ikke af Højesterets Misbilligelse, den lod han staa, men af den socialdemokratiske Presse. Han anlagde Sag mod »Social-Demokraten« og »Demokraten« og fik Dom over

Redaktørerne Borbjerg og Simonsen samt Journalist Marius Wulff, som under Navn havde ført en væsentlig Del af Kampagnen i »Social-Demokraten«. De tre Anklagede idømtes hver 3 Maaneders Fængsel — Højesteret nedsatte dog for Borbjergs Vedkommende Straffen til en Bøde paa 2000 Kr.

For Journalist Wulff blev Dommen stadfæstet, og i 1916 afsonede han i Vestre Fængsel Straffen for at have forsvaret en Varetægts-Arrestant.

»Demokraten«s Redaktør, M. Simonsen, fik ogsaa Dommen stadfæstet og maatte trods en ondartet Sygdom tage de ham tildelte 3 Maaneders Fængsel; da han blev løsladt, valgtes han af Arbejderne i Aarhus til Folke­tingsmand.

Københavnske Arbejdere holdt et mægtigt besøgt Protestmøde i Fælledparken imod Dommen. Den socialdemokratiske Rigsdagsgruppe forlangte atter Retsreformen gennemført — og Zahle fremsatte paany Forslaget den 1. December 1915.

Det viste sig nu, at Højre var rede til at gennemføre den store Reform — Goos' Indflydelse havde sejret. Men nu brød Venstre ud. Socialdemokrater, Radikale og Højre enedes saa om Loven. Sluttelig gik ogsaa Venstremanden, afdøde Emil Petersen, med, og han valgtes til Ord­fører. Den 7. April 1916 blev den nye Lov vedtaget. Den indførte Retsplejens Adskillelse fra Forvaltningen, Offentlighed og Mundtlighed og Nævninge-Institutionen. Arbejdet paa dens Ikrafttræden fra 1. Oktober 1919 kunde begynde.

Danmark, som ved den ny Grundlov var blevet et demokratisk Land, blev ved Retsreformen et civiliseret Land, og Socialdemokratiet kan med fuld Ret henvise til sin Virksomhed som særlig betyd­ningsfuld for denne Sag.

I Arbejdet for Retsreformen stod L. Jessen ved Siden af Borbjerg i Aarene efter 1906. Han gjorde en betydelig Indsats og medbragte hertil baade Juristens Kendskab til Emnet og Harmen over Retsløsheden under det gamle System. Han var oprindelig Typograf, udgaet fra

Marius Wulff.

Redaktionssekretær ved »Social-Demokraten«.

L. Jessen.

Raadmand, Overretssagfører.

et Arbejderhjem, men han kastede sig over de juridiske Studeringer, arbejdede om Dagen og læste en Del af Natten, blev senere ogsaa Stenograf i Rigsdagen og gennemførte sluttelig sit Studium og blev Overretssagfører i 1909.

I 1906 valgtes han ind i Folketinget, hvor han havde Sæde til 1920, da han faldt som Offer for det nye Valgsystem. Han valgtes til Medlem af Københavns Borgerrepræsentation i 1913 og blev af Socialdemokraterne valgt til Raadmand i Magistratens 1. Afdeling, hvilken Stilling han fremdeles beklæder.

Socialdemokratiet under Verdenskrigen.

Da Verdenskrigen udbrød i de første Dage af August 1914, hang Danmarks Skæbne i en Traad. Det gjaldt ikke blot om at bevare Landets Neutralitet rent militært set. Det gjaldt i nok saa høj Grad om at indrette vor Samhandel med de krigsførende Stater paa en saadan Maade, at der ikke med Rette kunde bebrejdes os, at vi tog mere Hensyn til den ene Part end til den anden. Der var her umaadelige Vanskeligheder at overvinde. Det danske Folk kunde ikke leve ret længe afsondret fra Omverdenen. Danmark skulde eksportere sine Landbrugsprodukter og til Gengæld importere store Mængder af Brændsel, Foderstoffer og andre uundværlige Varer baade til Produktionens Opretholdelse og til andet Brug. Ententen be-

Krigsbillede fra 1915: »Hamsteren«.

(Tegning af Rich. Christensen.)

herskede fra først til sidst Havene paa en saadan Maade, at det var ugørligt at hjemføre noget af Betydning fra oversøiske Pladser uden Ententens Tilladelse, og Tyskland kunde ved Hjælp af sine Undervandsbaade hindre Sejladsen. Danmark var derfor undergivet en saadan Indskrænkning i sin Frihed med Hensyn til baade Import og Eksport, at der maatte udvises den yderste Grad af Varsomhed i Forbruget af visse Varer for ikke at komme i den Situation, at Befolkningen led Nød.

Samtidig maatte man have Opmærksomheden henvendt paa de Krigspekulanter, der plyndrede deres Medmennesker og tømte Landets Forraadskamre for at tjene Penge i Udlandet. Paa denne Fare pegede Socialdemokratiets Rigsdagsgruppe straks i August 1914 i en Henvendelse til Regeringen, og denne var selv optaget af Arbejdet paa at sikre Land og Folk paa bedste Maade. — Regeringen fik ved Loven af 7. August 1914 en særlig Bemyndigelse til at handle saa hurtigt og resolut, som de ekstraordinære Forhold nødvendiggjorde det. Men Loven blev senere den mest omstridte, som nogensinde har været gældende. I Henhold til den blev der Dagen efter ved kgl. Anordning udnævnt en overordentlig Kommission paa 12 Medlemmer. Den havde rent principielt kun raadgivende Karakter; men da dens Indstillinger som Regel blev fulgt af Regeringen, kan det med Rette siges, at den i høj Grad og paa heldig Maade kom til at præge Krigstidens Foranstaltninger.

Fru Anna Jensen.

Socialdemokratiet havde oprindelig kun 2 Medlemmer i denne Kommission, nemlig Borgmester J. Jensen og Raadmand Frederik Andersen. Senere udvidedes Kommissionen, og der indvalgtes da yderligere to Socialdemokrater i den, nemlig Folketingsmand C. N. Hauge og Medlem af Københavns Borgerrepræsentation Fru Anna Jensen. Kommissionen talte til sidst 17 Medlemmer, hvoraf over Halvdelen ikke tilhørte de to Regeringspartier. Det er derfor med Urette sagt, at den overordentlige Kommission var et lydigt Redskab for Ministeriet. Derimod er det rigtigt, at Kommissionen alene lod sig lede af Hensynet til det Heles Vel.

Da Tilførslerne ude fra svigtede, og Befolkningen som Følge deraf ikke kunde faa Varerne til Priser, der var reguleret gennem Konkurrencen, var det en uafviselig Pligt for Kommissionen at hjælpe Køberne med regulerende Prisbestemmelser. At dette ikke stemmede med de Interesser, som Sælgerne havde, og som de ønskede varetaget, kunde ikke være afgørende for Kommissionen. Socialdemokratiet deltog fra først til sidst i Arbejdet og fik derved Lejlighed til at iagttage Virkningerne af Samfundets Kontrol med Erhvervs livet. Kontrollen blev desværre stærkt begrænset, væsentlig som Følge af at Kommissionen var en midlertidig Institution. Dens Indgreb blev derfor i adskillige Tilfælde kun halve Foranstaltninger, som hverken tilfredsstillede Forbrugerne eller Sælgerne. Det havde været bedre, om Kommissionen havde haft Ret til at træffe sine Foranstaltninger med Fremtiden for Øje i Stedet for, som Tilfældet blev, at søge dem gennemført som noget rent midlertidigt.

Enhver ved, at Maksimalpriser, Rationering, Indkøb af Brændsel m. v. beskyttede det danske Folk mod den kapitalistiske Plyndring. Hertil kommer et Arbejde, som Kommissionen udførte, og som absolut vil faa Betydning ud i Fremtiden, nemlig Kontrollen med Produktionen og Omsætningen.

Kontrollen med Produktionen var ulige lettere end Kontrollen med Handelen. Ja, det kan med Vished siges, at det vil være vanskeligt at føre nogen betryggende Kontrol med Handelen, saaledes som denne nu er organiseret med mange Importører, Grosserere og Detaillister.

Fra Brødbutikken.
Brødet formindskes, medens Priserne stiger.

Kommissionen saa sig imidlertid nødsaget til alligevel at føre Kontrol med Omsætningen, da Vareknapheden i Forbindelse med en stadig Stigning af Priserne fristede de Handlende til at skrue Priserne op til det ganske urimelige. Den 1. Februar 1917 blev der udstedt en indenrigsministeriel Bekendtgørelse om Avancebegrænsning. I denne blev det forbudt baade Producenter og Handlende at forøge den Avance, der var gældende Avance i de forskellige Forretninger indtil 1. Februar 1917. Der er ingen Tvivl om, at Bekendtgørelsen har haft sin Betydning; men det maa paa den anden Side erkendes, at Kommissionen ikke var i Stand til at føre en sikker Kontrol. Stikprøver lader formode, at Forbudet i vid Udstrækning er blevet ignoreret. Den Agitation, som de konservative Partier systematisk gennem alle Krigsaarene førte mod saa at sige enhver regulerende Foranstaltning, virkede i høj Grad demoraliserende i Erhvervslivet. Eksempelvis kan anføres, at da Chefen for en af Landets største Handelsvirk-

somheder blev tiltalt for Kædehandel, stod hele den konservative Presse aaben for hans grove Angreb paa den overordentlige Kommission, og andre Kædehandlere undskyldte sig i Kriminalretten med, at de gennem disse Angreb følte sig opfordret til at handle stik imod den udstedte Forordning. — Krigstidens Vareknaphed og Højkonjunktur gjorde det ogsaa nødvendigt at kontrollere en Række Produktionsvirksomheder. Den Erfaring, der derved er indhøstet, lærer, at Samfundets Kontrol med Produktionen ikke blot er ønskelig, men gennemførlig. Sukkerfabrikkerne og Spritfabrikkerne var endnu i April 1921 under Kontrol, og det tør antages, at i hvert Fald Spritfabrikkerne vil vedblive at være det.

Industrielle Virksomheder som Ølbryggerierne, Eddikebryggerierne,

Cikoriefabrikkerne, Tekstilfabrikkerne, Cementfabrikkerne og flere andre har været underkastet Kommissionens Kontrol, men ikke paa saa omfattende Maade som de to forannævnte. Ejheller har Kontrollen haft samme Karakter eller Form. Uheldigvis

var Socialdemokraterne i afgjort Mindretal, hvor Beslutningerne skulde tages. De var vel i Stand til i ikke ringe Grad at præge Foranstaltningerne med deres Anskuelser, men de savnede Midler til at forhindre, at disse Foranstaltninger ogsaa paavirkedes af andre Partiers Opfattelse.

Da den skærpede Blokade og den tyske U-Baadskrig sattes i Værk i Foraaret 1917, og Tilførslerne til Danmark standsede med et Slag, stod vort Land overfor Spørgsmaalet: *Kan vi overhovedet ernære os selv med de Produkter, Landet frembringer?*

Det lykkedes at besvare dette Spørgsmaal bekræftende, men kun ved en strengt gennemført Rationering og en fuldstændig Omlægning af Landbrugets Produktion. En Normalhøst regnedes til 20 Mill. Tdr. Korn, men desuden var der før Krigen indført andre 20 Mill. Tdr. Grunden hertil

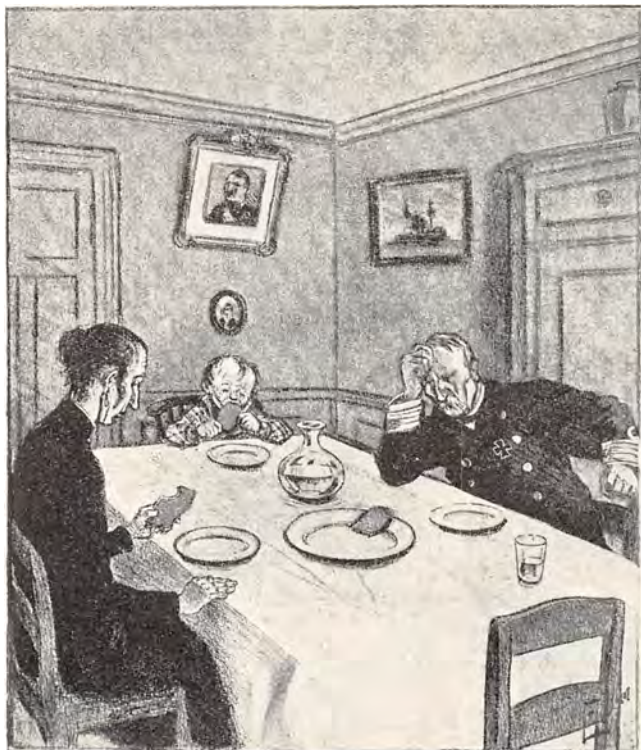

Efter Fabrikanternes sidste Forhøjelse er en Cigar snart steget saa højt, at man skal have en Pengesæk at staa paa for at naa den!

(Tegning af Richard Christensen.)

var, at det danske Landbrug benyttede Kornet som Foderstoffer til Produktion af Kød, Flæsk og Smør for en væsentlig Del med Eksport for Øje.

Nu standsede saavel Eksport som Import, og Bestræbelserne maatte da først og fremmest gaa ud paa at beslaglægge det Korn, som var nødvendigt til Befolkningens Forsyning med Brød, Mel og Gryn til rimelige

U-Baadschefen: Og saa tænke sig, at jeg har været med til at sænke 8 Millioner Tons Levnedsmidler!

(Tegning af Emil Poulsen.)

Priser og først derefter give Tilladelse til det eventuelle Kornoverskuds Benyttelse til dyrisk Produktion, thi billigt Brød var under disse Forhold nødvendiggere end dyrt Kød.

Rigsdagen vedtog Kornloven af 3. August 1917, en af de mest indgribende Love, som danske Lovgivere nogen Sinde har vedtaget, thi ved den beslaglagde Staten hele Avlen af Rug og Hvede og et meget væsentligt Kvantum Byg og Havre. Til at administrere Loven ned-sattes derpaa et 5 Mands-Udvalg, »Ernæringsraadet«, i

hvilket Socialdemokratiet og Forbrugerne var repræsenteret ved Rådmænd Fr. Andersen.

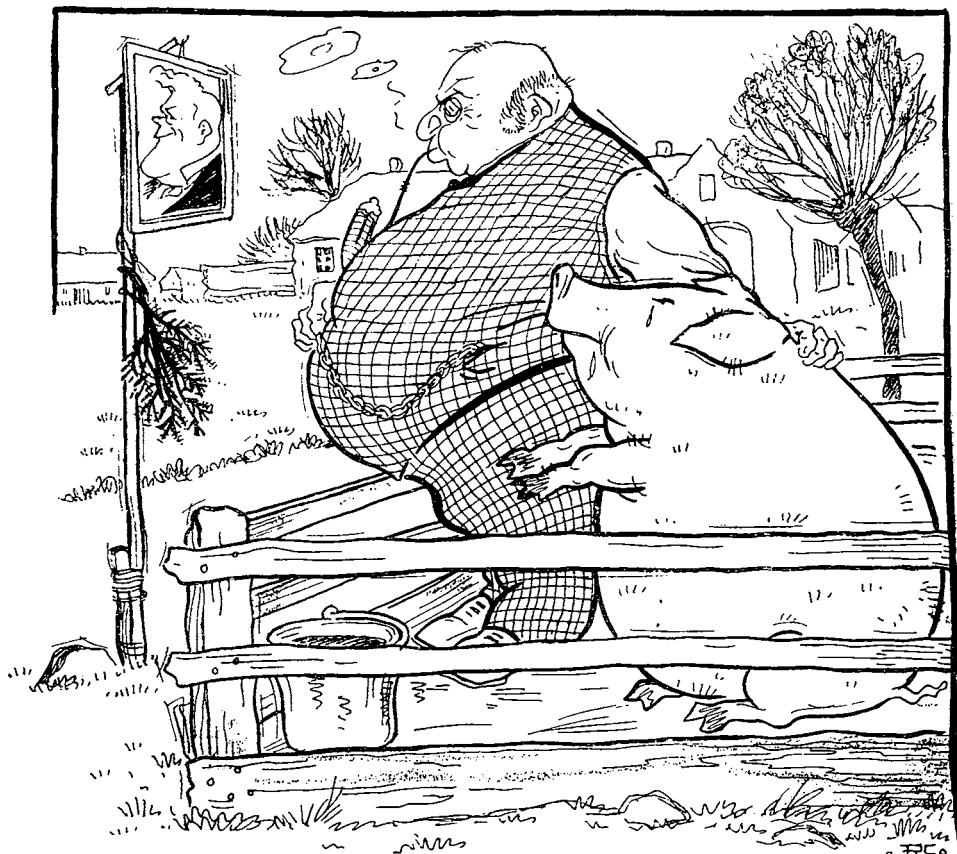
Det var en Kæmpeopgave, som Ernæringsraadet skulde løse. Ude i Landet oprettedes 21 Amtsnævn og desuden et lokalt Kornnævn i hver Kommune til at bistaa ved Lovens Administration. Det afleverede Korn deponeredes mod en fastsat Betaling til Producenten i de 3—4000 Statslagre, som efterhaanden oprettedes hos Kornhandlere og lignende Institutioner. Fra disse Lagre skete da Fordelingen videre til Møllere og Bagere. Til Kornets Tørring sluttedes Kontrakter med 150—200 Tørrerier, og til Formaling af Gryn indrettedes efterhaanden ca. 800 Grynemøller.

Foruden selve Brødkorns- og Grynadministrationen maatte Ernæringsraadet naturnødvendigt ogsaa beskæftige sig med Befolkningens Forsyning med Kød, Flæsk, Smør, Mælk, Kartofler og Sukker.

Ved Ernæringsraadets Virksomhed sikredes Folket Brød og andre

Livsfornødenheder, men der indhøstedes desuden værdifulde Erfaringer, som beviser Fordelene ved en mere samfundsmæssig Drift fremfor den nuværende privatkapitalistiske.

I det hele kan det fastslaaes, at det Arbejde, som Socialdemokratiet her var med til at udføre under de vanskeligste Forhold og ofte under den heftigste Modstand fra andre politiske Partiers Side, bidrog til, at vort Land slap uskadt gennem Verdenskrigen og taaleligt over Dyrtiden. Her-

•Kære J. C. Christensen, hjælp os at sætte Flæskepriserne i Vejret!•

(Tegning af Rich. Christensen.)

til kom, at vort Parti fik en værdifuld Erfaring for sin fremtidige Virksomhed i praktisk social-økonomisk Politik. Der sikredes Brød i tilstrækkelig Mængde til Priser, der ikke var Tredjedelen af Prisen i vore Nabolande, og paa samme Maade sikredes Sukker, Gryn, Mælk, Ost, Flæsk o. s. v.

Sukkeret er leveret til en Pris af 50 à 72 Øre pr. kg, medens Verdensmarkedets Priser har været helt oppe paa 3 Kr. pr. kg. Alene en Forskel paa 1 Kr. pr. kg betød i et Aar en Besparelse paa ca. 90 Mill. Kroner. Vore Nabolandes Befolkning kunde med Rette henvise til Danmark som det Land i Europa, hvor det var billigst og bedst at leve under Krigen.

Det var Socialdemokratiet, som igennem sine internationale Forbin-

delser med det tyske Broderparti skaffede Danmark de nødvendige Kul til Hjemmene, til Gas- og Elektricitetsværker, til Jernbaner og Industri, og skaffede Kullene paa det Tidspunkt, da al Tilførsel fra England var standset. Tyskland forsynede ogsaa vor Industri med Raa- og Hjælpesoffer, da Tilførslerne andre Steder fra næsten ophørte. Naar Udenrigs-

Højre og Venstre ophæver Loven af
7. August 1914.

Alling stiger — kun Kronen falder!

(Tegning af Rich. Christensen)

Rute for Landbrugsprodukter til England, og Scheidemann beretter saa, at Stauning stærkt lægger ham paa Sinde at intervenere i U-Baadsspørgsmaalet. Han paavirkes paa lignende Maade af Tysklands Gesandt i København, Grev Brockdorff-Rantzau, der var Danmark en god Ven, og han meddeler nu i Bogen, at han afsendte et Telegram til den daværende tyske Udenrigsminister Zimmermann af følgende Indhold:

»Jeg har ved fortrolige Samtaler med Stauning faaet det absolut sikre Indtryk, at Sagernes Udvikling vil tage en katastrofal Vending for det danske Ministerium, hvis ikke i det mindste Bergen-Ruten bliver frigivet. Jeg anmoder af Hensyn til Stemnin-

ministeriets Arkiver en Gang aabnes for Forskningen, vil derfra komme Oplysninger af megen Interesse om det Arbejde, der blev udført for at fremskaffe Jern, Træ, Kemikalier, Farvestoffer, Metaller o. s. v. fra det Land, der af visse danske Kredse betegnedes som Danmarks Fjende.

Store Vanskeligheder maatte ogsaa overvindes for at opretholde Danmarks Eksport. Den tyske Socialdemokrat Ph. Scheidemann omtaler i sin Bog »Sammenbrudet« et Besøg i København i Maj 1917, altsaa paa den Tid, da hele Eksporten til England var standset af Undervandsbaadene.

Fra Regeringen er der formentlig paa den Tid gjort Forestillinger hos de tyske Myndigheder for at faa sikret en vis

gen i tyske Arbejderkredse indtrængende om, at man opbyder alt for at gennemtvinge dette Minimum af Imødekommenhed «

Scheidemann oplyser (hvad man meget godt véd i det danske Udenrigsministerium og i danske Landmandskredse), at *Anmodningen ikke blev uden Resultat*. — Det lykkedes Socialdemokratiet at faa Eksporten i Gang, og de danske Overklassekredse har siden takket Stauning og hans Parti ved at rette de giftigste Angreb mod dem.

Da Krigen var endt og den værste Fare overstaaet, taalte Overklassen ikke mere, at Folket beskyttedes, og at Socialdemokratiets Idéer praktiseredes. Uden Spor af Hensyn krævede den, at man hurtigst muligt kom bort fra enhver Krigsforanstaltning. Den ubundne Frihed blev forkyndt som det økonomiske Livs eneste Redning, og Overklassen blev troet af Vælgernes Flertal. Men nu véd man, at denne ubundne Frihed kostede Danmark alt, hvad der var tjent under Krigen, og bragte os i Milliardgæld til Udlandet. Dertil kom en Erhvervskrise og en uhyre Arbejdsløshed. Den gyldne Tid hørte op, netop da Højre og de Moderate benyttede sig af deres Magt i Landstinget til at ophæve Loven af 7. August 1914. For det private Initiativ betød dette en Sejr, men for Danmark betød det Armod, al Ting steg — kun Kronen faldt!

Dyrtidsforanstaltningerne.

Ved Siden af den foran omtalte Prisregulering og Ernæringspolitik gik *Socialdemokratiets Dyrtidspolitik*, der faldt i følgende tre Grupper:

- 1) *Prisnedsættelse for nødvendige Varer i det daglige Forbrug.*
- 2) *Hjælp for mindre bemidlede Familier* (ogsaa Understøttelse til indkaldte Soldaters Familier) samt
- 3) *Understøttelse til Arbejdsløse.*

Det Princip, som laa til Grund for disse Foranstaltninger, var *enkelt og ligetil*: Det var Princippet om *økonomisk Udligning mellem Rige og Fatlige*. Gennem Beskatning af de Velhavendes ofte svimlende Indtægter tilvejebragtes Midler til en Udligning af de økonomiske Byrder, som Prisstigningen lagde over hele Samfundet.

Overalt, hvor Socialdemokratiet havde Flertal i Kommunernes Styre eller dog betydelig Indflydelse, er alle Dyrtidsforanstaltningerne gennemført fuldt ud, men i andre Kommuner gik man ofte frem med Karrighed og Smaalighed overfor de Ubemidlede.

Med Hensyn til de *Arbejdsløse* stod der Strid mellem Socialdemokraterne og Tilhængerne af Almisse-Systemet. Disse sidste forlangte, at Understøttelsen skulde ydes gennem Hjælpekasserne efter individuelle Ansøgninger og Undersøgelser i hvert enkelt Tilfælde. Men Socialdemokratiet ønskede Hjælpen ydet gennem Arbejdernes egne Forsikringsinstitutioner, *Arbejdsløshedskasserne*. Gennem disse Kasser havde Arbejderne selv bygget et Forsikringssystem op, et System, der naturligvis ikke var i Stand til at holde under saa ekstraordinære Forhold, men som alligevel

kunde danne Basis for den Hjælp fra Samfundets Side, som maatte ydes de Arbejdsløse. Det lykkedes Socialdemokratiet at faa Hjælpen til Arbejdsløse ført gennem Arbejdsløshedskasserne. Megen hadefuld Kritik er rettet imod Arbejderpartiet af den Grund. Men Fremtidens Vurdering af Forholdene vil give Socialdemokratiets Standpunkt Ret. En upartisk nationaløkonomisk Betragtning vil, naar Krigstidens Socialforanstaltninger nøgternt skal bedømmes, naa til det Resultat, at *Samfundet* som Helhed var bedst tjent med de Former for Hjælp til Arbejdsløse, som Socialdemokratiet traadte i Skranken for.

Soldaternes Hustruer henter Understøttelse.

Hvorledes skal man opgøre den samfundsmæssige Værdi af Krigstidens Dyrtidsforanstaltninger? Med Tal lader det sig ikke gøre. Tallene kan aldrig give et Billede af den Trang, der er afhjulpet, af de Familier, der er holdt oppe, af de Børn, der er skaffet Ernæring. Men Tal kan alligevel være vejledende. Og her skal derfor meddeles nogle Oplysninger om de Summer, som paa *Statens Regnskaber* findes over Midler, anvendt til Dyrtidsforanstaltninger.

Ekstraordinær Hjælp til Arbejdsløse:

1917—18:	1918—19:	1919—20:	Ialt:
15 Mill. Kr.	30 Mill. Kr.	19 Mill. Kr.	64 Mill. Kr.

Tilskud til kommunale Dyrtidsforanstaltninger:

1915—16:	1916—17:	1917—18:	1918—19:	1919—20:
3 Mill. Kr.	10 Mill. Kr.	30 Mill. Kr.	70 Mill. Kr.	49 Mill. Kr.
Ialt: 162 Mill. Kr.				

Statens egne Dyrtidsforanstaltninger:

1915—17: 1917—18: 1918—19: 1919—20: Ialt:
 19 Mill. Kr. 54 Mill. Kr. 190 Mill. Kr. 140 Mill. Kr. 403 Mill. Kr.

Disse Tal, der ikke er helt udtømmende, viser altsaa, at der alene af Statens Midler indtil Udløbet af Finansaaret 1919—20 var anvendt ca. 630 Mill. Kr. til Dyrtidsforanstaltninger. Hertil kommer, hvad Kommunerne har anvendt af egne Midler. Alene Københavns Kommune har anvendt ca. 130 Mill. Kr., og det er sikkert lavt regnet, naar det anslaaes, at Statens og Kommunernes samlede Udgifter til Dyrtidsforanstaltninger har andraget omkring 1000 Millioner Kroner.

I deres eget Sprog giver disse Tal talende Vidnesbyrd om den Politik, der — først og fremmest af Socialdemokratiet — er ført for at bringe Hjælp til Befolkningen under Dyrtidens Tryk.

Gennem den Gruppe af Dyrtidsforanstaltninger, der gik ud paa almindelige Prisnedsættelser for vigtige Forbrugsvarer, og naturligvis i særlig Grad gennem de *prisregulerende* Foranstaltninger, øvedes der et Tryk paa Prisniveauet. En Maalestok for dette Tryk og for den Betydning, de nævnte Foranstaltninger har haft for den danske Befolkning, faar man ved at sammenligne Prisniveauet og dermed Prisstigningen i *Danmark* og de to andre skandinaviske Lande, *Sverrig* og *Norge*. De almindelige prisforhøjende Tendenser har været de samme i alle tre Lande, og Forskellen i Prisstigning skyldes altsaa den Kraft, der fra Stat og Kommuner er anvendt for at holde Prisstigningen nede.

For de tre Lande var Prisstigningen til forskellige Tidspunkter følgende:

	Prisstigning fra 1914 til		
	Juli 1918:	Juli 1919:	Juli 1920:
Danmark	82 pCt.	111 pCt.	162 pCt.
Sverrig	119 »	157 »	170 »
Norge	158 »	180 »	218 »

Disse Tal viser klart, at det ved Hjælp af Prisregulering og Prisnedsættelser gennem Tilskud fra Stat og Kommuner har været muligt at gøre Dyrtiden mindre følelig i Danmark end i vore nordiske Nabolande. Men de viser tillige, at da Bestræbelserne for at holde Dyrtiden nede slappedes, saaledes som det skete i Foraaret 1920, da det radikale-socialistiske Flertal blev slaaet ved Valgene, indtraadte der ogsaa i Danmark en meget betydelig Prisstigning. Dyrtiden naaede da her i Landet omtrent op paa Højde med Dyrtiden i Sverrig og Norge.

Bolignød og Huslejelovgivning.

I Aarene før Krigen var Tilvejebringelsen af Boliger temmelig ringe. Banker og Grundejere stræbte efter at forringe Antallet af Lejligheder

for at kunne gennemføre anselige Lejeforhøjelser. Disse Bestræbelser fik nu Støtte af Krigstiden. Bortrejse til Udlandet umuliggjordes, og de opdukkende Krigs-Industrier trak Folk fra Landet ind til Byerne. Under disse Forhold kunde Husejerne have faaet en Guldalder, men ogsaa her var Ministeriet og Socialdemokratiet paa Post. Der gennemførtes en Huslejelov, som sikrede mod uberettiget Opsigelse og mod urimelig Lejeforhøjelse. Den var en bydende Nødvendighed og til Gavn for næsten alle

Du, Mutter, sikke mange ledige Lejligheder her er!

(Tegning af P. V. Hansen.)

Samfundsklasser udenfor Grundejerstanden, thi uden Beskyttelse vilde Lejerne være blevet tvunget til at betale en hvilken som helst Pris, som blev dem afkrævet for deres Boliger. Navnlig vilde Arbejderne være blevet ramt, og da i særlig Grad Familjerne med mange Børn. — En af Skampletterne paa Kapitalistsamfundet er netop de usle Boligforhold, som bydes Arbejdernes Børn. Jo flere Børn, en Familie har, jo vanskeligere er det for den at faa Husrum, medens det modsatte burde være Tilfælde. Børn skal, ogsaa af Hensyn til Samfundets egen velforstaaede Interesse, have Plads, Lys, Luft, Renhed og sædelige Omgivelser; men nu fordrives de fattige Børn til mørke og usunde Huler, til smaa og stinkende Rum, thi jo flere Børn, en Mand har, jo mindre Raad har

han til at betale en stor Husleje, og jo mindre er hans Haab om, at Ejerne ønsker at have ham boende hos sig.

Hvad vil vore Efterkommere sige om Nutidens stakkels fattige Barn og hans Skæbne? Nervøse Forældre, der ønsker Ro og Stilhed, jager ham ud af Familjens eneste Værelse, Husværten truer ham bort fra Gaarden, og Politibetjenten driver ham væk fra Gaden! Hvis Huslejeloven ikke var kommet, vilde han være blevet kastet ud i Grøfterne ved Landevejen.

Og dog blev Huslejeloven en af Aarsagerne til Ministeriets Fald, thi den vakte Byggespekulanternes og Huslejeaagrernes Uvilje, og de haabede, at et Regeringsskifte vilde give dem frie Hænder. Saa kom Mini-

Husejerne tolker Deres Taknemmelighed overfor Sigurd Berg.

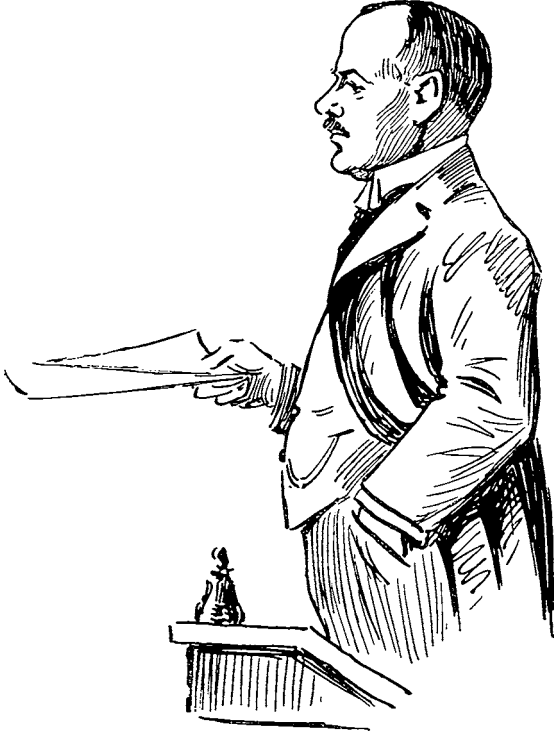
(Tegning af A. Koch.)

steriet Neergaard; Sigurd Berg overtog Pladsen som Indenrigsminister, og nu blev Grundejerne hørt. Hr. Berg turde dog ikke lige straks ophæve hele Huslejeloven, han gjorde foreløbig kun et første Skridt ved at forringe Nævnenes Indflydelse og forhøje Huslejen med 30 pCt. af Lejen i August 1914. Socialdemokratiet gjorde Modstand, men Højre og Venstre havde bevaret Flertallet ved Valget i September 1920, og den 19. Marts 1921 vedtog Rigsdagen den af Berg lemlæstede Huslejelov.

Da Socialdemokratiet havde Magten, søgte man ogsaa at opmuntre Kommuner og Byggeforeninger til at opføre Beboelseshuse, og der vedtoges Love, som ydede Tilskud og indrømmede Lempelser. I København og i en Række andre Byer maatte alligevel Tusinder af Husvilde indkvarteres i Skoler, Barakker og andre Lokaler, som stod til Raadighed. Kommunalbestyrelsen i København anvendte i Aarene 1916—20 54 Millioner Kr. til Opførelse af Beboelseshuse. Som Tilskud til Foreninger og andre ydedes i samme Tid 30 Millioner Kr.

Foruden de positive Lovgivningsforanstaltninger forsøgte det radikale Ministerium ogsaa igennem en Kommission at faa hele Boligspørgsmaalet klaret og planlagt for Fremtiden. Bolignøden nødvendiggjorde imidlertid stadig Øjeblikks-Foranstaltninger, og de Raad og Anvisninger, som sigtede

ud i Fremtiden, interesserede ikke den reaktionære Regering, som fra 1920 fik Tøjlerne.

J. Chr. Jensen.

Formand for Arbejdernes Andelsboligforening. Født 30. November 1877 i Kallundborg. Formand for Bygningssnedkernes Fagforening fra 1908 til 1916. Medlem af Forretningsudvalget for Arbejdernes Fællesorganisation fra 1907 til 1920, af den faste Voldgiftsret fra 1907 til 1917, af Frederiksberg Kommunalbestyrelse fra 1913, af Folketinget fra 1918.

En af de Foreninger, der ved Siden af Københavns Kommune ydede en stor Indsats imod Bolignøden, var »Arbejdernes Andels-Boligforening«. Dens Formand er Folketingsmand J. Chr. Jensen, der med stor Energi gennemførte en Række Byggefretagender. Til den omfattende Virksomhed knyttedes efterhaanden eget Teglværk, Tømmer-Import, Kørselsafdeling m. v., og adskillige tusinde Smaafolk slap ved denne Virksomhed over den vanskelige Tid. J. Chr. Jensen fremsatte en Plan, som vakte megen Interesse. Han foreslog at til-lade en mindre Forhøjelse af Huslejen i de ældre Ejendomme i By og paa Land (ogsaa Afgiften af Gaarde og Godser) og at lade dette Be-

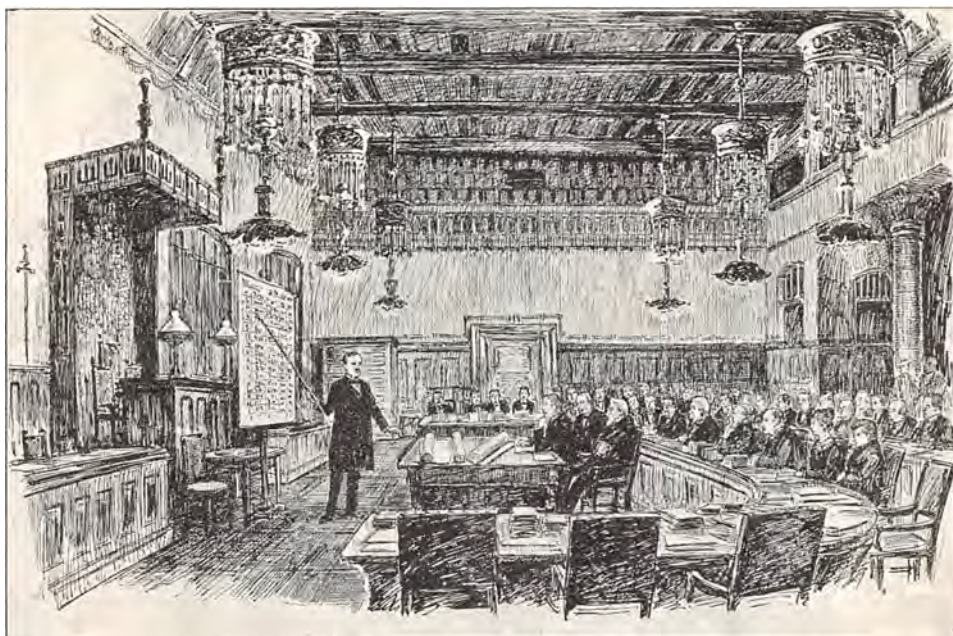
løb indgaa i det offentlige Byggefond. For de indkomne Midler skulde der opføres Huse, og Lejen skulde nedskrives, saaledes at den store Forskel paa Lejen i nye og gamle Huse paa en lempelig Maade udjævnedes, samtidig med at Befolkningen blev Herre over Boligforsyningen. — Den gode Plan kuldkaستes som meget andet, da Ministeriet Neergaard fik Magten.

Skattepolitik. Kommunalt Selvstyre. Selvstændighed for Island.

Den økonomiske Politik, som foran er skildret, krævede stigende Indtægter, og disse blev i Hovedsagen tilvejebragt ved en stærk, direkte Beskatning. Tidligere var det Reglen at tilvejebringe store Statsindtægter ved indirekte Skatter eller Told-Afgifter, hvilende paa den store Befolknings

Forbrug, men dette Princip bragtes ikke i Anvendelse, da Demokratiet havde Magten.

I det sidste Regnskabsaar før Krigen fordeltes Stats-Skatter og -Afgifter saaledes, at 30 pCt. indkom ved direkte Beskatning, medens 70 pCt. kom ind ved den uretfærdige indirekte Beskatning. Ministeriet Zahle og Socialdemokratiet vilde det omvendte Forhold. I de første Krigsaar skaffedes al Indtægtsforøgelse ved Tillæg paa Indkomst- og Formueskat og Arveafgift. Og efterhaanden som der krævedes flere Penge, gennemførtes en Række Skatter, der fortrinsvis ramte Overklassen ved gentagne For-

J. Chr Jensen

forelægger sin Boligplan for Københavns Kommunalbestyrelse ved et Møde i Borgerrepræsentationens Sal paa Raadhuset.

højelser paa de store Indtægter, Formuer og Arvelodder samt Mer-Indtægtsskat og Dyretidsskatter. Endvidere indførtes Afgift af Børsspil, Afgift ved Indkøb af Smykker, Afgift paa Automobile og Lystfartøjer samt midlertidige Afgifter paa Spiritus, Vin, Tobak og Cigarer.

Ved en Opgørelse i Slutningen af 1919 udgjorde de direkte Skatter (derunder de særlige Kapitalist-Skatter som Børsspil o. l.) 280 Mill. Kr. eller 72 pCt., medens de indirekte Afgifter var anslaaet til 110 Mill. Kr. eller 28 pCt.

Dette Forhold mellem direkte og indirekte Skat betegner en radikal Reform af Skatteprincipperne, og den bør være sikret ogsaa i Fremtiden for at bekæmpe Kapitalismen, der omklammer Jordkloden. Ved at lægge Skattebyrden over paa Kapitalisterne hæmmer man de uhyre store Kapitalophobninger paa den Enkeltes Haand, man skaaner de smaa Indtægter, og man skaffer Penge til sociale Reformere.

Amtsraadene, der ligesom Landstinget var forbeholdt Godsejerne og Gaardmændene, maatte naturligvis omdannes, efter at Grundloven af 1915 havde ophævet den privilegerede Valgret. Grev Frijs erkendte dette i en Tale i Landstinget. Hans Haab var, at Gaardmændene skulde blive konservative, naar den privilegerede Valgret stillede Bønder og Godsejere paa lige Fod, og Grevens Haab var næppe helt fantastisk. — I 1916 gennemførtes under Højres Modstand en Lov, hvorved den almindelige Valgrets Herredømme i Amtsraadene blev anerkendt.

Kapitalismen omklamrende Jordkloden.

(Tegning af C. Léandre.)

I *Byraadene* fandtes en Rest fra Fortiden, nemlig den kongevalgte Borgmester som Formand for Byraadet. Fra 1. Marts 1919 er ved Lov bestemt, at Byraadene selv vælger deres Formand, som benævnes Borgmester. Selvstyret er derved udvidet paa væsentlige Punkter, og en Række Socialdemokrater er nu folkevalgte Borgmestre i Landets Købstæder.

Islands forfatningsmæssige Forhold til Riget blev ogsaa ordnet i denne Tid.

Der var betydelig Misfornøjelse paa Island over Afhængighedsforholdet til Danmark. Den radikale Regering foreslog, at et Forhandlingsudvalg skulde rejse til Island og optage en Forhandling med Altinget for at søge Enighed tilvejebragt om en fremtidig Ordning. Forslaget vedtoges, men Højre stemte imod og vilde ikke delegere nogen Repræsentant ind i Ud-

valget, endskønt Partiet ellers søger at indbilde Folk, at det alene er de nationale Interessers Varetager.

Socialdemokratiet valgte Borgbjerg til Medlem af Udvalget, Venstre og Radikale henholdsvis J. C. Christensen og Prof. Arup. Til Formand udpegedes daværende Handelsminister Hage.

Der opnaaedes Enighed om en Forfatningslov, hvorefter Island bliver en fri og suveræn Stat, forbundet med Danmark ved fælles Konge og fælles Udenrigspolitik. Forfatningsloven vedtoges i det islandske Alting og i den danske Rigsdag, og det islandske Folk har dermed opnaaet det Selvstyre, hvorefter det stræbte.

Salget af de vestindiske Øer. Ministerstorm og Indsættelse af Kontrolministre.

Spørgsmaalet om de vestindiske Øers Afstaaelse til Amerika fandt, som omtalt i forrige Kapitel, sin endelige Afslutning under den radikale Regerings Ledelse. Her skal Sagen yderligere omtales paa Grund af dens Indflydelse paa dansk Politik.

De forenede Stater henvendte sig i 1915—16 til Danmark med Anmodning om at genoptage Højres Salgsplaner. I Januar 1916 gav Udenrigsministeren Meddelelse om denne Forhandling til Formændene for Rigsdagens Partier, idet han dog maatte bede om Hemmeligholdelse, indtil Amerika billigede Forhandlingernes Offentliggørelse. Ministeren oplyste, at han havde Grund til at tro, at ingen Magt vilde rejse Indvendinger mod Overdragelsen.

Langt hen paa Aaret afsluttedes Forhandlingerne med Amerika, og den 7. August fremsattes Salgsforslaget for Rigsdagen.

Der brød nu en forløjet, hysterisk Kampagne løs med »Nationaltidende« som Anfører og med Støtte af J. C. Christensen og andre Venstremænd. Finansministeren og Udenrigsministeren stempledtes som Løgnere, fordi de, før Salgsforhandlingerne var afsluttet, havde dementeret de i Højrepressen fremsatte Salgs-Rygter.

Der forelaa fra Grundlovsforhandlingen en af Højre ønsket Aftale om saavidt muligt at undgaa Valg under Krigen, men paa Trods af denne Aftale rasede Højre, medens J. C. Christensen og hans Mænd kastede sig ud i Kravet om Valg; Venstre haabede at kunne sejre ved Hjælp af Højres Stemmer og under Hykleriets Maske.

Regeringen beredte sig til at føje Højre og Venstre, men Socialdemokratiet ønskede ikke Valg paa et chauvinistisk Grundlag, der appellerede til forløren Nationalisme, og den udenrigspolitiske Situation var yderst farlig. Den nationalistiske Bevægelse havde kaldt Mistænksomheden frem i Tyskland — hvilket siden er bekræftet, bl. a. ved Oplysningerne i Scheidemanns Bog, og man maatte derfor i Landets Interesse søge at afværge de Forviklinger, som en nationalistisk Agitation og en heraf fremkaldt Ministerkrise kunde afstedkomme. Besindige Højremænd som Ellinger

og Grev Frijs saa ogsaa Faren og foranledigede, at Spørgsmaalet blev overgivet til en Kommission. Salget skulde derpaa endelig afgøres ved en Folkeafstemning, hvad Socialdemokratiet tidligere havde foreslaaet. Men for at forhindre ny politisk Uro skulde Ministeriet udvides med tre Repræsentanter for de tre Hovedpartier i Rigsdagen. Disse tre skulde være Kontrol- og Forhandlingsministre.

Storken bringer Ministeriet Zahle Trillingerne.
(Tegning af Alfred Schmidt i »Klods-Hans«.)

Storken bringer Ministeriet Zahle Trillingerne. (Tegning af Alfred Schmidt i »Klods-Hans«.)

dersen, at den enstemmigt havde udpeget Partiets Forretningsfører, Th. Stauning, til at indtræde i Ministeriet, og Kongressen hilste denne Meddelelse med stormende Begejstring. Den 30. September 1916 udnævntes Stauning til Minister, og han beklædte denne ansvarsfulde Post i halvfjerde Aar — indtil hele Ministeriet Zahle i Marts 1920 blev styrtet ved et reaktionært Kup, som Arbejderklassen dog straks rejste sig imod af al sin Kraft.

Ved Siden af Stauning indtraadte i September 1916 J. C. Christensen som Venstres og Rottbøll som de Konservatives Repræsentant. De tre Ministre var uden Portefølje, men Stauning overtog dog senere Indenrigsministeriets Social-Afdeling.

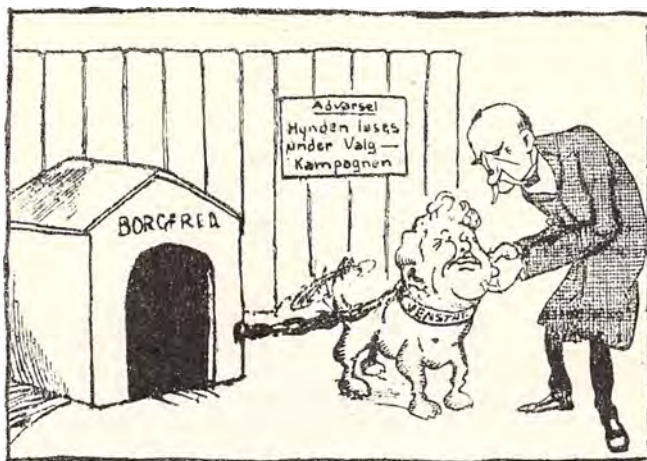
Venstre og Højre vilde ikke tiltræde denne Overenskomst, uden at ogsaa Socialdemokratiet udpegede en Minister. Der sammenkaldtes da med 48 Timers Varsel en Parti-Kongres i København til om Aftenen den 29. September — den saakaldte Natkongres. Rigsdagsgruppen og Hovedbestyrelsen anbefalede, under Hensyn til den Fare, som true Landet, navnlig hvis det lykkedes Chauvinisterne at styrte den neutralitetsvenlige Regering, at tiltræde Overenskomsten, og Kongressen sluttede sig med overvældende Flertal (291 St. mod 32) hertil.

Rigsdagsgruppen, som samledes under Afstemningen, meddelte derefter gennem C. C. An-

Ved Folkeafstemningen i December 1916 godkendtes Salget af de tre Øer, og i Rigsdagen stemte det meste af Venstre og en Del af Højre for Salget. — Salgssummen var 25 Mill. Dollars.

Højre kunde naturligvis ikke finde sig i den tilsigtede Ro. Da Stau-

ning deltog i Socialdemokratiets Fredsarbejde i Aaret 1917, iværksatte Højrepressen en ond-artet og usand Kam-pagne imod ham. Derved dreves det konservative Parti saa vidt, at det for-langte, at Rottbøll skulde udtræde af Ministeriet. Kongen nægtede imidlertid at afskedige ham, og han blev. Den 25. Juni 1917 eksklude-redes han af det konservative Parti, hvorpaa fire Lands-

Neergaard: Kom nu, Jens Christian, nu skal Du ud at bide de frele Socialister! (Tegning af A. Koch.)

tingsmænd og en Folketingsmand forlod Højre og samlede sig om Rottbøll i en frikonservativ Gruppe. Han og J. C. Christensen traadte dog ud af Regeringen nogle Maaneder før Valget 1918. Venstre maatte have Frihed til sin Agitation, og Neergaard løste derfor J. C. Christensen, for at han uden Baand og Hensyn kunde kaste sig ud i Kampen mod Arbejderne.

Folketingsvalgene blev udskrevet til den 22. April 1918. Det radikale-socialistiske Flertal holdt Stillingen med to Stemmers Overvægt, der ved et paafølgende Omvalg (i Bogense) blev til fire Stemmer, saaledes at Regeringen i det ny Folketing kunde støtte sig til 72 mod 68. Socialdemokratiet satte sit Mandatantal op fra 32 til 39 og mønstrede ialt 262.796 Stemmer (mod 107.365 i 1913; Kvinderne, Tyendet og de 29-aarige havde jo nu faaet Valgret). De Radikale gik frem fra 32 til 33. Venstre fik 45 Mandater, de Konservative 22 og det nydannede Erhvervsparti 1 Mandat, hvorimod »Det ny Højre« intet fik. Der blev ialt afgivet 921.300 Stemmer, og Socialdemokratiet mønstrede saaledes 28½ pCt. Men ved Landstingsvalget i Maj, hvor Socialdemokratiet opstillede i alle Kredse, mønstrede det 31 pCt., trods den høje Valgrets alder. Partiet blev ved dette Valg det største i Landet, idet det fik 202.419 St., medens Venstre kun fik 193.385. Partistillingen i Landstinget, hvor Venstre og Højre profiterede af det gamle Landstings landstingsvalgte Medlemmer, blev: 15 Socialdemokrater (mod 4 i det gamle Landsting), 13 Radikale (mod 7 i det gamle), 26 Venstre-mænd og 18 Konservative (de Frikonservative forsvandt helt paa nær Rottbøll, der var blevet landstingsvalgt).

Med Samlingen 1917—18 sluttede Rigsdagen sin Tilværelse i Fredericiagade. Siden Kristiansborgs Brand i 1884 havde det oprindelige Operahus, der senere var blevet Kaserne, gjort Tjeneste som Ramme om den danske Lovgivningsmagt. Nu var Slottet genopbygget, og samtidig med at Rigsdagsmændene gik ud til Vælgerne, flyttedes Rigsdagens Materiel til Kristiansborg. Her aabnedes Samlingen den 28. Maj 1918 med en Trontale af Kongen.

For første Gang udtalte en dansk Konge Ord, der var dikteret af et radikalt-socialistisk Flertal, og han hilste derfor med Anerkendelse den almindelige Valgrets Sejr, Sejren over den privilegerede Valgret, som

Fra Rigsdagsbygningen i Fredericiagade: Rigsdagen flytter til Kristiansborg.

ikke mindst Kongemagten tidligere havde støttet under den lange Forfatningskamp, og Kvinders, Tyendets og Ungdommens Sejr, der gjorde dem til politiske Medborgere.

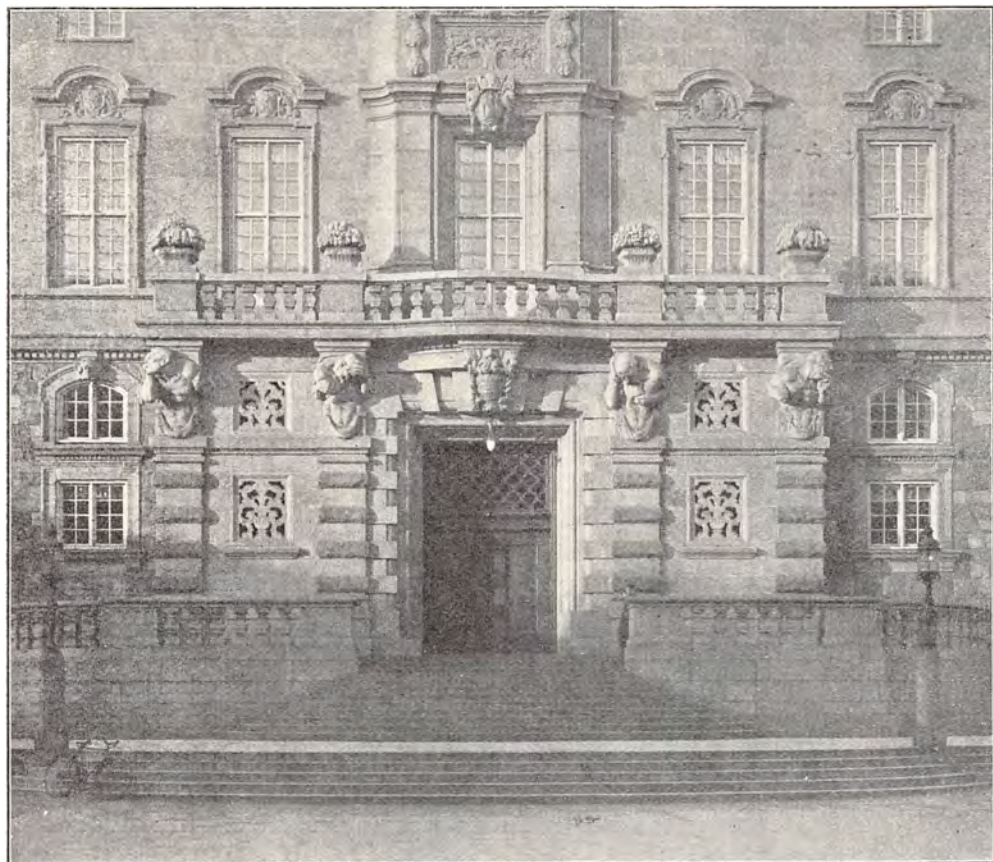
Socialministeriets Oprettelse.

Den 11. November 1918 blev der sluttet Vaabenstilstand mellem Centralmagterne og Ententen. Den 13. November samledes Socialdemokratiets Rigsdagsgruppe og Partibestyrelse til et Fællesmøde paa Kristiansborg og vedtog her et Manifest til det arbejdende Folk med Klarlæggelse af de Hovedlinjer, Partiet vilde følge i sin Politik efter Krigen og med Opstilling af 18 Reformkrav, som maatte anses for særlig paakrævede.

Stauning oplyste, at Reformprogrammet vilde finde Støtte hos Ministeriet og det radikale Venstre. Samtidig forelaa Anmodning fra Inden-

rigsminister Rode om, at Stauning overtog den Del af Ministeriets Sager, der særlig omfattede Arbejderspørgsmaalene. Partiets Ledelse og Rigsdagsgruppe gav deres Tilslutning dertil.

Ved kgl. Resolution af 18. November 1918 overdroges derefter Ledelsen af Indenrigsministeriets sociale Afdeling til Minister Stauning med Administration og Lovgivning for følgende Omraader:

Fra Kristiansborg.

Indgangen til Rigsdagen med Portalens fire Figurer, der af Folkevittigheden er døbt:
 »Hovedpine«, »Mavepine«, »Ørepine« og »Tandpine«.

Lærlingeforhold, Arbejderforhold, Mægling og Voldgift i Arbejdsstridigheder, Arbejdsanvisning, Tilsyn med Arbejde i Fabrikker og dermed ligestillede Virksomheder, Tilsynet med Dampkedler paa Landjorden, Tilsynet med udenlandske Arbejderes Anvendelse, Helligdagsarbejdet i Fabrikker og fabriksmæssigt drevne Værksteder, Lukning af Butikker m. v., Ulykkesforsikring, anerkendte Sygekasser, Arbejdsløshedskasser samt Begravelseskasser.

Hvad Socialdemokratiet krævede i 1872 blev saaledes opfyldt 46 Aar efter. Vi fik en Arbejdsminister, Danmarks første Socialminister, og han var selv Arbejder, Fagforeningsmand og Socialdemokrat.

Efter Krigen skulde store sociale Spørgsmaal frem til Løsning, baade de, der var nødvendiggjort af Krigens Eftervirkninger, og de, der fulgte af Trangen til blivende Fremskridt. Store forberedende Arbejder sattes i Gang, betydningsfulde Foranstaltninger gennemførtes. Men i 1920 ophævede det moderate Venstreministerium Neergaard brutalt denne værdifulde Institution. Staunings Arbejde har dog været af saa grundlæggende Betydning, at Socialministeriet vil opstaa igen trods Sigurd Bergs Hovmod, og Rammerne indenfor Socialministeriet har han ikke vovet at bryde.

Lovgivningen for de Arbejdsløse.

Da Socialdemokratiet for 25 Aar siden fremsatte Forslag om Stats-tilskud til Fagforeningernes Arbejdsløshedskasser, erklærede Højre, at Arbejdsløshedsspørgsmaalet var en Staten uvedkommende Sag. Industrien behøvede en Reservearmé. Det gik ikke an ved Lovgivning at hjælpe de Arbejdsløse, thi derved vilde Arbejderne have mere Modstandskraft i de daarlige Tider, og Lønreduktion vilde vanskeliggøres. Et Stats-tilskud til Arbejdernes egne Foreninger vilde ligefrem betyde, at Staten tog Parti i Klassekampen. Denne reaktionære Opfattelse var i 1918 forlængst besejret. End ikke Højres fanatiske Arbejderfjender vover at vedkende sig dette Standpunkt, selv om de i Hjertet hader Arbejdsløsheds-understøttelsen.

Den i 1902—03 nedsatte Kommission til Overvejelse af Alderdoms- og Invaliditetsforsikring fik som tidligere omtalt ogsaa den Opgave at beskæftige sig med Forsikring mod Arbejdsløshed, og det lykkedes P. Knudsen at faa fremskyndet denne Sag. Men paa den Tid var Frederik Hansens Blad, »Vort Land«, Organ for en demagogisk anlagt Retning i Højre. Bladet saa med Uro paa Socialdemokratiets praktiske Deltagelse i Lovgivningsarbejdet og foreholdt Højre dette Arbejde som Forbillede.

Til denne begyndende Ny-Højre-Kreds hørte den unge — nu afdøde — Overretssagfører Poul Rasmusen, der valgtes i Randers 1901. Paa Grundlag af Indiskretioner fra Kommissionsarbejdet lavede han et Forslag, som dog blev ignoreret af Lovgivningsmagten. Derimod gennemførtes i 1907 det af Kommissionen udarbejdede Lovforslag om Tilskud til Arbejdsløse. Det sikrede Kasserne et bestemt Statstilskud, medens de til Gengæld maatte underkaste sig Betingelser med Hensyn til Understøttelsens Varighed, dens Maksimum (2 Kr. daglig, dog ikke over $\frac{2}{3}$ af Arbejdsfortjenesten) m. v.

Disse statsanerkendte og understøttede Kasser bestod i Tilslutning til Fagorganisationerne og lededes af de af Arbejderne selv valgte Bestyrelser. Ved deres Hjælp klarede Arbejdsløshedens vanskelige Skær, indtil Krigens Rystelser indtraf.

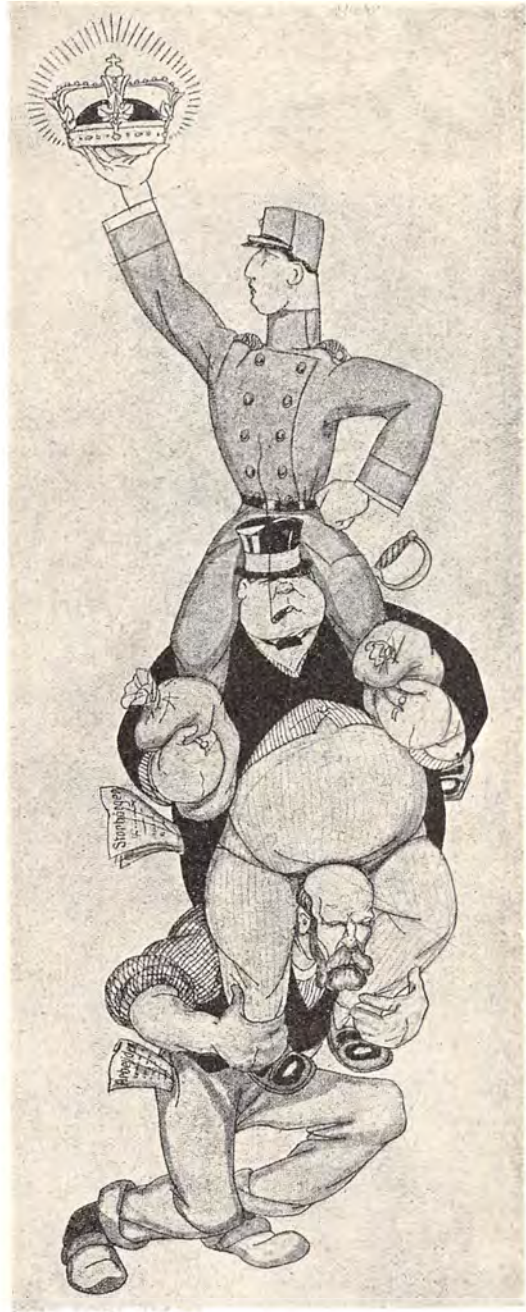
I de første Krigsmaaneder rantes Landet af en meget betydelig Arbejdsløshed, men den blev i sin første Periode kun kortvarig. De stigende Vanskeligheder ved Fremskaffelse af Raavarer og Brændsel truede imid-

lertid atter i 1916—17 med en omfattende Arbejdsløshed, og den udeblev da heller ikke. Heldigvis havde Danmark en Regering, som forhandlede direkte med de Arbejdsløses egne Repræsentanter og søgte at gennemføre deres Raad og bøje sig for deres Henstillinger, saa vidt det konservative Lands-ting tillod. Smed A. Johansen var en udmærket Ordfører for Arbejdsløsheds-kassernes Repræsentanter.

En midlertidig Lov om Til-lægsafgift paa Spiritus blev forelagt i Samlingen 1916—17. Den var nødvendiggjort baade af finansielle Grunde og af den ved Raastof-Knapheden for-aarsagede Værdistigning og Spekulation. Efter Forelæggelsen krævede Socialdemokratiet som Betingelse for Tilslutning til Afgiftsloven, at der skulde sikres de Arbejdsløse en rigeligere Understøttelse, end der kunde opnaas gennem Arbejds-løsheds-kasserne. Ministeriet, indbefattet J. C. Christensen og Rottbøl, gik ind paa Tanken, og dette fik foreløbig Udtryk i Loven om Spiritusafgift, idet det bestemtes,

»at det, der indvindes ud-over den budgetterede normale Spiritusafgift, anvendes til Af-hjælpning af Trang, opstaaet ved Arbejdsløshed.«

Ved Arbejdsløshedsloven af 27. Oktober 1917 gaves Regler for den ekstraordinære Virk-somhed. De normalt gældende Regler om Understøttelsens Varighed og om Karenstid ændredes eller ophævedes. Adgangen til Kasserne lettetes, saaledes at ingen Arbejdsløs behøvede at savne Hjælp, og der fastsattes Tillæg til den løbende Understøttelse.

Du Arbejder dernede, hvorfor klager Du saadan?
Du kan da nok se, at vi har hver sin Byrde at bære.
(Tegning af P. V. Hansen.)

Nogen Tid senere forbedredes denne Lov atter og paa Socialdemokratiets Foranledning. Forbedringen var paakrævet af Dyrtiden og af Arbejdsløshedens Varighed. Antallet af erhvervsløse naaede i Februar—Marts 1918 et Omfang af ca. 50.000, og mange af dem gik ledige i indtil 12 Maaneder. — I Juni 1918 skulde Loven forlænges, men nu gjorde den

A. Johansen,

Medlem af Arbejdsløshedskommissionen. Født 13. Januar 1868 i Højelse pr. Køge. Var i Aarene 1895 til 1903 Formand for Smedenes og Maskinarbejdernes Fagforening i Helsingør og Formand for »De samvirkende Fagforeninger« i Helsingør fra 1898 til 1903. Medlem af Ligningsraadet og Byraadet. 1903 valgtes han til Hovedkasserer for Smede- og Maskinarbejderforbundet og dets Arbejdsløhedskasse.

moderate Sigurd Berg og Højremanden Harboe sig til Ordførere for den Del af Overklassen, som kun med Nid og Had havde set, at ogsaa nødlidende Arbejdere fik Andel i Statskassens Penge. De to Herrer forlangte en Kommission nedsat. Dette skete, og derigennem blev det foreløbig konstateret, at Talen om, at Arbejderne misbrugte Statshjælpen, var ondsindede Overdrivelser. Den stortalende Højesteretssagfører Harboe havde fablet om, at han havde en hel Mappe fuld af Anklagemateriale, men han aabnede aldrig denne Mappe, efter at de enkelte Eksempler paa Misbrug, som han nævnte, var blevet stærkt reduceret.

Det sociale Ministerium og Socialdemokratiets Repræsentanter i Kommissionen forberedte derimod en Række Forbedringer. Disse gennemførtes, og Arbejdsløshedsloven af 30. November 1918, der bærer Staunings Underskrift som Minister, var et af de smukkeste Udslag af den Hjælpsomhed, som organiseredes i Krigsaarene.

Foruden Dagpenge, Tillæg til Dagpengene, fortsat Understøttelse efter det i Vedtægterne bestemte Antal Dage o. s. v. paalagde Loven Hjælpekasserne at udbetale arbejdsløse Familieforsørgere et bestemt Tillæg til Hustruen og hvert Barn. Ligeledes paalagdes det Hjælpekasserne efter en vis bestemt Arbejdsløshed (90 Dage i Løbet af 6 Maaneder) at udbetale en samlet Hjælp (Beklædningshjælp) af en bestemt Størrelse for hver Arbejdsløhedsdag.

De erhvervsløse fik ved denne Lov en Understøttelse, der virkelig stod i Forhold til Dyrtiden. En Familieforsørger med 5 Børn opnaaede i Vinterhalvaaret en ugentlig Udbetaling paa ialt 50 Kr., saafremt hans Forsikring lød paa 2 Kr. daglig. Hvis Arbejdsløsheden fik den nævnte Varighed af 90 Dage, erholdt han tillagt en samlet Sum, svarende til 90 Øre daglig, saaledes at han ialt oppebar nærved 60 Kr. om Ugen.

Loven var saaledes god, men særdeles vanskelig at administrere, og i talrige Tilfælde viste det sig, at det at administrere godt, var af lige saa megen Betydning som Loven selv. Stauning administrerede, under Bøndernes voksende Raseri, denne Lov med Forstaaelse af de Arbejdsløses

Kaar, men samtidig med al nødvendigt Hensyn til Samfundets almene Interesser. Der kom særlig fra Landkommunerne hundredevis af Klager over Hjælpekassers Formænd og Bestyrelser, fordi de regerende Agrarer nægtede at opfylde Bestemmelserne om de særlige Udbetalinger til Forsørgere og til langvarigt Arbejdsløse. Stauning tilkendte Tusinder af Arbejdere deres Ret og tvang de genstridige til at bøje sig for Loven og Fortolkningen. Han skaffede Klarhed i mange Sager, hvor man paa ond-sindet Maade sigtede Arbejdere for Misbrug, men han dækkede aldrig dem, der virkelig øvede Misbrug til Skade for hele deres Klasse.

Da Loven udløb ved Udgangen af 1919, truede Venstre og Højre, der havde Magten i Landstinget, med helt at standse al ekstraordinær Hjælp. Under disse haarde Vilkaar forhandlede der om et Revisionsforslag, og der gennemførtes virkelig, trods Højrepressens Raab, en reel Forlængelse af de ekstraordinære Ydelser til 1. April 1920, men der maatte samtidig optages forskellige skærpede Kontrolbestemmelser.

I de tre Finansaar fra April 1917 til April 1920 udbetaltes der igennem Arbejdsløshedskasserne 25 Mill. Kr. som ordinær Understøttelse, men desuden 65 Millioner som ekstraordinær Understøttelse — altsaa ialt over 90 Mill. Kr., hvortil desuden kom de af Hjælpekasserne udbetalte Beløb.

I Vinteren 1920—21 oplevede Danmark en Arbejdsløshed af endnu mere forfærdende Omfang end Aaret før, men da var Ministeriet Zahle-Stauning styrtet, og da erfarede Arbejderne for Alvor, hvad de havde tabt. Sigurd Berg var blevet Indenrigsminister, og Socialdemokratiet pressede ham paa de nødlidendes Vegne til at forelægge en ekstraordinær Arbejdsløshedslov; vort Parti maatte dog rette en skarp Kritik mod dette Forslag, fordi det betydeligt forringede Statshjælpen. Dette var saa meget sørgeligere, som Arbejdsløshedskasserne næsten var tomme.

Selv de syndikalistiske Agitatorer krævede nu intet andet end Genindførelsen af den tidligere Arbejdsløshedslov, skønt de havde rettet rasende Angreb paa den, da den blev gennemført i 1918—19. Men i Socialdemokratiet voksede Viljen til atter at rejse Arbejdsministeriet med deres egen Mand i Spidsen.

8-Timers Arbejdsdagen.

Den 22. November 1918 fremsatte Stauning i Folketinget Forslag om 8-Timersdagens Indførelse i alle saakaldte Døgnvirksomheder, altsaa i de Bedrifter, hvor der arbejdes i Dag- og Nathold, f. Eks. Papirfabrikkerne, hvor Arbejdstiden da var 12 Timer. Dette Forslag ophøjedes til Lov i Januar 1919, og dermed var det første Skridt for 8-Timersdagen foretaget paa Lovgivningens Vej. Den socialdemokratiske Minister lagde ikke Skjul paa, at det var hans Hensigt at udvide Reformen, og den blev udvidet.

Under 28. Februar 1919 nedsatte Stauning en Arbejdstids-Kommission. Ministeren betonedede, at Formaalet var at indføre den lovbestemte

8-Timers Arbejdsdag, og han gav Kommissionen den Opgave at søge Oplysninger særlig i Udlandet samt at udarbejde Forslag for Arbejdstiden i Haandværk, Industri, Handel, Landbrug og Søfart med Regler for Afvigelser, der af samfundsmæssige Grunde maatte være fornødne, samt ogsaa for Afvigelser, der gaar ud paa at sikre en kortere Arbejdstid end 8 Timer for Fag, hvor Hensynet til Arbejdernes Sundhed maatte gøre det rimeligt.

Kommissionen kom til at bestaa af et lige stort Antal Arbejdere og Arbejdsgivere, udpegede af Organisationerne, samt af Direktør Jak. Lindberg fra Arbejds- og Fabrikstilsynet, daværende Kontorchef Sv. Neumann, der var Formand for Arbejdsraadet, og daværende Forligsmand, Departementschef Adolph Jensen.

Den 28. November 1918 behandlede Københavns Borgerrepræsentation et af den socialdemokratiske Gruppe fremsat Forslag om Indførelse af 8-Timersdagen for Kommunens Arbejdere og Funktionærer fra Finansaaret 1919. Forslaget vedtoges, efter at et af Antisocialisterne fremsat Ændringsforslag, der søgte at udskyde Afgørelsen, var forkastet.

Samtidig med at Sagen førtes frem i Borgerrepræsentationen, fremsatte Stauning Forslag for Ministeriet om at skride til Reformens Indførelse for alle Statens Funktionærer og Arbejdere. Dette Forslag vedtoges af Regeringen, og Forhandlinger optoges med Finansudvalget, hvorigennem Bevillinger sikredes, saaledes at den forkortede Arbejdstid kunde indføres fra det nye Finansaars Begyndelse ikke alene i Staten og i København, men i en Række Kommuner, som fulgte Eksemplet.

Sideordnet denne Virksomhed indledede Fagforeningerne Forhandlinger med Arbejdsgiverne om 8-Timersdagen. Fagforeningerne fik betydende Støtte ved de fra Ministeriet og Kommunalbestyrelsen foretagne Skridt,

og i Foraaret 1919 gennemførtes Overenskomsten, hvorved 8-Timersdagen indførtes senest fra 1. Januar 1920 for Haandværk og Industri.

Ved Fredstraktaten af 28. Juni 1919 indstiftedes som Led i Nationernes Forbund en international Konference angaaende Arbejderspørgsmaal. Den første Konference fandt Sted i Oktober—November 1919 i Washington. Her toges Standpunkt for den lovbestemte 8-Timersdag, og det paalagdes Repræsentanterne at forelægge Sagen i Parlamenterne.

Denne betydningsfulde Beslutning fattedes ogsaa under Medvirkning af danske Fabrikanters Repræsentanter, men den gjorde dog ikke Indtryk paa Fabrikanterne i den danske Arbejdstids-Kommission. Dens Betænkning blev meget forsinket, den blev først afgivet i 1920, men da var det politiske Systemskifte desværre allerede indtraadt. De tre nævnte Embedsmænd og Arbejder-Repræsentanterne i Kommissionen sluttede sig til 8-Timersdagen og fremsatte foreløbig Forslag for Haandværk og Industri. Arbejdsgivernes Repræsentanter gik imod at lovfæste Arbejdstiden, bl. a. med den Motivering, at en saadan Lov, der binder Erhvervslivet til en bestemt Tid, er skadelig. Fabrikanterne vilde bort fra den indgaaede Overenskomst. De saa, at Elendighedsbølgerne fra Verdenskrigen skyllede ind over vort Land, og de syntes, at Reaktionen havde faaet Vind i Sejlene.

Ja, for den overfladiske Tilskuer kunde det se saaledes ud; men alle Tænkere forstaar, at de sidste Aars sociale Udvikling maaske kan hæmmes en kort Tid, men den kan ikke skrues tilbage. 8-Timers Arbejdsdagens Gennemførelse er blevet en international Opgave ikke alene for

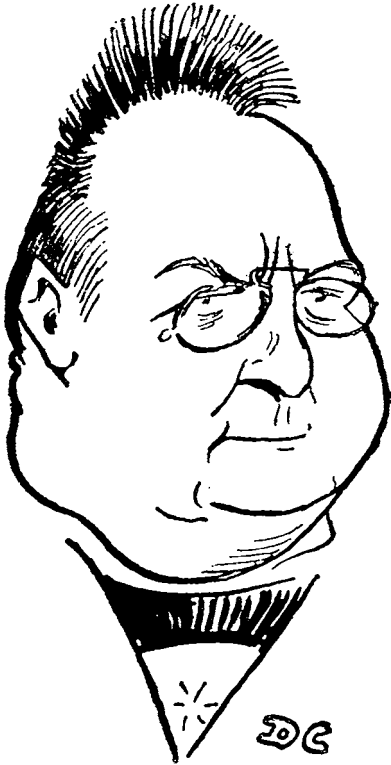
— Det bliver s'gu daarligere og daarligere at være Aktionær i »Torm«. I 1915 gav det 100 pCt. Udbytte og i 1919 kun 70 pCt. Derfor væk med 8-Timers-Dagen og ned med Arbejdslønnen.

(Tegning af Richard Christensen.)

Arbejderne, men ogsaa for Nationerne, og vort Land har et Socialdemokrati, som ikke ønsker, at Danmark skal have noget at skamme sig over, naar Staternes internationale Konference holder sit næste Møde.

Natarbejdet afskaffes.

Den 22. November 1918 fremsatte Socialministeren et Lovforslag om Afskaffelse af Natarbejdet i Bagerierne, og han bebudede, at naar dette Forslag var gennemført, vilde han gaa videre overfor andre Virksomheder, hvor Natarbejde ikke var paakrævet af samfundsmæssige eller tekniske Hensyn.

Bagermester Pitzner,
der talte for Natarbejdets Bevarelse.
(Tegning af Dj. Christoffersen.)

Forslaget motiveredes bl. a. ved Henvi-
sing til et tidligere af Bagerforbundet
fremsat Andragende og ved Oplysninger
om Reformens Indførelse i en Række
europæiske Lande. Det mødte Modstand
saavel i Højre som i Venstre, og skønt
baade Bagermestrenes Flertal og alle Ar-
bejderne ønskede det fremmet, lykkedes
det Modstanderne at forhale Sagen i Ud-
valget. Stauning foranledigede da en For-
handling imellem Repræsentanter for
Mesterforeningerne og Bagerforbundet,
hvoraf fulgte en af begge Parter tiltraadt
Anbefaling for Lovens Vedtagelse, hvil-
ken dog ikke var tiltraadt af Brødfabrik-
kerne.

Sagen blev saa paany ført frem i
Folketinget, men Behandlingen blev ikke
tilendebragt før Ministeriets Fald. Bager-
nes Organisation fik ved Henvendelse til
Rigsdagspartierne Sikkerhed for en del-
vis Gennemførelse af Loven og slog sig til
Taals dermed. Den 1. Juni 1920 vedtoges dette Kompromis, hvorved Nat-
arbejdet i Bagerier afskaffedes, medens det tillodes i Brødfabrikker, som
arbejder med 3 Holds Drift (Døgnvirksomheder).

Ulykkesforsikring.

Lovene om Forsikring mod Følger af Ulykkestilfælde for Haandvær-
kere, Fiskere, Landarbejdere m. v. undergik en omfattende Revision i
1916. Alle Arbejdere blev draget ind under Loven, ogsaa Tyende samt
Handels- og Kontormedhjælpere, der tidligere var uden Forsikring, men
de store økonomiske Forskydninger maatte naturligt føre til en Revision
igen, og denne forberedtes af Stauning. Han fik i 1919 gennemført en Lov,

hvorved Dagpengene til Tilskadekomne forhøjedes med 50 pCt., og fremsatte derefter den 3. December 1919 et Lovforslag med gennemgribende Forhøjelse af Satsene for Erstatningsberegningen. Endvidere fjernedes den gamle Indtægtsgrænse, og derved skabtes en betydelig Udvidelse af Forsikringens Omraade. Saaledes blev en Mængde Arbejdsledere, Forvaltere, Værkførere, Styrmand o. fl. sikret, ligesom alle Arbejdere, uanset de ændrede økonomiske Forhold, er undergivet Forsikringen i dens nye Form.

Arbejderrisiko.

(Efter Maleri af E. Henningsen.)

For Søfolk og Fiskere skete der ligeledes Ændringer i Loven, hvorved de betrygges bedre end efter den gamle Lov.

Loven vedtoges først, efter at Stauning var tvunget bort fra Ministerposten, men man vovede ikke at angribe de foreslaede Sats, hvorimod der i Landstinget skete andre Foringelser. Saaledes blev Landarbejderforbundet berøvet den Ret til at vælge et Medlem til Forsikringsraadet, som Regeringsforslaget indeholdt.

Med Hensyn til Forsikringens Forhøjelse kan nævnes, at Maksimum for Erstatning ved Død nu er 12.000 Kr., medens den var 6000 Kr. efter Loven af 1906 og før den Tid 3200 Kr. Dagpengene, som var 3 Kr., er nu 6 Kr., og Invaliditets-Erstatningerne er forhøjet tilsvarende.

Rækkevidden af denne Reform er let at overskue. Arbejderklassen har ogsaa paa dette Omraade vundet et stort Skridt frem ved Hjælp af den politiske Indflydelse og de Muligheder, som frembød sig, da der var et radikalt-socialistisk Flertal i Folketinget.

Lærlingene og Tyendet.

De fire foran skildrede store Reformspørgsmaal giver Vidnesbyrd om den Styrke, hvormed Socialdemokratiet førte Arbejderspørgsmaalene frem til Løsning. Hertil maa imidlertid føjes endnu en Række Lovforslag, som fuldender Billedet af de her omhandlede Aars dybtgaaende sociale Arbejde.

I Oktober 1919 fremsatte Stauning et Forslag om Lærlingeforholdet. Han greb dermed ind paa et forsømt Omraade og viste Socialdemokratiets Forstaaelse af de opvoksende Arbejders Interesser.

Lovforslaget tilsigtede at udvide Beskyttelsen imod Vilkaarlighed, Udytning og mangelfuld Oplæring, sikrede teoretisk Undervisning ved Siden af det praktiske Arbejde og fremskyndede den Reform af Lærlinge- eller Ungdomsskolerne, som er paakrævet.

Denne Lovs Vedtagelse vilde have fremmet Tilgangen af Lærlinge til Fagene, men dette oversaa Mestrene i blind Fanatisme og misforstaaet Stolthed.

Arbejdsgiverne organiserede et Felttog mod Loven, Højre og Venstre ydede Modstand paa Rigsdagen, og Ministerstormen hindrede, at den haardt tiltrængte Reform blev gennemført i den af Stauning forelagte Skikkelse. I 1920—21 fremsatte Indenrigsminister Berg et stærkt forringet Forslag, som gennemførtes. Socialdemokratiet stemte imod.

Kort efter Systemskiftet krævede Socialdemokratiet en Reform af Tyendelovgivningen, saaledes at Tyendets Undtagelsesstilling ophørte. Diskussionen førte til, at Regeringen fremsatte Forslag til Lov om Nedsættelse af en Kommission, og denne nedsattes i 1905.

Kommissionsarbejdet afsluttedes i 1910, uden at der ved dette var skabt brugbart Grundlag for en Revision af den forældede Tyendelov, og da Tyendet kun meget langsomt er rykket ind i det organisatoriske og politiske Arbejde, har der ikke været det Pres fra neden, som paa mange andre Omraader har støttet Socialdemokratiets Repræsentanter.

I 1917—18 indbragte Socialdemokratiet saa et Lovforslag, der bød følgende:

- 1) Ophævelse af Tyendeloven af 1854 og
- 2) nødvendige Beskyttelsesbestemmelser for Tjenestebørn og andre Umyndige.

Da dette Forslag ikke vedtoges, førtes Sagen i 1918 frem af Ministeriet i et fuldt udformet Lovforslag, hvorom Forhandlingen tilendebragtes i Folketinget, uden at noget Resultat naaedes.

I Samlingen 1920—21 gennemførte Justitsminister Rytter en ny Tyendelov, som dog ikke var tilfredsstillende, og dette maa mane Tyendet til kraftigt at styrke det socialdemokratiske Parti.

Syge, Arbejdsinvalider og Gamle.

I mange Aar har Socialdemokratiet rejst Kravet om en Reform og Komplettering af Alderdomsloven. Ved smaa Lovforslag er enkelte af de værste Skavanker afhjulpet, men den ventede Reform er udeblevet. Kort efter Systemskiftet udtalte Venstremanden Jensen-Sønderup de bevingede Ord: »Vi er ved at kvæles i Humanisme!«, og dermed indledede han

Udslidt.

(Efter Maleri af Brendekilde.)

og en Del af Venstre Agitationen for Alderdomslovens *Ophævelse* og Etablering af en *Tvangs-Folkeforsikring*.

For 18 Aar siden, altsaa i 1903, nedsattes en Kommission til Overvejelse af Spørgsmaalet om en almindelig Invaliditets- og Alderdomsforsikring. P. Knudsen indtraadte som Socialdemokratiets Repræsentant. Da han i 1909 blev Borgmester og trak sig tilbage fra Rigsdagen, valgtes Stauning i hans Sted.

Denne Kommission fik en lang Levetid, næsten 12 Aar, og det var for en Gangs Skyld godt, thi det bidrog til at kvæle den umulige Forsikringsplan. Stauning afgav en Særbetænkning, til Dels i Forening med den radikale Rørdam, i Princippet ogsaa tiltraadt af Venstremanden C. Ravn og af afdøde Arbejdsløshedsinspektør Th. Sørensen. Heri fastholdt Stauning Alderdomslovens Princip, men med faste lovbestemte Satser for

Understøttelsen, og der var tilføjet en Invaliderende for alle, der før det 60. Aar mistede Arbejdsevnen.

Kommissionens øvrige Medlemmer, Venstre- og Højremænd, fremførte i forskellige Mindretals-Betænkninger nogle vidtløftige Forsikringsplaner, som ingen senere beskæftigede sig med. Dermed var Venstres store Forsikringsværk i Virkeligheden begravet.

Efter Krigens Afslutning blev denne Sag selvfølgelig taget op af Ministeriet, og Staunings Kommissionsarbejde, moderniseret som Tiden krævede det, blev Grundlaget for Regeringens Forslag.

Der fremsattes tre Udkast til Love. Dersom de var blevet gennemført, havde de ført vort Land frem til en Hædersplads mellem Nationerne, og de Syge og Gamle var naaet frem til menneskeværdige Livsvilkaar.

Lovforslagene om *Sygdом* og *Invaliditet* var bygget op paa Grundlag af den udmærkede Organisation, som Arbejderne har skabt, nemlig »De anerkendte Sygekasser«, og Forslagene bød *de kronisk Syge* Adgang til Sygehjælps-Forsikring, Helbredelsesmidler o. s. v. imod almindelig Præmie. De Udgifter, som iøvrigt fulgte af de kronisk Syges Forsikring, skulde afholdes af Statskassen. Medlemmer af Sygekasserne, der blev Arbejdsinvalid, d. v. s. mistede to Tredjedele af Arbejdsevnen, skulde overgaa til *Invalideren*, altsaa til offentlig Forsorg *udenfor* Fattigvæsenet.

Til denne Forsorg skulde Arbejdsgiverne, i hvis Tjeneste Invaliditeten i Reglen erhverves, betale et vist Bidrag, der var anslaaet til 5 Mill. Kr. aarlig.

Lovforslaget om *Aldersrente* sikrede alle Gamle fra det fyldte 60. Aar en bestemt aarlig Pension som Minimum, og denne Pension skulde stige, saafremt de Gamle først meldte sig et eller flere Aar efter 60-Aars-Alders Indtræden.

Statens forøgede Udgift ved hele denne Reform var anslaaet til ca. 18 Mill. Kr. aarlig, men Venstre og Højre forenede sig til Modstand og anførte navnlig finansielle Grunde mod Lovforslagene. Saa kom Venstre til Magten i 1920 og paabegyndte nogle utilstrækkelige »Reformer«, men Socialministeriets store Plan vil tilsidst blive gennemført, hvis Arbejderklassen blot paa rette Maade underbygger Kravet.

Skolen.

Det saakaldte højere Skolevæsen med tilhørende Underskoler var hidtil i privat Besiddelse til Raadighed for Overklassen, men alligevel indkasserede de store Bidrag fra Stat og Kommuner. Da Socialdemokraterne i 1917 fik Flertal i Københavns Borgerrepræsentation, kunde Skolerne ikke mere vente Tilskud, og saa overdrog Undervisningsministeren til et Udvalg fra Hovedstadskommunerne at udarbejde Planer for offentlig Drift af det højere Skolevæsen. — Friis Skotte og Stauning havde Sæde i dette Udvalg, som foreslog en betydningsfuld Skolereform, hvorved *den vederlagsfri Enhedsskole* i Praksis gennemførtes.

Paa det givne Grundlag blev der lovgivet. En Række Skoler blev overtaget af Stat og Kommuner. Mellemskole, Realskole og Gymnasium slutter sig nu paa naturlig Maade til den offentlige Folkeskole. For Børn, hvis Forsørgers Indtægt ikke overstiger 4000 à 5000 Kr. aarlig, er alle Skolens Afdelinger vederlagsfri, og Forsørgere, der har en større Indtægt, betaler indtil videre en lav Skoleafgift, stigende med Indtægtens Stigning fra 3 til 16 Kr. maanedlig for Børn i de højere Skoleafdelinger.

Angaaende Folkeskolen er der nedsat en Kommission, for hvilken K. M. Klausen er Formand. Herfra ventes Forslag til en gennemgribende Reform og betydelig Højnelse af Folkeskolen, og til den Tid gælder det om at have Magt til at føre det nye Program ud i Livet.

Jorden.

Efter det af Socialdemokratiet offentliggjorte Program af 13. November 1918, og et af et Udvalg udført Forarbejde, tog Ministeriet ogsaa fat paa Jordspørgsmaalet. Der fremsattes Forslag om Præstegaardsjordens Udstykning til Husmandsbrug og om Brugsretten — ikke Salg — af Jord, der er i offentlig Eje. Disse to Lovforslag gennemførtes. Angaaende Lensgodserne opnaaedes der ikke Enighed. Der gennemførtes en Lov, som Socialdemokratiet stemte imod, hvorefter Lensbesidderne, imod at afgive en vis Kapital og afstaa en vis Del af Jorden, faar Besiddelserne overdraget til fri Ejendom. Ved disse tre Love er der Mulighed for Tilvejebringelse af nogen Jord til Landarbejdere, men den vigtigste, Loven om Adgang til Ekspropriation fra de store Landejendomme, er ikke gennemført paa Grund af Landstingsflertallets Modstand.

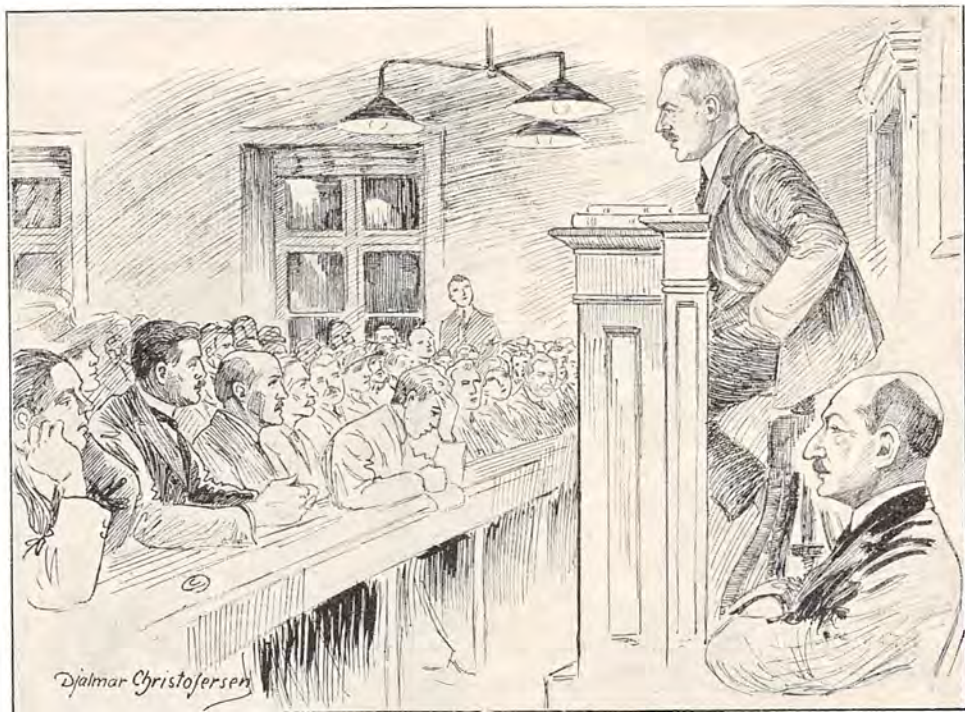

En Landarbejder.

Tilrettelægning for Fremtiden.

Det radikale Ministerium havde under Socialdemokratiets Paavirkning Sans for den øjeblikkelige Situations Krav, og det fik ogsaa aabent Blik for Fremtidens Opgaver.

Stauning skabte indenfor Indenrigsministeriets Rammer Grundlaget for et Socialministerium. Der oprettedes en Institution under Navn: So-

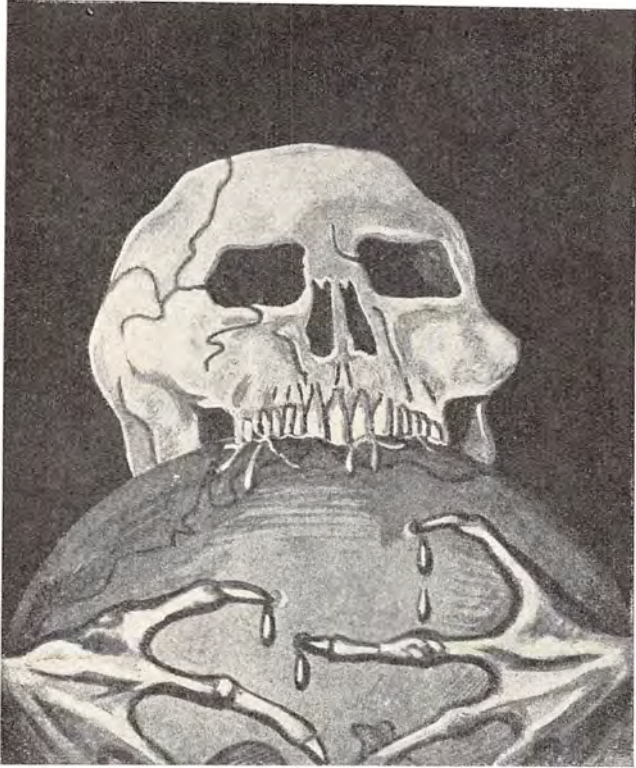

Landstingsmand K. K. Steincke
holder Foredrag om »Fremtidens Forsørgelsesvæsen« ved »Samfundet«s Spørgetimer
i Universitetets Annex.

cialraadet, der endnu bestaar, og som vil faa stor Betydning som vejledende i Fremtidens sociale Lovgivning.

Det stod Socialdemokratiet klart, at en fuldstændig Omorganisation af Forsørgelsesvæsenet før eller senere maatte blive en bydende Nødvendighed. Derfor overdroges det i December 1918 Landstingsmand K. K. Steincke, der i en Aarrække har beskæftiget sig med Forsørgelsesvæsen, at udarbejde en Betænkning med Forslag til en systematisk Nyordning.

Steincke løste den ærefulde Opgave, og der foreligger nu i to store Bind velmotiverede Forslag til Fremtidens Arbejde. Det er en Ære for Arbejderpartiet, at da man i Embedsmandskredse begyndte at sysle med Tanken om en humanere Ordning af Forsørgelseslovgivningen, saa overdrog man en af Socialdemokratiets Mænd at fremsætte det første vigtige og grundlæggende Udkast til det nye System.

Nationalhadet.
(Tegning af Erik Lassen.)

Den sønderjydske Sag. Den ny Grundlov og Valglov.
Chauvinisterne planlægger Statskup. Arbejderklassen svarer.
En retfærdig Valglov gennemføres. Valgaaret 1920.

Socialdemokratiet skilter ikke med Nationalismen, men det handler i den humane Nationalidés sande Aand ved at kræve, at Landenes Grænser ikke bestemmes af Magt og ved Krig, men ved Nationernes frie Vilje og i Tvivlstilfælde ved Afstemning. Saaledes handlede det danske Arbejderparti ogsaa, da efter Verdenskrigen Spørgsmaalet rejstes om Slesvigernes Genforening med Moderlandet.

Vi har i forrige Kapitel kort omtalt Sønderjyderne, hvis Forening med Danmark gav Anledning til, at Grundloven af 1915 maatte revideres. Her skal bl. a. nævnes Samarbejdet mellem det tyske og det danske Socialdemokrati om denne Sag. De tyske Partifæller havde allerede mange Aar før Verdenskrigen erklæret, at Slesvigs Befolkning maatte have Ret til selv at bestemme, om den vilde være dansk eller tysk. Spørgsmaalet førtes frem i Stockholmer-Konferencens Manifest af 1917, og ved den internationale socialistiske Konference i Bern i Begyndelsen af 1919 enedes de tyske og danske Delegerede om at kræve en Ordning, der svarede til Minister H. P. Hanssens og den danske Rigsdags den Gang udtalte Ønsker.

Ministeriet Zahle—Stauning—H. P. Hansen.

Saalænge de ansvarlige Politikere i Danmark beskæftigede sig med Sagen uden andres Indblanding, var der heller ingen Tvivl om Retningen. Der var fuld Enighed mellem Ministeriet Zahle-Stauning og Partierne. Dette fik Udtryk i Resolutionen af 23. Oktober 1918, hvor Spørgsmaalet forlangtes afgjort paa den nationale Selvbestemmelsesrets Grund — ogsaa for at sikre Danmarks fremtidige Tryghed til alle Sider.

Chauvinistpressen begyndte imidlertid snart at ophidse Stemningen til Krav om, at Tysklands Nederlag i Krigen skulde udnyttes til ogsaa at drage tysktalende Landsdele ind under dansk Herredømme, og de konservative Rigsdagsmænd lod sig lokke med ind i denne farlige Politik, skønt de maatte vide, at Hævnen en Dag vilde ramme os, hvis vi paa Stimands Vis udnyttede et Nabolands Ulykker.

Den 24. Juni 1919 udnævntes Sønderjydernes anerkendte Fører, H. P. Hanssen, til Medlem af Ministeriet Zahle, som i den Anledning blev angrebet baade af Venstre og Højre. Alle maatte erkende, at Udnævnelsen vilde lette Arbejdet ved Genforeningen, men den styrkede ogsaa Regeringen, og H. P. Hanssen blev fra det Øjeblik en hadet Mand i alle krigsgale Kredse.

Fredens Stilling i Danmark, hvis det krænker Folkeafstemningens Resultat.

Hans Peter Hanssen Nørremølle er født 21. Februar 1862 som Søn af Gaardejer H. i Sundeved. Han gik en Tid paa Askov Højskole og udvidede sine Studier ved Universiteterne i Leipzig, Berlin og København. Fra 1888 til 1893 var han bosat i Sønderborg og knyttedes stærkt til den danske Bevægelse, navnlig da han i 1893 blev Redaktør af Bladet »Hejmdal« i Aabenraa. Fra 1896 til 1908 var han Medlem af den prøjsiske Landdag og fra 1906 til 1919 tysk Rigsdagsmand.

Den 28. Juni 1919 afsluttedes Fredstraktaten i Versailles, og i denne hedder det: »Grænsen mellem Tyskland og Danmark skal fastsættes i Overensstemmelse med Befolkningens Ønsker.« Dernæst bestemmes, i hvilke Omraader Folkeafstemning skal finde Sted, og endelig hedder det, at Grænsen vil blive fastsat efter en Linje, der hviler paa Resultatet af Afstemningen.

Denne Formulering var selvfølgelig Frugten af den danske Regerings og Rigsdags Holdning, og forsaavidt burde der have hersket almindelig Tilfredshed i alle danske Kredse.

Dette blev dog ikke Tilfældet. Det lykkedes som sagt Chauvinisterne at rejse Stemning for, at Danmark skulde have langt mere, bl. a. Flensborg, selv om denne By ikke gav dansk Flertal ved Folkeafstemningen. Højre gled efterhaanden paa enkelte Undtagelser nær — som Prof. L. V. Birch — over til dette unationale Standpunkt; Venstre gled — noget langsommere og med nogle flere Undtagelser — i samme Retning. Man undte simpelthen ikke det radikale-socialistiske Ministerium ogsaa at løse det sønderjydske Spørgsmaal, og man forsøgte uafsladeligt at mistænkeliggøre Ministeriet for om muligt at tvinge det bort.

Denne Sags Historie indeholder en Række Episoder, der er karakteristiske — og beskæmmende — for de Personer, der spiller Hovedrollerne. Der blev ikke blot udbredt Usandhed og Rygter, men ogsaa konspireret ved Hjælp af hemmelige Udsendinge (Grev Bent Holstein, la Cour, Jonas Collin). De virkede i Paris bag Rigsdagens og Regeringens Ryg og i Modstrid med lovlige Beslutninger, og der blev ogsaa ofret store Penge-sommer til den saakaldte danske Agitation.

Den 10. Februar 1920 stemte Nordslesvig sig til Danmark med 75.000 danske Stemmer mod 25.000 tyske, og den 14. Marts stemte 2. Zone (Flensborg-Området) sig til Tyskland med 48.000 tyske Stemmer mod 13.000 danske. Men de fanatiske danske Chauvinister krævede nu Flensborg erobret paa Trods af Folkeafstemningen, og de fik tilsyneladende Støtte fra baade Højre og Venstre, som af helt andre Grunde ønskede at frigøre sig for Ministeriet Zahle.

Som Modvægt mod Chauvinisternes *Nationalhad* søgte Socialdemokratiet og de Radikale at styrke Broderskabsfølelsen mellem Nationerne og gøre Afstemningen i Slesvig ikke til en Kløft mellem de to Folk, men til et Baand, der kunde holde og forene, ogsaa naar Tyskland genvandt sin Magt.

Om Aftenen den 16. Februar 1920 modtoges H. P. Hanssen paa Københavns Hovedbanegaard af en vældig Folkemængde, som fyldte Peron, Hal og Gade. Han naaede kun med stort Besvær hen til Paladsteatret, hvor en Komité modtog ham. Paa Loggiaen ud mod Cirkus og »National« var rejst en Talerstol, og herfra talte et af Komitémedlemmerne, Folketingsmand A. C. Meyer, til en Forsamling, hvis Størrelse af flere Blade ansloges til mellem 40 og 50 Tusinde.

A. C. Meyer sagde bl. a.:

»Nordslesvig er vundet ikke ved Krudtet, men med Stemmesedlen. Afstemningens Maal var at ophæve gammel Uret uden at etablere en ny. Som Devise bærer den »frit at tænke, tro og tale«.

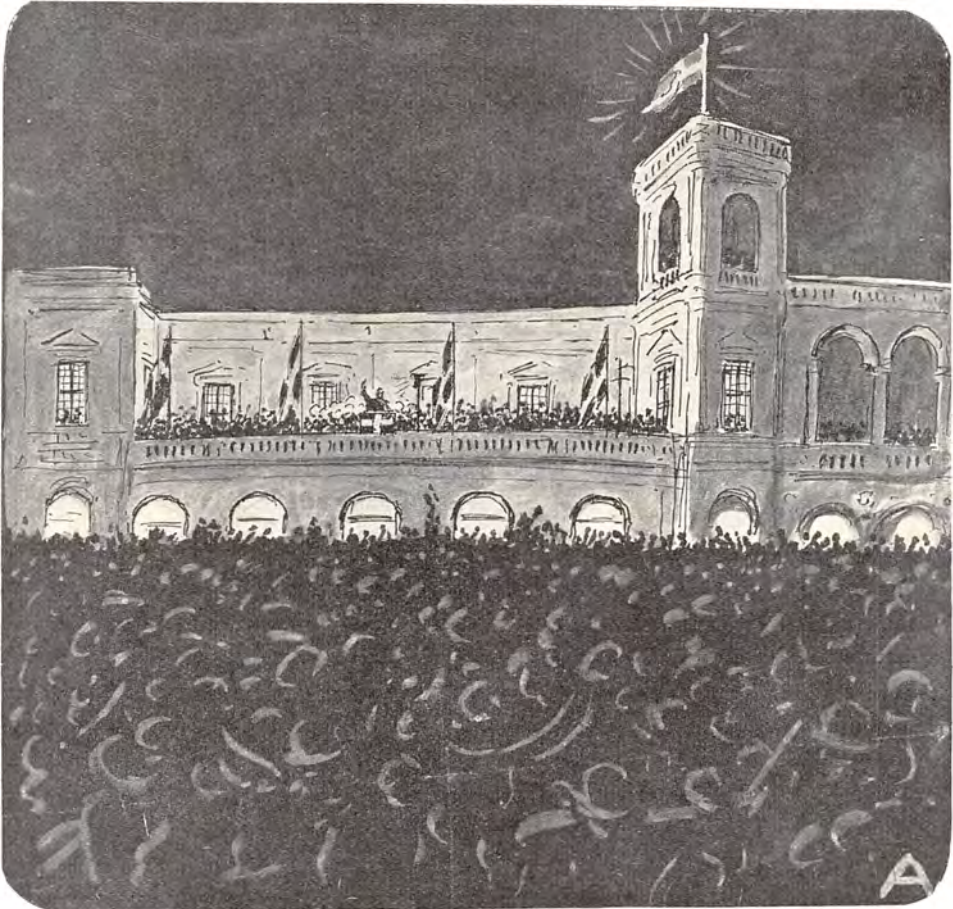
Da jeg var Dreng, gik Solen ned over Danmarks Nederlag 1864. Nu staar jeg selv i Livets Aftensol og ser den historiske Reifærdighed fuldbyrdet. Hvad Dansk er — saa vidt Grænsen kan drages — gaar tilbage til Moderlandet. Og vi bringer H. P. Hanssen vor Tak, Tak for den Tid, han som tysk Rigsdagsmand værgede Retten, Tak for disse Dage, hvor han som dansk Minister kan modtage Sønderjyderne.

Jeg tænker paa en tysk Moder, der synger sit Lands skønne Sange for sit Barn. Et andet Sprog! Men er Hjertelaget ikke det samme. Hvorfor

skal dette Sprog være mig imod? Jeg hilser hende, Moderen, hvad enten hun taler Tysk eller Dansk.

I den Aand hilser vi H. P. Hanssen Velkommen og raaber et Leve for Sønderjylland!«

Vældige Hurraraab drønedes henover Pladsen, der belystes af Projek-

A. C. Meyer taler fra Paladsteatrets Loggia for H. P. Hanssen.

(Tegning af A. Andreasen.)

tører fra Loggiaen, og de gentoges, da H. P. Hanssen traadte frem for i en kort, bevæget Tale at takke for den store Hyldest.

*

Vi kommer nu til den i forrige Kapitel omtalte Kamp om Grundlovens Revision, der foranledigedes ved, at Sønderjyderne skulde have Repræsentanter i Rigsdagen. Det var tillige efter den forfatningspolitiske Udvikling, der var foregaaet i hele Verden siden 1915, saare naturligt, at de saakaldte konservative Garantier i Grundloven blev strøget ved denne Lejlighed. Sønderjyderne selv havde siden den tyske Revolution i No-

vember 1918 haft Valgret fra 20 Aars Alderen, og ved den forestaaende Folkeafstemning skulde den samme Alder gælde. Endvidere gik Regeringsforslaget ud paa, at de 18 Landstingsvalgte ikke skulde vælges af det gamle, afgaaende Landsting, men af det nyvalgte. Der var endelig en Bestemmelse om, at Kongen ikke skulde kunne erklære Krig uden Rigsdagens Samtykke. Venstre og Højre modsatte sig absolut Regeringens Grundlovsændringer, og Venstres Modstand forstærkedes yderligere ved Faren for, at Landet skulde faa en retfærdig Valglov, som vilde berøve Partiet 10 à 20 uretmæssige Mandater. Paa det Punkt faldt iøvrigt Højres Interesser sammen med Socialdemokratiets, thi begge disse Partier blev snydt ved Valgloven af 1915.

Saa gjorde Chauvinisterne det sidste desperate Skridt. Lørdag den 27. Marts, Dagen før Palmesøndag, gav Tingenes Formænd en usædvanlig lang Paaskeferie. Om Formiddagen havde Landstingets Valglovsudvalg holdt Møde; der var Enighed mellem de tre Partier, Højre, Radikale og Socialdemokraterne, som udgjorde Flertallet, og med Regeringen. For- saavidt kunde Valgloven være gennemført inden Paaske. Den internationale Kommission i Flensborg havde just afsluttet sit Arbejde, og man var i indviede Kredse paa det rene med, at den i sin Indstilling til Paris fuldtud rettede sig efter Folkeafstemningernes klare Udfald. Valg kunde altsaa paa normal Maade ventes med det allerførste.

Men nogle Timer efter at Rigsdagen havde faaet Paaskeferie, udsendes der gennem Ritzaus Bureau samstemmende Erklæringer fra Venstre, det konservative Folkeparti, Erhvervspartiet og de to Folketingsmænd E. Marott og Moesgaard-Kjeldsen med Krav om Valg straks — under det Paaskud, at Ministeriet ikke længere havde Flertal i Folketinget. Det var ikke sandt, thi Prof. Birch havde nægtet at medunderskrive de Konservatives Erklæring. Trods Marott og Moesgaard-Kjeldsen, som uden mindste Meddelelse til deres Partier havde sammensvoret sig med Venstre og Højre, stod der altsaa kun 69 Folketingsmænd af 140 bag Erklæringerne.

Flensborg-Chauvinisterne P. Grau og Ernst Christiansen havde Lørdag Formiddag været hos Højre og Venstre og forlangt, at der »skulde gøres noget«. De var dernæst hos Kongen, som tilkaldte J. C. Christensen og Neergaard — uden det parlamentariske, ansvarlige Ministeriums Vidende, ja, uden at Kabinetssekretær Krieger kendte noget dertil. Christensen og Neergaard forhandlede derpaa med den fungerende Formand for det sønderjydske Udvalg, Højremanden Harboe, som med deres Tilslutning afsendte et Telegram til den internationale Kommissions Sekretær med Anmodning om at faa Indstillingen udsat, til der var afholdt Valg i Danmark.

Mandag Morgen den 29. Marts kunde »Berlingske Tidende« bringe et Telegram fra Slesvig, afsendt Søndag Aften, hvori det hed, at man i Flensborg ventede i aandeløs Spænding paa Udviklingen af Begivenhederne i København, og at Zahle var kaldt til Kongen. Ja, en Tysker kunde endog Søndag Middag fortælle i Flensborg, at Ministeriet Zahle vilde blive styrtet næste Dag.

Hele denne udenom-parlamentariske Aktion blev skjult for Offentligheden og Regeringspartierne, men Flensborg-Rygterne var rigtige nok.

Zahle blev Mandag Formiddag kaldt til Kongen, som det allerede Dagen før var bebudet i Chauvinistkredse. Kongen forlangte Ministeriets Afgang, og da Zahle henviste til parlamentarisk Praksis, meddelte Kongen, at han gav Ministeriet dets Afsked.

Et Par Timer efter udsendte »Social-Demokraten« en Ekstra-Udgave

2. Ekstra-Udgave.
SOCIAL-DEMOKRATEN
 PRINSD LIGHEED BRØDERSKAB
 MANDAG DEN 29. MARTS 1920

Kongen begaar Statskup.

Kongen har afskediget Ministeriet Zahle.
Et Ministerium Neergaard ventes dannet imod Folkeflertallet.
Landet foran politisk og økonomisk Kaos!

Følgende af den i Dag begaaede Statskup, der er omstaaende i Danmarks politiske Historie:

1. Kongen har afskediget Ministeriet Zahle.

2. Et Ministerium Neergaard ventes dannet imod Folkeflertallet.

3. Landet foran politisk og økonomisk Kaos!

Kristne med Flensborgs Annæksion.

Flensborg er et af de vigtigste Handels- og Industribyer i Danmark. Byen har en stor og blomstrende Handel og er et af de vigtigste Industri- og Handelscentra i Norden. Byens Indbyggere er meget oplyste og har en stor Interesse for de offentlige Anliggender. Byens Regering har altid været meget opmærksom på at bevare Byens Interesser og har altid været meget opmærksom på at bevare Byens Interesser.

Landets økonomiske Tilstand.

Landets økonomiske Tilstand er meget alvorlig. Landet er ramt af en økonomisk Krise, som har ført til en stor Mangel på Arbejdskraft og en stor Mangel på Værdier. Landets økonomiske Tilstand er meget alvorlig, og det er nødvendigt at træffe hurtige og effektive Foranstaltninger for at bringe Landets økonomi tilbage til Normalitet.

om Chauvinisternes Kup. Det vakte uhyre Opsigt og voldsom Harme i Arbejderkredse. Om Aftenen samledes de ledende Mænd fra det socialdemokratiske Parti, Arbejdernes Fællesorganisation i København og De samvirkende Fagforbund til Møde i »Social-Demokraten«s Bygning. Efter en kort Debat vedtoges det enstemmigt at sende en Deputation til Amalienborg med Krav om at faa Landets Forfatning respekteret, det afsatte Ministerium genindsat og Rigsdagen sammenkaldt for at færdigbehandle Valgloven. Hvis disse Krav ikke blev imødekommet inden Tirsdag den 30. Marts Kl. 9¹/₂ Formiddag, vilde der blive fremsat Forslag om General-

strejke paa et Møde i De samvirkende Fagforbund. Kl. 11¹/₄ Mandag Aften kom Deputationen til Amalienborg og fremstillede Situationens Alvor for Kongen, som lovede Svar inden den opgivne Frist. Men Svaret blev et Afslag.

Mandag Eftermiddag var der fra Amalienborg gennem Ritzaus Bureau udsendt en Kundgørelse om, at Ministeriet Zahle var afskediget. Der var ingen ministeriel Kontrasignatur under denne Meddelelse. Derved traadte det forfatningsstridige i Afskedigelsen stærkt frem. Da Kongen nogen Tid efter Afskedigelsen kom i Tanke om, at han havde glemt at bede Zahle om at fungere videre, til det ny Ministerium var dannet, og derfor nu anmodede Zahle derom, fik han et afvisende Svar. Endelig Tirsdag Eftermiddag lykkedes det at danne et nyt Ministerium under Ledelse af Kongens Prokurator, Højesteretschef Otto Liebe, med den frafaldne Radikale, Flensborg-Fanatiker Th. Roving og den kendte Arbejdsgiver Entreprenør Monberg som Medlemmer.

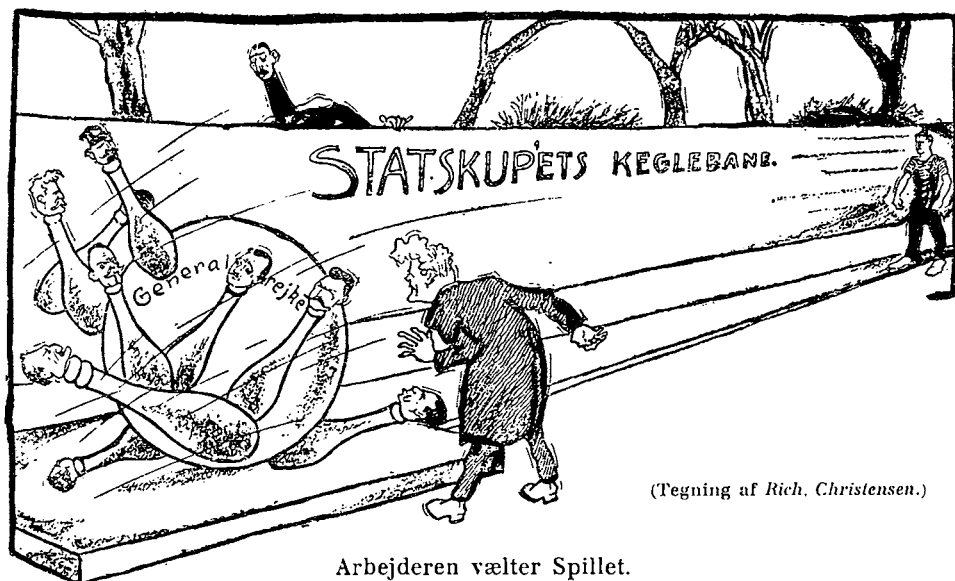
Om Aftenen strømmede Arbejderne fra hele København og Omegn i Titusindvis til Fælledparken, hvor Socialdemokratiet i Hast havde sammenkaldt til Møde. Det gav Udtryk for Folkets Harme og for ubetinget Tillid til, at Socialdemokratiet vilde optræde, som denne enestaaende Situation krævede det. Netop de til daglig roligste og besindigste var de mest harmfyldte.

Onsdag den 31. Marts Kl. 10 holdt De samvirkende Fagforbund Generalforsamling i Folkets Hus paa Enghavevej. Da Zahle havde udtalt, at han ikke vilde lade sig genindsætte, før Befolkningen havde udtalt sig gennem et Valg, vedtog Fagforbundene at forlange Rigsdagen indkaldt, en ny Valglov gennemført og derefter Valg afholdt paa ærligt Grundlag. Samtidig maatte den faglige Konfliktsituation løses — Arbejdsgiverforeningen havde nemlig varslet General-Lockout fra 9. April. Fagforbundene forlangte, hvad dette Punkt angaar, Optagelse af Forhandlinger med de enkelte Fag (noget, som Arbejdsgiverne havde nægtet), Sikring af Dyrtidstillæg i August og Forhandling om Arbejdernes Deltagelse i Bedriftsledelsen. Endelig krævede man almindelig politisk Amnesti. Blev disse Krav ikke opfyldt, opfordredes Organisationerne til straks at skride til Iværksættelse af de fornødne Forberedelser til Generalstrejke, saaledes at denne kunde være effektiv senest fra Tirsdag Morgen den 6. April — Tirsdagen efter Paaske.

Denne Beslutning gjorde et mægtigt Indtryk paa Offentligheden. Nogle Fag besluttede at strejke straks fra Onsdag Aften og viste derved, at det var Alvor. Bl. a. standsedes Pressen paa nær de Blade, som bekæmpede Statskupet. Onsdag Nat modtog Stauning en Anmodning fra Liebe om Forhandling straks. Han forhandlede Natten igennem og hævdede, at Vilkaaret for Fred var Statskup-Ministeriets Afgang og Rigsdagens Indkaldelse. Liebe ønskede fortsat Forhandling, og hele Skærtorsdag forhandlede Ministeriet med Repræsentanter for det socialdemokratiske Parti og De samvirkende Fagforbund — uden Resultat.

J. C. Christensen, som havde skaffet sig et Alibi ved et Møde i Kerteminde og derpaa var rejst til Jylland, blev af Liebe telegrafisk kaldt til København, hvor Fru Marie Lassen i Forvejen virkede for Chauvinisterne. Ved de fortsatte Forhandlinger Langfredag mellem Arbejdernes Repræsentanter og Ministeriet blev det klart, at Liebe nu følte sig stivet af fra Venstre. Forhandlingerne blev afbrudt. Ministeriet optog Prof. Sindballe som Justitsminister og udskrev Valg til 22. April 1920 — uden Indkaldelse af Rigsdagen.

Radikale og Socialdemokrater forlangte nu af Folketingets Formand, Pedersen-Nyskov, at *han* skulde sammenkalde Rigsdagen. Men han væg-

Arbejderen vælter Spillet.

rede sig derved under Paaberaabelse af, at han havde lovet det ny Ministerium ikke at foretage et saadant Skridt uden efter Samraad med Ministeriet. Da Stauning efter Pedersen-Nyskovs Opfordring henvendte sig til Liebe, svarede denne, at Folketinget maatte sammenkaldes, dersom han fik skriftligt Tilsagn om Generalstrejkens Aflysning, men forsaavidt der opstod en politisk Debat i Folketinget, *vilde Ministeriet blive siddende, uanset hvad der besluttedes.*

Terningerne syntes kastede. Da traadte Københavns Borgerrepræsentation Lørdag den 3. April sammen til et ekstraordinært Møde og vedtog med 34 St. mod 15 at henvende sig til Kongen og kræve et Ministerium med parlamentarisk Tilslutning. Ogsaa de 15's Mindretal, de Konservative, vedtog en Henvendelse, men til Rigsdagens Partier. De ønskede under Ledelse af Mænd som Becker, Fischer, Kaper og Asger Karstensen, en retfærdig Valglov gennemført, men mødte Afvisning. Saa vedtog de at deltage i Henvendelsen til Amalienborg, om end lidt senere end den øvrige Borgerrepræsentation.

Borgerrepræsentanternes Flertal havde umiddelbart efter Beslutningen begivet sig til Fods fra Raadhuset til Amalienborg under Ledsagelse af en mægtig Folkeskare. Under Mødet med Kongen var Liebe til Stede og holdt en udfordrende Tale. Men Kongen, paa hvem den storslaaede Demonstration — Amalienborg Plads var sort af et uroligt bølgende Menneskehav — øjensynligt gjorde stærkt Indtryk, bad om Aftenen Rigs-

Københavns Kommunalbestyrelse drager til Amalienborg.

dagspartiernes Formænd om en øjeblikkelig Sammenkomst. Den begyndte Kl. 9 paa Amalienborg og varede til Paaskemorgen Kl. 5 $\frac{1}{2}$. J. C. Christensen og Piper vilde — som de senere offentligt meddelte — ikke tilraade Kongen at afskedige Ministeriet Liebe. Christensen tilføjede, at han helst vilde have haft, at man havde »taget Stødet« (Generalstrejken). Ikke desto mindre bøjede de sig i Løbet af Natten under Paavirkning af Kongens Stemning saa vidt, at samtlige Partiformænd enedes om, at Valgloven skulde søges ændret inden Valget. Kl. 4,13 gav Kongen Ministeriet Liebe dets Afsked. Det havde kun fungeret halvfjerde Døgn, Justitsministeren endda kun halvandet.

Om Forhandlingerne blev der Paaskemorgen Kl. 5 $\frac{1}{2}$ udsendt følgende officielle Meddelelse:

»Efter at Kongen havde anmodet Formændene om at konferere indbyrdes, fandt en længere Forhandling Sted. Der viste sig forskellige Opfattelser med Hensyn til Spørgsmaalet om Nødvendigheden af Ministeriets Afgang, medens der var fuld Enighed om det nødvendige i, at Valg afholdtes snarest muligt *paa Grundlag af en ændret Valglov*, og at Generalstrejken aflystes. Efter at Kongen atter var kommet til Stede,

Generalstrejkens Virkning.

Højesteretssagfører Liebe gaar Kl. 4¹³ om Morgenen, efter at have været Minister fra Tirsdag til Lørdag.
(Tegning af Rasmus Christiansen.)

fremstillede de forskellige Repræsentanter for Partierne deres Standpunkt. Kongen havde derefter en Samtale med Statsminister Liebe, der *efter Kongens Henstilling* ønskede at fratræde, hvorefter Kongen takkede Hr. Liebe for den Bistand, han havde ydet ham(!). Kongen agtede derefter at anmode Overformynder Friis om at danne et Ministerium med det Formaal, at *Rigsdagen snarest muligt genoptager sine Møder og fortsætter Valglovsforhandlingerne*, saaledes at Valg kan afholdes den 22. April eller saa snart derefter, som den vedtagne Valglovs Frister muliggør det. Der skulde gives Amnesti for alle stedfundne politiske Forseelser. Alle Partirepræsentanter gav Tilsagn om at samarbejde med det Ministerium, der dannedes paa dette Grundlag.«

Dette betød Socialdemokratiets *politiske* Sejr. Men endnu stod den faglige Konflikt uløst. Overformynder Friis dannede straks sit Ministerium og optog heri Socialdemokraterne Borgmester J. Jensen og Borgerrepræsentant P. J. Pedersen for at give Arbejderne den fornødne Garanti. Den ny Trafikminister, Riis-Hansen, mæglede i den faglige Konflikt. Hele

Paaskesøndag førtes der Forhandlinger, men det kneb for Arbejdsgiverforeningen at bøje sig. Da tilkaldte Kongen dens Formand, Bogtrykker Langkjær, og gjorde ham det klart, at efter det politiske Forlig *maatte* der ogsaa opnaas en faglig Overenskomst. Langt ud paa Natten — medens mægtige Folkeskarer strømmede frem og tilbage paa Københavns Gader, og det hist og her kom til Sammenstød med Politiet — gav Arbejdsgiverforeningen endelig efter. General-Lockouten og General-Strejken blev aflyst. Der blev optaget Forhandlinger i de enkelte Fag, Lønningerne forbedredes, der tilsikredes en August-Regulering i Overensstemmelse med

Udenfor Arbejdsgiverforeningens Hus efter et Fællesmøde.

det til den Tid foreliggende Pristal, og der lovedes en Forhandling om Bedriftsraad.

Hovedstaden og hele Landet aandede lettet op, men Chauvinisterne rasede. Rigsdagen blev straks indkaldt for at faa en ny Valglov vedtaget. Venstre søgte at spænde Ben derfor, truede Højre, tilbød Demokratiet at fjerne »den sorte Streg«, ja til allersidst ogsaa at gaa med til fire smaa jydsk Valgkredsers Nedlæggelse. Men da var det for sent. Socialdemokrater, Radikale og Højre var enedes om en ny Valglov, der gennemførte Forholdstalsvalgmaaden fuldt ud — gennem Valg i Amtskredse, idet dog Enkeltmandskredsene opretholdtes som Opstillingskredse, og med 29 Tilægsmandater. København fik nøjagtig samme Valgmaade som det øvrige Land. Et Par Gange søgte Chauvinisterne at sprænge Højre. Harboe og Schovelin forlangte bl. a., at Ministeriet Friis skulde slutte sig til Opfordringen til den internationale Kommission om at udsætte Indstillingen. Det havde paa dette Tidspunkt ikke megen praktisk Betydning, Social-

demokratiet og de Radikale fandt sig da deri. Hovedsagen var, at Valgloven blev fremmet. Det skete, og den 11. April fik den kgl. Stadfæstelse. Valgene blev udskrevet til den 26. April, idet Liebes Kundgørelse blev annulleret.

Socialdemokratiet havde sejret baade politisk og fagligt. Men tillige *nationalt*. Begivenhederne i København vakte uhyre Opsigt i Udlandet og viste den offentlige Mening, navnlig i England, at Flensborg-Chauvinismen

ikke havde det store, brede Folk bag sig. I det sønderjydske Udvalg gav Statsminister Friis Oplysninger, der viste, hvad der var paa-tænkt, men tillige, at Generalstrejken og Liebes Fald havde bragt de chauvinistiske Planer til at strande. I Dagen før Palmesøndag var der fra Medlemmer af Kongehuset og fra Medlemmer af den Kreds, som dannede Ministeriet Liebe, rettet Henvendelse til Kommissionen i Flensborg med Forsøg paa at paa-virke den i chauvinistisk Retning. Kommissionen bestod af fire

Medlemmer: Englænderen Charles Marling, Franskmanden Claudel, Nordmanden Heftye og Svenskeren v. Sydow. Da Ministeriet Liebe var dannet, sendte dets fungerende Udenrigsminister, Forsvarsminister Konow, Bud til Flensborg-Kommissionen med ny Anmodning om Udsættelse, indtil der var afholdt Valg i Danmark. Men Statskup-Ministeriets bratte Endeligt forpurrede disse Planer.

Den 5. April modtog et af Ministeriet Friis' Medlemmer en Skrivelse, afsendt fra Schackenborg (ved Tønder) af Fuldmægtig Stemann, der var designeret til Amtsassessor i Sønderjylland. I denne Skrivelse hed det:

»Mr. Bruce (Kommissionens Sekretær) berørte, at min Henvendelse i Lørdags (Paaskelørdag) fra København til Kommissionen fra den daværende Regering havde

H. P. Hanssen holdes udenfor ved Dannelsen af Ministeriet Neergaard.

(Frit efter et gammelt Billede.)

(Tegning af Alfr. Schmidt i »Klods-Hans«.)

haft den Virkning, at Kommissionens i Flensborg værende Medlemmer (altsaa alle undtagen Sir Charles, der var under Vejs til København) havde været enige om af international Høflighed overfor Danmark at efterkomme Anmodningen og vente med at afgive Indstillingen til Paris til efter de danske Valg. *Men Henstillingens Betydning var jo nu bortfaldet efter den ny Regerings Dannelse.*»

Det sønderjydske Spørgsmaal blev da ogsaa løst i fuld Overensstemmelse med den danske Rigsdags Beslutning af 23. Oktober 1918. Hvad der

Klokkerne røres.

var og vilde være dansk, blev dansk. Hvad der var og vilde være tysk, forblev ved Tyskland. — Heri gjorde det ingen Forandring, at Ministeriet Friis efter Valget blev afløst af en moderat-konservativ Regering med Neergaard i Spidsen. Den filmede et Par Maaneder af Hensyn til Chauvinisterne, men Sagen var afgjort. Den 9. Juni indlemmedes det danske Nordslesvig i Danmark. Flensborg og det øvrige Melleslesvig sammen med Sydslesvig forblev tysk. Aarhundreders nationale Mellemværende var definitivt udjævnet, og et fredeligt Naboforhold mellem Tyskland og Norden sikret for al Tid, medens samtidig Militarismen i Danmark maatte miste al Sangbund.

En ny Valglov med Forholdstalsystemet var altsaa gennemført. Nu fik Venstre kun Mandater i Forhold til

sine Stemmer, men dem gjaldt det om at drive i Vejret, og saa fandt Partiet paa et nyt chauvinistisk Fif ved at gaa til Valg paa en »Internationalisering« af 2. Zone, hvorved det stillede i Udsigt, at Flensborg alligevel kunde blive erobret fra Tyskland. Dernæst kastede Venstre og Højre sig over de Radikale og beskyldte dem for at have anstiftet Generalstrejken. En Del Overklassefolk, særlig Landbovælgere, lokkedes derved over til de Moderate.

Folketingsvalget den 26. April 1920 bragte Socialdemokratiet en betydelig Fremgang, nemlig 40.000 Stemmer mere end i 1918. Stemmetallet blev 300.345 (29,3 pCt.), og Antallet af Mandater forøgedes fra 39 til 42.

De Radikale derimod gik ned fra 33 til 17 Mandater, og det demokratiske Folketingsflertal tabtes. Venstre fik 49, Højre 28 og Erhvervspartiet 4 Mandater.

Venstre paatog sig at danne Ministerium, og J. C. Christensen skubbede Neergaard frem paa Uriasposten. Hans Regering dannedes den 5. Maj med Støtte fra Højre, som til Gengæld fik den reaktionære Amtmand Rytter fra Færøerne og den konservative Harald Scavenius optaget i Ministeriet. — Højrepressen var derfor glad ved det nye Ministerium, medens Medlem af Landstinget Fru Marie Lassen følte sig skuffet. Hun er Enke efter Finansminister Lassen, der i sin Tid grundlagde »Aalborg Amtstidende«, og hun var ivrig til at støtte Statskupet og Ministeriet Liebe. For at bøde paa, at hun ikke fik Sæde i Hr. Neergaards Regering, gav Kongen hende Fortjenstmedaljen i Guld. Til Gengæld blev Sønderjydernes Fører, H. P. Hanssen, drevet ud af dansk Politik.

Ministeriet Neergaard proklamerede sig selv som det stærke Ministerium, der vilde ophæve det Statshjælp-System, som havde været anvendt under Kri-

gen, og det førte da ogsaa i Løbet af faa Maaneder Landet ud i en meget slem Krise med Forretningsstandsning og en uhyre stor Arbejdsløshed.

Medlemmerne af Zahles Kabinet havde været borgerlige Folk, der frabad sig Titler og Ordner. I Modsætning til dem indledede Neergaards Ministre deres Virksomhed med offentlig at forlange sig tiltalt med Titlen »Ekscellence«, hvilket paa Dansk betyder »Fortrinlighed«. D'Hrr. Fortrinligheder dekorerede sig derpaa med en Mængde Ordner. Der er jo nok at tage af, naar man selv staar ved Kassen. — Og saa afventede »Fortrinlighederne« iøvrigt, hvad der maatte komme.

»Bekræftelsesvalget« til Folketinget fandt Sted 6. Juli og til Landstinget straks efter. Alle Partier gik noget tilbage i Stemmetal, det var jo en ugunstig Aarstid til Valg. Men Socialdemokratiet holdt sine 42 Mandater. De Radikale mistede yderligere ét og gik ned til 16. Ved Landstingsvalget vandt Socialdemokratiet et Kredsmandat i København og fik

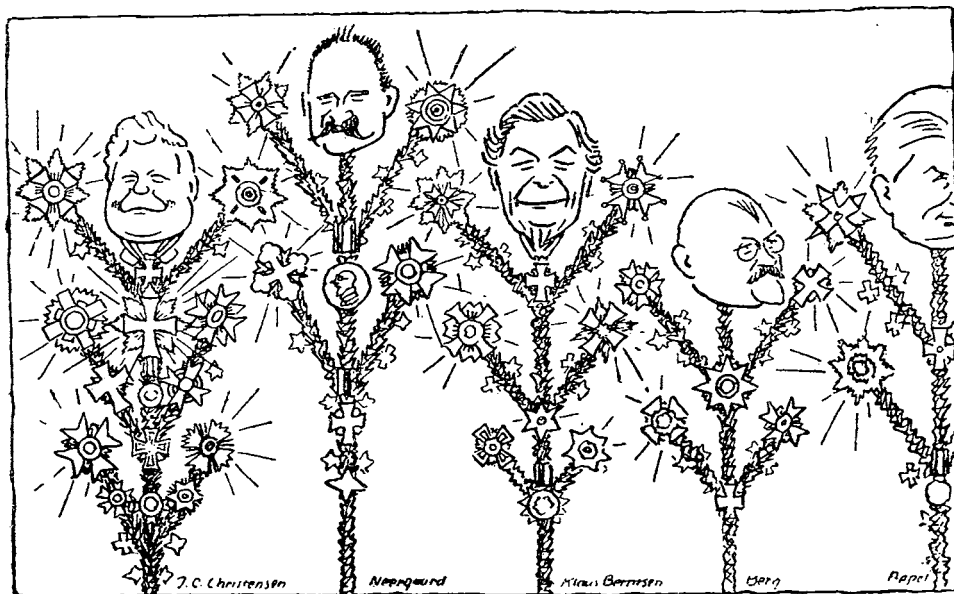
Hr. J. C. Christensen: — Lad os først se, om han slipper over!
(Tegning af Axel Andreassen i »Politiken«.)

4 Landstingsvalgte i Stedet for den ene fra 1918, ialt 19 Landstingsmænd. Ogsaa Stemmetallet voksede sammenlignet med 1918.

I den af Bekræftelsesvalget fremgaaede Rigsdag blev Grundlovsforslaget vedtaget paany, og der blev saa, som paabudt i Grundloven, foranstaltet Folkeafstemning til endelig Vedtagelse af Grundloven.

Denne Afstemning fandt Sted den 6. September. Socialdemokratiet afholdt sig fra at stemme, fordi de forenede Højre- og Venstrepartier havde nægtet enhver Forhandling om Landstingets Opløselighed, 35-Aars Valgretsalders Nedsættelse o. s. v. Grundloven blev endelig stadfæstet den 10. September.

Derefter opløstes hele Rigsdagen paany. Sønderjyderne skulde nu del-

Fastelavns-Ministeriet.

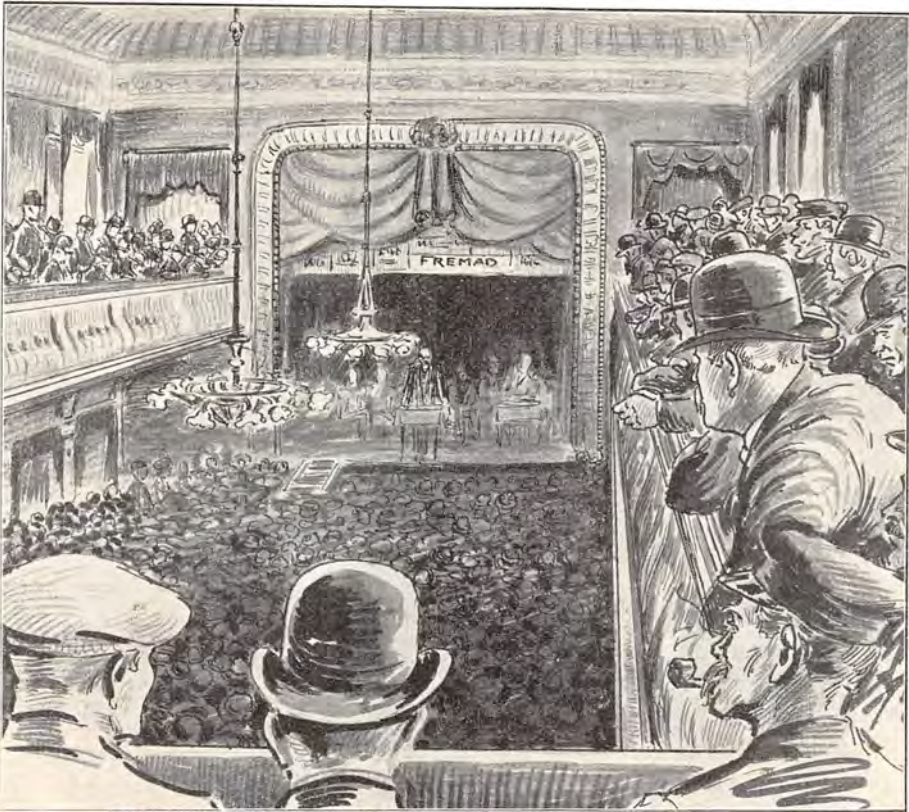
(Tegning af Rich. Christensen.)

tage. Der var oprettet 7 nye Opstillingskredse i Haderslev, Aabenraa, Sønderborg og Tønder Amter, som udgjorde én Storkreds. Samtidig blev de 29 Tillægsmandater udvidet til 31. Den Landstingskreds, der udgør den sydlige Halvdel af Nørrejylland, fik sine Landstingsmænds Antal udvidet fra 12 til 15, og Sønderjylland blev henlagt under denne Kreds. De nye Landstingsmænd, der boede i Sønderjylland, skulde derefter i Forening vælge en Landstingsvalgt, den 19de (der dog fremtidig vælges paa samme Maade som de øvrige Landstingsvalgte).

Folketingsvalget fandt Sted den 21. September 1920 og blev en straalende Sejr for det danske Socialdemokrati. Det mønstrede 389.653 Stemmer eller 32,17 pCt. af alle afgivne, og Deltagelsen i Valget var meget stor, omkring 80 pCt. Antallet af Mandater gik op fra 42 til 48. Ogsaa Sønderjylland valgte en Socialdemokrat, Bager J. P. Nielsen, der var opstillet i Sønderborg og Tønder og fik Stemmer baade fra tyske og fra danske

Arbejdere. Som Følge deraf kunde det nationalt-tyske Parti kun mønstre 7505 St. og fik kun én Mand valgt, Pastor Schmidt.

Blandt de socialdemokratiske Kandidater, som ikke valgtes i denne Omgang, vakte den unge Journalist Marinus Kristensen Opmærksomhed ved i Maribo at sætte det socialistiske Stemmetail op fra 1200 til 3300. Han fødtes i København 1891, opstilledes 1918 paa Listen for København-Frederiksberg og var bl. a. kendt som Næstformand for Ung-

Vælgermøde i Forsamlingsbygningen paa Jagtvejen.

(Tegning af Djalmar Christoffersen.)

domsforbundet i 1912. Han er Rigsdagsreferent for »Social-Demokraten«. Venstre mønstrede ialt 411.661 St. (33,77 pCt. af alle afgivne), altsaa ikke saa overvældende meget mere end Socialdemokratiet, skønt alle de radikale Overløbere havde stemt med Venstre. Venstre fik ialt 52 Mandater. Højre fik 27 Mandater, de Radikale 18, Erhvervspartiet 3. — Valgloven viste sig ved dette Valg ligesom ved de to foregaaende (26. April og 6. Juli) at give fuldkommen Retfærdighed. Alle Partier fik Repræsentation i nøjagtigt Forhold til deres Stemmetail (et Ændringsforslag, som Indenrigsminister Berg havde søgt fremmet til Fordel for Venstre i København, hvorved Partiet vilde have faaet mere, end der tilkom det, var blevet fremsat før Valget, men strandede).

Det Initiativ, som Socialdemokratiet havde taget i 1905 til en ny, retfærdig Valglov, havde endelig sat fuldkommen Frugt.

Ved det straks efter følgende Landstingsvalg vandt Socialdemokratiet to nye Kredsmandater, paa Sjælland og i Sønderjylland. Det blev her en Sønderjyde, Typograf Jørgen Møller fra Haderslev, som valgtes.

Socialdemokratiets Landstingsvalgte voksede som Følge af den tidligere Fremgang med et Medlem, og Partiets Landstingsgruppe kom saaledes til at tælle 22 Medlemmer. De Radikale fik 8, Højre 13 og Venstre

Fra Rigsdagsbygningen i Fredericiagade: »Social-Demokraten«s politiske Medarbejder, Marinus Kristensen, i Folketingets Referentloge.

32 Landstingsmænd (Færøerne valgte først i 1921 ogsaa en Venstremand).

Socialdemokratiet, der ved det politiske Systemskifte i 1901 kun havde 1 Landstingsmand, stod nu med 22, og fra 14 Folketingsmænd var Partiet gaaet frem til 48. Samtidig gik Venstre ned fra 92 Folketingsmænd til 52. I begge Ting udgør Socialdemokratiet omtrent en Tredjedel, ligesom ude blandt Vælgerbefolkningen. Der mangler altsaa kun endnu en Sjattedel for at naa Flertal.

Blandt Folketingsvælgerne, hvis Tal nu udgør ca. 1½ Million, Halvdelen af hele Befolkningen, hvoraf over 1.200.000 stemte den 21. September, stod der denne Dag paa Venstres og Højres Side godt 650.000 Stemmer, paa Socialdemokraternes og de Radikales Side omtrent 550.000. Det moderat-konservative Regimente vil sikkert — særlig nu, da Nationalisme

og Militarisme har tabt al naturlig Jordbund i det nye Danmark — sørge for, at den Smule over et halvt Hundrede Tusinde Vælgere, af $1\frac{1}{2}$ Million, som skal vindes, for at Demokratiet kan faa Flertal og tage Regeringsmagten, snart finder sin rette Plads.

Fra 1871 over 1901 til 1921 har det danske Socialdemokrati været i uophørlig, sejrrig Fremgang.

Efter Valgene 1920 kom en haard Tid for det danske Folk. Erhvervene fik frit Slag, og en hensynsløs Indførelse af uforholdne Varer fra Udlandet blev tilladt uden tilsvarende Eksport. Dette medførte, at den danske Kro-

Fra Raadhushallen: Raadmand Jessen og Borgerrepræsentant From Petersen leder Afstemningen ved Landstingsvalget 10. August 1920.

nes Værdi sank — til Skade for den almindelige Befolkning, men en Tid til stor Fordel for Agrarerne.

Den overordentlige Kommissions Virksomhed blev standset, Prisreguleringen ophørte, og Priserne steg, medens Befolkningens Købeevne svandt, hvilket fremkaldte voksende Arbejdsløshed.

De forskellige Industrier havde haft en Blomstringstid, da Udlandets Konkurrence var udelukket, men havde kun i ringe Grad forberedt sig paa Krisen. Lagrenes Værdi forringedes, da Verdens-Prisfaldet indtraf, og de store Fortjenester fra Krigsperioden var i Aarenes Løb blevet uddelt til Aktionærerne, saaledes at Modstandskraften savnedes. Saa paakaldte Erhvervene den moderate Regerings Assistance, og i sin Nød genoprettede Handelsministeren den Valutakommission, som han straks efter sin Udnevnelse havde opløst, men da Kommissionen atter begyndte sine Overvejelser, var Tiden forlængst forpasset.

SOCIALDEMOKRATIETS MEDLEMMER
I FOLKETINGET 1921

J. Chr. Jensen,
Kbhvn. 1. Kr.

Th. Stauning,
Kbhvn. 2. Kr.

F. K. Madsen,
Kbhvn. 4. Kr.

F. J. Borgbjerg,
Kbhvn. 5. Kr.

Fru Helga Larsen,
Kbhvn. 7. Kr.

Chr. Hansen,
Kbhvn. 9. Kr.

Vilh. Rasmussen,
Kbhvn. 10. Kr.

Friis-Skotte,
Kbhvn. 11. Kr.

E. Wiinblad,
Kbhvn. 12. Kr.

A. C. Meyer,
Kbhvn. 13. Kr.

J. P. Jønson,
Kbhvn. 14. Kr.

Fr. Andersen,
Kbhvn. 15. Kr.

K. M. Klausen,
Frbrg. 2. Kr.

Sv. Trier,
Frbrg. 3. Kr.

J. Wilmann,
Lyngby.

J. P. Larsen,
Helsingør.

J. Jørgensen,
Fredensborg.

J. P. Brochmann,
Holbæk.

Hækkerup,
Ringsted.

N. P. Nielsen,
Køge.

H. P. Hansen,
Slagelse.

N. Andreasen,
Næstved.

J. P. Jensen,
Storehedinge

H. Rasmussen,
Rønne.

Vald. Olsen,
Nykøbing F.

S. Bresemann,
Nakskov.

C. N. Hauge,
Odense I.

L. D. Rasmussen,
Odense II.

J. J. Bjerring,
Nyborg.

P. Andersen,
Svendborg.

J. P. Olufson,
Hjørring-Vraa.

N. C. Christensen,
Aalborg.

Gerhard Nielsen,
Aalborg.

N. C. Haurum,
Nykøbing M.

A. C. Mortensen,
Viborg.

H. P. Hansen,
Mariager.

R. Lundberg,
Banders.

A. Stilling,
Aarhus Nordre.

M. Simonsen,
Aarhus Midtkreds

P. Kammergaard,
Aarhus Søndre

Jac. Christensen,
Silkeborg.

Hans Nielsen,
Horsens.

L. Rasmussen,
Fredericia.

Holger Larsen,
Vejle.

Knud Hansen,
Folding.

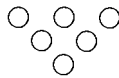
Kr. Bording,
Herning.

J. P. Sundbo,
Esbjerg.

J. P. Nielsen,
Sønderborg—Tønder.

SOCIALDEMOKRATIETS MEDLEMMER I LANDSTINGET 1921

C. C. Andersen,
Kbhvn. Tingvalgt.

Harald Jensen,
Aarhus. Tingvalgt.

Lewinsky,
Roskilde. Tingvalgt.

Carl F. Madsen,
Kbhvn. Tingvalgt.

Martin Olsen,
Kbhvn. Tingvalgt.

K. K. Steincke,
Kbhvn.

C. V. Bramsnæs,
Kbhvn.

Frk. Henriette Crone,
Kbhvn.

C. F. Sørensen,
Kbhvn.

Fru Nina Bang,
Kbhvn.

Peder Hedeboel,
Kbhvn.

P. Dahl,
Sjælland.

A. P. Hansen,
Møen.

Henrik Nielsen,
Sjælland.

H. P. Jensen,
Lolland-Falster.

Albert Jensen,
Fyn.

J. Kr. Johansen,
Nordjylland.

Laur. Knudsen,
Nordjylland.

Joh. Hansen,
Vestjylland.

C. Jacobsen,
Østjylland.

Mads Jensen,
Østjylland.

J. Møller,
Sønderjylland.

Industriherrerne havde i Krigens Aar forsikret, at de var Modstandere af alle Indgreb fra Regeringens og Rigsdagens Side, men nu hylede de over Vanskelighederne og krævede Lovgivningsforanstaltninger. Ministeriet raadede dem til at se Tiden an, men Uge efter Uge forøgedes Antallet af Arbejdsløse, thi Kapitalisterne kendte ikke andre Midler mod Miseren end det gamle og brutale: »Ud med Arbejderne og ned med Lønnen!«

Fra Kristiansborg.
De socialdemokratiske Rigsdagsmedlemmers Forsamlingssal.

Træk af Ministeriet Neergaards Regimente.

80.000 Arbejdsløse! Under Pres fra Socialdemokratiet mødte Regeringen endelig efter urimelig lang Betænkningstid med et Lovforslag om en beskeden ekstraordinær Arbejdsløshedsunderstøttelse. I principiel Henseende var denne Lovgivning et Nederlag for Regeringen, thi den havde jo netop overtaget Magten med den Erklæring, at det frie Næringsliv selv skulde klare Skærene, og at al Statsunderstøttelse skulde op-høre.

I Praksis var Loven et slaaende Vidnesbyrd om, hvorledes Arbejderklassen var kommet fra Dynen i Halmen ved det Ministerskifte, der fulgte efter Valgene i 1920.

Loven, som gennemførtes i Rigsdagen under Socialdemokratiets Kritik, aabnede Adgang for Kommunerne til igennem Hjælpekasserne at yde Tillægs-Understøttelse til Arbejdsløse, og de Kommuner, der ydede Un-

derstøttelsen, sikredes, at tre Femtedele af Udgiften refunderedes af Staten.

Det bestemtes imidlertid, at Hjælpen i overvejende Grad skulde ydes til Forsørgere, og at den skulde uddeles efter Hjelpekassebestyrelsens Skøn. I København og andre større Byer kunde der dog gives bestemte Regler for Understøttelsen, saaledes at Skønnet bortfalddt, men disse Regler om Hjælpens Omfang, om Kontrol m. v., skulde fastsættes af Indenrigsministeren.

Reglerne sikrede fortsat Hjælp ved langvarig Arbejdsløshed samt Tillægshjælp til løbende Understøttelse. Tillæget blev for mandlige Forsørgere 2 Kr. pr. Dag og for kvindelige Forsørgere 1 Kr. 50 Øre samt et yderligere Tillæg, i begge Tilfælde af 50 Øre daglig for hvert hjemmeværende Barn under 15 Aar. Den Mand, der var sikret forholdsvis højt i Arbejdsløshedskassen, f. Eks. 3 Kr. pr. Dag, og havde 3 Børn, opnaede saaledes ialt at faa 39 Kr. pr. Uge — hvis der ikke betaltes Understøttelse for Søndagen, hvilket ikke er almindeligt. Var Forsikringen kun 2 Kr. pr. Dag, blev det hele ugentlige Bidrag kun 33 Kr. For Kvinder — Enker og andre Forsørgere — blev Understøttelsen 3 Kr. mindre pr. Uge, og til unge Personer, der ikke er Forsørgere, ydedes de overhovedet intet Tillæg; kun naar enlige Personer var fyldt 25 Aar kunde der tillægges dem 1 Kr. pr. Dag.

Forskellen paa Vilkaarene under denne Lov og under den, der var gældende i Staunings Ministertid, var kendelig for enhver, og navnlig fik de mange Tusinde Arbejdsløse den føleligste Belæring om, hvad der var tabt ved Ministerskiftet.

Loven blev kun givet for 3 Maaneder, men paa Socialdemokratiets Initiativ blev den forlænget til 30. November 1921.

(Tegning af Rich. Christensen.)

I København anvendtes der i Henhold til Loven 3—4 Mill. Kr. i det første Kvartal, og i Købstadkommunerne, hvor Socialdemokratiet havde Indflydelse, anvendtes de Beløb, som Loven tillod. Anderledes i Højres

Arbejdsløshedsdjævelen standser Fabrikkerne.

og Venstres Kommuner, navnlig i de talrige Landkommuner. Her lod man de Arbejdsløse lide Nød. Kun undtagelsesvis ydedes der ekstraordinær Hjælp, og naar det skete, var det efter et karrigt Skøn.

Samtidig med denne ekstraordinære Lov vedtoges det at yde Statsstøtte til Iværksættelse af offentligt Arbejde. Ogsaa denne Opgave henlagdes til

Kommunerne med Tilsagn om et Statstilskud i 10 Aar af indtil 1½ pCt. halvaarlig af de til Arbejdets Iværksættelse optagne Laan.

København og andre socialdemokratisk styrede Kommuner satte Arbejde i Gang, men da de øvrige Kommuner intet foretog, fik Loven kun ringe Betydning.

Som typisk Modsætning til Regeringens Holdning overfor Erhvervs-livet og de Arbejds-løse staar dens Vel-vilje overfor Konge-magten. Man anbefalede Arbejderklassen at spænde Livremmen ind for at udstaa Sul-tekuren, og med Mini-steriets Bifald stillede Arbejdsgiverne For-slag om meget store Lønreduktioner, men samtidig gennemførte Regeringen under So-cialdemokratiets Pro-
test en Lønforhøjelse til Kongen paa 800.000 Kr. straks og derefter 400.000 Kr. aarlig.

Endvidere kræve-des en halv Million til Indretning af 12 Lej-ligheder paa Kristians-borg til Hoffunktio-nærer, og til Flytning af de kgl. Heste fra Staldbygningens søndre Fløj til nordre Fløj forlangtes 100.000 Kr.

Uden at blues forsvarede de forhenværende Demokrater dette kost-bare Snobberi, men de sikrede sig naturligvis dermed en omfattende Be-vaagenhed og manifesterede samtidig deres Taknemmelighed overfor Kongen.

Ministeriet Neergaard maatte gaa paa Akkord med sine egne Prin-cipper, ikke blot overfor de Arbejdsløse, men under lydelig Knurren fra agrariske Kredse gennemførte Landbrugsministeren, Madsen-Mygdal, og-saa en Kornlov, endskønt der var givet Løfte om fuld Frihed til at ud-nytte Verdensmarkedets Pris. Man vovede altsaa ikke helt at lade de Ar-bejdsløse i Stikken, og man vovede heller ikke at lade Bønderne brand-skatte Befolkningen ganske ukontrolleret. Men Kornloven var naturligvis hensynsfuld overfor Agrarerne, og den blev uhyre kostbar for Statskas-sen. Den under Rodes Regering saa stærkt angrebne Stats-Administration

Sjurd Berg: Vi har da selv mere Fordel af at give Pengene til Kongen end til de Arbejdsløse!
(Tegning af Richard Christensen.)

af Kornet blev opretholdt, fordi den var nødvendig, hvad Venstre tidligere benægtede. Der blev sikret Bønderne meget høje Priser for Kornet, men da Brødpriserne maatte holdes nede af Frygt for Befolkningens Uvilje, bortødsledes paa den Maade mange Millioner. Nogle fantastiske Planer, som Landbrugsministeren fremsatte om Eksport af Korn, hvorved der skulde indvindes store Summer til Dækning af Statens Tab paa Brødkornet, blev til intet, og Resultatet af »Fortrinligheden« paa Landbrugsområdet var

derfor en stor Skuffelse for Venstre selv.

Trafikminister Slebsager indlagde sig »Berømmelse« i Administrationen af Statsbanerne, hvis Underskud under hans Ledelse naaede en hidtil ukendt Højde. — I Aaret 1920 —21 naaede Underskuddet op imod 50 Mill. Kr., medens det kun var 14 Mill. Kr. Aaret forud.

Dette Resultat var bl. a. Følgen af Ekscellencens Opkøb af Kul. Paa den Tid, da andre forudsaa store Prisfald paa Kulmarkedet, lod han foretage kolossale Indkøb til de højeste Priser, og alene paa denne Konto blev bort-

Minister Slebsager har givet 50 Millioner Kr. mere for Statsbanernes Kul end andre betaler for den samme Mængde.

(Tegning af Rich. Christensen.)

kastet 50 Mill. Kr. — netop saa mange Penge som hele Underskuddet. Dette Underskud skulde være hævet med gennemførte Takstforhøjelser, men de dyre Kul slugte de forhøjede Takster.

Indenrigsminister Berg, som tvunget af Omstændighederne maatte bryde med sit Princip overfor de Arbejdsløse, maatte ogsaa gennemføre en Dyrtidslov, da det viste sig, at den af ham indførte Frihed for Erhvervene langt fra medførte Nedgang i Varepriserne.

Dyrtidsloven var som Arbejdsløshedsloven kun en Bemyndigelse for Kommunerne med Tilsagn om et mindre Statstilskud. Loven blev særlig nødvendig, fordi Venstre og Højre den Gang havde standset Staunings Sygekasselov og Rodes Enkelov.

Den forældede Sygekasselov, som Venstre opretholdt, forbød, at man kunde sikre sig Dagpenge, som svarede til Prisniveauet, og Enkelovens Satser forblev paa samme Maade i Uoverensstemmelse med de høje Vare-

priser. Ved Dyrtidsloven kunde der dog raades nogen Bod paa Manglerne, og da Ministeriet efter et Aars Forløb endnu ikke havde gennemført de nødvendige Ændringer i de nævnte Love, maatte Hr. Berg for anden Gang frem med en Dyrtidslov til Ærgrelse for Agrarer og Konservative, som havde haabet paa Ophævelse af alle sociale Foranstaltninger og Skattelettelser for de Velhavende. Loven var dog utilfredsstillende, og den blev ligesom Arbejdsløshedsloven kun udnyttet, hvor Socialdemokratiet havde Magten.

Resultatet af Ministeriet Neergaards første Aar blev i det hele taget en ubehagelig Overraskelse for Ministeriets Venner og netop en saadan Ødelæggelses-Periode, som Socialdemokratiet havde forudsagt.

Stats-Administrationen mødte under Neergaards Ledelse med et Underskud paa 200 Millioner. Ministeriets Kornlov blev den dyreste, som er gennemført: den kostede 15 Millioner Kr. mere end der ofredes under Zahles Ministerium, og der var tilmed den Forskel, at Ofret nu blev bragt til Fordel for Agrarerne, medens det under Zahle-Stauning bragtes til Fordel for Forbrugerne.

Overfor Samfunds-Udviklingen i det kritiske Aar stod Ministeriet Neergaard ganske uden Initiativ. Spekulationen og de meningsløse Opkøb udfoldede sig, saaledes at Danmarks Handelsbalance blev uhyre slet. Ved Krigens Slutning havde Danmark et *Tilgodehavende* i Udlandet paa 1000 Mill. Kr. Men da Ministeriet Neergaard havde regeret et Aar, var dette Tilgodehavende *forvandlet til en Gæld* paa 800 Mill. Kr. Denne Udvikling, som bærer hen imod Katastrofen, foregik, fordi Ministeriet opgav alle Forsøg paa Import- og Valutaregulering. Kapitalismens Frihed maatte ikke begrænses, men Resultatet var en Lammelse af Erhvervslivet, Fald i den danske Krones Købeevne og en Krise, hvis Forløb og Følger man endnu ikke kender.

Ministeriet Neergaard foran Afgrunden.
(Tegning af Rich. Christensen.)

Samfundet i Almindelighed og Arbejderklassen i Særdeleshed oplevede derved en Lidelsesperiode, som kunde have været undgaaet.

Medens Skuffelserne medførte Opløsning i konservative Kredse, voksede Socialdemokratiet baade i indre Styrke og i ydre Magt. Venstre elskede ganske vist ikke de sociale Lovforslag, som det havde taget i Arv efter Stauning, men disse Forslag havde en Livskraft, som det ikke var til at komme udenom. Indenrigsminister Berg maatte t. Eks. møde frem med Forslagene om Lærlingevesenet, om Invaliderenten og om kronisk Syge, og skønt de var stærkt forringede, bevarede de dog adskilligt af deres oprindelige gode Karakter. Hr. Berg havde efter Mestrenes Ønske strøget de Bestemmelser, der sikrede Lærlingene passende Løn og forsvarlig Oplæring ved Hjælp af en kommunalt valgt Tilsynsmyndighed, og Sygekasseloven reduceredes saaledes, at *arbejdsudnyttelige* kronisk Syge ikke fik Adgang til Sygekasserne, men *kun* de arbejdsføre kronisk Syge. Paa samme Maade blev Loven om Invalideforsikring ikke saa vidtrækkende og ikke saa human som Staunings Forslag, men fik dog, takket være Socialdemokratiets Indflydelse, en delvis Løsning. — Invaliderenten sættes til 800 Kr. aarlig, men den udbetales kun til Personer, der er nydende Medlemmer af anerkendte Sygekasser, hvorfor altsaa de Arbejdsudnyttelige paa Forhaand er udelukket. — I Modsætning til Socialdemokratiets Forslag kræves der nu et særligt Kontingent for Invalideforsikringen, og dette Kontingent er mellem 4—5 Kr. og 19 Kr. aarlig efter Alderen ved Indtrædelsen.

Det moderate Ministerium følte sig dog alligevel, som man ser, drevet frem af Staunings Aand. «Se, ogsaa vi er Arbejdervenner!» sagde Hr. Berg; »men,« tilføjede han, »vi er ogsaa Venner med Overklassen, og den bestemmer, hvor langt vi maa gaa!«

Det arbejdende Folk svarer: Man kan ikke tjene to Herrer!

Svaret blev afgivet ved Valgene. Som tidligere omtalt satte 400.000 Vælgere i September 1920 70 Socialdemokrater ind i Folketing og Lands-ting. Lige saa kraftigt talte Byraadsvalgene og Sogneraadvalgene i Marts 1921. Disse Valg bliver beskrevet i 2. Del i Afsnittet om den kommunale Virksomhed.

Storagrærernes Organ »Landmandstidende«, der er Arbejderbevægelses bitre Modstander, undersøger, hvorfor Socialdemokratiet sejrer, og svarer:

»Deres Krav har de i stor Udstrækning gennemført, og deres Løfter har de holdt«.

Kong Damp og Kong Kul.

Socialisering.

Overklassens Herredømme over Produktionsmidlerne medfører politisk Ufrihed, social Ulighed, Splid mellem Nationerne og skaber Elendighed for Samfundets produktive Medlemmer.

Socialdemokratiet kræver derfor Produktionsmidlernes Overgang til Samfundsejendom — Socialisme.

(Socialdemokratiets Program.)

Menneskenes Evne til at skabe Værdier er blevet stor. Damp og Electricitet er taget i Produktionens Tjeneste, Maskiner arbejder med Milliarder af Hestekræfter, Opfindelser og Opdagelser øges bestandig.

Og dog hviler Samfundets økonomiske Forhold paa en højst usikker Grund. Flertallet af dets Borgere lever under Næringsssorgernes Tryk og under Frygt for, at Arbejdsløshed, Sygdom eller Død skal ramme Forsørgerne og forarme Familierne.

Det daglige Brød er i mange, mange Tilfælde kun fattig Føde, og Boligerne, som de fleste maa nøjes med, er indskrænkede, ja ofte rent ud usunde, skumle og daarligt møblerede. Rønner, der er et Par Hundrede Aar gamle, fyldte med Rotter og andet Utøj, svampede, brandfarlige og skidne, bliver staaende, fordi der ikke kan skaffes Nybygninger. Og denne Elendighed bestaar, skønt de tekniske Fremskridt er saa store, at de — vel anvendt — kunde skabe almindeligt Velvære.

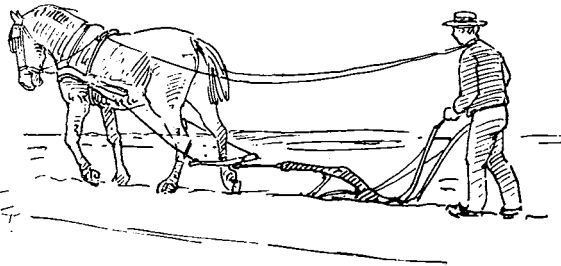
Paa omstaaende Billede vises Gnommotoren, der repræsenterer ikke mindre end 100 Hestes Kræfter. Hundrede Heste fortærer Hø og Havre og er store Forbrugere, men den lille Motor arbejder, naar den blot faar noget Benzin. Den er ikke tungere, end at en Mand kan holde den oppe i sine Arme, og dog præsterer den en lige saa betydelig Kraftmængde som henved Tusinde Mennesker.

Gnommotoren er kun en ganske ringe Del af den Maskinkraft, som staar i Transportvæsenets, Søfartens, Industriens og Landbrugets Tjeneste. Til disse Millioner Maskiner, der drives ved Hjælp af Kul og Olie,

kommer Vandkraftanlægene. De Fremskridt, der i de sidste Aar er gjort med Hensyn til Vandkraftens Udnyttelse alene i Norge, illustreres i »Opfindelsernes Bog« ved følgende Tal fra et Foredrag af Ingeniør H. Abel: I 1895 var der udnyttet 85.000 Hestekræfter, i 1905 ca. 200.000, i 1908 over 700.000 og i 1920 over en Million. Hver Hestekraft repræsenterer 8 à 10 Mand. — I hvor høj Grad sætter al denne Kraft sine Spor til Fordel

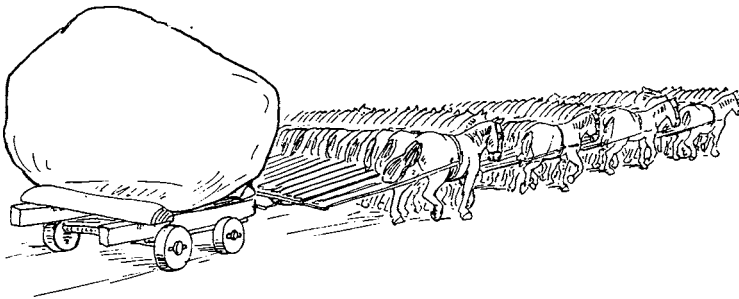

10 Mand i en Trædemølle.

1 Hest for en Plov.

1 Hestekraft.

100 Heste trækker en Stenblok.

100 Hestekræfter.

En 100 Hestes Gnommotor.

»Menneskekraft«, »Hestekraft« og »Maskinkraft«.

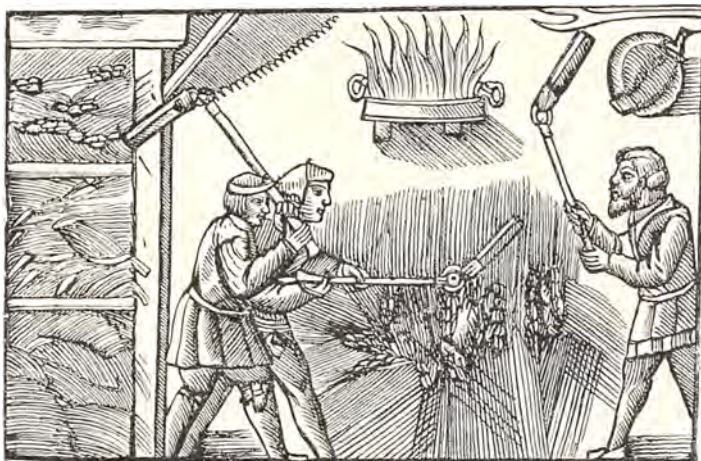
for det norske Proletariat? Og er det, som er vundet, ikke først erobret efter haarde Kampe med Maskinernes Ejere?

Alene Trollhättan i Sverrig yder 80.000 Hestekræfter, Laganelven 30.000, Porjusfaldet 50.000, der kan øges til 300.000. Dette er kun nogle af Landets Anlæg. Niagarafaldet i Nordamerika afgiver henved en Million Hestekræfter og kan yde otte Millioner; men Lovgivningsmagten begrænser Udnyttelsen, for at Faldet ikke skal miste sin Skønhed. I 1912 anslog man den udnyttede Vandkraft i De forenede Stater til 6 Millioner Hestekræfter, og nu er man i Færd med at tvinge Mississippifloden til at arbejde i Turbiner, hvorved indvindes yderligere 300.000 Hestekræfter.

Over hele Verden tages Vandkraften i Brug. I Danmark kan der naturligvis ikke blive Tale om store Anlæg, men Elektricitetsværket ved

Gudenaaben repræsenterer dog 6000 Hestekræfter, et Anlæg ved Kolding 1400 og et ved Varde 1000 Hestekræfter.

Kapitalismens Kraftopsamling i Maskiner er af forholdsvis ny Dato,

Tærskning med Plejl i det 16. Aarhundrede.

og Fremskridtet er sket med rasende Fart. H. C. Andersen, Oehenschläger og deres Medborgere, hvis Tid dog ligger os ret nær, har anvendt Staal og Svovlpinde, naar de vilde frembringe Ild. Overfor denne langsomme og svage Kraftudfoldelse staar t. Eks. den Motor, som viser en Udladning

Dampdrevne Høstmaskiner,
der mejer, tærsker og renses Kornet og aflægger det i tilbundne
Sække paa Marken.

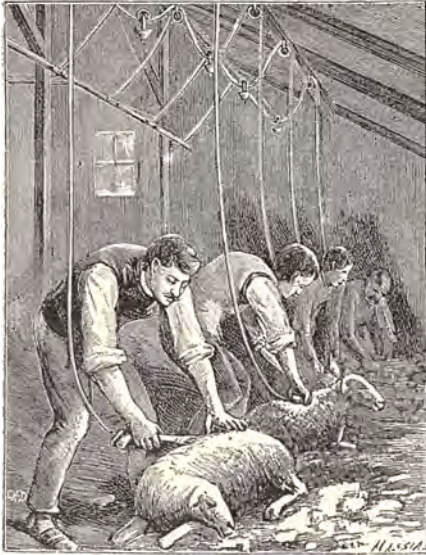
paa 50.000 Volts Spænding. I Amerika er man endda naaet til at have Kraftoverførings-Motorer paa indtil 150.000 Volt.

James Watt, der indlede Dampens verdenshistoriske Periode, døde 1819, altsaa for kun hundrede Aar siden, og en af hans første Maskiner arbejdede endnu omkring ved 1860—70.

Arbejderne og Maskinerne.

Har de vældige Maskinkræfter været til forholdsvis Velsignelse for Menneskene?

Man kan paa dette Spørgsmaal destoværre svare: Nej, endnu ikke! Thi før Damp, Elektricitet og Vandfald blev lænket til Fabriksdriften,

Faareklipping med Maskine.
Saksene drives ved Trykluft.

klarede Arbejderne sig ogsaa tarveligt. I det store Værk »Kapitalen« meddeler Karl Marx, at Maskinerne i den første Tid endog forværrede Folkets Kaar, idet de blev benyttet som Konkurrenter til den menneskelige Arbejdskraft. Proletariatet maatte nedsætte sin Løn, forlænge sin Arbejdstid og ofre sine Børn for at kunne arbejde billigere end Maskinerne. Marx skriver bl. a. om Børneofrene:

»Kl. 2, 3, 4 om Morgenen rives Børn paa 9—10 Aar op af deres smudsige Senge og tvinges til at arbejde til Kl. 10, 11, 12 om Natten, medens deres Lemmer svinder ind, deres hele Skikkelse skrumper sammen, deres Ansigtstræk sløves, og deres menneskelige Væsen stivner aldeles i en forstenet, sløv Forbavselse, hvis blotte Syn faar En til at gyse.«

Han tilføjer: Fra Børnene kan man slutte sig til de Voksnes Skæbne, navnlig Pigerne og Konerne.

Side efter Side opruller Karl Marx saa frygtelige Billeder fra den første Maskintid, at de synes utrolige, og dog hviler de paa Aktstykker, afgivne af Kommissioner, som nedsattes af det engelske Parlament.

Maskinerne overrumplede for hundrede Aar siden et uforberedt Samfund og blev til at begynde med en Ulykke for et uorganiseret Proletariat, fordi det nye Produktionsmiddel kom paa private Hænder og blev udnyttet egoistisk i Stedet for samfundsmæssigt. De hensynsløse Fabrikanter tvang ved Hjælp af den fri Konkurrence ogsaa humane Kolleger til at være hensynsløse, indtil Fagorganisationer og den socialistiske Bevægelse paavirkede Lovgiverne foreløbig til at sætte Skranker for Udbytningen, samtidig med at Arbejderne organiserede sig politisk for ad parlamentarisk Vej at gøre alle Produktionsmidler til Samfundets Ejendom.

Fagforeningernes Betydning ogsaa i denne Forbindelse kan ikke vurderes højt nok, og alle, som ønsker, at Samfundet maa udvikle sig til Sundhed og Humanitet, glædes ved Fagforeningernes Vækst. I 1920 var over 32 Millioner Arbejdere fagligt organiseret. Af disse 32 Millioner findes de 27 i følgende fem Lande: England, Tyskland, Frankrig, Italien

og De forenede Stater. De øvrige Lande, der ganske vist er forholdsvis maa, maa nøjes med tilsammen 5 Millioner. I Danmark, som staar med en meget høj pCt., er ca. 400.000 Arbejdere organiseret i Fagforeninger.

Hvorfor forsvinder Maskinkraftens sociale Virkninger?

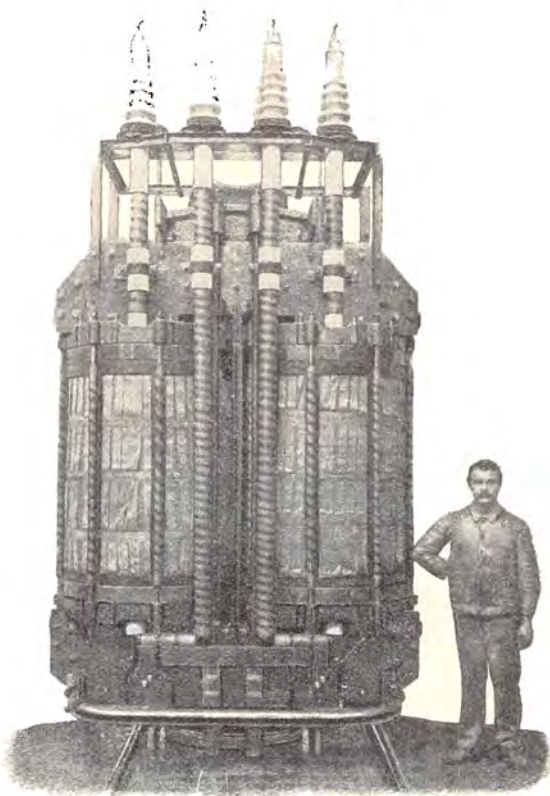
Hvor bliver de af de Værdier, som Maskintekniken skaber?

Hertil maa svares: Privatkapitalismen er ikke alene hensynsløs, den er ogsaa *uøkonomisk* og *planløs*. Den frembringer en uhyre Mængde Luksusvarer, som dog først burde fremkomme i anden Række, naar der er produceret rigeligt af Nødvendighedsartikler: Føde, Klæder, Boliger, Undervisningsmidler o. s. v., og den kaster endvidere Masser af ligefrem unyttige Ting paa Markedet. For at faa Produkterne solgt anvendes Agenter, Reklamer, Udstillingsrum, Mellemandlere o. s. v., og til denne uproduktive Virksomhed anvendes mange Menneskers Intelligens og Arbejdskraft. Hertil kommer det mest uøkonomiske af alt, Militarismen. For den Sum, som et eneste Krigsskib koster at bygge og anvende, kan mange af Københavns Rønner nedrives og gode Huse opføres i deres Sted. Under Verdenskrigen slutte Militarismen i Danmark talrige Millioner som Følge af den Militærordning, Venstre og Højre havde paaført Landet.

Hvilket Samfundslegeme kan udholde saadanne Aareladninger uden at blive svækket?

Foruden hvad foran er omtalt, medfører det kapitalistiske Produktionssystem Arbejdsløshed, Strejker og Lock-outer, altsaa atter Tab til Skade for Samfundet og særlig for Arbejderne. Hertil kommer Børsspil, Aager og alle de Udskejelser, som navnlig gav sig stærke Udslag under Verdenskrigen.

Disse Udskejelser begyndte samme Dag, som Krigen blev erklæret. Den 4. August 1914 brød nemlig de danske Kulgrosserere deres Kontrakter og udstedte følgende Erklæring:

En Spændingsomformer eller Transformator for 2500 Hestekræfter og 60,000 Volts Højspænding.

»Grundet paa Krigsforholdene er alle løbende Kul- og Kokes-Kontrakter fra og med 4. August traadt ud af Kraft, indtil de sædvanlige Tilførsler paany kan finde Sted.

I Mellemtiden tilbyder vi at holde Dem forsynet med Deres daglige Forbrug fra vore forhaandenværende Lagre, saa længe Beholdning forefindes, og til den dobbelte Pris af de i Kontrakten fastsatte.«

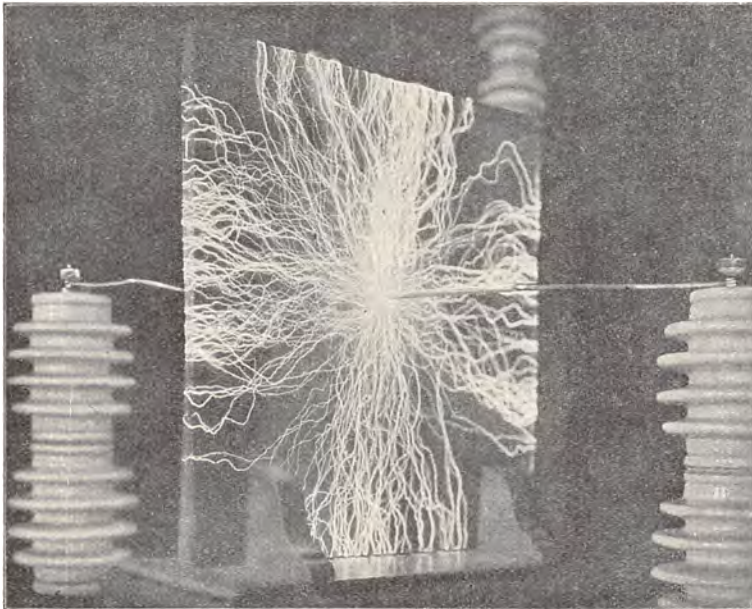

Køkkenfyrtøj,
Staal, Svovlpinde og Kasse til Tønder og
og Flintesten, saaledes som det endnu an-
vendtes for kun 70–80 Aar siden.

Saaledes blev Krigsperioden indledet af de samme Kapitalister, som senere bebrejdede Arbejderne, at de ikke overholdt Kontrakter, og at de stræbte efter Lønforhøjelser. Det fortjener at bemærkes: Først at Kapitalistpressen i 1914 ikke med et

Ord rejste Indvendinger mod Grosserernes Kontraktbrud og mod, at Prisen paa Kulbunker, som var købt i Fredstid, forhøjedes med 100 pCt. Dernæst at Arbejdernes Lønkrav ikke rejstes, før Varefordyrelser havde fundet Sted.

Grosserernes pludselige Overfald paa Forbrugerne fortjener ogsaa at

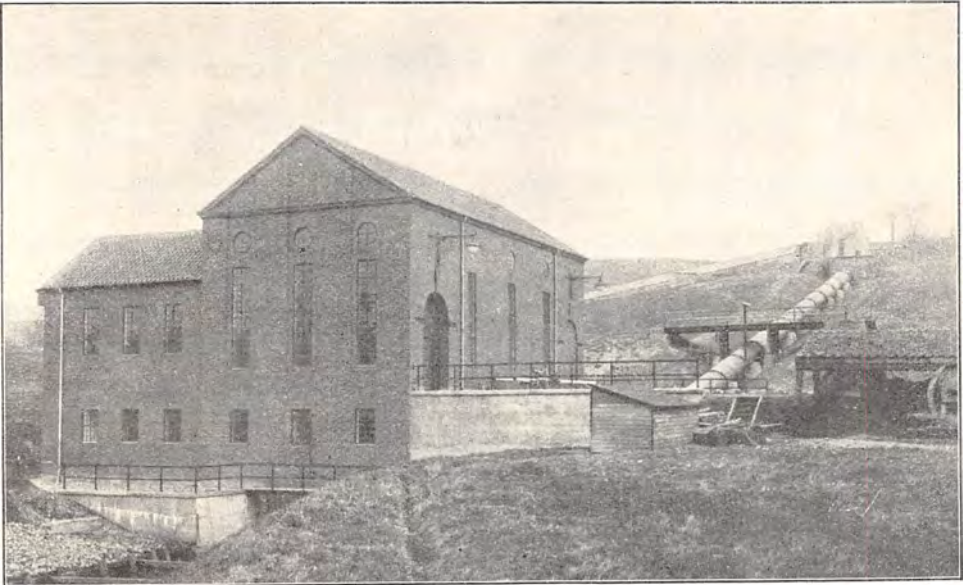
Udladning ved 50,000 Volts Spænding.

ses i følgende Belysning: I Rigsdagssamlingen 1907—08 kæmpede Demokratiet for at faa Tolden paa Kul helt ophævet af Hensyn til Industrien og Arbejderfamilierne. Dette lykkedes omsider, og at Kul blev billige, var et stort socialt Fremskridt. Men se Kulgrossererne 1914! — Uden Diskussion, uden Forhandling med nogen anden Statsborger og uden

Hensyn til andet end deres egen Fordel *fordobler* de Kulpriserne ved et eneste Pennestrøg.

Forskellen paa Staten og de Private træder her lysende frem. Statsfaktorerne forhandler *offentligt* og overvejer Hensynet til alle Sider. De private Kapitalister derimod er ganske udenfor Kontrol, de træffer deres Beslutninger ved skjulte Sammenkomster, de udnytter Konjunkturerne og ledes kun af Egennytte, og alligevel tillader man dem at herske over Samfundets hele økonomiske Magt.

Generalkonsul, forhenværende Minister Johan Hansen af Firmaet C. K. Hansen havde 1914 18.000 Tons Kul liggende, som han før Krigens

Vandkraftsanlægget ved Kolding.

Vandet, der løber gennem et 2 Meters Rør ned til Turbinerne, har et Fald paa 26 Meter.
Turbinerne har tilsammen 1400 Hestekræfter.

Udbrud kunde have solgt med Fordel for 290.000 Kr. Han tilbød nu Staten disse Kul for 540.000 Kr., thi da Samfundet var i Nød, burde hans *Advance*, mente han, paa denne ene Handel *stige med 250.000 Kr.*

Her et andet Træk, der viser, hvorledes Kulsituationen blev udnyttet:

Det danske Kulkompagni har en Aktiekapital paa $2\frac{3}{4}$ Million Kr. Dets Aktier stod 1902 i 84, men i 1918 noteredes de til 635 pCt. — seks Hundrede fem og tredive —, hvilket vil sige følgende: Den Mand, der i 1902 købte for 10.000 Kr. Aktier, ejede i 1918 ca. 80.000 Kr., men han ejede endnu langt mere, thi Aktierne havde i Krigsaarene givet ham indtil 50 pCt. i Rente, d. v. s. at han fik et Renteudbytte af indtil 5000 Kr. Til denne Guldstrøm kom, at Kulkompagniet i 1917 *fordoblede* Aktiemængden ved Udstedelse af Friaktier, hvilket med den Kurs, hvori Aktierne stod, betød en Foræring paa 10 à 15 Millioner Kr. I 1920 gav samme Selskab et Nettooverskud paa $3\frac{1}{2}$ Million Kr., og Aktionærerne fik 25 pCt., eller rettere 50 pCt., da Halvdelen af Aktierne er Friaktier. Bestyrelsen fik udbetalt en

Tantième, altsaa et ekstra Udbytte, paa 150.000 Kr., og den administrerende Direktørs Tantième blev 111.000 Kr. foruden Gage, Renter o. s. v.

Denne Guldhøst sugedes fra Tusinder af Hjem. Kulpriserne steg og steg, og Folket stod afmægtigt.

Kulgrosserernes Eksempel i 1914 fulgtes af andre Handlende og Produ-

Vore »Jobber« er blevet for fede til at danse om »Guldkalven«. Nu biler de.

(Tegning af P. V. Hansen.)

En dansk Generalkonsul købte Kul i Rotterdam for 43 Kr. 50 Øre pr. Ton. Han solgte det til en Mand i Horsens for 112 Kr. 50 Øre pr. Ton. Denne Mand lod Varen gaa videre til en anden Handlende i Horsens for 147 Kr. 50 Øre. Saa solgtes Kullene til Aarhus for 160 Kr. En Odensemand købte dem for 176 Kr. 50 Øre og solgte dem til Kerteminde for 210 Kr. Herfra udbødes de til 230 Kr. pr. Ton.

Som disse Kul steg fra 43 Kr. 50 Øre til 230 Kr., steg Manufakturvarer, Garn, kort sagt alt, til Priser, der laa langt, langt over det rimelige.

Til Varernes Fordyrelse bidrog meget de svimlende Fragter. Medens Fragten for en Ton Kul før Krigen var 4—5 Kr., steg den under Krigen til op over 100 Kr., og Fragten for andre Varer steg i tilsvarende Grad. Dampskibsselskabernes Aktier steg med de høje Fragter, og eventyrlige Summer blev udbetalt i Dividender og Friaktier til Aktionærerne, i Tan-

center. Priserne steg paa alle Varer. Statistisk Departement nævner følgende Stigninger i Maanederne efter Krigens Udbrud og indtil Februar 1915: Rugbrød 45 pCt., Byggryn, Havregryn, Boghvedegryn og gule Ærter fra 60 til 100 pCt., Svedsker 40 pCt., Svinefedt 45 pCt., Kartofler ca. 100 pCt. o. s. v. Flæsk skruedes op over Priserne i England. Disse Prisstigninger var rent vilkaarlige, fordi de fleste Varer var indkøbt i Fredstid. Men det skulde blive værre endnu ved den saakaldte Kædehandel og ved ublu Fragter.

Til Belysning af Kædehandelen blot følgende Eksempel:

tiømer til Bestyrelsesmedlemmer og Redere. Medens »Det Forenede« for 1914 udbetalte $1\frac{1}{4}$ Mill. Kr. til Aktionærerne, udbetalte det for Aaret 1915 $7\frac{1}{2}$ Mill. Kr., medens det i 1911 udbetalte 338.000 Kr. i Tantiømer, var Summen for Aaret 1915 blevet 1.815.000 Kr., og disse Summer steg yderligere i de følgende Aar. Og saa var endda »Det Forenede« det Selskab, der foreløbig holdt mest igen, i de andre Selskaber flød Guldet i endnu stridere Strømme.

Ogsaa efter Krigens Afslutning er det vedblevet. De store Udgifter til Krigsforsikringen bortfaldt, og dette betød langt mere end Faldet i Fragterne. »Det Forenede« havde efter Krigen endnu mere straalende Overskud end under Krigen. For 1919 saaledes et Nettooverskud paa 69 Mill. Kr., omtrent saa meget som Statens samlede Indtægter ved Aarhundredskiftet og op imod Københavns Kommunes Indtægter i Aarene før Krigen. For 1920, over hvilket Aar der jamredes saa meget, gav Ø. K. 35 pCt. i Udbytte, Norden

og Dannebrog paa deres »udvandede« Aktiekapitaler 130 og 50 pCt., »Det Forenede« 40 pCt. og desuden 30 Millioner til Deling i Form af 6 pCt. rentebærende Obligationer. Bestyrelsens Formand, Admiral Richelieu, motiverede denne Graadighed ved at sige, at det var bedst at tage, medens der var noget at tage af.

Arbejderne kæmper for at erhverve en Krone mere i Daglej, og Kapitalisterne kaster dem paa Gaden for at tage Kronen tilbage. Den Krone op eller ned kan Folk forstaa, men Aktiselskabernes Milliontal er ikke saa haandgribelige — det er som at tale om Stjerneafstande, Lysets Hastighed og den Slags Ting, noget fjernt og næsten ufatteligt. Det svimlende ved Millionærverdenen bidrager sit til at holde den oppe, thi de store Tal gør Fantasiens ufølsom, Tallene gaar, som der siges, over Folks Forstand. Men

Naar der myrdes ved Fronterne, regner det med Guld over Børsen.

(Tegning af Axel Jensen.)

skal det blive muligt at gennemføre *økonomisk Lighed*, saa maa hver Kvinde og Mand gøre sig fortrolig med de store Tal og forstaa, at disse Millioner er Arbejdets Udbytte og bør tilfalde dem, som arbejder.

Tidligere var Aktieselskabernes Regnskaber ukendte for Offentlig-

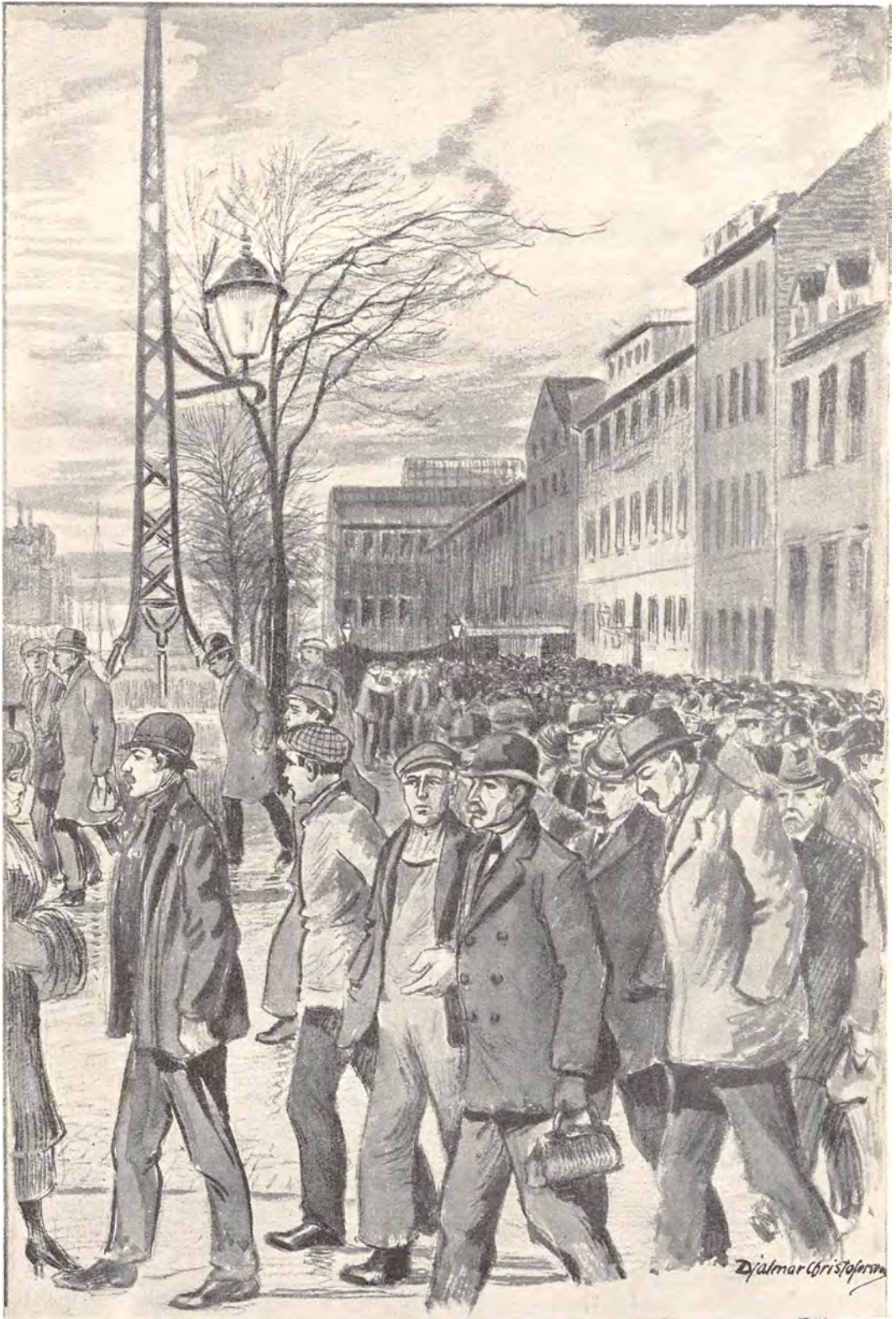
Generalforsamling i Aktieselskabet Burmeister & Wain
Fredagen den 18. Marts 1921.

Bestyrelsens Formand, *Ammentorp*, Amtmand over Københavns Amt og Stiftamtmand over Sjællands Stift, forsvarer, at fire Direktører hver faar 165,000 Kr. foruden deres Løn, og at af ni Bestyrelsesmedlemmer han selv faar 60,000 Kr., de andre hver 30.000.

knapp, hvorledes man skulde skjule den brede Guldstrøm, snart var der trods større og større Dividende opsamlet Penge til at uddele en Friaktie, og for Aaret 1920 har Selskabet udbetalt 14 pCt. paa den fordoblede Aktiekapital eller 28 pCt. paa den oprindelige. Det vakte i vide Kredse stor Opsigt, da Fru Nina Bang i Artikelrækker i »Social-Demokraten« drog disse og mange andre hidtil skjulte Transaktioner frem i Dagens Lys.

Paa Grundlag af Krigens svimlende Indtægter kunde Kapitalisterne hengive sig til et grænseløst Forbrug og en vanvittig Luksus. Endda havde de Midler til en Formueopsamling, hvis Mage aldrig før var set her i Landet.

heden. Generalforsamlingerne gik ganske upaaagtet hen. Den socialdemokratiske Presse trængte imidlertid ind paa disse Kapitalismens hellige Steder og afslørede, hvad de gemte. Men der er endnu mere end det, der kan ses af Regnskaberne. Der ydes mange Steder hemmelige Afgifter til Grupper af Kapitalister, Stiftere af Selskaberne o. s. v. De forenede Papirfabrikker gav trods deres Monopolstilling i mange Aar »kun« 6 pCt. i Udbytte, og Arbejdernes Lønkrav blev under Henvisning til dette beskedne Udbytte holdt nede. Da døde de to Siftere, Brødrene Harald og Octavius Hansen; Selskabets Overskud steg nu pludselig, man vidste

Arbejderne hos Burmeister & Wain lockoutes Fredagen den 18. Marts 1921, fordi Aktieselskabet ønsker at gennemtvinge store Lønreduktioner.

Arbejdsgiverne modsætter sig meget bestemt Offentlighedens Kontrol med deres Forretninger. Det sker ikke alene for at skjule hemmelige Poster, men ogsaa for at dække over, hvor lave Arbejdernes Lønninger ofte er i Forhold til Kapitalprofitten. Følgende Eksempel belyser dette:

Den 17. Marts 1921 behandlede ved Byretten i København en Sag mod en af Aktieselskabet Morescos Arbejdere, der havde stjaalet Varer. Det oplystes under Forhørene, at Selskabet havde lønnet ham meget slet. Dommeren i 5. Kriminalafdeling, Hr. Carstens, henvendte sig i den Anledning til Aktieselskabets Sagfører med omtrent følgende Ord: Anholdte har kun haft en Løn af 87 Kr. *maanedlig* i et af de værste Krigsaar, og først senere har han faaet beskedne Løntillæg. Det er ikke nogen passende Betaling til et ungt Menneske, der endda har været særlig flittig og arbejdsvillig.

Dommeren ønskede at tilføje Protokollen en Bemærkning om, at Værdien af de stjaalne Varer blev betragtet som efterbetalt Arbejds løn; men da Sagføreren gik ind paa Forslaget, kom der ikke til at staa noget i Protokollen om denne Afgørelse.

Moresco hører til de Aktieselskaber, som ikke offentliggør Aarsregnskaber eller Aktieudbytte, og som altsaa unddrager sig Offentlighedens Kontrol. Men man véd, at netop under Krigsperioden blev Prisen paa Konfektionsartikler skruet højt op, og at Fortjenesten var enorm.

Efter alt, hvad der forud er oplyst, maa man anerkende Kapitalistpressens Magt og Indflydelse, thi hvor underligt det end lyder, er det dog sandt, at efter Krigsaarene lykkedes det denne Presse at rejse Uvilje *ikke* mod Kapitalisterne, men *mod* Arbejderne. Det blev gentaget atter og atter, at Lønningerne var for høje, og Overklassen raabte til Arbejderne: »Forlæng Arbejdstiden og spænd Livremmen ind!« Dette Slagord blev populært blandt Avisernes tankeløse Eftersnakkere.

Nationalbankdirektør Ussing udgav en nationaløkonomisk A. B. C., bestemt for Menigmand, og skrev deri:

Naar en Husmoder har for lidt Mad i Køkkenet, sætter hun ikke større Tallerkener ind paa Bordet eller anskaffer større Skeer. Et Samfund, der har daarlig Balance, kan ikke udlevere sine Medlemmer større Tallerkener og Skeer. Altsaa: Ned med Forbruget og ned med Lønnen!

Paa et Vælgermøde svarede en Arbejder:

»I en forständig Husholdning sørger man først og fremmest for, at Tallerkener og Skeer er *lige store*. Jeg kender Forholdene ved den Bordende, hvor Arbejderklassen har Plads, der er Skeerne *ikke* for store. Men oppe midt for Bordet sidder Storkapitalisterne med *Grydeskeer* og længst oppe sidder Storkapitalisterne, der tager til sig med *Skovle*. Begynd der, naar Spiseredskaberne skal gøres mindre.«

Hvor er disse Ord ikke jævne, sande og uigendrivelige! Allerede for Hundrede Aar siden skrev en Digter:

Og dér har i Velstand man drevet det vidt,
hvor faa har for meget og færre for lidt.

Men et saadant Samfund ønsker Kapitalisterne ikke. I blind Begærlighed graver de Afgrunden mellem Rige og Fattige bestandig dybere. Et Eksempel er Aktieselskabet Burmeister & Wain, dette Selskab, til hvis Historie Arbejderbevægelsens første Strejke knytter sig, Strejken i Oktober 1871.

Burmeister & Wain har en Aktiekapital paa 10 Millioner. I de seks Aar fra 1915 til 1920 var Nettooverskuddet 44 Millioner, og alene i 1920 tjente Selskabet 200.000 Kr. *mere end hele Aktiekapitalen*. Der blev i Aarets Løb udbetalt $16\frac{1}{2}$ Million Kr. i Arbejds løn med en Fortjeneste for Firmaet paa $12\frac{1}{2}$ Million, af hvilke der, naar Administration, Renter og

Fra Statistisk Departement.

Kontorchef *Dalhoff* og Landstingsmand *Bramsnes* fastslaar Resultatet af Prisberegningerne.

Ejendomsudgifter fradrages, blev tilbage de 10 Millioner 200.000 Kr. som rent Udbytte. Aktionærene fik 12 pCt., de fire Direktører fik hver 165.000 Kr. foruden deres store Aarslønninger, og af 9 Bestyrelsesmedlemmer fik en 60.000 Kr., de andre 30.000 Kr.

Bestyrelsens Formand, Stiftamtmand Ammentorp, holdt en Tale, hvori han henviste til de daarlige Tider og manede til Varsomhed. Ud fra denne Betragtning var der krævet, at *Lønnen skulde nedsættes for Fabrikens Arbejdere*, og for at gennemtvinge denne Lønreduktion blev samtlige Arbejdere kastet paa Gaden Fredag den 18. Marts 1921, netop samme Dag, da Selskabets Generalforsamling bevilgede de fire Direktører omtrent en Million Kr. til Deling foruden deres Gager, og bevilgede Hr. Ammentorp selv 60.000 Kr. som Formand, hvilket er *dobbelt* Bestyrelsesløn og fire Gange saa meget, som han oppebærer i Gage fra Staten.

Mod saadanne Tilstande rejser Arbejderne sig.

Socialdemokratiets lysende Maal er *Kapitalismens Ophævelse og Produktionens Socialisering*, og for det Slægtled, som nu lever, er det blevet klarere end for noget tidligere, at en økonomisk Forandring er en Nødvendighed ikke blot for Arbejderne men ogsaa for Samfundet.

C. N. Hauge.

Folketingsmand, Redaktør af «Fyns Socialdemokrat», Medlem af Den overordnede Kommission af 1914 og af Brændselsnævnet af 1916. Født 1870.

Krigstiden har set de tøjlesløseste Udskejelser fra Overklassens Side, men den har ogsaa kastet Arbejderne først ud i frygtelig Arbejdsløshed, derefter i en Produktionstravlhed, der sugede et Overmaal af Arbejdskraften til Industrien, hvis Hjul gik Dag og Nat, for saa tilsidst igen at slynge dem ud i en Arbejdsløshed, som bevidst er blevet skærpet for at berøve Arbejderne det, der var vundet under Krigen, det, der først, naar Priserne gik nedad, kunde bundfældes som et virkeligt Fremskridt for Arbejderklassen.

Kapitalisterne leder altsaa ikke blot Produktionen saaledes, at de selv tager saa meget af Overskuddet, at de kan leve i Overflod, medens Arbejderne maa forblive fattige som altid, men de leder den tilmed saa slet, at Produktionsmaskineriet afvekslende gaar helt i Staa eller løber ganske løbsk, medens

Arbejdermasserne trækkes til eller stødes bort, alt eftersom Profithensynet i Øjeblikket kræver det. Er Arbejderen udenfor i Arbejdsløshed, da er ethvert Baand mellem ham og Bedriften overskaaret. Er han indenfor, er han et lønbetalt Redskab, holdt borte fra enhver Indflydelse paa Produktionen.

Dette Forhold kan ikke vedblive i en Tid, hvor Arbejderne har tilkæmpet sig lige Indflydelse med Kapitalisten i alle offentlige Forhold. De københavnske Arbejdere, der gennem Borgerrepræsentationens Flertal staar for Københavns Kommunes Styrelse, kan ikke vedblivende være stumme og blinde Redskaber i Produktionen. Det kapitalistiske Løn-system med Kapitalistens: Vi-alene-vide-System og Arbejderens Udelukkelse fra al Medbestemmelse og al Indflydelse maa forsvinde og give Plads for Arbejdernes fri Samvirken og deres Medbestemmelsesret.

Det maa ikke blot ske af Hensyn til Arbejderne, men ogsaa af Hensyn til Samfundet, thi Samfundets Interesse kræver en højtudviklet Produktion, og vore Organisationer har da ogsaa taget dette Arbejde op.

Socialiserings-Udvalget nedsættes.

I 1919 nedsattes et Fællesudvalg fra De samvirkende Fagforbund, Socialdemokratisk Forbund og Socialdemokratiets Rigsdagsgruppe til at udarbejde Forslag til det danske Arbejderpartis foreløbige Socialiseringsprogram. Udvalget bestod af følgende Medlemmer: Will. Arup, C.V. Bramsnæs, F. J. Borghjerg, P. Christensen, J. A. Hansen, C. N. Hauge, J. P. Jønsen, Jak. Kr. Lindberg, Hans Nielsen, J. P. Nielsen, Vilh. Nygaard, Sigv. Olsen og Th. Stauning.

Efter en grundig Forhandling nedsattes et Redaktionsudvalg bestaaende af Hauge, Lindberg og P. Christensen, og dettes Arbejde resulterede i en af det samlede Udvalg enstemmigt afgivet Betænkning med Lovforslag angaaende:

- 1) *Offentligt Tilsyn med Industri-virksomheder,*
- 2) *Arbejdernes Deltagelse i Ledelsen af Virksomhederne og*
- 3) *Handelsavance m. m.*

Saa vel Betænkning som Forslag blev tiltraadt af Rigsdagsgruppen og senere af De samvirkende Fagforbunds Generalforsamling og af Socialdemokratiets Kongres. Hermed var der skabt et Arbejdsgrundlag for Bestræbelserne i Retning af Socialiseringsprincippernes Indførelse i det økonomiske Liv.

Det første Lovforslag gaar i sit Hovedprincip ud paa at skabe en virkelig effektiv *Kontrol med hele Produktionslivet*, en Kontrol, der kan gribe hindrende og hæmmende ind overfor de usunde, privatkapitalistiske Rov-Tendenser i Produktionen, men tillige kan virke fremmende og ansøgende for en sund Udvikling af Produktionslivet.

Til at føre denne Kontrol foreslaas nedsat et *Erhvervsraad*, hvis Opgave er i det hele at følge Erhvervslivets Udvikling og at gøre Indstilling til Indenrigsministeriet om saadanne Foranstaltninger, som kan fremme Erhvervslivet, f. Eks. med Hensyn til Vareudveksling, Fremskaffelse af Raavarer, Sikring af rolige Afsætningsforhold m. v.

Raadet skal have sin Opmærksomhed henvendt paa, om de forskellige Erhverv drives i Overensstemmelse med Samfundets Tarv, og for de Virksomheder, hvor dette ikke er Tilfældet, *indføres et regelmæssigt Tilsyn*.

Virksomheder, der er inddraget under Tilsyn, skal til Raadet indsende *fuldt oplysende Aarsregnskaber* og give alle ønskede Oplysninger om For-

Jak. Kr. Lindberg.

Direktør ved Arbejds- og Fabriktilsynet.
Medlem af Frederiksberg Kommunalbestyrelse 1909-17. Medlem af Bestyrelsen for Dansk Forening for Socialpolitik. Født 1873.

retningens Drift. Viser det sig, at Virksomheden giver for stort Udbytte til Ejere eller Aktionærer, for høje Tantiemer eller Gager til Direktører og Bestyrelsesmedlemmer eller paa anden Maade et urimeligt Overskud, kan der efter Raadets Indstilling fastsættes *Maksimalpriser* eller træffes andre Foranstaltninger til Begrænsning af Fortjenesten.

Det er givet, at en saadan Tilsynsinstitution vilde være i Stand til at hindre mange af de privatkapitalistiske Udskejelser i Retning af Overskud og Tantieme, som ikke mindst de senere Aar har vist saa talrige Eksempler paa.

— Det næste Lovforslag beskæftiger sig med *Arbejdernes Deltagelse i Ledelsen af Produktionsvirksomheder*.

Forslaget gaar ud paa, at der ved Overenskomst mellem Arbejdere og Arbejdsgivere *skal* træffes Bestemmelse om Nedsættelse af *Kontroludvalg af Arbejdere* i alle Virksomheder, som beskæftiger flere end 5 voksne Arbejdere.

Disse Kontroludvalg skal have Medbestemmelsesret paa følgende Omraader:

1. Kontrol med Overholdelsen af indgaaede Arbejdsoverenskomster og Arbejderbeskyttelseslovgivningens Bestemmelser.
2. Antagelse og Afskedigelse af Virksomhedens Arbejdere og disses nærmeste Arbejdsledere.

3. Affattelse af Virksomhedens Aarsregnskaber.

Paa Grundlag af det saaledes udarbejdede Lovudkast om Arbejdernes Deltagelse i Ledelsen af Virksomheder er der af De samvirkende Fagforbund indledet Forhandlinger med Arbejdsgiverforeningen, og et mere udførligt Forslag er ogsaa udarbejdet til Brug under denne Forhandling.

— Det tredje Forslag angaar *Kontrol med Handelsavance* og indeholder forskellige Regler til Begrænsning af ubillig Handelsavance. Bl. a. foreslaas indført *Forbud mod fordyrende Kædehandel*, og der foreslaas Pligt for de Handlende til at meddele Oplysninger om Varernes Salgspris fra Fabrik eller Importpris. Lovforslaget er i det hele et Supplement til den foreslaaede Lov om Kontrol med Produktionsvirksomhed.

Med disse positive Lovforslag har Socialdemokratiet taget fat paa de økonomiske og sociale Problemer, som rejser sig i en Periode, der danner Overgangstid fra Verdenskrigens frygtelige Katastrofe til det Samfund, som skal søge ny Ligevægt. Som det stærkt fremhæves i Betænkningen fra det nævnte Udvalg, betyder disse Forslag paa ingen Maade, at man giver Afkald paa at arbejde for den fuldstændige Socialisering af

P. Christensen.

Folkevalgt Borgmester i Helsingør. Formand for Arbejdernes Fællesorganisation og Forretningsfører for Helsingørs kooperative Forretningsvirksomheder 1906—19. Født 1874.

Samfundet, *Socialismens Gennemførelse*, men man har foreslaaet et bestemt Arbejdsprogram for visse betydningsfulde Led i Socialiserings-Udviklingen.

Socialdemokratiet er endnu ikke stærkt nok til at gennemføre de Krav, der opstilles. Modstanden fra andre Sider vil ikke udeblive. Men Socialdemokratiet har ved sit foreløbige Socialiseringsprogram vist, at det er i Stand til at forene de øjeblikkelige Krav med Hensynet til de Udviklingslinjer, der bærer længere frem.

(Meunier.)

Militarismen.

Fredsarbejdet under Verdenskrigen.

Afrustning. Internationale Stridigheder afgøres ved Voldgift.

(Socialdemokratiets Program.)

Før Krigen.

Da den internationale socialistiske Arbejderbevægelse holdt sin sidste ordinære Kongres i København i 1910, kastede allerede den frygtede europæiske Krig sine Skygger foran sig. De militære Rustninger var trods Fredskongresserne og trods Regeringernes Forsikringer om deres fredelige Hensigter vokset i en uhyre Grad. Ganske særligt betød Konkurrence-Rustningerne til Søs, der var kulmineret i Bygningen af de mægtige Dreadnoughter, en vanvittig Ødslen med offentlige Midler. Militarismen beslaglagde baade ved Produktionen af Krigsmateriel og ved den lange Militæruddannelse en stedse større Del af Samfundets Arbejdskraft, den skabte derved en navnlig efter Aarhundredskiftet stadig skærpet Dyrtid, og den virkede forraaende til alle Sider, mest dog opad i Samfundet, hvor et grænseløst Militærhovmod trivedes, og hvor de militære Stor-Leverandører dannede en international Bande, som med Fædrelandets Navn paa Læben forlangte Aagerpriser i Hjemlandet, og som indbyrdes hjalp hin-

anden til Ophidselse af Rustningsvanviddet i hinandens Lande og derved yderligere fremmede Udsigten til Krig.

Kongressen udtalte sin Anerkendelse over, at det danske Parti var marscheret foran hele Internationale og med Energi gik i Breschen for almindelig Afrustning, og den gentog den Anvisning til Handling, som den allerede havde fremsat i Stuttgart i 1907, nemlig:

»Truer en Krig med at udbryde, er de arbejdende Klasser og deres parlamentariske Repræsentanter i de paagældende Lande forpligtet til, understøttet af det internationale Bureau, at opbyde alt for ved Anvendelsen af de Midler, der maa synes mest virksomme, *at hindre Krigens Udbrud*, Midler, der naturligvis maa rette sig efter, hvor tilspidset Klassekampen og den almindelige politiske Situation er.

Skulde Krigen alligevel bryde ud, er det Pligt at gribe ind for hurtig at bringe den til Afslutning.«

Det var det Bud, hvormed den sidste ordinære internationale socialistiske Kongres sendte sine Deltagere tilbage til Jordens forskellige Lande.

Officerstype.
(Efter »Puck«)

Balkankrigen.

Det skulde ikke vare længe, inden Kongresbeslutningen om Krigen blev aktuel. I 1912 udbrød Balkankrigen.

Krigens Tilsynskomst i Evropa, selv om det var i den fjerneste Krog, kaldte iltomt »Internationale« sammen til en ekstraordinær Kongres i Basel med kun eet Punkt paa Dagsordenen: Den internationale Situation og Beslutning om Krig mod Krigen.

Den 24.—25. November holdtes Kongressen, som indledes med en mægtig og gribende Demonstration paa et Sted, som ved sin Mærkelighed svarede til hele den højtspændte Tid. Baseler Domkirkens Bestyrelse havde aabnet Domkirkens Porte for Arbejdernes internationale Demonstration for Freden. Da de røde Faners Tog naaede frem til den skønne gotiske Kirkeport, begyndte Kirkeklokkerne at ringe, og medens Orgelet intonerede Beethovens Hymne til Freden, drog Fanerne op gennem det høje, hvælvede Rum.

Ved denne Demonstration talte Borgbjerg paa det danske Partis Vegne, idet han udraabte: Vi vil udrydde Chauvinismen og den falske Nationalisme af det arbejdende Folks Sjæl. Den moderne Militarisme er Kapitalismens yngre Broder, den er en Fjende af Civilisation, Frihed og Fremskridt.

Kongressen i Basel gentog højtideligt »Internationale«s Bud til Partierne om deres Optræden før og efter en Krigs Udbrud, og i Ord, hvis Sandhed kun altfor sørgeligt er blevet bekræftet af Begivenhederne, skil-

drede Jaurès ved Kongressens Afslutning den Ulykke, en Verdenskrig vilde blive — en Verdenskrig, raabte Jaurès ud over Forsamlingen, vil foraarsage ubeskrivelig og uhørt Ødelæggelse og Tilintetgørelse, og man vil ikke blot have at begræde de Døde, de sørgende Familier og den Katastrofe, der vil komme over hele vort økonomiske Liv, men hele vor intel-

lektuelle og kulturelle Verden vil blive truet af en voldsom, brutal, barbarisk, forbryderisk Ødelæggelse.

Det lykkedes endnu en Gang at afvende den europæiske Krig. Balkan-krigen gik ikke umiddelbart over i en almeneuropæisk Krig, Katastrofen drev over. Naar dette kunde ske, udtalte Branting senere i Raadshallen i København, havde »Internationale«s stærke og eenstemmige Protest sin store Andel heri. »Internationale« var endnu denne Gang, som Klokken i Schillers Digt, i hvilken der var ridset den Indskrift: *Vivos voco, mortuos plango, fulgura frango*, og som Jaurès havde udlagt det i Basel: *Vivos voco*, jeg kalder paa de Levende, at de skal afværge det frygtelige, der viser sig i Horisonten. *Mortuos plango*, jeg begræder de Døde hist nede paa Balkan, hvis Blod skriger mod os. *Fulgura frango*, jeg vil bryde Krigens Lyn, som truer fra Skyerne.

Militarismen lærte i de Dage, at *denne* Klokke maatte bringes til Tavs-
hed, naar Mobiliseringens Klokker skulde lyde over Evropa.

Verdenskrigen anes.

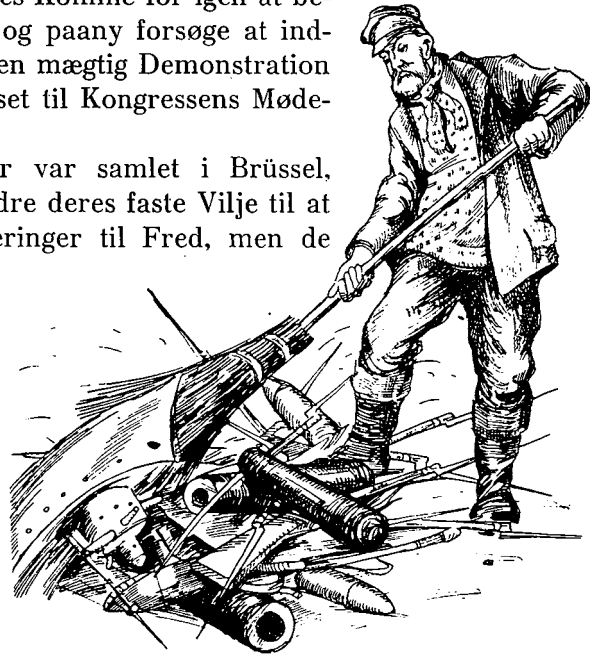
I de sidste Dage af Juli 1914 var det internationale socialistiske Bu-
reaus Medlemmer, herfra Danmark Stauning, ilet til Brüssel i Forud-
anelse om det Forfærdeliges Komme for igen at be-
raade sig med hverandre og paany forsøge at ind-
kalde »Internationale« til en mægtig Demonstration
for Freden. Paris blev udset til Kongressens Møde-
sted.

De Arbejderførere, der var samlet i Brüssel,
bevidnede overfor hverandre deres faste Vilje til at
ville paavirke deres Regeringer til Fred, men de
skjulte heller ikke for
hverandre, at de milita-
ristiske Partiers Magt var
uhyre stor, og at naar
den militaristiske Maskine
først begyndte at virke, da
vilde den slaa al Mod-
stand til Jorden. I den
Indbydelse til Kongres,
Bureauet udstedte, hed
det:

»Er Krigen først erklæ-
ret, er det ikke længer For-
nuften, men Kanonerne,
der regerer. Saa griber Krigsaanden om sig med en saadan Kraft, at end
ikke Arbejderklassen véd sig sikker.«

Ingen Tillidsmand for Arbejderklassen kunde standse Krigen. Kunde
de tyske Socialdemokrater — naar Russerne drog over deres Lands Græn-
ser? Kunde de belgiske Socialdemokrater — naar den tyske Generalstab
krænkede deres Lands Nevtralitet? I det østrigske Parlament fastslog
Victor Adler senere Arbejderklassens Standpunkt overfor Krigen: *Vi for-
beholder os vor Dom!* Og ingen vil nægte, at Arbejderne har fældet og
eksekveret Dommen over de Forbrydere mod Menneskeheden, der stod
i første Række i hine skæbnesvangre Dage, og Dommen vil ogsaa naa
dem, der stod bagved.

— De internationale Socialdemokrater, som var samlet i Brüssel,
kunde da kun, inden de skiltes, love hverandre at gøre deres yderste for
at øve Indflydelse paa deres Regeringer baade ved direkte Henvendelser
og ved store Demonstrationer, inden Krigen var en Kendsgerning, og om
muligt at mødes i Paris. Men næppe var de skiltes, før Begivenhederne
styrtede frem i uafbrudt Rækkefølge. Der lød et Skud fra Paris ud over

Fejemanden.

Verden, Jaurès, den store Arbejderfører, det store Menneske segnede for en Morders Kugle, og saa kom Krigserklæringerne. Grænserne lukkedes, skriftligt Samkvem umuliggjordes. De krigsførende Landes Arbejderpartier blev afskaaret fra hverandre, Isolationen blev endnu større ved, at Bureauet i Brüssel ved Belgiens ulykkelige Inddragelse i Krigen blev sat

Den sidste Parade.

(Tegning af Emil Poulsen.)

fuldstændig ud af Virksomhed, og derved, at ligeledes det faglige »Internationale« i Berlin maatte ophøre at fungere. Paniken bredte sig overalt, de herskende Klasser tog Løgnen og Forstillelsen i deres Tjeneste som aldrig før, de lagde, som Branting senere sagde i Raadhushallen i København, alt saaledes til Rette, at Befolkningen i hvert enkelt Land maatte faa det knugende Indtryk, at det var de andre Nationer, der overfaldt deres Land, Folkene blev drevet mod Grænserne af en altbeherkende Følelse af at gaa i Kamp for en

retfærdig Sag. Under disse Omstændigheder brast Baandet mellem Partierne i de krigsførende Lande. Det blev da de nevtrale Landes Arbejderpartier, der maatte overtage Førerskabet for at faa udført »Internationale«s Bud til Arbejderne om, hvad de havde at foretage sig, naar der dog udbrød en Krig: at virke for, at den hurtig blev afsluttet.

Det danske Parti og Fredsbestræbelserne i Krigens første Aar.

Endskønt det lykkedes at holde Danmark udenfor Krigen, stillede dog Krigssituationen vort Parti foran mægtige indrepolitiske og partimæssige Opgaver. For disse Opgaver glemte Partiet dog ikke det Bud, »Internationale« havde udstedt om, hvad Socialdemokratiet har at gøre, hvis en Krig udbræder.

Allerede faa Dage efter, at Krigen var en Kendsgerning, samledes de

socialdemokratiske Foreningers Bestyrelser til et Møde paa Enghavevej. Stauning udtalte her:

»Tanken om ved en Generalstrejke at hindre Krigens Udbrud er en Utopi. Den Overklasse, der har Magt til at fremkalde en Krig, har ogsaa Magt til at hindre saadanne Foranstaltninger. Den store Opgave er at bevare Organisationerne, for at Krigen ikke skal ødelægge kulturelle Værdier. Det vilde ikke være Reaktionen mindste Triumf, om den ved Krigens Hjælp kunde skylle Socialdemokratiet bort.«

Den hollandsk-skandinaviske Komité, Stockholm 1917.

Fra venstre til højre:

Stauning (Danmark), Albarda (Holland), Söderberg (Sverrig), Vidnes (Norge), van Kol (H.), Branting (S.), Engberg, staaende, (S.), Troelstra (H.), Sekretæren for det internationale Bureau Camille Huysmans (Belgien), Lindqvist (S.), Ole Lian (N.), Magnus Nilssen (N.), Carl F. Madsen (D.), Gustav Møller (S.)

Borgbjerg mindede om »Internationale«s første Proklamation under den fransk-tyske Krig, hvori Karl Marx udtalte de profetiske Ord: Døds-klokken har ringet for det franske Kejserdømme, men bliver Krigen fra tysk Side andet end en Forsvarskrig, da vil Sejr og Nederlag være lige skæbnesvangre. Og Borgbjerg føjede til: Jeg overlader til mine Tilhørere at afgøre, for hvilket Kejserdømme Døds-klokken nu ringer.

Der nedsattes hurtigt et snævrere Udvalg af Medlemmer fra vore politiske og faglige Hovedledelser, og dette Udvalg havde straks sin Opmærksomhed henledt paa at komme i Forbindelse med de ved Krigen adskilte Broderpartier. Den 18. September udsendte »Socialdemokratisk Forbund« og »De samvirkende Fagforbund« en Meddelelse til alle Landes Hovedorganisationer »for at bidrage vort til at holde den internationale Forstaaelse vedlige«. I Meddelelsen klarlagdes den danske Arbejderklas-

ses Politik ved Krigens Udbrud, dens Medarbejderskab ved at bevare Landets Neutralitet og ved at mildne Krigssituationens hærgende Virkninger ogsaa i vort Samfund.

Men i Meddelelsen lød ogsaa den første endnu sagte Kalden paa Samling indenfor »Internationale«:

»Vi henvender os ikke, hed det, til Partifællerne i andre Lande for at fremkalde nogen større offentlig Demonstration fra det internationale Proletariats Side. Dette er Tiden ganske sikkert ikke til. Tiden er ej heller

Stockholm 1917. Den norske Delegation.
Vidnes. Ole Lian. Magnus Nilssen.

inde for nogen egentlig international Drøftelse. Men vi har ment, at det intellektuelle Samkvem mellem Arbejderne i alle Lande ikke maa faa Lov at gaa i Staa, fordi Magthaverne har fremkaldt den evropæiske Krig, om hvilken vi altid i vore Fællesudtalelser har hævdedet, at den hang truende over Kulturlandene, saa længe man vedblev med den fordærlige Kaprustning til Lands og til Vands. Man kan ikke noksom beklage, at Krigen er kommet. Men erindres bør det, at Partifællerne i alle Lande til det sidste bestræbte sig for at afværge Krigen. Heri ligger ogsaa et Løfte om, at det, naar Krigen en Gang er endt, vil være muligt for Proletariatet fra alle Lande atter at samles til enigt Virke for fælles Interesser. En saadan Samling vil i alle Tilfælde være en Nødvendighed af Hensyn til Samarbejdet *efter* Krigen.«

Og til Slut hedder det:

»Vi haaber, at vore Kammerater i de krigsførende Lande maa bevare deres socialistiske Tænkemaade og deres broderlige Sindelag frelst gennem de frygtelige Prøvelser, de er udsat for. Og vi haaber især, at

denne Krig snart maa blive endt, endt paa en Maade, der sikrer alle Nationers frie Udfoldelse i Fremtiden og dermed fri Bane for vore Idées videre Udbredelse og for Kulturens almindelige Fremgang.«

*

Kort efter denne Meddelelses Udsendelse traadte Partiets Hovedbestyrelse sammen til Møde, den 4. Oktober 1914. Naturligvis var Krigen Baggrunden for alle Mødets Drøftelser og Udtalelser, og Ønsket om dens snarlige Afslutning altbeherskende. Den forløbne Tid, hedder det i Ho-

Stockholm 1917.

Den franske Minister, Socialdemokraten *Albert Thomas* (længst til venstre), til Konference med *Stauning* og *Branting*.

vedbestyrelsens Manifest, har vist Krigens frygtelige Virkninger, og vi kan kun ønske, at de flest mulige skaanes for Ødelæggelse. Hovedbestyrelsen paalægger derfor sine Repræsentanter i Rigsdagen som i Organisationerne at understøtte alle Bestræbelser for at hidføre Freden, saa vist som dette vil være til Folkenes Lykke.

*

Allerede kort i Forvejen havde det danske Socialdemokrati taget Initiativet til at søge en Konference sammenkaldt. Den 28. September — paa Halvhundredearsdagen for den første »Internationale«s Stiftelse — indbød Forretningsudvalget den skandinaviske Komité til en Forhandling, som fandt Sted i Stockholm. Her fremsatte Stauning Forslag om, at de skandinaviske Partier sammen med det hollandske Parti skulde sammenkalde til en Konference. Samtidig kom der fra Holland Forslag om at søge at faa det socialistiske Bureau flyttet fra Brüssel til Haag, saaledes at Se-

Komitéens Vegne oversendte Stauning den 13. December Henvendelsen til Bureauet med Anmodning om at sende den videre.

Snart fuldbyrdes imidlertid i Øst den vældige Revolution, der kom med Foraarsjævnøgn, og som styrkede Romanovernes Despoti i Støvet. Krigens revolutionære Magt havde vist sit Aasyn, og Haabet vaagnede i

Stockholm 1917.
Belgierne Vandervelde og de Man.

det forpinte Proletariats Bryst. Tyskere og Franskmænd, Englændere og Østrigere sagde i deres Hilsener til den russiske Revolution de samme Ord, talte det samme Sprog. Op fra Skyttegravene gennem det blodbesudlede Evropa steg de samme Raab om Sympati og Solidaritet.

Paany tog det danske Socialdemokrati Initiativet til at faa gennemført en Samling af »Internationale«. Den 2. April 1917 tilskrev Stauning Bureauet bl. a. følgende:

»Begivenhederne i Rusland er af saa stor Betydning for Arbejderklassen, at de maa fylde os med Glæde. Der er nu en større Foranledning end nogensinde før til at forsøge en Forstaaelse mellem alle socialdemokratiske Partier om

et Grundlag for Freden, og det er de skandinaviske Partiers Haab, at det internationale Bureau nu vil hæve sin Røst i socialistisk Aand.«

Stockholmer-Konferencen.

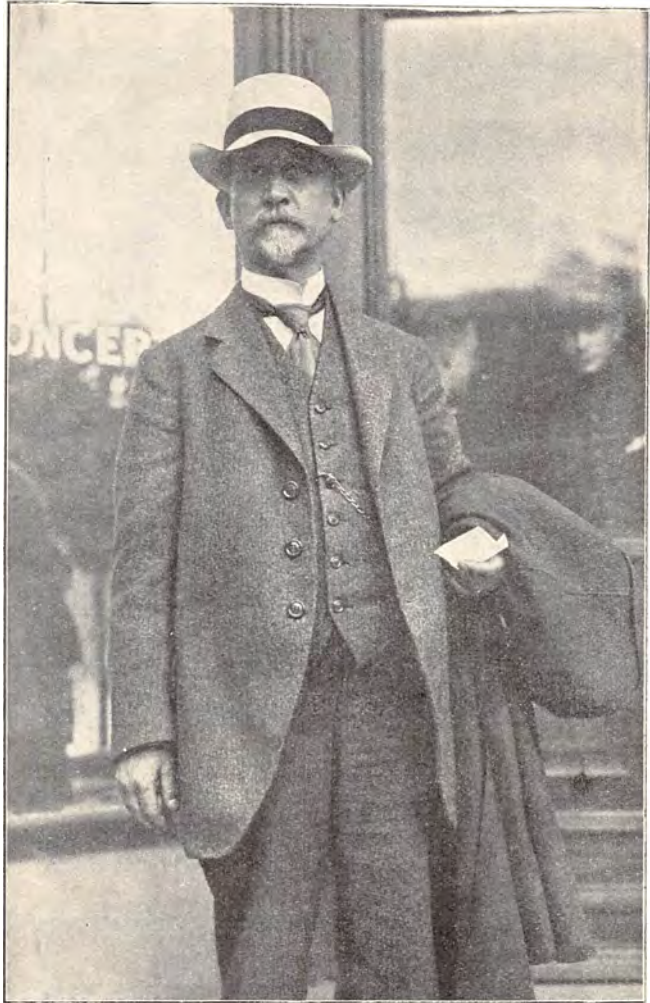
Efter Modtagelsen af denne Henvendelse besluttede de hollandske Medlemmer af Bureauet den 15. April 1917 at rejse til Stockholm for dér at forene sig med den skandinaviske Komité og med Huysmans som Sekretær at afholde en international Konference. Allerede inden Afrejsen fra Holland udgik Indbydelsen til »Internationale« om at mødes i Stock-

holm den 15. Maj. Hollænderne kom til Stockholm den 1. Maj, og efter at Stauning var kommet fra Danmark, Vidnes fra Norge dannedes Komiteen den 3. Maj.

Efterretningen om, at »Internationale«s Samling nu kunde ventes, modtoges med Begejstring i Proletaritetets Rækker. Fra alle Sider, baade fra de nevtrale og fra de krigsførende Lande, strømmede Hilsener til Stockholm fra politiske og faglige Organisationer, fra Kvindeforeninger, fra nationale Komitéer, fra Krigsfanger, fra hele Befolkningen i forskellige Byer. Undertrykte Nationer, som intet Socialdemokrati har, sendte Delegerede af Sted. Verdenspressen sendte Korrespondenter til det høje Nord, og Clémenceau røbede senere, under sit Angreb paa Indenrigsministeren Malvy, at hele Vaggoner med franske Soldater, som skulde hjem paa Orlov, havde raabt: Til Stockholm! Leve Stockholm! Efterhaanden som »Stockholm« gik ind i den offentlige Bevidsthed, voksede imidlertid

de Herskendes Mistro og Had imod dette Arbejderklassens Organ, der vilde Fred, hvor Magthaverne vilde fortsat Krig, og »Stockholm« skulde snart faa deres Hævn at føle.

Allerede kort efter Revolutionens Udbrud i Rusland var Borgbjerg rejst til Petrograd for at overbringe de russiske Partifæller det danske Partis Hilsen og for at drøfte en Sammenkaldelse af »Internationale« med dem. Han overværede Revolutionens pompøse Første-Maj-Fest, og han udvirkede, at den russiske Regering lovede at ville sende Repræsentanter

Stockholm 1917.

Den tyske Socialdemokrat *Philip Scheidemann*.

til Stockholm. Der gik imidlertid ikke saa kort Tid, inden de kom til Sverrig. Begivenhederne i Rusland holdt dem længe tilbage i Petrograd, og først den 4. Juli naaede en 5-Mands Delegation Stockholm, Partifællerne Rosanoff, Ehrlich, Goldenberg, Roussanoff og Smirnoff, hilst paa det hjerteligste, og der dannedes nu den russisk-hollandsk-skandinaviske Komité. Da Stauning ikke havde kunnet blive i Stockholm, fungerede Fru

. Stockholm 1917. Østrigerne.

I første Række fra venstre til højre: Dr. Renner (en Tid efter Revolutionen østrigsk Rigskansler), Ellenbogen, Seitz (stadig Republikken Østrigs Præsident) og Fru Nina Bang, Danmark. Bag Renner ses Dr. Hartmann (en Tid Østrigs Gesandt i Berlin) og bag Fru Nina Bang Formanden for Østrigs Fagforbund, Huëber.

Nina Bang som hans Suppleant, og da den russiske Delegation kom, indtraadte ogsaa Borgbjerg.

Den hollandsk-skandinaviske Komité havde imidlertid indkaldt Socialdemokratiets Repræsentanter fra de forskellige Lande, og i Løbet af Maj og Juni havde saa godt som alle Partier fra Centralmagternes Lande: Tyskland, Østrig-Ungarn, Bulgarien, de sydslaviske Lande, det ukrainske Galizien, givet Møde, flere af Partierne med ret talrige Delegationer, og baade mundtligt og skriftligt havde de fremstillet deres Syn paa Katastrofen og dens Løsning.

Ogsaa det franske Socialdemokrati havde vedtaget at sende en Delegation, og Russerne ventede at træffe baade franske og engelske Socialister i Stockholm, men disse Partifællers Rejse var stødt paa Vanskeligheder, og Russerne besluttede derfor selv at drage til London, Paris og Rom for at samle Delegerede til Sverrig. Hensigten lykkedes, og den

internationale socialistiske Fredskonference i Stockholm stod nu foran sin Afholdelse — det, Arbejderklassen i alle Lande havde set hen til som sit Haab, skulde nu fuldføres. »Internationale« skulde igen samles.

Da nægtede de allierede Regeringer, Frankrig, England og Italien, den 4. August Pas til Rejsen til Stockholm. Og i Rusland trak sorte Skyer op over den nyvundne Friheds Himmel. De russiske Delegerede maatte hjem.

Stockholm 1917. En Del af den tyske Delegation.

Richard Fischer. Dr. David.

Fr. Ebert (den nuværende tyske
Rigspræsident).

I Baggrunden Stauning.

Evropa gik ind i sin fjerde Krigsvinter, og Fortvivlelsen i Rusland bragte Bolsjevikerne til Magten. Den 7.—8. Januar 1918 holdt Stockholmer-Komitéen sit sidste Møde. Den Opgave, som Komitéen paa Grund af Ententemagternes Pasnægtelse ikke havde kunnet løse: at samle »Internationale«, overdrog den det engelske Arbejderparti at gennemføre, og Huysmans rejste til England for at være behjælpelig hermed.

»Internationale«s Samling.

Det lykkedes ikke at faa sammenkaldt »Internationale«, før Krigen var endt. Den engelske Regering holdt ved Pasnægtelse Huysmans tilbage i England Sommeren over. Først i Februar 1919 kunde det første Møde finde Sted, nemlig i *Bern*, hvor ogsaa det faglige »Internationale« samtidig mødtes.

Paa Dagsordenen stod: *Folkenes Forbund*.

I det Udkast til en Fred, som Stockholmer-Komitéen havde udarbejdet i Oktober 1917, hed det: For at give Freden en varig Karakter, erklærer Magterne sig rede til at danne *Folkenes Forbund* paa Grundlag af tvungen Voldgift og Afrustning med Forbud mod enhver økonomisk Krig og med parlamentarisk Kontrol over Udenrigspolitikken.

Tanken om *Folkenes Forbund* havde hidtil kun levet mellem Arbejderne, men af andre været regnet for en Utopi. Krigen gjorde Utopien

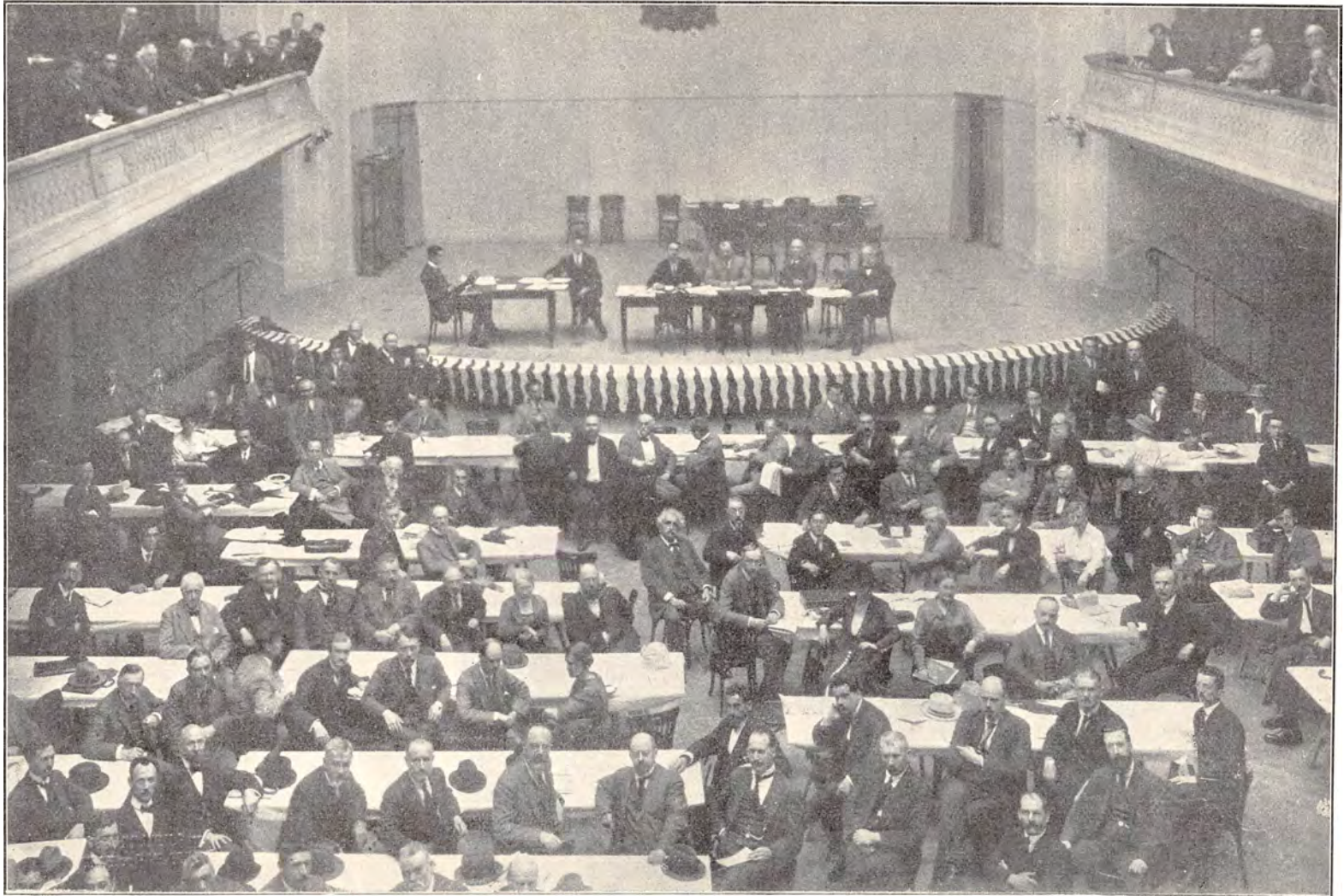

Stockholm 1917. En Del af den russiske Delegation.
Axelrod. Martoff. Martinoff.

ikke blot til en Mulighed, men til en Nødvendighed, og da »Internationale« samledes i Bern, var Talen om *Folkenes Forbund* paa alles Læber. I *Folkenes Forbund* saa nu ikke blot Arbejderne, men hele det sønderflængede Evropa Frelsen, og Arbejdernes Repræsentanter i Bern hævede straks deres Røst mod denne Idés Forfalskning; »Internationale« forlangte, at *Forbundet* skulde være en virkelig demokratisk Organisation og omfatte *alle* Nationer.

Konferencen i Bern begyndte Arbejdet for »Internationale«s Rekonstruktion, hvilket Arbejde senere fortsattes ved Konferencer i *Luzern* og *Amsterdam*, og endelig holdtes i Sommeren 1920 den første egentlige Kongres i Genf. »Internationale« var imidlertid blevet spaltet, og Genfer-Kongressen lagde Genoprettelses-Arbejdet i Hænderne paa det engelske Parti.

Bureauet blev flyttet til London. Henderson blev »Internationale«s Formand, Mac Donald, foreløbig sammen med Huysmans, dens Sekretær,

Fra den internationale Kongres i Genf, August 1920.

(Midt i Billedets venstre Side ses den danske Delegation: Fra venstre til højre: Vilh. Nygaard, Em. Svendsen, K. Kiefer, J. P. Nielsen, Fru Nina Bang og Stauning).

og lykkeligvis viste den engelske Arbejderklasse samtidig sit revolutionære Sindelag i Handling, da Sømændene forenede sig med andre Transportarbejdere om at hindre Transport af Krigsmateriel til Polen, det Land, som Reaktionen i England og Frankrig vilde bruge i sin Kamp imod Rusland. —

Da »Internationale« var samlet i København, paabød det Partierne

Wilson foran det odelagte Evropa: Det bliver ikke let at sætte sammen igen. (Tegning af P. V. Hansen.)

i Tilfælde af, at en Krig skulde bryde ud, foruden at arbejde paa dens hurtige Afslutning, ogsaa at benytte den ved Krigen fremkaldte Krise til at vække Befolkningen lige ned til dens nederste Lag og dermed fremskynde Afskaffelsen af det kapitalistiske Klasseherredømme. Vort Parti har ogsaa holdt sig dette Bud efterretteligt. Ved store Demonstrationer i Krigsaarene kaldte vi atter og atter Arbejderne sammen om disse Tanker, vi nævner saaledes de store Kvindedemonstrationer for Freden, den store Demonstration i Cirkus ved Juletid 1917; ogsaa ved De-

monstrationerne i Anledning af Statskuppet og i de mange Valgkampe har vort Parti agiteret, og den store Tilslutning viser, at Agitationen har baaret Frugt. I andre Lande ser vi Arbejderpartierne igen komme til Kræfter, og i hvor forfærdelig en Tilstand Kapitalismen end har bragt Evropa, saa har Arbejderne dog formaaet at styrte de absolutistiske Herskerhuse og at faa Demokratiet indført i store Dele af Mellemeuropa, og Magthaverne har maattet tage den i Folkenes Dyb fødte Tanke om Folkenes Forbund op.

Kun faa Maaneder efter, at »Internationale« havde holdt sin Kongres i Genf, samledes i samme By Folkenes Forbunds første Deleretforsamling.

To Gange før i Verdenshistorien havde man søgt at virkeliggøre Folkenes Fællesskab: i det romerske Kejserdømme og i den middelalderlige katolske Kirke. Begge Gange var det bristet, fordi det var skabt ovenfra.

Men nu er det fra Folkene sely, at Kravet er steget frem. Ganske vist beherskes Folkenes Forbund endnu af Regeringerne, ikke af Folkene. Men det *er*, og allerede dette er en vunden Sag. I dens Delegeretforsamling sidder Socialdemokrater, her fra Danmark deltog saaledes Borghjerg i Mødet i Genf.

Men et endnu større Haab tændes i Arbejdernes Hjerter ved den Kraft, hvormed det internationale Fællesskab mellem Arbejderne udfolder sig og giver sig haandgribelige, praktiske Udslag, efterhaanden som Uføret om den kapitalistiske Voldspolitik vokser. De franske og de tyske Bygningsfag traadte først i Forhandling om en Plan for Nordfrankrigs Genopbygning; det engelske Arbejderparti tilraabte sin Regering: Traktaterne maa revideres! Og endelig samledes i Marts 1921 det faglige og det politiske, det andet »Internationale« til Møder i Amsterdam, og her udarbejdedes et Program for Tysklands Genoprettelse af Krigsskaden, som baade de tyske, de engelske, de franske og de belgiske Arbejdere underskrev sammen med de nevtrale Landes, et Program for Tysklands Ydelse af Arbejde, Materialier og Penge til Genopbyggelse af det hærgede Nordfrankrig, overskueligt og overkommeligt og uden de frygtelige Virkninger baade for de besejrede og sejrende Lande, som de herskende Klassers hidtil opstillede Programmer. Amsterdam-Programmet har gjort et dybt Indtryk overalt, hilst med Haab af Arbejderne i alle Lande, mødt med Frygt fra de herskende Klasser, som her ser den Sten udkastet, der skal knuse deres Magt. Kampen for dette Programs Udførelse er begyndt og dermed Virkeliggørelsen af den »Internationale«s Samling, som de danske Arbejdere i deres første Henvendelse til de krigsførende Landes Arbejdere paakaldte som en Nødvendighed.

Ved den skandinaviske Kongres i 1920 udtalte Branting: »Vi skandinaviske Socialdemokrater kan med Ære se tilbage paa vort Fredsarbejde!«

Camille Huysmans.
Den energiske Sekretær for det internationale socialistiske
Bureau. Medlem af Belgiens Folketing.

Evropas Ungdom.
(Fritz Behn.)

Imod Kapitalismen, for Socialismen.

Fra Nordfrankrig, der har været besat af den tyske Hær, foreligger Meddelelser om de Ødelæggelser, som Krigen forvoldte paa dette enkelte Sted. Jordarealet, der er lagt øde, er 4 Millioner Hektarer. Ca. 300.000 menneskelige Boliger er skudt fuldstændig i Grus, og ca. 300.000 andre er beskadiget. 2400 Kilometer Jernbanelinjer er ødelagt, og hertil kommer 2400 Broer, foruden Tunneler og andre kunstige Anlæg, Fabrikker, Maskiner, Kanaler, Brønde o. s. v.

Det hærgede Land er saa stort som Danmark, men synes at have været tættere bebygget. Ogsaa Jernbanelinjernes Længde er omtrent som hos os. Altsaa paa denne ene Front er Værdier spildt, som vil svare til, om hele Danmark raseres, alle dets Huse jævnes med Jorden, dets Skove og Haver sløjfes, dets Marker gøres ufrugtbare, dets Industri, Handel og Haandværk standses.

Men Nordfrankrig var kun en enkelt af Krigens Fronter. De gik tværs gennem hele Evropa, gennem Belgien, Tyskland, Rusland, Polen, Østrig-Ungarn, Italien, Serbien, Bulgarien, Rumænien o. s. v., og alle Steder rasede den vanvittige Ødelæggelsesdrift lige voldsomt og frembragte samme Resultater.

Den berømte franske Videnskabsmand og Forfatter Charles Richet har udsendt en Bog »L'homme stupide« (»Det stupide Menneske«). Den handler om Krigen.

Han skriver bl. a.:

Verdenskrigen 1914—1918 kostede 15 Millioner Mennesker Livet. Sætter vi blot, at hver af de Faldne har fem nære Slægtninge og Venner, der sørger over hans Død — ja, saa naar de Sørgendes samlede Tal op til 70—80 Millioner. Tror man, at den unge Hustru, der har mistet sin Mand, eller Moderen, der har mistet sin Søn, vil forvinde Sorgen i Løbet af nogle Liv er forgiftet.

De Døde lider ikke mere. Deres Sorger og Pinsler er endt. Men anderledes staar det sig med de tyve Millioner Saarede. En Del af dem kommer vel til Kræfter igen, men alle de øvrige — vel henvendte ti Millioner — bliver Krøblinge og maa friste en sørgelig Tilværelse. Blandt de Saarede finder man femten Tusinde blinde, hundrede Tusinde enøjede og fem Hundrede Tusinde lamme. Nogle er døde, andre forfærdelig vansiret og atter andre ramt af Epilepsi. Der gives ogsaa Tilfælde, hvor Vedkommende har mistet begge Arme og begge Ben og tilmed Synet.

Godt og vel seks Millioner Mennesker blev taget til Fange. Naar en Gang Beretningen om disse Ulykkelige Skæbne foreligger, vil den sætte en Skamplet paa Menneskeheden.

Jo større Energi Krigen kræver, desto klarere træder selve Krigen Vanvid frem. Hvis blot en Tiendedel af disse uhyre Anstrengelser var blevet benyttet til at bekæmpe Fattigdom, Bolignød, Uvidenhed o. s. v., vilde Menneskeheden have nærmet sig Lykkens Tinde.

Lad os tale lidt om Fremtiden. Krigen udskiller de Unge, de Stærke, de Kraftige og overlader det til de Tilbageblevne at forplante Slægten. Af Frankrigs Millioner Soldater, som i August 1914 drog i Marken, er der ikke blevet mere end nogle Tusinde tjenstdygtige Mænd tilbage. Alle de øvrige er enten døde, forvandlet til Krøblinge eller taget til Fange.

Hvis Slagene var blevet udkæmpet mellem Mennesker paa den ene Side og Ulve, Tigere eller Hajer paa den anden, saa vilde der være Grund til at tale om *Mod*. Men tjener det til Ære for Folkets Mænd, at de lader sig drive til den Stupiditet, at Mennesker kæmper mod Mennesker? Lader

En af Trediveaarskrigens Soldater paa Flanderns Slagmarker:
•Det er virkelig forbavsende, hvor Kulturen gør Fremskridt!
Paa fire Aar har de bragt det lige saa vidt som vi andre
paa tredive!•

(Tegnet af Galbransson i •Simplicissimus•.)

sig drive til Kamp mod hverandre, ikke fordi de er Uvenner, ejheller fordi de er blodtørstige, men kun fordi de er *fejge* og ikke tør rejse sig mod de Fortidslevninger, der kaldes Fyrster og Generaler.

*

Trods Fredsslutningerne fortsættes Krigen. Rusland blokeres, Tyskland tvinges til økonomisk Slaveri, Østrig udsultes, men ogsaa de sejrrige

Far vender hjem.

(Tegning af Emil Paulsen.)

Lande er i Nød, Frankrig er pint under de uhyre Militærudgifter, som det paalægger sig for at ruste sig mod Tyskland, og for England taarner de uhyre Byrder sig op, der er forbundet med at beherske Forasien og derigennem beskytte Besiddelsen af Indien. Udenfor Evropa er Forholdene ogsaa kritiske. Amerika og Japan, der har vundet saa vældige Fordele paa det selv ødelæggende Europas Bekostning, staar truende overfor hinanden.

Den amerikanske Kommission konstaterede i 1920, at to Milioner Børn sygner hen i Berlins Kommuneskoler af Mangel

paa Næring. De angribes af Knokkel- og Leddetuberkulose. Hertil kommer, hvad den bekendte Kvindelæge Dr. Loeser meddelte paa Naturforsker mødet i Nauheim, at efter Krigen er mindst hvert 25. Barn fra Fødslen syfilitisk belastet.

Vanvid og atter Vanvid! Intet Menneske kan forklare Hensigten med Verdenskrigen. Man folder sine Hænder i afmægtig Sorg, men man kan ikke naa til Forstaaelse. Over al Forstand gaar dog dette, at Menneskeslagterne hædres, og at Ødelæggerne hyldes, naar de viser sig for Folket i deres guldbroderede Uniformer og Brystet smykket med Udmærkelsetegn.

Efter Krigen ligger Produktionen delvis lammet. Til de Døde og Saarede, de Syge, de Smittede og Forgiftede kommer de Arbejdsløse.

Er dette et ordnet Samfund? Et kristent Samfund? Et civiliseret Samfund? Er det et Samfund, som er værd at bevare?

I bestandig højere Grad lyder Svaret: *Nej!* Der er Tegn paa Omslag ogsaa i Overklassen, blandt dens virkelig intelligente og humane Medlemmer.

T. Eks. den norske Forfatter Sigurd Ibsen. Han prøver i sin Bog »Udsyn og Indblik« Kapitalisme og Socialisme imod hinanden og kommer til interessante Resultater.

Sigurd Ibsen, Henrik Ibsens eneste Barn, fødtes 1859 i Kristiania. I 1885 traadte han ind i det norske Diplomati og havde Ophold i Stockholm, Washington og Wien. I 1896 holdt han Forelæsninger om sociale Spørgsmaal, og Stortinget bevilgede ham 3000 Kr., men Kirkedepartementet fik sat igennem, at der nægtedes ham en Lærerpost ved Universitetet.

Sigurd Ibsen er ikke Socialdemokrat, men kun en upartisk Socialøkonom. Han siger: »Hvad Fremtiden vil bringe, imødeses af de Besiddende med Uro, af de Intellektuelle med Interesse, men af Arbejderne med haabefuld Forventning.«

Han stiller sig altsaa midt imellem de stridende Partier uden at tilhøre nogen af dem, og hans Ord bliver derved læseværdige for alle Parter.

Han skriver bl. a.:

»I det Virvar af Kræfter og Bestræbelser, som Maskinen har fremkaldt, er næsten alting overladt til den private Vilkaarlighed, og enhver kan føre Krig paa egen Haand. Saa kommer nødvendigvis de Stærkeste ovenpaa. Og de Stærkeste vil ikke altid sige de, som udretter de samfundsfremmende Gerninger, men ofte ogsaa de, som bedst forstaar sig paa at udnytte sine Medmennesker: Monopolisterne, som lægger Beslag paa Erhvervskilder, som rettelig burde være aabne for alle, og Spekulanterne, som afleder den Strøm af Guld, der repræsenterer andre Folks Arbejde, saa den flyder ind i deres egne Lommer. I en kommende Tid, hvor slige Foreteelser er blevet umulige, vil man sandsynligvis betragte dem med en Følelse lignende den, hvormed vi Nulevende ser tilbage paa Middelalderens Røverriddere«. . . . »Der er allerede Tegn til, at denne Jotunslægt kommer til at forsvinde. Vældige Aktieselskaber og Konsortier opsluger mere og mere den enkelte, selvstændig opererende Personlighed. En fremadskridende Socialisering vil have Stat og Kommune til at overtage Bedrifter, som hidtil har været forbeholdt den private Foretagsomhed. Arbejderhære lejrer sig om den bestaaende Samfundsskiks Fæstning, de haaber paa dens Overgivelse og det store Derefter.«

Sigurd Ibsen.

»Konstitutionelt, administrativt, politimæssig set er Samfundet organiseret, men *økonomisk lever det i en middelalderlig Regelløshed*. En Mand bliver idømt en Mulkt, hvis han fra sit Vindue helder Vand ud paa Gaden, men den samme Mand kan uhindret af Lov eller Vedtægt volde en Pannik eller et Bankkrak, som bringer Forstyrrelse i Tusinder af Menneskers Interesse. Han udsætter sig for Fængsel, hvis han tilegner sig en fremmed Portemonnæ, men stikker han nogle Millioner af andre Folks Penge i sin Lomme, kan det være en lovlig Sag, vel at mærke, naar det sker paa Børsen. Af gode Grunde inlader han sig ikke, som Lenstidens Røver-

Arbejdsløse paa Trappen udenfor Londons Børs.

(G. Steffen: Fra det moderne England.)

riddere, paa at ligge i Baghold ved Landevejen og ligefrem udplyndre fredelige Borgere, men han kan blive Medlem af et Monopolselskab og som saadan ustraffet være med til at brandskatte en hel Befolkning.«

— — — — —

»Den rørlige Kapitals enorme Tiltagen og øgede Bevægelighed, Arbejderklassens Opvaagnen til Selvbevidsthed og Selvhævdelse, Frembringelsesprocessernes Revolutionering og Transportmidlernes Fuldkommengørelse: disse Omstændigheder har *hver for sig* betegnet en Fremgang. Men de har i Forening affødt et Kaos af Kræfter og Bestræbelser, som endnu ingen ordnende Aand har givet Enhed og planmæssig Retning. Her skulde den økonomiske Politik tage Ledelsen, men den har ikke holdt Skridt med den privatøkonomiske Udvikling.«

— — — — —

»Socialismen øver allerede nu en dybtgaaende Indvirkning paa de herskende Samfundsanskuelser, saa at den alt mere sætter sit Mærke paa Lovgivning og Indretninger.

For den populære Forestilling staar den jo nærmest som en Arbejder-

bevægelse og en Følelsessag, men var den ikke tillige noget andet og mere, vilde den ikke have opnaaet saa betydelige Resultater. Den har samlet stadig flere intellektuelle Elementer omkring sig, og at den har kunnet vinde dem, skylder den fremfor alt sin kritiske Styrke. Eller, om man vil, den teoretiske Angribelighed af et Samfund, *hvis økonomiske Tilstande strider mod den Kulturbevidsthed*, som overalt vil naa frem til en hensigtsmæssig Regulering af de menneskelige Vilkaar.«

»Besyderligt nok er selve Trusterne, disse Privatkapitalens Toppunk-

Agitationen.

Malet 1899 af *Hildur Hull*. Prishelønnen paa den svenske Kunstudstilling.
(«Folkets Hus» i Stockholm.)

ter, en af Vejviserne her. De peger mod en Fremtid, hvor Kræfternes Sammenslutning og metodiske Anvendelse vil have afløst den nuværende Tilstand, utryk og uøkonomisk som den i Bund og Grund er med sine industrielle Borgerkrige, sin hasardmæssige Produktion, sin ødelæggende Konkurrence og sit besværlige Tilbehør af snyltende Mellemmænd. Trangen til at komme ud af dette Virvar gør sig uafviselig gældende. Trusterne er et Udslag af dette Behov, Socialismen er en yderligere Tilkendegivelse af den samme Tendens, og disse ellers saa væsensforskellige Magter kan for saa vidt lignedes ved to Grupper, som hver fra sin Side gennemborer en Tunnel.«

»Det borgerlige Demokrati har ingen Adkomst til at opholde sig over Socialismens omstyrtende Tendenser. Det er jo nemlig selv af revolutionær Oprindelse. Hele det borgerlige Samfund er bygget paa Principper, som i sin Tid gjaldt for oprørske. Det har gjort det af med Kongedømmet af Guds Naade, bortryddet Adelsprivilegier, svækket den kirkelige Indflydelse, og det har da vanskeligt ved at forklare, hvorfor just Ejendoms-

retten skal være den fredlyste Institution, det er Helligbrøde at røre ved.«

— — — —

»Sin fornemste Styrke henter Arbejderbevægelsen fra det Forhold, at den staar i Pagt med Tidens demokratiske Strømning. I Stater, som har forkyndt alle Borgeres *politiske* Lighed, bør man ikke undre sig over, at denne søges fuldstændiggjort ved den langt virkningsfuldere Udjævning paa det *økonomiske* Omraade. De samme Folk, som Grundloven erklærer for skikket til at bestemme Styrelsessættet for Land og Rige, vil i Længden ogsaa kræve Delagtighed i Bedrifternes Anordning. Thi hvordan man end vender og drejer Tingen: det, at maaske Tusinder af Mennesker skal være afhængig af en enkelt »Herre« for det daglige Brød, forliges daarligt med den demokratiske Tanke.« . . . »I 1848 kunde *Cavaignac* og i 1871 *Thiers* kvæle de proletariske Bestræbelser i Blod, men den Slags voldsomme Undertrykkelser bliver mindre og mindre sandsynlige. Ikke fordi de materielle Magtmidler fattes, men fordi de besiddende Samfundslag er i Færd med at tabe den urokkelige Tro paa sin Ret, som de havde for en Menneskealder tilbage. De indskrænker sig efterhaanden til Defensiven; men denne er i Grunden den Svageres Kampform, og det er i Reglen de Troende, sjældnen de Tvivlende, som kan haabe paa Fremgang.«

— — — —

»Socialismen er som Budbringer om lysere Dage for de Forsømte og Undertrykte. Som Arbejderens, Proletarens, Massernes Evangelium har Socialismen gennemtrængt alle Lande og fylder Millioner om sin Fane. Det Aandsoprør, som har grebet de dybe Lag og delvis forplantet sig til de højere, minder om den hundreaarige religiøse Gæring, som gik forud for den lutherske Reformation.«

Saa vidt Sigurd Ibsen.

Vi tilføjer:

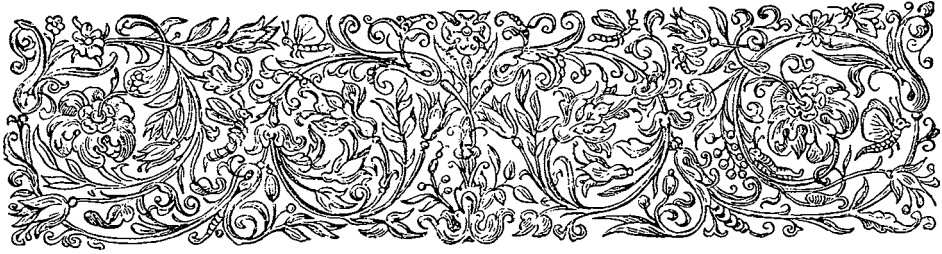
I det trøstesløse Billede, som 1921 frembyder, trøstesløst, fordi Nationalhadet synes voldsommere, Militarismen brutalere, Fattigdommen, navnlig i de krigshærgede Lande, større, den lemlæstede, blodtappede Menneskehed ulykkeligere og det herskende økonomiske System hjælpeløse end nogensinde før, i al denne Trøstesløshed er der kun et Lyspunkt: *Det internationale Socialdemokrati er til og er beredt til at overtage Samfundenes Ledelse.*

Alt vilde være mørkt og fortvivlet, hvis ikke det Haab levede, at Socialismen vil forene Nationerne, udslette Klasserne, ophæve Fattigdommen og være den ordnende Aand, som giver Produktionens Kaos af Kræfter og Bestræbelser den planmæssige Retning, som den nu savner. Og Troen paa Menneskehedens Fremskridt til lyse og fredelige Kaar vilde visne, hvis ikke Folket i stigende Grad samlede sig om det socialdemokratiske Parti. For Danmarks Vedkommende viser dette sig bl. a. i den voksende socialistiske Vælgerhær, saaledes som det fremgaar af følgende Tabel over Stemmer og Repræsentanter ved Valgene til Folketinget i Aarene fra 1879 til 1920:

	Opstillet i Antal Kredse.	Stemmetal.	Antal valgte Kandidater.
1879	1	767	0
1881	2	1.689	0
1884	3	6.806	2
1887	4	8.408	1
1890	10	17.232	3
1892	15	20.094	2
1895	21	24.508	8
1898	23	31.872	12
1901	30	42.972	14
1903	56	55.593	16
1906	62	76.612	24
1909	73	93.079	24
1910	54	98.718	24
1913	68	107.365	32
1918	83	262.786	39
1920 April	109	300.345	42
1920 Septbr.	115	389.653	48

Socialdemokratiets 50-Aars-Jubilæum finder Sted i en Periode, der er blodig, tung og trist. Men netop derfor haster det med at gennemføre Socialismen, der vil afskaffe den nationale Menneskeslagting og afløse den gensidige *Udbytning* med den gensidige *Omsorg* for alle Samfundets Medlemmer.

Program

for

Socialdemokratiet i Danmark.

Vedtaget af Kongressen 1919.

Arbejdet er Kilden til al Værdi, og Arbejdets Udbytte bør derfor tilfalde dem, som arbejder.

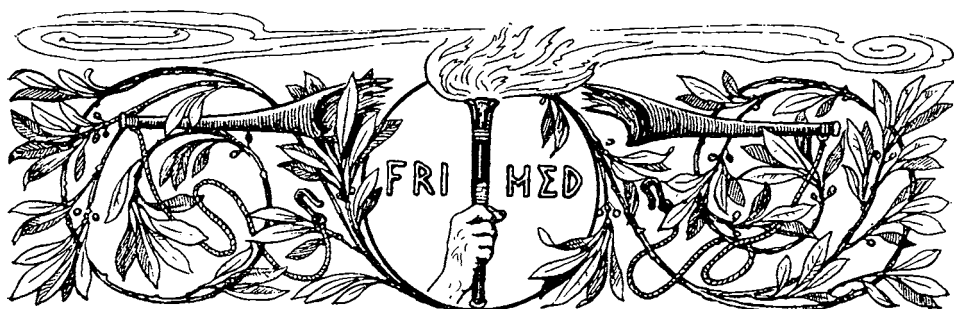
I det nuværende Samfund bliver den private Ejendomsret til Produktionsmidlerne (Jord, Grund, Fabrikker, Maskiner, Raastoffer, Samfærdelsesmidler o. s. v.) i stigende Grad Midlet, hvorved Kapitalistklassen, et Mindretal af Samfundets Medlemmer, tilvender sig Udbyttet af Menneskehedens Arbejde. Overklassens Herredømme over Produktionsmidlerne medfører politisk Ufrihed, social Ulighed, Splid mellem Nationerne og skaber Elendighed for Samfundets produktive Medlemmer.

Voksende Masser af Befolkningen forvandles til besiddelsesløse Lønarbejdere, og de tekniske Hjælpemidlers mægtige Udvikling, der burde komme alle Samfundets Medlemmer til Gode, bringer i stigende Grad det store Flertal, ikke blot de egentlige Lønarbejdere, men ogsaa den øvrige arbejdende Befolkning, ind under Kapitalens Magt og Udbytning.

Denne Samfundstilstand — Kapitalismen — umuliggør en retfærdig Fordeling af Samfundsarbejdets Udbytte, fremkalder planløs Produktion, hvorved uhyre Værdier gaar til Grunde, skaber Kriser og Arbejdsløshed, splitter Samfundet i stadig hæftigere Interessekrige og spalter det sluttelig i to modsatte Lejre i en bestandig mere omfattende og bevidst indbyrdes Klassekamp. Socialdemokratiet kræver derfor Produktionsmidlernes Overgang til Samfundsejendom — Socialismen.

Socialdemokratiets Hovedformaal.

Ud fra denne Grundopfattelse er det Socialdemokratiets Maal at samle hele Arbejderklassen i et klassebevidst, socialistisk Arbejderparti, at erobre Magten i Samfundet, at afskaffe det kapitalistiske Privateje til Produktionsmidlerne, at omdanne det til socialistisk Fælleseje og at organisere det arbejdende Folk til at overtage og drive Produktionen i det socialistiske Samfund.

Som Midler hertil tjener Arbejdernes Organisation paa de økonomiske og politiske Omraader, Udbredelse af Oplysning og særlig af Kundskab om det kapitalistiske Samfunds Tilstande og Udvikling, Erhvervelse og Udnyttelse af alle Borgerrettigheder og ethvert andet Middel, der er i Overensstemmelse med den foran fremsatte Grundopfattelse.

Gennemførelsen af det socialistiske Fælleseje og den socialistiske Produktion vil betyde Tilintetgørelsen af alle Former af Udbytning, Undertrykkelse og social Ulighed. Den vil med alles Samarbejde i den materielle og aandelige Produktion medføre en hidtil ukendt Rigdom baade paa det materielle og paa Kulturlivets Omraader. Men Arbejdernes Frigørelse maa være Arbejderklassens eget Værk.

Arbejdernes Stilling og den voksende Klassekamp er i alle Lande med kapitalistisk Produktion væsentlig den samme, og ved denne Produktionsmaades internationale Karakter bliver Arbejdernes Interesser overalt de samme og fælles.

I Erkendelse heraf føler Socialdemokratiet i Danmark sig som en Del af og erklærer sig solidarisk med den klassebevidste internationale Arbejderklasse, hvis verdenshistoriske Opgave er alle Menneskers fuldkomne Frigørelse uden Hensyn til Køn, Race eller Nationalitet.

Som Overgang til Samfundets socialistiske Organisation, til Beskyttelse for det arbejdende Folk og til Fremhjælpning af dets økonomiske, intellektuelle og moralske Vel opstiller det danske Socialdemokrati følgende Fordringer:

I. Politiske og kulturelle Krav.

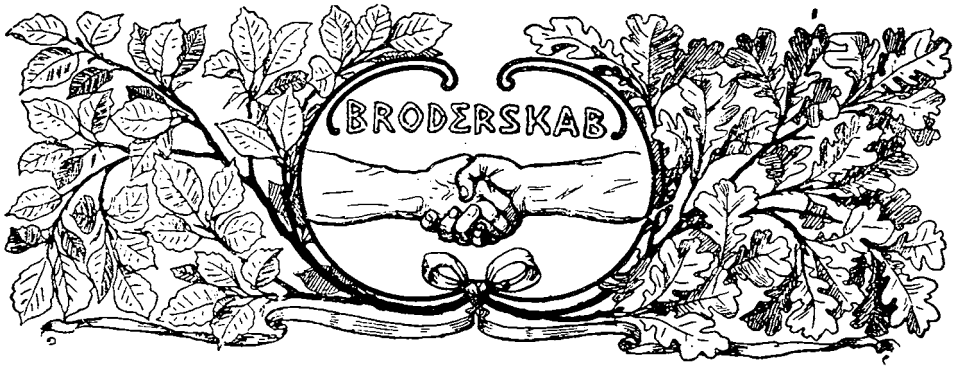
1. Almindelig, lige og direkte Valgret med hemmelig Afstemning til alle offentlige Hverv for Mænd og Kvinder fra 21 Aars Alderen. Valgdagen er almindelig Fridag.
2. Etkammer-System. Al udøvende og lovgivende Myndighed hos Folket gennem dets Repræsentation. Folkeafstemning i vigtige Spørgsmaal og Forslagsret for Befolkningen. Administrationen direkte under Folkerepræsentationen.

3. Fuldstændig Ytrings-, Presse-, Forsamlings- og Foreningsfrihed.
4. Religionen en Privatsag. De religiøse Samfund ordner selv deres egne Anliggender.
5. Afrustning. Internationale Stridigheder afgøres ved Voldgift.
6. Skole- og Undervisningsvæsenet ordnes af Staten under Kommuner-nes Medvirkning. Fælles, vederlagsfri og forpligtende Skoleundervisning i Hverdags- og Heldagsskoler. Religionsundervisning udelukkes. Offentlige Børneopdragelseshjem. Det offentliges Overtagelse af Skolebørns Underhold. Adgang til den højere og højeste Undervisning uden Hensyn til ydre Kaar. Offentlig teknisk og faglig Uddannelse.
7. Obligatorisk fysisk Opdragelse af Ungdommen.
8. Vederlagsfri Retshjælp. Offentlig og mundtlig Retspleje, Nævningedomstole udgaaede fra almindelig Valgret for alle fuldmyndige Mænd og Kvinder. Sikring mod Misbrug af Varetægtsarrest. Omformning af Straffesystemet til et Forbedringssystem efter humane Principper. Lovovertrædelser, der er en Følge af de sociale og politiske Klassekampe, maa ikke behandles som Forbrydelser. Afskaffelse af militære og gejstlige Retter.
9. Tjenestetyende, Søfolk og andre Medborgere, der er underkastet særlige Love, stilles i politisk og retslig Henseende lige med andre Samfundsmedlemmer.

II. Økonomiske og sociale Krav.

10. Afskaffelse af Skatter og Love, som skaber Varefordyrelse for Befolkningen. Direkte Skat paa Indkomst, Formue og Grundbesiddelse, herunder Indførelse af en Grundværdistigningsafgift. Arveafgift. Stærkt stigende Skala i Beskatningen.
11. Stat og Kommune overtager de store Samfærdsels- og Samkvemsmidler samt alle Monopoler og alle Virksomheder, der antager Karakter af Monopoler. Ogsaa anden Produktion organiseres efterhaanden under Samfundets umiddelbare Ledelse og Kontrol.
12. Stat og Kommune udfører selv de offentlige Arbejder, eventuelt under Medvirkning af Arbejdernes Organisationer. Hvor Licitation endnu bestaar, sikres der Arbejderne tarifmæssige Vilkaar.

13. Fideikommisser, Lehn og Stamhuse samt Præstegaardsjorder indtages og gøres tilgængelige for det arbejdende Folk.

Udyrkede Arealer, Jord, der samfundsmæssig set er uforsvarlig anvendt, samt andre Jorder, som Samfundet har særlig Interesse i at eje, erhverves.

Samfundets Ekspropriationsret udvides. Jord i offentlig Besiddelse bør som Regel ikke afhændes til Privateje.

Brugen af den i Samfundets Besiddelse værende dyrkelige Jord overdrages til Landarbejdere og Ligestillede. Hvor det er fornødent, tilvejebringes de nødvendige Driftsmidler af Samfundet. Hvor Fællesdrift helt eller delvis anses at være fordelagtig, bidrager Stat og Kommuner til dens Fremme.

Staten yder iøvrigt sin Støtte til Fremhjælpning af Landbruget, saaledes ved Ydelse af Driftsland, ved Hjælp til Grundforbedringer og lign. til de smaa Landbrug. Staten opretter Landbrugsskoler og Forsøgsstationer i Landets forskellige Egne.

Staten giver Regler for og fører Tilsyn med private Fæste- og Lejehuses Opførelse, Indretning og Benyttelse, ligesom Staten og Kommunerne søger at modvirke Udbygningen gennem Grundspekulation ved Tilvejebringelse af Boliger for Arbejdere.

Hvor Brugsretten til Samfundets Jord er overdraget enkelte Personer eller Sammenslutninger, fastsættes en Afgift af Jorden i Forhold til dens Værdi.

14. Offentlig Statistik angaaende Arbejds- og Omsætningsforhold, Produktion og Forbrug.
15. Offentlig vederlagsfri Sygepleje. Human Omsorg for Syge, Gamle og Arbejdsudygtige ved Staten. Forsikring mod Arbejdsløshed.
16. Lovbestemt Maksimalarbejdsdag paa højst 8 Timer. — Mænds og Kvinders Arbejde i samme Industrigren betales efter fælles Tarif. — Afskaffelse af det paa Udbygning beregnede Hjemmearbejde. — Forbud mod Søndags-, Helligdags- og Natarbejde, som ikke er samfundsnødvendigt. — Forbud mod alt Lønarbejde eller Arbejde, der hindrer Børns Skoleuddannelse i den skolepligtige Alder.
17. Kontrol med Arbejdspladser, Fabrikker, Værksteder, Forretningslokaler. Handels- og Fiskerifartøjer og overhovedet alle Steder, hvor der arbejdes for Løn, samt med Arbejderboliger, der udlejes af Ar-

bejdskøbere, og med Lokaler, der anvises Arbejdere til Opholds-, Spise- eller Sovested, ved Personer valgt af Arbejdere. — Der opføres kommunale Arbejderboliger, til hvilke der ydes Statstilskud. Boligerne forbliver Kommunens Ejendom. Udgifterne for Brugere af disse Boliger maa ikke overstige de til Vedligeholdelse, Forrentning og Amortisation nødvendige Beløb.

18. Udførelse af Arbejdet i Straffe- og Forsørgelsesanstalter paa en saadan Maade, at det ikke konkurrerer med det almindelig normalt udførte Arbejde i Samfundet udenfor.

Forbud mod Overdragelse af Arbejdskraften i saadanne Anstalter til private Arbejdskøbere.

Socialdemokratiets Forlag „FREMAD“

Aandsfriheden i den socialistiske Stat (Soc. Skr. 9)	0,10
Bang, Gustav: Den kapitalistiske Samfundshusholdning . . .	1,00
— Georgeismen (Soc. Skr. 18)	0,10
— Den materialistiske Historieopfattelse (Soc. Skr. 21)	0,25
— Husmanden og Socialismen (Soc. Bibl. 1911/1)	0,15
— Arbejderklassens Liv og dens Kamp, I—II, eleg. indb. i 2 Bind	4,50
— Catilina (Før 2,50)	0,75
— Kapitalismens Gennembrud (Før 5,00)	2,50
— Det danske Samfund i Skildringer og Tal (Før 1,00)	0,50
Bebel, A.: Kvinden og Socialismen, oversat af <i>Sverre Krogh</i>	1,00
Bracke, W.: Ned med Socialdemokraterne (Soc. Skr. 15)	0,10
Engels, Fr.: Socialismens Udvikling fra Utopi til Videnskab, 2. Udgave	1,00
Grundlovssagens Historie, Grundloven af 1849, 1866 og 1915. Ved <i>Ernst Christiansen</i> og <i>Peter Wraae</i> (Fremads Bibliotek Nr. 1)	0,25
Hurop, Ferd.: Rente og Ruin (Fremads Bibliotek Nr. 2)	0,40
Hvilken Vej skal Fagforeningerne?	0,35
Kautsky, Karl: Social Reform og social Revolution (Soc. Bibl. 1911/3)	0,15
— Demokrati eller Diktatur	1,00
— Kommunisme og Terrorisme	6,00
Lafargue, Paul og Jules Guesde: Fællesejendom og Privatejendom (Soc. Skr. 3)	0,10
Lieb knecht, W.: Til Forsvar og Angreb (Soc. Skr. 14)	0,10
Lommebog for Arbejdere, 1921	2,75
Marx, Karl: Et Festskrift i Anledning af Hundreårsdagen for hans Fødsel, med Portræt	1,00
Marx, Karl & Fr. Engels: Det kommunistiske Manifest	0,50
Otte Timers Arbejdsdagen (Soc. Skr. 13)	0,10
Palmstierna, Erik: Dyrtid og Truster (Soc. Bibl. 1913/4)	0,15
Parvus; Krigens sociale Balance	0,35
— Verdensrevolutionen. Breve til Arbejderne	1,00
Petersen, K. A.: Socialistisk Fremtid i Danmark (Soc. Bibl. 1913/2)	0,15
Poulsen, P. M.: Socialistiske Samfundsbetragtninger	0,10
Rasmussen, L.: Da vi fik Juni-Grundloven (Soc. Bibl. 1913/3)	0,15
Schmidt, Axel: Sociale Strømninger i dansk Litteratur (Soc. Bibl. 1913/1)	0,15
Skjoldbo, C. L.: Socialdemokratiets Grundsætninger og Krav (Fremads Bibliotek Nr. 5)	0,40
— Studievejledning i de sociale Spørgsmaal og Socialismen	0,50
Socialdemokratiets Sangbog (2. Oplag)	0,35
Stauning, Th.: Arbejdets Invalider	0,25
— Tilbageblik (Fremads Bibliothek Nr. 3)	0,20
Steincke, K. K.: Kravet om Jord	0,25
— Generalstrejken	0,20
Stepnjak: Det underjordiske Rusland	0,50
Vaillant, M. E.: Arbejdstiden (Soc. Skr. 17)	0,10